



అగ్నిపరీక్ష—శ్రీ వేంకటపార్వతీశ్వరకవులు	౧-3
హరిశ్చంద్ర—కాశీ సోమయాజుల సుందరరామమూర్తిగారు	౪-౧౫
విరహము—నాదేళ్ల వెంకట్రావుగారు	౧౬
ఊచితవియ్యము—దీపాల పిచ్చయ్యశాస్త్రిగారు	౧౬
ముక్కు తిమ్మనార్యుడు—మండలేముల వేంకటశాస్త్రిగారు	౧౭-౨౦
రతివిలాసము—శ్రీపురాన వేంకటసూర్యప్రసాదరాయ కవిగారు	౨౧-౨౬
ఛందశ్శాస్త్ర విమర్శనము—వాసా సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు...	౨౭-౩౧
ప్రణయజానకి—అధికార్ల సూర్యనారాయణరావుగారు...	౩౨
ద్రవిడవాఙ్మయము-ఆంధ్రులు:—ఆ. రంగస్వామి సరస్వతిగారు	౩౩-౩౪
‘లేవేజే’ మహాత్ముని సుభాషితములు—ఆదిపూడి సోమనాథరావుగారు	౩౫-౪౨
ద్రావిడి—పులుగుర్త లక్ష్మీనరసమాంబగారు	౪౩-౪౪
ఆశీర్వాదము—తుమ్మల సీతారామమూర్తిచౌదరిగారు...	౪౪ త
ప్రహస్నడు—శ్రీశివశంకరశాస్త్రిగారు	౪౪ త
శ్రీకృష్ణనికృప—భమిడిపాటి పట్టాభిరామయ్యగారు	౪౫-౫౦
అభావప్రదుర్భావము—జంధ్యాల శివన్న శాస్త్రిగారు	౫౦
నా వెండిరూపాయ—భమిడిపాటి సుబ్బారావుగారు	౫౧-౬౦
కేసోపనిషత్తు—మల్లాది వేంకటవిశ్వనాథ శర్మగారు	౬౧-౭౧
కావరానికష్టాలు—శంకరదీక్షితులుగారు	౭౨-౭౭
భక్తాగ్రణి—అనిపెద్ది జగన్నాథశాస్త్రిగారు	౭౮
మహాపతివ్రత—కొత్తపల్లి సూర్యరావుగారు	౭౯-౯౨
నేత్య నేవకోపదేశము—శ్రీరాజా వాసిరెడ్డి దుర్గానదాశివేశ్వర ప్రసాద బహద్రు గారు	౯౩-౯౪

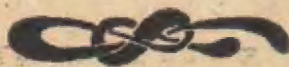
అద్వైత రజాక్—భావరాజు వెంకటకృష్ణారావుగారు ౯౫-౧౦౪
నవనాగరికత-విద్యున్ని రాదరణము—దండు సుబ్బావధానిగారు ౧౦౪
ప్రాచీనాంధ్రులెవరు? ఆర్యులుకారా?—చిలుకూరి వీరభద్రరావుగారు౧౦౫-౧౧౫
ఆహ్వానము—మక్కపాటి వేంకటరత్నకవిగారు౧౧౬-౧౧౭
అజంతాగుహలయములు—కొ. నరసింహచారిగారు౧౧౮-౧౨౨
స్రణయస్రభావము—దిట్టకవి సత్యనారాయణగారు ౧౨౨
స్వరాజ్యమన నేమి?—టి. శివశంకరం పిల్లేగారు౧౨౩-౧౨౭
మరణభీతి—దామరాజు పూడికాశ్యమగారు... ౧౨౭
సూత్రకాల వ్యవసాయచరిత్ర—పెండ్యాల వేంకటసుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రిగారు...౧౨౮-౧౩౪
సహగమనము—శ్రీశేషాద్రిరమణకవులు౧౩౫-౧౩౭
మూడవ వజ్రహస్తుని చిక్కాలవలస శాసనము—మల్లంపల్లి సోమ
శేఖర కర్మగారు౧౩౮-౧౪౫
ఆంధ్ర చిత్రకారులు౧౪౬-౧౪౭
విమర్శనలు ౧౪౮
సాధిప్రాయ విశేషములు౧౪౯-౧౬౨

చిత్ర పటముల వివరణము

త్రివర్ణ చిత్రములు:—శ్రీగాయత్రీ, నూర్జిహాను గానామృతము-జహంగీరు పరవశత.

సాధారణ చిత్రములు:—ప్రాకృత్య దొరగారి సతీమణి, శ్రీ పాండురంగరావుగారి సతీమణి, శ్రీ న్యాయమూర్తి సదాశివయ్యగారి సతీమణిగారులు, శ్రీమతి కోకా కృష్ణవేణమ్మ గారు, అఖిలభారత ప్రాచ్యవిద్యత్పరిషత్తు, వారిచే సమ్మానించబడిన పండితబృందము; ఆంధ్ర చిత్రకారులు శ్రీదామెర్ల రామారావుగారు, శ్రీ చామకూర భాష్యకార్లురావుగారు, శ్రీ పర దావెంకట రత్నంగారు - రాజమహేంద్రవరము; ౩౯ వ అఖిల భారత జాతీయమహాసభా స్వచ్ఛంద సేవాయువతీబృందము.

ముఖపటము—భ. రామసోమయాజులుగారు. గరిసంచిక ముఖపటము—దామెర్ల రామారావుగారు.





చెన్న పట్టణము, ఫిబ్రవరి ౧౯౨౫

సంపుటము ౨.

రక్తాక్షి సంవత్సరము మాఖమాసము

సంఖ్య ౨.

పు రా ణ స్మృ తి త ర ం గి ణి

అ గ్ని ప రీక్ష

శ్రీవేంకట పార్వతీశ్వర కవులు

౧

శ్రీ కరాలోకు లుత్తమ శ్లోకు లగుచు, సార్థకాగ్నిపరీక్షలో జయము గన్న
శ్రీమూర్తుల నక్షరాకృతిగఁజేయు, ధీరకవిలేఖనికి నమస్కారశతము.

సీ. సములలో నుత్తమత్వము సుఫిరంబుగాఁ, గాంచి లోకముమెచ్చుఁ గన్నవారు
ధర్మపద్ధతి పసిధారావ్రతంబుగాఁ, గాంచి యచ్చపుఁ ద్రోవఁ గన్నవారు
ఒడలు జీవముఁ బరార్థోపయుక్తంబుగాఁ, గాంచి పున్నెపుఁబంటుఁ గన్నవారు
సంపద్విఘ్నైకసత్యమే యూతగాఁ, గాంచి శాంతిపదంబు గన్నవారు
చన్నవారయ్య జగతిలో నున్నవారు, కాలకాలాంతరముల మేల్గన్నవారు
మానవునులైనవా రెప్పు డే నొకప్పు, దుజ్జ్వలాగ్నిపరీక్షలో నున్నవారె.

వరుగువాతినబొగ్గు వజ్రమే యగుఁగాక, యగ్నిపరీక్షయం దవతరించి
వట్టువాతినపొగ వనదమే యగుఁగాక, యగ్నిపరీక్షయం దారి లేటి
గరుసువాతినమట్టి కనకమే యగుఁగాక, యగ్నిపరీక్షయం దడుగు పెట్టి
అనలువాతినరసం బమృతమే యగుఁగాక, యగ్నిపరీక్షయం దాగి నిలిచి
గౌరవమెయ్యన్న నెంతయో ఘనతయన్న, గలిమియేయన్న నెంతయో బలిమియన్న,
సార్థకాగ్నిపరీక్షలో జయము గనక, మర్త్యుఁ డేనాటికైన నమర్త్యుఁ డగునె?

మ. సిరితోఁ బట్టిన నేమి, మోహనకళాశ్రీకుండు గానేమి; సు
దరరేఖాండితుఁ డైననేమి; విబుధాధానుండు గానేమి, బు
ధురవృత్తంబును గన్న రాజకులచంద్రుం డైననేమి, విన
శ్వరకీర్తిం గను బుట్టు పావకపరీక్షాపిఠి గాకున్నచోన.

నీ. కనకాదలం బైన గరఁగి నీరగుఁ గాని, తలఁగునే నిశ్చల ధైర్యుఁడై
వారాకరం బైన వట్టి బీడగుఁ గాని, ప్రిదులునే విపులగాంభీర్యమహిమ
గ్రహరాజమణి యైన గతి తప్పి చనుఁ గాని, నడలునే నిర్మల సత్యదీక్ష
తొమ్మండలం బైన నసి చెడి పడుఁ గాని, జాటునే నత్రియూ నహనశ్చక్తి
పుణ్యపాపసుఖాసుఖ భోగరోగ, మిత్ర శత్రుశుభాశుభ మితిమైన
జగతి నగ్నిపరీక్షలోఁ దగులుజేళ, మతము విడఁబోరు పడఁబోరు మానఘనులు.

నీ. చల్లగా వినవచ్చు సత్యసంగీతముల్, కల్యాణ విజయ శంఖములలోనఁ
బ్రియముగాఁ గనవచ్చు బ్రేమరత్నంబులు, ఘనమంగళారాత్రికములలోన
దనివిగాఁ గొనవచ్చు దానకంకణములు, ప్రవిమలోదాతృపాత్రములలోన
హాయిగాఁ దినవచ్చు నమృతఫలంబులు, పావనభాగ్యకల్పములలోన
అగ్ని సాక్షికముగ నాత్మసర్వస్వంబు, విశ్వహితము గోరి నేల్చునట్టి
యజ్ఞదీక్ష గొన్న యళులపావనమూర్తు, లున్నచోట, జయము గన్నచోట.

చ. కనకధరాధరేంద్ర మొక గవ్వయుఁ గాదు; సురేంద్రలోకనం
దనవనవై భవం బొకతృణంబును గాదు; ప్రకృష్టభోగజీ
వన మొకలెక్క గాదు; భవపావనపావకసత్పరీక్షలో
ననితరలోకలభ్య విజయాభ్యుదయంబులు గోరువారికి.

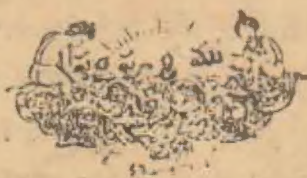
నీ. ఘోరదుస్సహఘనాసారమైనను సరే, సిద్ధచారణపుష్పనేచనంబె
దారుణజ్వాలాసమీర మైనను సరే, సారభాచలమంద మారుతంబె

గ్రీష్మప్రచండతాపోష్ణమైనను సరే, సితచంద్రశుద్ధికాశీతలంబె
భీషణాశనివిఘ్నోపమైనను సరే, భేదరీమధురసంకీర్తనంబె
వాంఛనీయస్వధర్మనిర్వాహమునకు, బావనాగ్నిపరీక్షలో బాలుగొన్న
యచలదీక్షావదుల కద్వయాత్మకులకు, భీకర శ్రీకరంబు లేకాకరములె.

సీ. అకలంకచరితుల నాపన్నులుగఁ జేయఁ, బూని విశ్వామిత్రులైన నేమి
పావనవ్రతుల దుష్పథదూషితులఁ జేయఁ, నెంచి రాక్షసవృత్తిఁ గొంచ నేమి
సద్ధర్మనిరతులఁ జలచిత్తులుగఁ జేయఁ, దలంచి దయ్యపుహుఁదాల్చ నేమి
ఐశుధ్యహృదయులఁ జరిశోధనముఁ జేయఁ, యత్నించి యుద్దండులైన నేమి
తథ్యమిథ్యావివాద మధ్యస్థపావ, నాద్యుత్పాగ్నిపరీక్షలో నైనఘనుల
సత్యనిర్మలచరితంబు శాశ్వతముగ, నవని వెలయుచువారు బంధువులె కారె.

చ. కలుషము లొందలేవు, మమకారము లందఁగలేవు, దుఃఖసం
కలితకరాళభాతికవికారము లూఁడఁగలేవు, నిత్యచం
చలవిషయప్రలోభగుణజాలము లూఁడఁగలేవు, వీరులై
యలఘుపదంబుఁ జూఱఁగొన నగ్నిపరీక్షలఁ జేపధిరులన్.

సీ. ఆనందనందనోద్వానంబునందైన, సంతానపత్రముల్ సంస్కరించి
మానసకాసారమధ్యంబునందైన, స్వర్ణాబసూత్రముల్ సంతరించి
సత్కళాసంపూర్ణశశిబింబమందైన, సిద్ధామృతరసంబు నేకరించి
చారురోహితశక్ర చాపంబునందైన, సదమలవర్ణముల్ సంగ్రహించి
సార్థకాగ్నిపరీక్షలో జయము గన్న, విశ్వసుతకేర్తులకు గీర్తి విజయపత్ర
సత్కృతులఁ గూర్చి వెలయుచు శాశ్వతముగ, సత్కవిబ్రహ్మమంగళా శాసనములు.





కాశీ సోమయాజుల సుందరరామమూర్తి గారు, ఎం. ఏ.

ఆశయము

శ్రీయుత శ్రీ విక్రమదేవవర్మ మహాశయులు గారు, విశాఖపట్టణము.

శ్రీ విజయనగర మహారాజుగారి కలాశాలో పాథ్యాయులు నాంగ్లపద్యకావ్యరచనా నిపుణులునగు శ్రీయుత పండిత కాశీ సోమయాజుల రామమూర్తి, ఎమ్. ఏ. గారు సాహితీచరిత్రమునందలి తుదిభాగమును, హరిశ్చంద్ర చరిత్రమునందలి తుదిభాగమును గ్రామ్యాంధ్రభాషయందు రెండు నాటకములుగ రచించి నాకు వినిపించగ విని కడు మోదమొందితిని. తదభినయమును వీక్షించగలతూహలము గలవాడను.

శ్రావ్యప్రబంధము కేవల గ్రాంథిక భాషతోడను దృశ్య ప్రబంధము మాత్రము పాత్రోచిత గ్రామ్యభాషతోడను వెలయవలెనను నాశయముగల నాకు నామూలాగ్రమును గ్రామ్యభాషాభూయిష్ఠమగు నుపరికథితదృశ్య ప్రబంధద్వయము గడుమోదమొదవించుటకుఁ గారణములు తత్సందర్భశుద్ధియు, నాటకోచిత వచనరచనయుఁ బాత్రపోషణమును, రసపూర్ణమునై యున్నవి. ఉపరిలిఖితకారణచతుష్టయమును గ్రహించి నామనము తద్భాషా గ్రామ్యతను గణింపలేదు. విచిత్ర చరిత్ర శ్రోతలు రచనాలోకములను

సుస్వాదుభలరసాస్వాదకులు నలుసులను లెక్కింపరుగదా! ఏతత్కవిగారు గ్రాంథిక భాష నెఱుంగనివారు గారు. అట్లయ్య నాథునికజనసామాన్యరంజనముకొటకు నట్టి భాషను బాటించిరి. కవులు స్వీయసమయ జనరుచి నాదరించుట గొత్తది గాదు. ఉక్త నాటక ద్వయము సాధారణజనులు వాడుకొనుచిన్నచిన్న మాటలతోడనే శ్రోతల చిత్తములఁ గరంగించుచు నిజకరుణరసప్రధానతను సిరవటచుటయే కాక, తద్రచయితయొక్క నేర్పునెంతయుఁ జాటుచున్నది.

ఆనాటకద్వయము ముద్రితమయి ప్రకటితమగునేని, యనేకజనులు సంతోషించుటకు వీలగును.

గ్రంథకర్త విజ్ఞప్తి

సంభాషణ, పద్యరూపకముగాను, సంగీతరూపకముగాను, లేకుండా, పాత్రోచితవ్యావహారికభాషను ఉంటే, తెలుగునాటకాలు రక్తికట్టవా? అది శోధించడానికే నేనీనాటకాలు వ్రాసినాను. అంతేగాని కావ్యభాషయందు అనాదరణచేతకాదు. రాజనధిల

లోనూ, శాస్త్రచర్చలలోనూ పండిత శ్రేష్ఠులు కూడా ఉపయోగించేభాష రంగస్థలములో కూడదట. అట్టి సభలకంటే, రంగస్థలానికి వచ్చినకొమ్ము లేమిటి? ఈ పాతికముప్పై యేళ్లబట్టి, ఆంధ్రనాటకరచయితలు పెట్టుకొన్న నియమములు రసపోషణకట. అయితే భాషపూరితమై, పండితపామరవేద్యమైనవ్యావహారికభాషలో అన్నిరసములూ పుష్కలముగా వస్తే? శ్రోతలకు కన్నీళ్లువచ్చేటట్టు చేయగలుగుతే? నాకు, కావ్యభాషకంటే, రసవంతమైన వ్యావహారికభాష వ్రాయడమే

కష్టమని తోచినది. ఆంధ్ర, గీర్వాణ, ఉత్కళ సారస్వతములలో ఆరితేరిన పండితవర్ణులు, రసగ్రహణధురీణులు, శ్రీయత శ్రీవిక్రమ దేవవర్మ మహాశయులు, ప్రోత్సహించినందున, నేను ఈనాటకాలు పెల్లడిచేయడానికి సాహసించినాను. హరిశ్చంద్ర, సావిత్రి సుప్రసిద్ధమైన చరిత్రలు గనుక, రసవత్తున చివర భాగములనే వ్రాసినాను.

విజయనగరము,

21—11—1924.

} కా. సుందరరామమూర్తి.

హరిశ్చంద్ర

మొదటిరంగము

కాలకాళికునియిట్లు; ప్రవేశము తిరగలివద్ద చంద్రవతి.

చంద్ర:—మధ్యాహ్నమనగా వెళ్లినాడు లోహితాస్యుడు. ఇంకారాలేదు! ఎనిమిది గంటలవేళకాదూ ఇష్టం? నిన్నా, మొన్నా, దీపాలవేళకే వచ్చినాడె. నేడేమి ఈ యాలస్యం? ఏమి జరిగిందోగదా, ఈశ్వరా? వెళ్లింది అడివామెను. ఏమైనా అవుతుంది. ఏకబరు వింటానోగదా? నానసికూనవంతు వన్నేల పంప కూడదు, యజమాని? ఏపులో నన్ను వేసుకపోతే, ఈ కస్తాలే పాయె. దేనికీ, జననీ, అన్నపూర్ణా, నీవేడన్నావు. (పిండి విసురుచు) అయ్యా! వేళ్లు మండిపోతున్నాయి! నడ్డి పడిపోతుంది! మెడలు నిలవకుండా ఉన్నాయి! కాళ్లు తిమ్మురైక్కిపోతున్నాయి! అంట్లు తోమితోమి

చేతులు పొక్కులెక్కినాయి! ఈ పిండి ఎలాగు విసరను? గంపెడు గోధుమలెక్కడ? నేను విసరడమెక్కడ? బాగా పిండవైనా ఎండినాయా? తెల్లవారేసరికి ఇయ్యవలెనట! ఎలాగు తెములుతుంది, ఈశ్వరా? తిరగలి ఇంతబరువేమిటి? ఒక్క చుట్టు తిప్పేసరికి నరాలు తోడుక పోతాయిట! విసరకుంటే, చెవులువేడి గాల్పు లొచ్చేట్టు తిట్టాయె! విసురుదామంటే, చేతులు రాకపోయె! ఇది చాలనట్టు, చలిఒకటి! పంటినిండా బట్టలేదు! తలుపులు వేసుకొందామంటే గదికాదు! ఈపంచను ఎంతరాత్రివరకూ వజ్రవజలాడుతూ విసరవలెనోగదా, దైవమా? అన్ని బాధలకంటే ఎక్కువ, లోహితాస్యుడు ఇంకారాకపోవడం! నేనేమైతే నేమి! పిల్లవాడు, కొనసాగవలసినకొమ్ము,

వంశవర్ధనుడు, చక్కనిచుక్క, గురాల
పోగు, ఏమవునోగదా? ఏమైనాదోగదా?
—అ, ఏమిటాచప్పుడు? అడుగుల
చప్పుడులాగున్నది! ఆవచ్చేది బాబయ్య
మిటిచెప్పా? బాబా, లోహితాస్యా:—
సరి, నాకా అంతటిఅదృష్టం?
ఏమి వినవలసున్నదో? కాని, కూడా
అందరు పెద్దకుర్చువాళ్లున్నారే? చాలా
మంచివాళ్లుటే? నాబిడ్డణిమూస్తే చాలా
ప్రేమటే? ప్రమాదం రానిస్తారా?—
అయ్యో, ఏమిటీవెర్రి? వాళ్లంచేయ
గలరు, పెద్దపులో, పామో, వస్తే?—
అదగుో, మళ్లి అడుగులచప్పుడవుతూందే!
నాన్నా, లోహితాస్యా!

లోహితాస్యాడు ప్రశంసించును.

లోహి:—చిత్తం, అమ్మాజీ.

చంద్ర! — (దిగ్గునలేచి, ఎదురుగుండా వెళ్లి,
ఎత్తుకొనివచ్చి, గుండెలకు అదముకొని, తిర
గలివద్ద పిల్ల వానిని కాలుమీదకూర్చుండ
జెట్టకొనును). నాతండ్రి, నిజంగానచ్చా
వోయ్? నానాన్న రావోయ్! నాబాబు
రావోయ్! నాబిట్టి, రావోయ్! ఏమి,
నాన్నా ఇంతాలస్యం చేశావ్? నీకోసం
తపించిపోయినావోయ్, బాబా!

లోహి:—ఎందుకమ్మాజీ, తపించిపోవడం!

చంద్ర:—ఇంతాలస్య మైనదనీ, ఏమైనదో
అని తల్లిడిల్లిపోయినావోయ్, తండ్రి!

లోహి:—ఏనిమిదిగంటలైనదో, లేదో, ఇదే
ఆలస్యమూ, అమ్మాజీ!

చంద్ర:—ఈ రెన్నాళ్లూ వేగముగా వచ్చి
నావే? నేడేమి ఇంతాలస్యం, నాయనా?

లోహి:—ఈదినం శుక్రవారమని మూతా
న్నపూర్ణకు కుంకుమపూజ చేసుకొన్నాను!
ఇంతవేళైంది, రావడానికి.

చంద్ర:—కుంకుమెక్కడిదీ? ఎవరిచ్చినారు?

లోహి:—నాజట్టుదారుడు, పార్వతీశం.

చంద్ర:—ఎంతపుణ్యం చేసుకొన్నావోయ్,
తండ్రి, లోకమాతపూజచేయడానికి!

లోహి:—ఆ పూజారి ఎంతమంచివాడోగాని,
అమ్మాజీ, నన్నే స్వయంగా పూజచేయ
నిచ్చినాడు. అతడు నామములు చెప్పడ
మూ, నేను పూజచేయడమూ, సహస్ర
నామాలు అయేవరకూ! “వాళ్లకి ఎవరికీ
శలవివ్వక, పూజచేయడానికి నాకెందుకిచ్చి
నాపూ?” అన్నాను.

చంద్ర:—అంటే ఏమన్నాడు?

లోహి:—“నీవు హరిశ్చంద్రచక్రవర్తియొక్క
కుమారుడవు కావా?” అన్నాడు. “నీకె
లాగు తెలుసును?” అన్నాను. “కాకుంకే
ఈముఖ మెకరికుంటుం”దన్నాడు.

చంద్ర:—అన్నాడోయ్, తండ్రి? (వాని ము
ఖము ముద్దు పెట్టకొనును.)

లోహి:—ఇంకా విందురో, ఏమన్నావో.
“మీ గోత్రనామాలతో ప్రతిదినమూ
మేము మూతాన్నపూర్ణపూజ చేస్తూంటా
మ”న్నాడు. ఆలాగెందుకు చేస్తారమ్మాజీ?
బాబయ్య చక్రవర్తనా?

చంద్ర:—అవును, బాబా! నేను కాశీలో ఉన్నానన్నమాటేగాని, ఒక గంగలో స్నానమా? మాతాన్నపూర్ణ దర్శనమా? విశ్వేశ్వరుని దర్శనమా? యజమాని గుమ్మం దిగనివ్వడుగదా!

లోహి:—అమ్మాజీ, గంగ ఎక్కడో ఉన్నదా? మాతాన్నపూర్ణ ఎక్కడో ఉన్నదా? తమకే వారు. వారి దర్శనం చేయలేదని విచార మెందు కమ్మాజీ, తమకూ?

చంద్ర:—నీ కెవరు చెప్పినారోయ్, బాబా, ఈ మాటలు?

లోహి:—కామేశ్వరం అన్నాడూ, “లోహితాస్యా, మీ తల్లైమిటి? అన్నపూర్ణైమిటి? ఒక్కమారు వారి దర్శనంచేస్తే, చాలదోయ్ జన్మకూ?” అన్నాడు.

చంద్ర:—నా చిట్టివాడి కెంతభక్తోయ్, నేనంటే! కాని, తండ్రి, మెన్నుకీ కడుపు అంటుక పోయిందోయ్, ఎంత ఆకలితో ఉన్నావోగాని! ప్రొద్దున్ననగా తాగిన గంజి, ఎలాగు భరించినావోయ్, నాయనా అంత ఆకలి?

లోహి:—చాలా ఆకలిగానే ఉన్నది, అమ్మాజీ! ఈ మూన్నాళ్లు ఆకలి చాలా బాగా వేస్తుంది. కష్టపడి పనిచేస్తే కణ కణ లాడుతూ ఆకలేస్తుంది. తినడానికి ఉండాలిగాని, నాగభూషణం అన్నాడూ, “ఎవ్వడు చూచినా, నవ్వుఖర్చు చేతుల్లోనే కాదూ, గొప్పవాళ్లు పిల్లలూ? ఒక్క

మారు కాలు కింద పెట్టనివ్వరు గదా? ఎవ్వడూ ఏదో ఒకటి తింటునే ఉంటాడు. వారికి ఆకలి వేయుమంటే, ఏంవేస్తుంది?” అన్నాడు.

చంద్ర:—ఎన్ని నేర్చుకొన్నావోయ్, తండ్రి, ఈ మూన్నాళ్లలోనూ!

లోహి:—ఇంకా ఎన్ని నేర్చుకొంటానో? కష్టాలవంటి గురువు లేడన్నాడు కృష్ణమ్మ.

చంద్ర:—నిజమే, తండ్రి—కాని మాటలకేమి? ముందు గంజితాగు.

లోహి:—(త్రాగి) ఆకలి ఏమీ తీరలేదమ్మాజీ. మరి లేదూ?

చంద్ర:—నాగంజికూడా ఇచ్చివేసినారోయ్, నాయనా, మరెక్కడిదీ?

లోహి:—ఏ మమ్మాజీ, మీ గంజికూడా ఇచ్చివేసినారా?

చంద్ర:—అవును, తండ్రి, ఆకలితో వస్తావనీ.

లోహి:—ఆమాట ముందేల చెప్పలేదూ?

చంద్ర:—చెప్పి ఉంటే?

లోహి:—తాగడం మానివేతునూ. నా గంజికూడా తమకే ఇచ్చివేతునూ.

చంద్ర:—నా చిట్టివాడా, నీ మాటలు వింటూంటే, బాధలన్నీ మరిచిపోతానోయ్! నీ ఆకలి ఎలాగు చూడగలను, బాబా?

లోహి:—తమ ఆకలి నేను మాలేమా చూడగలను?

చంద్ర:—అందరికీ అన్నంపెడుతూ, నా జసి బిడ్డకు మూకుడు గంజి లేకపోయినా, తల్లి,

అన్నపూర్ణా? లేకపోవడమేమి? మేమేమి
చేసుకొన్నామో? అనుభవించక తీరు
తుందా?

లోహి:—ఏడవకం డమ్మాజీ, ఏడవకండి.

(తనచొక్కాతీసి వేస్తున్నాడు)

చంద్ర:—చొక్కా ఏల తీసివేస్తావు, బాబా,
చలి పక్కలునంచుకపోతుంటే?

లోహి:—ఎందుకా? ఇందుకూ. (దానితో
తల్లి కన్నీళ్లు తుడుచును) మరేమున్నది
తుడవడానికి?

చంద్ర:—నా కన్నీళ్లు నీనుంచేనోయ్; నీబాధ
చూడలేకేనూ-

లోహి:—అందుకే నాబాధ ఎప్పుడూచెప్పను.

చంద్ర:—కాని, బాబా, నీవు గోచితో వెల్లి
నావే, నీ కాచొక్కా, ఆలాగూ ఎక్క
డినీ?

లోహి:—నారాయణిచ్చాడు ఈరెండున్నూ.
ఎంతమంచివా డంటా రమ్మాజీ, అతడు!

చంద్ర:—అయ్యో! పట్టుబట్టతప్ప మరేమి
కట్టి ఎరుగని ఈ యువరాజు, ఈ ఆగర్భ
శ్రీమంతుడు, ఎవరో అట ఒక చింకి
చొక్కా, చింకిలాగూ ఇచ్చినారని పొంగి
పోతున్నాడు! హా, విశ్వేశ్వరా!

లోహి:—అమ్మాజీ, మనవిచేస్తాను, చిత్త
గించండి. అదొక నేపం, ఇదొక నేపం.
గోచితో, ఈ చలిలో, అడివికివెళ్ళేవానికి,
ఈ చొక్కా, ఈలాగూ గొప్పవికావూ?
పట్టుమాత్రం ఇంతకంటే చలి బాగా అగు
తుందా? ఎప్పటివో వెనుకటి పట్టుబట్ట

మాటుందుకు? ఇప్పటి ఈ గోచితాత
రాయనికి ఇది ఎంతోలాభం అనుకో
వలెను. తమకుకూడా కష్టకోవడానికి ఎవ
రినైనా అడిగి తేవలెను.

చంద్ర:—హా, జ్ఞానికి కష్టము లంటవుగదా?
వయస్సుతో ఏంపని?—బాబా, ఎంత
దూరము అడివి?

లోహి:—రానూ పోనూ, ఒక-ఆమడ డంటుం
దట.

చంద్ర:—నడవ గలిగినావా?

లోహి:—తమరు అంటుతోమగలిగే తోము
తున్నారా? ఎక్కడి కమ్మాజీ? బాధ
పడ్డాను నడవలేక. అదిచూచి జాలిపడి
విశ్వపతిశాస్త్రి నన్ను చంకపెట్టుకోబోయి
నాడు. నేనే వద్దన్నాను.

చంద్ర:—ఎందు కన్నావు, కన్నా?

లోహి:—ఎందు కెత్తుకోవలెను? ఒకరికి
శ్రమెందుకియ్యవలెను?

చంద్ర:—నిజమే, కాని అతడే ఎత్తుకొంటా
నన్నాడే, నీవడగకుండా?

లోహి:—అయితే మాత్రం, శ్రమ ఏమవు
తుంది? అతడూ నావంటివాడే-

చంద్ర:—ఎలాగవుతా డోయ్, బాబా?
వాళ్ల కలవాటూ, దూరంనడవడం. నీకేం
అలవాటున్నది?

లోహి:—నాకూ అవుతుంది, నడుస్తూంటే.
నడవకుంటే, ఎప్పటికీ కాదు. అమ్మాజీ,
నాకింకా ఎన్నాళ్లున్నదో ఈ దాస్యము?
అలవాటు చేసుకోవద్దూ నడవడం?

అనుచు—(మోక్ష) అహో, ఏమి భయము
జ్ఞానం! ఏమి టర్పు!

అసామాన్యముగా, అమోఘముగా, మోక్షమును
 కలుగజేసినది, ఆ అమోఘముగా మోక్షమును
 క్రమంతా మరిచిపోవడమేగదా? ఆ సరి
 మోక్షము, ఆ అమోఘము, ఆ అమోఘము, ఆ
 కారణము, కారణమునకు కారణము, కారణము
 కమలాక్షలాలము -

५३-१०७

అలాగే:—నూగు తిన్నా, అమ్మో, వాచాది
కానప్పుడు? నమిదెలా, ఆకులూ వెన్ను
నామో, వాచాది, నమిదెలా? నమిదెలా?
నమి అలాగేనా? నమి అలాగేనా? నమి
మేము తింటే?

చాస్త్రం: (నామోరు నాగవంశాని, ముఖ్యము
ముఖముచేర్చి) అన్నయ, తాస్త్రీ ఆదితి పుత్రు
దూ మదిచివారు. కాని, ఏదీ చూతాం,
బాబా, నాదాయి నీళ్ళు లేవు, నావే. మో,
నాదాయి, తాస్త్రీ, ఏలే బాగ్ పుత్రులు
నీ, నాదాయి పుత్రీ! (నాదాయి
చూచును)

అమ్మా! అలా అలా నడు నడు!

ಅಯ್ಯೋ, ಕೊಡಕಾ!

లోపా:—ములుగుచ్చుకొంద్ద, పాదంతో-

ಪಂಥ:—ಇದನ್ನೇ ಪಕ್ಷ ಕನಿಸ್ತುಂದೆ!

లోహి:—చాలా లోతుగా దిగిపోయింది.

పెనములు—

నడిచినావా, తండ్రి?

అమ్మ:—అవును బాబూ, మీ బాబు? అమ్మ
మీకు ఇచ్చినట్లు మీ బాబుకు, వచ్చిన
కాదు, రక్తమే వచ్చింది.

మనము:—అయ్యో, ఇంకా! ఇంకా! ఇంకా! ఇంకా!
ఎలాగు తీయడం?

చీము పోస్తే, చుర్రాగా అదే వస్తుంది.

చంద్ర:—నాన్నా, ఈ ముల్లు, నీపాదంలో
కంటే లోతుగా నాహృదయంలో నాటి
నటన్లుదోయ్!

చూడడం. తమరు నా బాధ చూడలేరనే,
తమతో చెప్పలేదు.

చంద్ర:—ఏమి ఈ పసికూన ప్రేమ! ఏమి
మూలము విన్నకొంటి, నా విచారమునకు
కన్న పట్టడే! ఇంత ప్రేమను బయలు
పెట్టి విచారము నిడముగా కోరినది! ప్రేమ
ఈశ్వరవిష్వరూపము. అట్టి ప్రేమ
ను విస్తారముగా బయలుపెట్టి విచారము
ఏమిట్లువలెను? చెరువే? దిగుట్ట
ఆరోగ్యమును ఎక్కువ చేసినట్టి,
కష్టము ప్రేమను పెంచును! ఏమి
నామంది పద్ధతి పుట్టింపు, కష్టము
నుంచి ప్రేమ పుట్టడమా? దైవభక్తి
యొక్కనే చేయకమా? ఏమి, కష్టము
నామి! “ఈశ్వరదాసిను, దైవమా!”

అమ్మో, “మమభూతం కల్యణం నామైవా”
అని అనువాదాన్నిరా? ఇట్లు పని
వాన్లువారు కనిపించినా, నాభరతు కలు
సుకొన్నా—మల్లీ కలుసుకొంటామా?
నిలగున్నారో గదా? ఆచందాలనేవలో
ఏమిభాధలు పడుతున్నారో గదా,
ఈశ్వరా?

లోహి:—జ్ఞానికి కష్టం లంటవని తమరే
అన్నారే?

చంద్ర:—అవును, చాబ్బ—కాని, ముల్లుచి
వేయకూడదు—

లోహి:—అయితే, అమ్మా! (పల్లె ముల్లు
పెరికి వేయును) హా, శంకరా! హా,
రక్షకా, విశ్వనాథా!

చంద్ర:—అయ్యో, పల్లెపూలు పచ్చివా, ఇంక
వంటుని మరిచిపోకు. వాడే దిక్కు. కాని,
ఎంతరక్తం పచ్చినదోయ్, నాయనా,
చూస్తుకో!

లోహి:—అమ్మా! ఏమిట తెలియకపోయిందో
నేను మనవిచేయాలను? కాని, పల్లెకు
భయమేమిటి? రక్తం ఏ? యుద్ధములో
రక్తము శుభ్రమైనది, రక్త మంట
భయమో? వాడే రక్తముగా ఏమి?
—అరి! అరి! గాయం తుడవకండి,
అమ్మా!

చంద్ర:—అయ్యో! వాణి నిద్రపాడే—

లోహి:—అయ్యో! తుడవకండి, చాబ్బ
పోతుంది—

కాలకేకముడు:—(లోహితునిని) ఏమిటా, నాణీ
దలగు, ఆకేకలు? ఆచీంబోతులగు
వీరి ఆటపెట్ట బట్టమేమిటా, నాగమ్మా!
పల్లె పల్లెక నునుకున్నావే, అకేకమేరా!
దిలురా? తిరిగి న బుచ్చుకొంటారా; అరి!

లోహి:—పొరపాటు, స్వామీ, పొరపాటు,
తమనిద్ర భంగంచేయడం. తమించండి,
మరికేకలుచేయను.

చంద్ర:—అమ్మా, బాధకల వేయకాని
తనా నాచుకోకుతిమో, విశ్వస్వరా?

రెండువరంగము

కాలకాశముయ్యలు: ప్రకేమ, సోఫామీదకలవరంగం,
ఏదురుగా చేతులుతోడించుకొని చంద్రురాలి.

కల:—ఏమీ, చంద్రావతి, కలమను నాను
కరిచిపోయినాడనా అన్నావు?

చంద్ర:—అవునమ్మా.

కల:—అయ్యో! లోహి నా ఏకామికి కాబోచ్చి
నాడా పాముకి? పల్లె వల్ల కాలులో పెద్ద
ముల్లుపేరు మకో నచ్చాను, నేనుచచ్చాను.

చంద్ర:—ముల్లుగుచ్చి పనిని ఇట్టికూర్పు
న్నారా? కాని ముట్టకొంటూ రకం
మల్లీ అడివికి వెల్లిమనగానే వెల్లినాడు,
పసికూ—

కల:—ఎడతోనమని వెళ్లితాను? పసి
కూలు! నిలువెలు కిల్ల నాడు పసికూన!

చంద్ర:—గాయంలోకి ఇరక వెళ్లికుండా
కిల్లివారికి పిన్నగుడ్డ అడిగితే, విడిచిని
కిల్లి కిట్టినాను. నాచితితో చింపకట్టి పాప
నాను.

కల:—ఎవరికా ఉద్ధరింపు?

చంద్ర:—అయినాను నేను వెళితానని
కేకలువేసి బుగ్గపోట్లు పొడిచినారు.

కల:—ఇట్లు పనులన్నీ సమయము
రనుకొన్నావు? నీకొడుకు చావుకాదు
గాని, నా బండెడుసామూర్తి గంగలో కలి
సింది—

చంద్ర:—అయినా అలాగే అన్నారు—

కల:—ఎవరైనా అంటారు, అనరా? సామూ
మన్నా? అయితే ఏమంటావు? నీకొడు
కును వెలికి తెప్పించుమంటావేమిటి?

చంద్ర:—నేనేవెళ్లి వెతుక్కుంటాను, శలవు
దయచేయండి.

కల:—వాణ్ణి వెతకడానికి ఈ రాత్రి వేళవెళ్లి
నీవుకూడా చస్తే? ఆదంకుగకూడానా?
చాలుచాలు! సిగ్గులేక ఏమని అడిగావు?

చంద్ర:—అయ్యో, నీవొక్కాముచేత పోనీ
వస్తాను. ఆయన్ను అడుగుతే, లెమర్ని
అడుగుమన్నారు. శలవియ్యండి. మీకు
చాలా పుణ్యం వుంటుంది.

కల:—సరే. కాళ్ళుపట్టి వెళ్లు.

చంద్ర:—చిత్తం. (కాళ్ళుపట్టును)

కల:—నీకొడుకు చచ్చాడని, సూమూలు
మరిచిపోయినావూ? పాడుకూడట్టు.

(చంద్రునితో ఇలాగని వాడుకూ కాళ్ళుపట్టును.)
అయినా ఇప్పుడువచ్చిపోయి, చంద్రునిగా,
చంద్రునిగా, పొడిపెట్టును. కలితానని మన రాగ
ముమీదది (శ్రేష్ఠము.)

కల:—మరికాదు. అక్కడనుండికాగానే మెటనే
రావలెను సుమా!

చంద్ర:—చిత్తం. (తెర)

ము. పది రెండుము

కల:—(చంద్రుని పోయినందున, చంద్రుని పోయి
శివమతో చంద్రుని.)

హరి:—అక్కడెవరో శివము దహనము
చేయడానికి మంటచేస్తున్నట్టున్నది. ఎవ
రెవరు?

చంద్ర:—ఎవరా అడిగేది?

హరి:—నీవు, కాకాకావు.

చంద్ర:—నాపిల్లవాడు అడివిలో సర్పదమ్మ
చేయడానికి పోయినాడు. పిల్లలము చేయడానికి
వచ్చినాను.

హరి:—ఇంతరాత్రి వేళనేమి? ఇప్పుడు కా
పెవరూ ఉండరనుకొని దొంగతనముగా
దహనముచేతామని వచ్చినావేమి?

చంద్ర:—దొంగతనముగా చేయవలసిన అవ
సరమేమి? అడివిలో ఎక్కడో పడియున్న
పిల్లవాన్ని వెలికి వెలికి, చితుకులుపరి
ఇక్కడికివచ్చేసరికి ఇంత వేళయినది.

హరి:—సుకము తెచ్చినావా?

చంద్ర:—సుకమియ్యవలెనా?

హరి:—అవును. ఇప్పుడుకా పంపానము
చేయకూడదే ఈస్మతానములో.

చంద్ర:—ఏమీ లేనిదానను కుమించి-

హరి:—ఎవరినైనా అడిగి, పిసుకొనిరా.
లేకుంటే ఇక్కడ సంతోసము చేయ

నిన్నను. ఆ ముడుపున్న కర్తలు వెంటనే తీసివేయ.

చంద్ర:—బ్రతికి చెడ్డదానను, దయఉంది, సంస్కారము చేయని.

హరి:—ముడుపున్న కర్తలు ఇంకా తీసివేయ కుండా మాట్లాడు తున్నావా?

(అక్కడికి వెళ్లి శవమును తిరగదోసి కర్తలు తీసివేయును.)

చంద్ర:—నీకేమి జాలిలేదా? శవమును కిందికి తిరగదోస్తావా? (శవమును కాలు మీదపెట్టుకొని) నాయనా, ప్రాణము పోయినా, నీవొళ్లు ఎంత మృదువుగా ఉన్నదోను! ఇన్నికష్టములొచ్చినా, సాగుడై గట్టిపడనట్టు, నీశరీరము గట్టిపడలేదు లెంద్రీ! ఈకష్టయు నిపుడేమిట ఆన్వయించినదని యజమాని నిన్ను నామీద పోషిస్తే, కంటికి పట్టినా పుకార్లు, నీకు తగిన నాచెప్పు ఏమో నోపెట్టినది. నీశరీర ఎంతనొచ్చియుండునో, నాయనా? మరికేకలు వేయనని, నిన్నరాత్రి అన్నావనా, ఏడవలేదు, బాబా? ఇప్పుడు నిన్ను ఈకాటికాపు తోసివేస్తే, నీకు నొప్పితెలియకపోయినా, నాకెంతనొప్పిగా ఉన్నదోను, లెంద్రీ! (గుండెలకు శవమును అడుముకొనును)

హరి:—(తనలో) ఈక్షత్ర ఎవరై ఉండునో? అడవిలో వెతకడము, ఇంత రాత్రివేళ న్యూనమునకు వెళునను, ఇటు సాహసముతో ఆమోదము, ఆచేకరింపు, ఆ

భేదము, ఆ ముఖానికి ఆ మంటలవెలుగున ఎంత భయంకరమైన అంద మిస్తున్నవో! ఆమె వైఖరిచూచినా, ఆమె మాటలు విన్నా, అగ్రజాతి స్త్రీలయి ఉండవలెను. నీవెవరవు?

చంద్ర:—ఒకరింట భుజిస్తున్న బానిసదానను.

హరి:—(తనలో) అంతచక్కనిది బానిసదా! ధూళికప్పిన ముఖమును కన్నీళ్లు కడిగి, ఆ కాలువలలో ఆమె స్వచ్ఛమైన స్నానిని ఎలాగు కనబర్చున్నవో, బంగారు చక్కీలో ఉలితో నాటువేస్తే కనబడటం! నీపిల్లవాడు 7-8 సంవత్సరములకుంటే ఎక్కువైపోయిపోవచ్చు. అంత పిన్నవయస్సులో అడివికి ఏమని పంపినావు?

చంద్ర:—చెడ్డపిల్లవాళ్లతో వెళ్లినాడు. మూడుదినములు పట్టి, ఈడిగ మీద వాచు కరిచి పోయినాడు. ఈ సాయంత్రము వీపాలవేళ పిల్లవాళ్లు వచ్చి నాలోచెప్పినారు. ఎంతో బ్రతిమాలుకొంటే, సంస్కారముచేసి వేగముగా రమ్మని యజమానులు శలవిచ్చినారు.

హరి:—(తనలో) బానిసతనమూ, తల్లికొడుకూ, అముఖములూ, అవయస్సూ, ఆమాటలపొందికా, ఆమె—

చంద్ర:—నేను తిరిగి ఇంటికి వేగముగా వెళ్లివలెను. సంస్కారము చేయడానికి మెంటనే శలవియ్యి, నీకు చాలా పుణ్యం ఉంటుంది.

హరి:—నీకెందులకు తేడా?

చుట్ట:—(నిన్నో) ఏమయినాలో తెలియ
కాదు. ఏమిచెప్పేది? నావద్దలేదు.

హరి:—నీదే, నీవు నీటచేస్తే నీయజమన్ను
అడిగి నుకం తీసుకొనిరా.

చుట్ట:—మల్లువాడు అడిగిపోతే ఎక్కిపోతే
పోయినాడని నేనుకు, “వాడుపోతే, నీకు
పోయింది? వాని నొకటికీ పోయి, బ్రతి
కావు. కాని వాడు చావడంవల్ల నాకెంత
మల్లుగదిలో కలిసిందో చూడు! ఏమి
ద్దాని పోయింది? పోయిందీ కొనుకొన్నాను.
చావడం, అంటావు?” అన్నాడు యజ
మాని. అతడివద్దాని ఏమిగినుకోనేది?

హరి:—నేనేమిచేమగిను? నుకం ఇవ్వ
కుంటే దహనము చేయనివ్వను.

చుట్ట:—అయ్యో, ఎంతవానికుమారునికి
ఎంత వచ్చినది! ఎంతగలిగినవాని శివమై
నాదహనము కాకుండా ఉండిపోయిపో?
చుట్ట, నీగతి ఈలాగుంటున్నదా? నిన్న
నాకై, మల్లువాడో వచ్చినట్టే, “య్యంలా
వచ్చి అన్నవానికి రక్షింతుంటే ఇదిమే
మిగిలు” అన్నాడు కొంతకాల! ఇప్పుడు
నన్నేమని ఓదారుస్తావు. నాయనా!
నీవు పోయినావని ఏడ్చేదా? నీ శవం
దహనంచేయలేనంత లేనిదాన నని
ఏడ్చేదా? నరి, ఏమిస్తూంటే, ఏమున్నది?
పోయి నుకంకొనుకొన్నావనిచేవలెను.
కాని, ఈ శివాన్ని ఏమిచేసేది? క్రమేతే
అయితే, ఏమిగినుకొన్నా ప్రయత్నంచేతా
మిగిలు, ఏమిగిలుచేయకపోయి? ఉండి
నిలిచామంటే, మల్లు వచ్చేసిరికి, ఎమివు

మిగిలో? కానికాపు మాన్తాడ? శివాన్ని
తిరగదోసినవాడు, వానికేంట్టింది? కానీ,
చుట్ట, నిన్నోకా, నీవున్నాకా? వాడివి.
నేను ఏడ్చేసిరికి, నాన్నా వాని ఏమిగిను
చేస్తావనిచేవా? ఏమిగినుకొన్నావనిచేయ
శివము, నేను చివ్వుది? కానీ! తెలియ!
నీదేహము, దహనము లేకుండానే, ఎంత
మన్నయినదో! దహింపబడేది గనుక
దేహమన్నారు. నీవట్ల ఆయర్థము వ్యర్థ
మయినదా, నాయనా! (మన్నుదులిపి ఊతి
పైనివెట్టును)

హరి:—నున్న కానీ, నీవు శివానికి మన్న
దులుపుకూంది! మాతృప్రేమకు మేర
ఉన్నదా? ఆమాటలు వింటూంటే, నా
కడుపులో మంట పుట్టుచున్నదేమీ?
“ఎంతవాని కుమారున కెంతవచ్చినది!”
అన్నది; నాయంతవాని కుమారునకు
దాస్యము వచ్చినది! ఇదికూడా ఏల
రాకూడిదు? “యధములో రక్షంజురే
వాడ”ట! క్షత్రియబిడ్డ కావలెను,
ఆమెలుంటే వాడే. “అయ్యో! నుకం
సామిచ్చి కొనుకొన్నాను” — నాలోపా
తాస్యుడై ఉండవలెను. నాచేతులారా
తీరే అయ్యుకొన్నాను. నామిగిలు క్షత్రియ
లేడట. నేను చంద్రమతిదగ్గర లేనే?
“క్షత్రియబిడ్డ” — కనుకొచ్చి నీ
వాడితోవ ఇచ్చివేసినది చంద్రమతి పాతి
ప్రత్యయమే. ఇప్పుడు నీకుమారునికి
బంతువులు రాకుండా కాసింపలేదా ఆ
బలము? అయినా, అడిగి చూడవలెను.

—అది నా పుత్రునికే కాదు! నిన్ను కొన్నవాడు కాలకౌశికుడు కాడా?

చంద్ర:—(తనలో) ఈమనిషి నాభర్తనలె అజానుబాహు, సీతవృత్తిలో అటువంటి వాడు ఉండునా? ఆయన్ని వీరబాహుడు కొన్నాడు. కాళికాపురికి వెళ్ళిపోయి ఉండును. అయినా బాగ్రత్తగా మాట్లాడ వలెను:—నన్ను పోయినప్పుడు నాకాళిక నానాథునిబాడ తెలుసునా!

హరి:—అది సత్యమే, హరిశ్చంద్రా! నీవు!

చంద్ర:—ఆ! ఆ! (వానిమీద పడును. వారిద్దరు ఆలింగనము చేసుకొందురు)

హరి:—మనము ముగ్గురమూ, ఇలాగున, ఇక్కడ, ఇప్పుడు కలుసుకొన్నామా? సిద్ధి, స్థలము, కాలము—అహ! (శివము వద్దకు వెళ్లి) లోహితాస్యా, కాలులో చూల్చు గుచ్చుకొన్న గాయముండగానే, మళ్ళీ అడివికి వచ్చినావోయ్? యుద్ధము లో రక్తం జుర్రడమూ, నత్స! నీ కెవరు చెప్పినారోయ్? నిరక్తమే చెప్పినదా? ఎవరితో యుద్ధముచేసాడు, బాబూ! (శివమును కొలుచుకొని కూర్చున్నప్పుడు చంద్రుడు) నీబాధ చూడలేక మీ అమ్మ దుఃఖిస్తుం దని, నీదుఃఖముతో యుద్ధముచేసి అణచి వేసినావా, తండ్రి? యుద్ధములో శత్రువును గెలవడంకంటే శస్త్రమయినదని చేసి నావా? కాళిక వచ్చేలోపలో, ఎక్కువ కాలం, కత్తిబడ వాచిపోయి, వచ్చి న్న వీరుడవు, మీ అమ్మయెడల—

చంద్ర:—తానన్ని కష్టాలుకడుతూ, నన్ను ఓదార్చేవాడు, నాచిట్టినాడు.

హరి:—ఏలాగు శుష్కించి పోయినావోయ్, తండ్రి!

చంద్ర:—మనము పైస ఈ కడలిలోకాలలో తమరు పోలిక తగలకుండా శుష్కించి పోయినాను, నాథా!

హరి:—ఇప్పుడే నాకు నిద్రాహారములు తెలుపలేవు. శ్రవ్యయజ్ఞము, పశుత్తిర్పణములేకుండా పాదనము చేసినానుగదా? అవి, ఉష్ణశనములో, ఏంబాల నేడలో పొంగుచేయను?

చంద్ర:—మహాదేవ!

హరి:—కాని, బాబయ్యముఖాన్ని ఆనవ్వీ మిటి? విశ్వేశ్వరుని భాగ్యనిస్తూ ప్రాణం విడిచిపెట్టినావా, నాన్నా? లేకుంటే, ప్రాణంపోయిందా, ముఖాన్ని ఆనవ్వీమిటి?

చంద్ర:—బాగా పోల్చినారు, నాథా! ఆకుర్ర వాళ్లన్నారు, “అమ్మాకీ, బాబయ్య, విశ్వేశ్వరా!” అంటూ ప్రాణం విడిచిపెట్టి నాడట. “మీరు చాలామంచివాళ్ళు, మా అమ్మాకీని ఏలాగు ఓదార్చారో?” అన్నాడట, నాతండ్రి! నాయనా, నీవు చెప్పినట్లు, మీరు అప్పుగలారా?

హరి:—బాబూ, నీకు నవ్వు, మాకు ఏమిట? కష్టాలు గట్టెక్కేవాయి, మీ నవ్వుకాదేమి? బాధములేని మంచిచారముచూచి నవ్వవలసినదే.

శ్రీ:—బాబా, ఇక్కడ గంజవిడిచిపెట్టి, స్వర్గములో నీవు అమ్మకుం నేవిస్తా అమ్మ. అమ్మకుం నీవు విడిచిపెట్టి, పాపములను మాకన్నలే తాగుమన్నావా? బాబా, నిన్ను శృంగమృ భోజనానికి పిలుస్తే, “మా అమ్మాజీ చాలీ చాలని గంజ తాగుతూ ఎలాగో ప్రాణాలు నిలబెట్టు కొంటూంటే, మీయింట పిండివంటలు నానోటికి ఏలాగు పోతాయి?” అన్నావే. ఇప్పుడు నన్ను విడిచిపెట్టి స్వర్గ పాఖ్యం ఏలాగు అనుభవిస్తున్నావు, తండ్రీ! అమ్మకు నీవద్ద చోటిప్పించుట?

హరి:—అమ్మ! గంజానా నేనా, నా అమ్మ!

శ్రీ:—బాబా, ఇప్పుడు నీవు శృంగమృ? “నా బాజీని ఎప్పుడు చూస్తాము? ఎప్పుడు వస్తావీ” నేనాచి, చూడకుండా నీవు పోయినావా. కొడకా! ఒక్క-మారు నిన్ను కాలుగూర విన్నోయ్యేకొడు పప్పునా మిడతే, అడివివెళ్లి పచ్చిన పిట్టకు నా వా చేతుల్లో పోయిందన్నావే. నీవు నాకేమా అన్నీ మరచి పోయేవావను. తండ్రీ! కష్టాలవంటిగురవు లేవన్నావు కానీ, నీవు పెట్టిన కష్టం, నీవు చేయమని, బాబా?

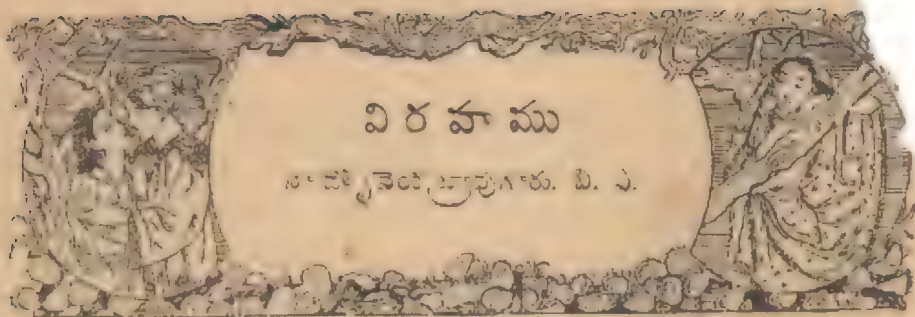
యజమానివేనలో ప్రాణమైనా పెట్టినతే నా! నీవు నాకు నానా. నీవు నాకు ముమాత్రిమి విడిచిపెట్టివచ్చా. కయజ మానివేనలో, నా ప్రాణమింక నీవు నా పెట్టినావు, నీవు, విడిచిపెట్టాను. నీవు ఎక్కువకాదు, బాబా? నాథా, నన్ను తిరిగి వేగమే రావలెనని యజమానిఅభ్య. యజమాని అమ్మకు శృంగమృ ముమాత్రిమి బాబు శరీరము జ్ఞాపకంచేస్తున్నది, తమ పాదుష్యం జ్ఞాపకంచేస్తున్నది. నీవువెళ్లి సుంకశోరకు ప్రయత్నించవద్దా?

హరి:—శృంగమృగా చేయవలసినదే.

చంద్ర:—పోయివస్తానని అనడానికి అభి కారములేదు. వస్తే, ఏలాగు వస్తానో?

హరి:—వెళతానంటే, మంచిది అనడానికి నోరురాదు! ఈకారణ్యం దాటించి పోతే ఇక్కడనుండి! బాబువ్యతీరి ప్రాణములో ఇక ముకేమున్నా, నీత్య సేవానందముతప్ప? మనకు నత్యమే స్వర్గము. మనకు ఇంకెక్కడ మరేమిదేలు కానివి? నీటినిపెట్టి, (చంద్రమణి నిష్క్రమించును) ఏలాగు తిరిగిచూస్తూ వెలితున్నదో! (తెర)





విరహము

శ్రీ వేదవేదాంతానుభావము. పు. ౨.

२॥ श्रीगणेशाय नमः ॥
 १॥ श्रीगणेशाय नमः ॥
 २॥ श्रीगणेशाय नमः ॥
 ३॥ श्रीगणेशाय नमः ॥
 ४॥ श्रीगणेशाय नमः ॥
 ५॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

5. మొదలుగా మనము మనము మనము
 మనము మనము మనము మనము
 మనము మనము మనము మనము
 మనము మనము మనము మనము

౧. విశ్వానాథాచార్యుని గూర్చి వివరాలు
 స్వయంకృతముగా వ్రాసినావా? దాని యొక్క కావ్య
 విమర్శనాత్మకముగా వ్రాసినావా? ముందుగా
 గానము వ్రాసినావా? దానిని కామునినామము.

१. विष्णुसहस्रनामम्
 विष्णुसहस्रनामम्
 विष्णुसहस्रनामम्
 विष्णुसहस्रनामम्
 विष्णुसहस्रनामम्

[illegible]

౧. విన్నవణకాని విషయమును
 వామన స్వామి తొలి వ్యాసశ్రీ
 వ్యాసాచార్యుని వద్ద విన్నవించి
 వానిని విన్నవించుచు
 వానిని విన్నవించుచు

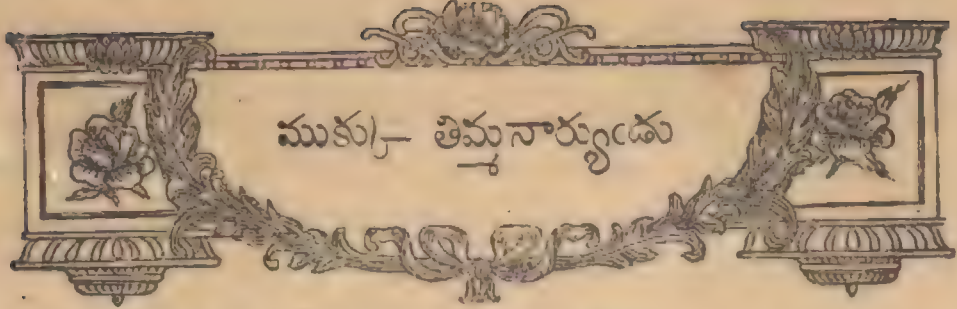
దొర చ బియ్యము

దీపాల సచ్చయ్య శాస్త్రి గారు

[illegible]

(అక్షర) పాఠములు. పాఠములు పాఠములు, ముఖ్యముగా పాఠములు పాఠములు పాఠములు

నీ. చాను నీ నా మో. పనులు పను, శివశాఖలు చూచి పానముగిం చు
మనములు గొల్చు నొప్పు నీ మంచమొక, నటన యొక్క శ్రేణి చియ్యబుగొల్చు.



ముక్కు- తిమ్మనార్యుడు

మొదలు పాట గానం, గారు, బి. ఏ., యల్. టి.

ప్రంభభావము విన్నవించు శ్రీమద్భక్త
 దేవరాయల కాలమున సామ్రాజ్య
 బిడ్డలను పంపించి కవిత్వమును, వానియందు
 వన్నయు గాంచి మించినది. అప్పదిగజము
 లను ప్రకృతివదసిన కవివాధులెనము ద్రీవిక్ష్వి
 స్త్రిభిర్యమైయమువలంబించి యుండిరి.
 ఆకాలమున గవితాప్రపంచమున బ్రబంధ
 రివలన మిక్ష్మయై యుండుచోను, శ్రీ
 కృష్ణదేవరాయలు పండిత కవిత్వమున నానంద
 భవించి ననువరించి, కవులను ప్రకంభ
 రిత్నములుగా నానియించుచు ప్రకృతివద
 సిరి. అట్లనరించిన వారిలో బారిజాతా
 హరణ కర్తయును ముక్కుతిమ్మనార్యుడు
 కనుబ్రక్కినాడు. మృగవధుని వధిభిషాను
 క్తలిగలనాడె గుంటి "ముక్కుతిమ్మనార్యుడు
 మున్నున్నా" అని స్థావరమునకు కంపించు.
 "నానా సూనవితాన వాననల నానందించు"
 అనుచక్కని, ముద్దులుపాడునట్టి కవియును
 గించుటచే నిరంతరము ముక్కుతిమ్మనార్యుడు
 లోకము వాడుచుండుట యెల్లరకు తెలిసిన
 విషయము.

ప్రబంధకవులలో నితడు సుప్రసిద్ధుడు.
 ప్రబంధములసరళి ననుసరించియు, వానిలో
 కలతిక్కగానుండి, పాకము పూర్ణయముగాను

విసుగుగలిగించు కొన్ని లక్షణముల నితడు
 తోలగించి, తన రచించిన "పారిజాతాహర
 ణము"న విన్నవించుకొనుచున్నాడు. అందుచే
 తన కవిత్వ విన్నవప్రములను మునుప
 రంధరితముగ నుండును. సాధారణముగ
 బ్రబంధములలో గథానరణి మృగ్యము.
 కథావేగము మొదలే లేదని కూడ గొందఱు
 విమర్శకులు కేవలము యోచించును.
 ప్రబంధములకు నిర్ణీతములగు వర్ణనలను
 విరుద్ధముగ విధించుచు ముగిసింపించు
 నుగానికీ ప్రభావము గానవి శోచనీయము.
 కృష్ణదేవరాయలును నానందవిషయ
 ములందును భిన్నముగ నున్నది. దీనియందు
 గతయును గథావేగమును బ్రధానములు.
 ప్రారంభమునుండి, ముగియవలకును కథా
 భోగిని యొక్కవిధముగనే చెప్పబడినది
 గాని, సందర్భశూన్యములగు వర్ణనలు కథా
 వేగమున విధించుకొనినవి. అందుచే
 బాతకుల కిందలియానందీయధికమగుచున్నది.
 మతియొక విషయము గలదు. సామాన్య
 ముగ బ్రబంధములయందలిపాత్రము
 నొకేవిధముగ నుండును. అందుచే
 టికి స్వాభావికములగు
 బడక మనుష్యస్వరూ

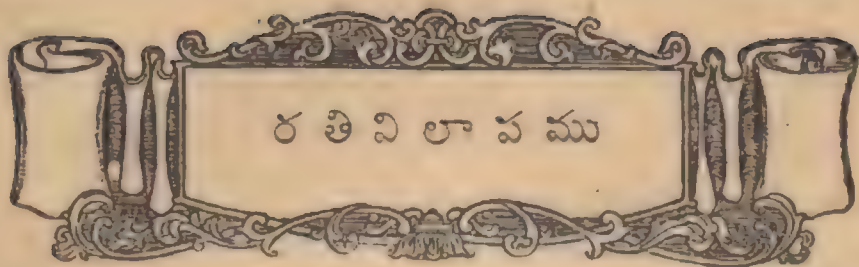
నిండునుచు, న్నెగులంబుల నుద్గడించుట నొప్పు
 తుమలతోనమని మూలంబులకు పీలుకాను.
 శ్రీకృష్ణ దేవరాయలను కృష్ణాతిగఁ బాచి
 నిర్ణయించి కృష్ణాయుగఁగిరట్లు పోయెనుగాని,
 మనుచరిత్రాదు వలె ప్రభువు తిన్నవోరకు
 తుమీ మూతావ్వరిచినకు గాఁడమైండులు
 గానరాదు. లేనిచో గర్హరతంబూలా
 ద్వివచనముతోఁగిది బూలంబులతోఁపి
 యుందుఁ గాఁడమైండువడిని. కృష్ణాతి
 తన వలె కృష్ణాతి పుమని కిది లోయలు
 కన్న, కృష్ణాతిని యుద్ధమరాయనుని కలం
 యర్పించుట యధికరినంతమునఁ గోరమ
 న్నది. మరయు కృష్ణాతి నంజానుక్రియ
 యను, కృష్ణాయనుని వజ్రమును కమ్మ
 ద్వయము కలంబు పామరుని, కలంబు పామరు
 ముగిన వలెయగును. కృష్ణాతి వలెయు
 ప్రభువును నొప్పువచ్చిని, నొప్పువిభావ,
 పీఠ మూలంబుల దాచియెమును, కలంబు
 సమంపనముగ నొప్పుయెన్నును. పీఠము
 ముగిన కలంబులు యెనివలెనొప్పుమును
 నతికలంబుతో నొప్పుయెన్నును. కలంబు
 పాదోత్సాహమును నొప్పు నంజానుక్రియ,
 భావనామము లేనివలె పాదోత్సాహము
 నుండులేని పాదోత్సాహము లేనియ
 న్నది. వాని నితడు పూనకుండుటఁజేసి యీ
 భాగమును గూడ హృదయముగఁ జేసెను.
 కృష్ణాతిని వర్ణించును మహావీరుని
 యందుఁగల లోకము లితనియందుఁ గానబడక
 పోవుటఁగోరక నొప్పుయెన్నును. కలంబు
 ముగఁ గల వాడ ని వర్ణించెన నన్యము
 నాడుడు :

చ. తాదాశ్చక్రిశేను; తాతలము నల్లయ గాదు;
 బొరచుం, లేమియు బల్లిగాదు; తనకందును; లై
 మలేరాచలేడు; సం, గ్రామములోన నొక్కవరు
 గా నీ వాఁడొంటంగఁ డీశ్వర, త్పు పిశాచనో
 హుని పాటియె యీశ్వరు డెమ్మిభంబులన్."

ఈశ్వరవిభుని తనయుండగు నరసవిభుని
 వర్ణించునట్లు మహావీరుని వర్ణించెను.
 కృష్ణ దేవరాయలు దాదాశ్చక్రిశేను ననగా
 పల్లవ ప్రభువును కృష్ణ దేవరాయలు ననగా
 పల్లవ శ్రీకృష్ణుడును పిశాచనోహుని ననగా
 ముల పిశాచునిని బోధించుట వల్లవిన
 కృష్ణదేవరాయలు కృష్ణుడు. మహావీరు
 నీరెండు అవతారము లన్నిలక్షణములతో
 డను సమానములని తెల్పెను. మూడుడు :

1. యదవప్రమున సింహాసనముఁబాసి సింహాసనము
 డై చెన్ను మెఱయ, గొల్లయిల్లాండ్రతో గోడిగిం
 దులుఁజేసి పరకామిని సహాదరితఁజాప, మఱి బరా
 సకునకై పథర దింబుఁజేసి పరప్రద్యురము
 బోమిఁగన, బాదలము వానికి పల్లవము
 నాదార్శమును దానిఁజూపుట,
2. గోరతోలుమేను దెనకైని కొదవలెల్ల, మామృకొన
 వచ్చి, భుజైకమాన, లీల, సకలిగన కృష్ణుడొననగ
 మించె, నరసవిభు కృష్ణం యధునా యతుండు."
3. చక్రవర్తి పత్యవత్య పాడును నేడు చెలగి ధర్మ
 క్రమధీరిఘటించె, భూభగధర విష్ణుర్తిండును
 నేడు గోరకు ఖ్యాతి మడుగుపఱచె, పాధుండా
 ననవరణి నాడును నేడు వంశానుం గంబు వెల
 డియ్యె, సత్ భావాభాగసక్తి నాడును నే
 కల్పవని నింపార నిలిచె,
4. నాడునేడును నాదార్శమును నొప్పు, దానిని
 యుదేవమఱు విభుని, కృష్ణుడను నేర నిరసెన్దు
 కృష్ణదేవరాయడను నేర నాదితారాయణుండు."

కృష్ణాతిని వర్ణించు నరసరమునఁ గూడ
 నిండుకేని సనభంగము గాకుండ యెట్లు



రతివిలాపము

ప్రేమలాల నేరంబు చూపు ప్రవాదరాయ కవిగారు

ప్రేమయం పాలితుం భానో
 స్నేహితు కా కవే ర్వచా;
 అవతారో యయోః పృథ్వ్యం
 దంపతీ తో నమా మ్యహమ్.

† ఉ. నెట్టన కంటిమంట మరు
 నీలుగఁజేయు మహాలక్ష్మి దా,
 నెట్టి యవస్థపాల్పడియె
 నియ్యడ నార యటంచు నవ్వచు,
 న్నెట్టులు సాంపునింపు గిరి
 గట్టులతేనిపట్టి చను
 గట్టుల కేను నమస్కరించెదగా.

ప్ర ప ద

నిటలాడు నేత్రాన్ని నిజనాథుపైకి
 దటుకున నేతేరఁ దా మూర్ఖునొంది
 విడిచియై పడియున్న విడివిట్టు వెలది
 యవికహ్యవేదనం బైనవైధవ్య
 మావహిల్లఁగఁజేయు నదియైనప్రబల
 ప్రేమయ్యె పట్టావి దగిమూర్ఖులైతే.
 ఘనమూర్ఖుడేటి యక్కలకంఠకంఠి
 గనుల నెల్లనవిచ్చి కలయంగఁ జూచె
 దనినోనికనులకుఁ దనప్రియుం డింకఁ
 గింపాచిని నుమ్మిఁ గానలేదయ్యె.

“జీవితేశ్వర ! నీవు జీవించియుంటు;
 నావలపులపంట ! నాథ ! యెందుంటి ? ”
 వనిపల్కి దిగ్గన నటనుండిలేచి
 వనజాక్షి నిజపురోభాగమ్మునందు
 గిరిశకోపానల కీలంబ గాలి
 పురుషాకృతీని నున్న బూడిదం గనియె.
 మరల జేడ్చునవక్క- చుహరాశియపుడు
 ధరణిపై బారలుచుఁ దన చన్నుదోయి
 గడుభానలవృత్తి నాగిం బెన్నములు
 విడిచిది జీరాద విడినభూస్థని
 దవతోడ నదిగ మరను మూచునట్లు
 వెను బొట్టుమై నిట్లు పొయింపఁ దొడఁగె.

అయ్యయో ! నాథ ! యిట్టి తీవ్ర నీవు
 కయ్యమ్ము నిను బొంపదలఁచెనే నేమ
 నెయ్యమ్ము క్షయను నీ కెందుబోయె
 నియ్యరిణ్యమున నన్నిట దీచిచివలె.

హృద గాధి హిమతోఁ బంతుమ్ము మువ్వ
 నిన్ను నీకొలఁది గణింపవై తనుచు
 నన్నన్న నీపున్ని కదలి నీతోడ
 నన్ననిమాటయు నయ్యనే తునకు.

పెటరాఁగులు గిట్టి బెదరించినట్లు
 నెజ సాకితయులే విశ్వసంహము

కఱకంటునీ గాలకాలుని రుద్రు
నుఱక పైకొని తాళు టూరకేచనునె.

గిరిరాజునయను గిరిశుతోఽనుర్ని
వరదుని మెప్పించి వరములు వడసి
యరుసమ్ము నింతువం చాసించియుండి
బరము కోపాగ్ని చే భస్మంబు వైతె.

ఒరపుగల్గెడువారి కుఁమానమగును
వఱలు నీయొడ లీ యవస్థపాల్పడఁగ
నెడఁద వ్రయ్యలుగా దదేమొకో నాకుఁ
గడుఁ గఠినాత్ములు గారె చేడియలు.

నినుఁ జూడకున్నట్టి నిముసమ్ము నాకుఁ
గనుఁజ్ఱు నొక దివ్యకల్పమ్ముగాఁగ
నిరవధియైన యీ నీవియోగార్తి
స్మర ! యొక నే నెట్లు సైరించుదాన.

కట్టవాసినజలౌఘము దమ్మివ
నట్ట తా విడనాడి యరుగుచందమున
నిముసమ్ములో మన నెయ్యమ్ముదొఱఁగి
రమణ ! నీశోధిదే బ్రతుకుగామనెడు
నబలను నన్ను నిట్లాఱడిపుచ్చి
ప్రబలా ర్తి నిడి యెందఁ బాటేపోయితివి.

ఎంచైన ననుఁగూడి యేగుదీ వెపుడు
నిందు నొక దిగనాడి యెట్లఁగినావు .
మందభాగ్యును నన్ను మఱచినావేమొ
యిందిరాపుత్ర ! యిం కే నెందుఁ జొత్తు.

నేను నీకును నాకు నీవు నెన్నఁడును
నోనాథ ! యప్రియ మొనరింపలేదు
కృపపుట్టినేమ్ము నీ ప్రయ కకారణము
యిపుడు నీ దరిసెనం లీ వదేమిటికి.

కవవాసి నొగులు జక్కవమెటివోలె
నవింశకోకార్తి నడలు న న్గనవొ
యెవరింక దిక్కు నన్నిటలొంటి. ఘోర
దవము పాల్సేయ నా లెప్పేమి చెపుము.

చెలువుడ ! వే తొక్కచెలిపేర నన్నుఁ
విలుచుచో నీమీఁదఁ బెనురోసమూని
మొనాల్చిల్లవలె మొనమాటమూలి
కలయ ని న్గటిన కలలెంచినావొ
యలరులేయ కరువు లక్షులంగలఁడఁ
గలువపువ్వులవ్రేయు గతు లెంచినావొ

తప్పగల్గిన నన్ను దండించుటకును
నొప్పలకుప్ప ! వేతొకదారి లేదె
యిచ్చాట నిపాలోక మెడలి నన్నిట్లు
ముప్పు మున్నీటిలో ముంచి పోవుదువె.

“ఎడనుందునీ” వంచు నీ వన్నమాట
మదన ! యిచ్చకముగా మది నెంతఁజూపె
యెడ నుంటినేని నీ విటు బూదిగాఁగ
బ్రదికి యే నెట్లుందుఁ బ్రాణేశ ! చెపుము.

శరనైపుణిని శైలజాశివాంగముల
నరుదార నొకటిగా నదికితు నంటి
మదన ! యొక్కటియైన మనయంగకముల
యదుకూడ్చి యకట ! వేతైతివే నాకు.

పరమేశ్వరుడు కృపా పాశోభయండు
హరిహరీ ! యెట్లు కోపాగ్నినిగాల్చెఁ
బరమపాపిని నాయభాగ్యమ్ము హరునిఁ
గఠాకుం దట్టించె గాబోలు నాథ !.

జగదేశ్వరి విరాడినాన్వాయము
డగుశౌరి తనమిక్రు డైయుండ తూలి

దెలి పుట్టెనుని నిన్నుఁ దెలిజాచ మిట్టె
మొగ మెట్లునామె నన్నొగమూలు లేదొ.

కడవేళ లోకముల్ గాల్చు బాల్పడిన
కడిది చిచ్చుటకంటి గాటంపుమంట
మృదుఁడేలవటపె నీమె త్తనామెన.

ఆడుదానను గోల నబల నేనల్లి
వాడిచూపులఁ జూడ వణఁకిపోవుదువు
శ్రీకంఠునుగ్రాక్షి శిఖిభావటలి
పైకొన్న నీమెత భయమొందినావో.

ఓవునల్లఁగ నిన్నుఁ గన్నతల్లికిని
గాలి కడుపులోఁ జిచ్చు పెట్టిలిపె
కడుభాగ్యులాలిని గలుములపాలుతి
గడఁక నెట్లోర్పు నీగర్భకోకమ్ము.

మది నన్నుఁ బ్రాణమ్ము మాటుగా నొచ్చు
నది నధూచత్సరి యత్త శ్రీదేవి
దలనెడ్డ నాదు దుర్దశిను భావించి
వలనది తానెత నెలవెల్పుచున్.

అత్యంతభక్తి నే నడుగుల కెఱుంగ
“నిన్నుకాభాగ్యులై నెడుమాయమ్మ!”
యని నన్నుదీవించు నాదేవిమాట
యచ్చుతమై పోయినే యక్కటా! నేడు.

ఎడవ కిచ్చడ దివికేఁగడు నీదు
నడుగుల నెంబడి నను నొత్తు నీను
నాకయించితింప నామనోనాథ!
లోకమ్ము కొఱకునైలోనఁ జింతింతు
నైహికజనము దైవాహతంబయ్యె
దేహిశాఖ్యము నీయధీనమ్ము కాదె.

కొనుచున్నప్పుడు పుష్పములను [అ
భయననూచుములే భయమొందునైయ
నరగఁ గాముకనివాసములు నేర్పంగ
స్మర! నీవుదక్కంగ శక్తుఁడింకెవఁడు.

నామెల్ల నెడమొకములు గాని నెయ్య
మలఁగి నాథులతోడ మాటాడకున్న
నలరుముల్కులఁ జూకుక్క న నాటి చెలులఁ
గలక దేర్చెడువాఁడు గలఁడె వేఱొకఁడు.

తగు లెఱుంగక విసూతననంగమముల
మొగిని లజ్జభయమ్ములపేర్చిఁగొంతు
చూచునకన్నెను పోయి పోయె
మగలునూర్చుడునాదు మునియెచ్చడివ.

కడునెఱ్ఱవాఁడెదు క నులు ఘూర్ణిల
నుమల్లునా నెఱుంగ దొక్కుచునంగ
బ్రమగొల్పునదియాయో నాగుఁగేమదము
కనుకలు కింకవిహులనయ నీవేమి.

మనుష్యులైన నెలవెచ్చే జగము
నరిత్యమును బాసి చెప్పినై పోయె
వినిపెత్తు న్నెచ్చెత్తు గీర్చియె
స్మర! నీవుదేవుడ న్నెచ్చెత్తు లేదు.

అనుఁగుఁబాల్పమవు నీ నెతనుంక నగుట
విని విజనయ మింక న్నెచ్చెయాయ నెంచి
బహుళమ్ము నీనినను బహుళదుఃఖమునఁ
దహివను మూబులడు దొక్కుఁగుఁ గొప్పగిమ్ము
ఎఱుపునచ్చెలిచాయ నెలవెచ్చెత్తుడిమ
వటలఁ గోకిలకల ధ్వనులచే దెలియు
నెలమావిపూవు నేఁ డెవ్వని కింక
నలుఁగొనోచెప్పమా యలఁగివిల్కాడె!.

నలిగియున్నట్లొప్పున నెట్లు నొనరింప
లలితహా నీలోత్పలము బొగ్గునడియె
గ్గులనొప్పుములయి వికా రమునుటంబూపు
ములునుల్నియు నేమి మొలకొనెను కట!

పలుమాటుగోనయంపుఁ బనుల నీవనుపు
నలిపినయీతేటి చాలు శోకార్తి
విలపించు ననుఁగూడి విపులదైన్యంపు
టలి వెసంగఁగనేడ్చుచున్నట్టుండె.

వలరాజ! నీవేమి వగపునంబోలె
బలుఁగూర్చుదలవా పోవుచుఁగూర్చు
బువుఁదేనకన్నీరు బొటబొటఁగాఱు
నననీజములు నేడ్చు నట్లుండె నకట!

కనుఁబండువైన నీ కాయమ్ము మగుడు
గొనిలేచి తియ్యఁబల్కుల సాజమైన
గరునమ్ముగల ప్రోడగండుఁగోయిలను
సుతకాశ్యమానాదుఁ డొనఁ నే నాశ!

పోవుపునిలమెడు నీగుఁముద్ద నెమ్మోము
గలుములీనెడు నీదుకడగంటిచూపు
గోనమోవి నొలయు నీ కులుకు లే నగపు
గనులఁ గట్టినయట్లు గనుపట్టు నాకు.

తలపోక మొక్కి ముంతయనేడి కంఠ
మెలరార నిదీన నీ యితిగవుగిళుల
నలమిఁ బైకొన్న నీ యేకాంతరతులఁ
దలపోయ శాంతిఁజెందఁగ నాకు వశమె.

పెదవిఁ బల్కొన నొక్కి బెదరించినంతఁ
బదనరోజము లంటి బతిమాలుకొనుచుఁ
బొదివి చెక్కుల బల్కి ముద్దొడు కన్న
మదన! నా కడుపు చుమ్ములువాఱు నకట!

సురతపండిత! నీవ సారిపిమ్మె నిదీన
సురుచిరవాసంతసుమభూష త్తివిగో
నినుపట్టుచున్నవి గాని యాసీదు
కనుమిదయినమేను గానరా దకట!

నెమ్మిఁ జన్మవఁ దీర్పు నీ పత్రరచన
నెమ్మేన నీవలందిన చందనమ్ము
దడియాఱు వింక సుందరమైన నీదు
నొడలాటిపోయె నయ్యో! మనోరమణ!

ప్రేమ! నాకుఁవామూ మ్మిఁ గ్రీతి నీయిదీన
కయినేత పరిపూర్తి గాకుండనిన్ను
దారుణాత్ముల సురత దలఁచి రాకొక
బూరింకఁగా వేగముగ రాగనయ

వలనేర్పడఁగఁ గూలివానిచే బాము
బలిమిఁ గొట్టెను వేర్వడి యమ్ము నేర్ప
మొఁమెచ్చుటకు నుబ్బుమీఱి యీశాంత
మెఱుంగలేనై తమాయకుండ నీ వకట!

నినుఁ గన్నకన్నుల నిర్జరాంగనలు
దనుఁ జూడకున్న సుత్రాముండు గనలి
నిను నిట్టి మిష నెట్టి నిటలలోచనుని
కనుమంట కొప్పించి కసిదీర్చుకొనియె.

దివియందు జాణలో దేవకామినులు
దివిరి నిక లోఁగొని తియకమున్న
శలభమార్గమున నే జనుదెంచిమోద
మొలయంగ మగుడ నీయొడిఁజేరకొందు.

అతివేగముగ నిన్ను ననుగమించుటకు
యతనమ్ము మై నుంటి నట్లైనఁగాని
నలి కాముఁడొనె యున్నవేణమైన
ప్రతికేక దూఱు తప్పదు నాకు రమణ!

మదియు నీకట నంత్యమండనంబైన
నుడు క్షాత నేనెట్టు లొనరింపనేర్తు
నొడలితో నుసులుతో నొకటనే నీవు
గడు నతర్కితమైనగతిఁ బొందినావు.

ఒడిలోన విల్లుంచి యొగిఁ బూవుటమ్ము
దొడ్డికిఁ తానొకఁ బొత్తుచు నీవు ముఖుని
గడగంటిచూపుటం గని లేతనగవు
నెట్లు ముచ్చటబాటువిధము నీ నానావు.

ఎటనున్నవాడో నీ కపుడుఁ బూవిండ్లు
ఘటియించు నచ్చలికాఁడు ముఖపుడు
అతివీరకోపుడౌ హరునిచే మిత్రు
గలిగి దానును బూది గాఁడుగా నేడు.

అని రతివిలపించు నానల్కు లెడఁద
మొనరి పెన్వినపుటమ్ములు వోలే నాట
విపులశోకార్త నవ్వెలఁది సూరార్ప
నపుడ నూధపుడు ప్రత్యక్షమై తోఁచె.

ఘను ముఖుగాంచి యక్కాంత బిట్టశ్చ
జను బుద్ధివేగ నుద్ధలి కాదుకొనియె
నిలను జుట్టముల కట్టెదుఁ శోకమ్ము
దలుపుదీసినయట్లు దాఁబొగిపొరలు.

వనటమై మధు నిట్లునలుకు నక్కలికి
గనుమన్న! నీచెలికాని దుర్దశను
బాదివి కపోతకర్పరభస్మరాశి
నిదె గాలు లిట్టట్లు నెగఁ జమ్ముచుండె.

స్మర! వేగ నీదు దర్శన మీవె రావె
కద మీమధుఁడు నిన్నుగనె వేడ్కవెయిం
బొలఁతులందఱ జలిఁచుఁ బుంపులప్రమ
చలియింపదునయ్య! నన్నిత్రొందు.

అలఁతిహోడుల దారమల్లెయుంబూవు
లలుఁగులునైన నీదగువిటి ననువు
రహి సర్వజగమందు రమణ! చెల్లించె
నహచరుడగు నీనసంతండ్ కాఁడె.

అనిలవేగాహతంబగు దివ్యోలే
జనినాఁడు నేడు నీనఖం డింకరాఁడు
వగఁ దనీయంబైన నత్తిచందమునఁ
బొగచూచుచున్న నీవే వదాచుమునను!

విరివిల్లుఁ జంపి నక విడనాడుదైవ
మరచావు ఘటియించె నకట! నా కిపుడు
అయ్యది ననపాము వాఁడయ్యమము
గరి గూల్చేనేని తిగయుఁ గూలుఁగాడె.

కాన నీవిటమీఁదఁ గరుణించి నాకుఁ
బూని బొంధశక్త్యత్వమును జేయఁలయు
ననలమ్ము నాకిడి యటవిరహార్త
నను నాదు నాథుఁడొకఁడే డేర్చు మనఁకు!

నెల వోయెనేని వెన్నలగూడఁ బోవు
మొప్పు నొమ్మునులవో మెఱపునూ బోవు
బొలఁతులు వలిత్రోవఁ బోవునా ననుచు
నిల నచేతనములు నెఱిగెడుంగాడె.

నీలవారాత్రియమేని బూని చేయిదట
నెలమి జన్దోయిఁ గెం పెనలార నలఁది
పనివడి చివురుల పాన్పునంబోలే
ననలమ్ముకంద నాయంగమ్ము లేర్పె.

పలుమూలు నీవొక్క! పూర్వము నీవు మాకు
నలఁకుఁ బాన్పులకూర్చుకందఁ వోడ్పడితి
విపుడు కేఱొక్కి నిన్నిదె చేడుకొందఁ
గృహమీట సాద గూర్పవే వేగ నాకు.

వలనోష్ఠ నాకిడు వహ్నిఁ దోడ్తోన
మలయానిలములచే మండింపుచున్న !
ననుఁబాసి నిముసమైనను నీయనుగు
మనలేమి యెఱుఁగవా మాధవా! నీవు.

ఇటుచేసి యవల మాయురుపుర కొకటె
యిటుఁ బూవుఁ జేసికోయిలి మాయనవహ్ని!
నరగ నీనఖుఁడు పంచకయ నాతోడఁ
గరలోకమున దానిఁ బానంబునేయు.

మరునికై మతీయు నో మాధవా! నీవు
పరలోకవిధిఁ జలత్పల్ల వంబులగు
నెలమావిపూగుత్తు లిమ్ము నీచెలికి
నెలమావిపూలపై నెంతయోస్మీతి;

అని మైవిడువనున్న యారతిదేవి
ననుకంప సూరార్చె నాకాశవాణి
మడువికఁ గొందలం పడుగండుమీనుఁ
గడుఁగృహం దేర్చు తొల్కరివానవోలె.

రతిదేవి! నీమనో రమణుఁ డింతటన
బ్రతికి నీతోఁగూడి ప్రేమదహన్యు నిను
మృతానికన్మృతాలో మునుతమై యాతఁడు
వడుటకుం గతమేమొ నచియింతు వినుము.

పరమేష్ఠి దనకూతురై మరుల్కొనఁగ
మహుఁడు ప్రేరేచ బ్రహ్మయు వచ్చితిని

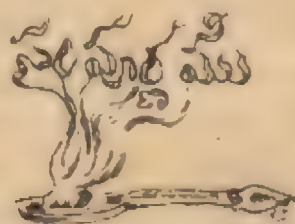
నాని శేనకుని గందర్వు శపించె
నలరాయఁ డాకాశఫల మిందుఁ బొందె.

ధర్మప్రజాపతి దను వేడుకొనఁగ
నిర్మలబుద్ధి వాణీవిధుం డపుడు
“తపమును మెచ్చి భూధరరాజకన్య
నపుడు పెద్దాడి మహేశ్వరుం డలరు
నపుడే పెద్దాడి యనంగు సాంగునిని తేయుఁ
గృహ” నందు శాపాంత మిట్లు వ్రాసుచ్చె
నశనిపాతమునకు నమృతవృష్టికిని
నశులు మేఘములును వలతులఁగాడె.

కాన నీప్రియనితోఁ గలయంగలట్టి
యీనీడునెమ్మేని నిఁకఁ గావుమమ్మ!
తరణిదీప్తుల నింకు తటిని దొల్కరిని
మరల వెల్లువఁగూడి మలసెమంఁగాడె.

అనిఁబల్కియుడిపె న య్యాకాశవాణి
మనసిజాతునినాతి మరణనిశ్చయము
మధుఁడు నంబరవాణి మాటలకా నమ్మి
మధురవాక్యశ్రీతి నమ్మగున నూరార్చె.

చెలువేది వగమేను సిక్కి నమ్మరుని
లలన శాపాంతకాలము వేదియుండె
గరనంతతులఁబాసి కనుమాసి పగలు
మునుదేడుకొనితేని మునిమాపుఁబోలె.



భందశాస్త్ర విమర్శనము

వాసా న్యూనారాధనశాస్త్రీ గారు

పారనంది రామశాస్త్రీగారు “భారతి” గ్రాహక మాసపత్రికలో “భయశాస్త్రము” అనే శీర్షికలో నొక వ్యాసమును ప్రకటించిరి. దాని వాచాత్మ్యముగా చదివినవారికి దానిలో భందోపేక్షయును ప్రతిపాద్యము కావనినీ, ఈ ప్రతిపాదనచేయులు అగ్రాంతైసమకూపములనినీ ఈ వ్యాసమునకు “భంద శాస్త్ర” మని పేరికలు నేర్పరవలె నిరర్థకమనినీ, స్ఫురింపక మానను. అయినను శాస్త్రీగారి ప్రవృత్తికి ప్రయోజనము లేకపోలేదు. అది భందములను చదువగులనుగ్రాము గోచరింపదు. కాన ముమ్మారు దానిని నేను వివరించెదను. ఈ గంటాంతుండలమందు కఠింజైర్కళాభయోకటి గలను. వారికోర్కె ననుసరించి వారి కర్మల యుపయోగమునకై “పాండిత్యప్రయోగ పద్ధతి” యను నొక గ్రంథమును నేను సంకల్పించితిని. అందు యుపనిషదు ప్రకరణములో “సర్వవైశిష్ట్య” అనే నేటి భాగవతి వాదీశ్వరమును పాండిత్య గారు త్రిగా నుద్ధరించితిని. వా గ్రంథము శ్రీమహామహాపాధ్యాయ తాతాశర్మారామశాస్త్రిగారి మున్నగు మహాపండితులచే నామోదంపబడినది. నాపద్ధతి ననుసరించి కొందరు వైశిష్ట్య ఉపనిషద్ వాది సంస్కారములను సొందుచున్నారు. ఈ ముమ్మారు రామశాస్త్రీగారికి కిట్టిను. ప్రత్యక్షముగా దీనిని నిరంకుశమును గ్రహించుకొనుటచేత మారుపేరుతో వ్యాసములను ప్రకటించి నాయుత్పన్నములను నేయుటకు వీలుయిత్పించుచున్నాను. ఇది దీనిలోగల శీలవ్యాసము. నేను ఈ వ్యాసమును వివరింపమానుట పాండిత్యశీల మానముచేగాని, పక్షిలలో ముద్రితమయిన వామాక్షరముల జూచి సంకల్పించుటగాని యింతమాత్రము గాదు. నేను నా ముఖ్యవిమర్శనకు ప్రవర్తించుచున్నాను.

ముమ్మారు శాస్త్రీగారి వ్యాసమును నిలకించి వానిమర్శనమును పరిశీలించుటకు భయవలదు నేను చున్నాను.

“ప్రతి భందస్థుని గాముక్తి, ఉక్తి, అమృతం, ముదలయింది వేదములలోనే చెప్పబడియున్నది”

అని శాస్త్రీగారు వ్రాసిరి.

గాయత్ర్యాది భందస్థులు శేవల వేదములో లక్షణస్థులైనా భందస్థులుగా చెప్పబడినాదు, లేక, వాదించినవనినూ, వీరి యాయము? ప్రథమ పక్షమున పింగళాదిత్య భందశాస్త్రములో కూడా లక్షణస్థులుగా చెప్పబడినది. కావున “వేదములోనే” అనే ముగ్ధావని పంగళ మెట్లుంటు. ద్వితీయపక్షములో వేదభిన్నతాంతికాది ముద్రములలో కూడా ఈ గాయత్ర్యాది భందస్థులు వాదించిరి. కావున అవిభాగం పంగళ మెట్లుంటు. వేదము తాంతికాత్మకం అనుకొనుచు నీ వారి భందస్థులు నిరంకుశము. సర్వభా “వేదములోనే” యనుట శేవల మంగళ మేయగును.

“అది యెన్నియో! విద్యమో! నీతే. నాగ్రా మేయేంద్రమునని తెలిసినదియో! తావునట్టి శాస్త్రముయొక్క ప్రచారము లేకనావులచే నది తేయబడదు” అని వ్రాసిరి.

భందస్థులు తావుల అమృతములేక, ప్రాచీనాభ్యులు, సమగ్రముగా ప్రచారములోనున్నది. పింగళభందస్థు 1 వ సూత్రము నొకటి “అగ్రాంతైసమ” అనేవరకున్నా టైడి భందోల్కగారులు సమగ్రముగా నిరూపించబడినది. అశాస్త్రీగారు ప్రతిపాదనములకున్నా నిర్వివాదముగా అనాగూఢముగా భందస్థులను చిహ్నికగలరు. నీకు విద్వాంసే శివరాజే కక్ష్యలో భందశాస్త్రము పాండిత్యముగానున్నది. కూపకార్యములవలె నొక నోట నిందియుండి నొక శాస్త్రములయొక్క స్వరూపాదులకు నుత్తరగణాలకు వివాదము తను పండిత

లోకమున కంతకు నాశోపింప సమర్థులు మహా భూతము.

“అమహాత్ములు ననుసరించినది లోకం భందస్సరే. వైరికి భంధస్సులలో నామహాత్ములుమాత్ర మున్నను లక్షణము వేరుగానున్నది.” అని వ్రాసిరి.

వ్యాపారులు లోకమునే వాడిరక్షకు విని గమనింతు చూపరైరి. ఇది కేవలము సర్వమారము నది. అనుష్ఠాది భందస్సులు వేదములో లేదనే ప్రమాదే వీర్లు వ్రానియుండురు.

సింగళ. మా. 28 “అనుష్ఠాప గాయత్రీ.”

వ్యాఖ్య. యశస్య దివ్యమనంత్రే. గాయత్రీః అష్టాక్షరైః సంపూర్ణా. చతుర్వేదైః భంధైః అనుష్ఠాపభంధం భవతి. నాథాయజుర్వేదేః సహస్రశ్చరాత్రాదుః సహస్రప్రాత్యుత్పాదపాత్రో, స ధీమతి విశ్వతోష్ణ్యశ్చాస్య, అస్య రిక్త్యశాంతిరస్య, ఇతి. పాదమునకు 8 అక్షరములు. ఆట్టిది నాలుగువలములుగల భందస్సు అనుష్ఠాప భంధస్సునిన్నీ అది వేదములో కలదనిన్నీ దివిజ్యోత్తముగా విశేషించును. కాక, ఈశావాస్య, శ్వేతశ్వేతక, ముంజ మహానారాయణాదులు కొన్నియుపనివత్తులు భందో బధులు లయించున్నవి. లోకములో నూడే నీమహత్వం భంధస్సు వ్రేలే. వానినిపియుండగా “నామహాత్ముః” యని వీరు చెప్పట అనభిజ్ఞతామూలకమే యని చెప్పక లేవదు. మహాత్ములు వైదిక భందస్సులనే ప్రాయశఃముగా వాడిరక్షకుట ప్రబలింపరనములు కానవిచ్చుచున్నవి. మార్గంజేయపురాణంబున భంద శత్రాణి సంక్రమింతుమనకు వైదిక భందస్సులనే భందో విభాగము స్పష్టముగా నిరూపింపినది. ఇట్లే భగవద్గీతాదులకు అనుష్ఠాప భందస్సులు వేదవినిపి. ఈ విషయ యమున వేదవే లుదాహరణములను చూపవచ్చును.

“వైదిక గాయత్రీ భందస్సు పాదమునకు పనిమ దక్షరములు గలిగియున్నది” అని వ్రాసిరి.

ఇచ్చట గాయత్రీ భందోపాదమునకు అష్టాక్షర విస్తీర్ణమును లక్ష. ముగా తెప్పరి. వైది, ఇంద్రీ యాదవీ (వాహ్మీ), ఇత్యేతి బహువిధ గాయత్రీభందస్సులు వేదముందే కనబడుచుండ వాటిని బారదీపది యొక గాయత్రీ ప్రశ్నేమనకు లక్షణమును నిరూపించిన మాత్రాపాద భందోపాదములు వాటికియునాక. ఎట్లు

యినను లోకము చెప్పని లక్షణమును న్యాసతాపత్రి మాపదోపమే దిగ్రమించును. వాటికి సరిపించినను ఈమహాత్మురవి త్వలక్షణము దుష్టవాసులు నిర్వహించును. అస్మిన్ భందస్సులలో వానిమునకు ఆరక్షరములుండుటలే నీలక్షణమువ్యాప్తికోవగలగలదు. అనుష్ఠాప భందస్సులో వానిమున కనిమిద యక్షరములుండుటలే అతివ్యాప్తి కోవగలగలదు. అస్మిన్ స్వల్పో వారింది నను అతివ్యాప్తి దుర్నివారమేయగును. తద్వాగ్ధికి వాడత్రేయస్వమును లక్షణములుముగా నంగీరింతు రేని త్రిపాదోభందస్సు అనేవోట “త్రిపాద్యంత్ర మనకయిన భందస్సు” అనే యథ్యమునకై పరినివ్రయా సము నిష్ఫలమేయగును. చివరకు ప్రభావిస్థుక్తుమే వ్యాచునుసారము లోకము త్రోవకొనిన యథ్యమే తమకు శరణ్యమనును. “అష్టాక్షరాగాయత్రీ” అని వేదములోనుండుటలే లక్షణము నిర్వచ్యము యందు రేని యచ్చట గాయత్రీపదము పాదపరమా. లేక, భందోపరమా. భందోపరమంకై వారికి సభీష్టస్థి కాదు. వానిమునకై లక్షణంకై వేళిచే మునునగాని సంఖ్యా లక్షణముగాదు. ముంజు సంఖ్యాపదములో “చతుర్వేదం శత్రాణి సంక్రమం ప్రపదామగ్రాక్షి” అని స్పష్టము గానున్నది. “త్రిపదా గాయత్రీ” అనిపాద త్రితిగలదు. కాబట్టి నీలక్షణంకై లక్షణము దుష్టమే మును.

“వైది భందస్సు గాయత్రీ” అనియే చెప్పబడి నది. దీనిని పూర్వము “త్రిపాద్యంత్ర”స్థని యున్నాదు. వాని మధ్యప్రాయము త్రిపాద్యంత్రమునకైన భందస్సుని కాకోపను. విశ్వాం వారు “మాదుపాదములుగల భంద” స్థని దీనినే త్రిపాదగా వలండుచున్నారు. భందస్సునకు పాదవిధానముగలదాక అది పద్మరూపముగా నీ యుండవలయువా!” అనిరి.

వాస్తవికము భందస్సునకు పాదవిధానములేదని చెప్పి “త్రిపాద్యంత్రముగా త్రిపాద్యంత్రమునకైన భంద”స్థని పట్టితిత్తమేద వంతుగా చెప్పయన్నాదు. ఇచ్చట పాదవిధానాద్భుత విశ్వంఖ్యా నియమపరమా? లేక తిత్తివాద్భు నియమపరమా? ఈమందుపక్షములను భావ్యకము లంగీరింతురు. సింగళీమాత్రములు 8 అష్టాక్షరము. “అష్టాక్షరమస్మాద్యంత్ర” “కవ్యంత్ర పాద్యంత్రం” “మమగ్రాంత్రయోగ్యైర్వైష్టవో పాద

నివృత్తి" "కర్మవేదకామ్యుత్పత్తిపాదాశీ" "విపరీతా
 వారాహి" "సత్త్వైకప్రకాష్టైకై ర్యగమావా" విపరీతా
 ప్రతిష్ఠా" "స్వేతియం ద్విపాక్షానిత గాయత్రాభ్యం." ఈ
 మూత్రములలో ఆవ్యంశముగ్రములచే చతుష్పత్త్య
 ద్విపాక్షియములున్నవి, చతుష్పత్త్యములచే ద్విపాక్షి
 యున్నవి, గాయత్రీభంధములచే యయమితియైయుం
 దుపాదానంభ్యానియమము లేనివిచతుర్ముఖ నోల్లూకులు?
 పాదపద్మావలయము లేని పాదభంభ్యానియమ మెట్లు
 పాదమును? "పాదః" అ. 8 మా. "పాదశ్చతుర్భాగః"
 అ. 4. మా 10 అని పాదపద్మావలయము నియమించు
 మూత్రములకు జూపబడి నెవ్వరివ్యగలయ? కావ
 త్రీపాద్యంబు, అనేకాదు కర్మధావయసమాసముగాని
 తత్పురీషమాసము కాదు. "తత్పురీతు ర్యత్యం" "
 "కాత్యాయనానువిష్టపి" ఇత్యాదులు త్రీపాద్యం
 బునైనవి. మా. పింగల. 8 అధ్యాయ. 7 మా. "ఏవైత్రీ
 చతుష్పదుర్విపాకః" వ్యాఖ్య. ఏకైకైత్యుత్పత్తి క్షణజై
 నుకొని పాద యస్య తదుక్తపాదం యస్యభంధం" మా
 ద్యుతి పాద పరభావతః తద్వంతు స్తేనైవ పాదః
 క్షణజః పాదో, క్షణిద్విపాదో, క్షణిద్విపాదో,
 క్షణిద్విపాదో భవతి. గాయత్రీచిత్రపాదః చతుర్ము
 రప్తాక్షరైః పాదై రమప్తు ధేవభవతి".

ఈ మూత్రవ్యాఖ్యలన్ని యూదుపాదములగు
 భంధస్స గాయత్రీయని కర్మధావయసమాసభేద
 స్పష్టమగును. కాని తత్పురీష మాసార్థముకాదు.

కొన్ని తాళికవైదికభంధములకు నామనావ్య
 మున్నను లక్షణము నేరుగనున్నదని చెప్పి దానిని
 సుదాహరణముగా త్రికణగాయత్రీభంధ పాదమునకు
 లక్షణములన్నీ, తాళిక గాయత్రీభంధ పాదమునకు
 ౭ అక్షరములనిన్నీ చూపివారు. నేను లక్షణనావ్య
 మును విచారించినచో కాస్త్రీగారు తన సిద్ధాంత
 మునకు స్వస్తి చెప్పవలసియుండునగుదా!

మా. పింగల. మా. "అవ్యం చతుష్పద్భుభిః"
 "త్రైకాక్షం" "అత్త్రైభుభాభ్య యదాక్షం." వ్యాఖ్య
 అయమధ్యం. గాయత్రీది త్రిప్తయ పక్షంతయం దాక్షం
 భుభాభ్యం త్రిప్తయభ్యం. తాళిక ౭ పితృక్షేపాక్షప్త
 భ్యం" ఈ మూత్రములకొన్ని వైదికతాళికభంధ

ములయందు లక్షణనావ్యమును నూతన నిరూపించు
 మున్నవి. ఈ పింగలభంధమునయినను గ మనింశక
 భంధోవ్యాసమును త్రాసి యపసిద్ధాంతములను తేసిచదు
 వరులకు భ్రమను గలిగించుట కేలొట్టానమో, లేక,
 మోసమో నేను నిరూపింపజాలను.

త్రిపాక్ష్యభ్రమమునకు యవ భంధస్సని కాస్త్రీగారు
 క్రొత్తవ్యాఖ్యానము నొకదానిని బయలుదేసి పరమతే
 ములో "భంధిస్సుకు పాదనియమముగలదా?... పింగ
 లాది భంధములు మూత్రరూపమున లేవా? " అనుచు
 మునిలగా ప్రశ్నవేసి మను కలిపించిరి. వాస్తవమి నను
 ననించి వారి మతములో నేనిట్లు ప్రశ్నించుచున్నాను.
 మంత్రములకు పాదనియమముగలదా? అని తద్వరూప
 ముగానే యుండవలయునా?

"హం," "ఘో," "హ్వాహ," ఇత్యాదిగానామ
 మంత్రములకు పాదనియమముగలదా? పంచాక్షరీ
 మదాక్షరీద్వాదకాక్షర్యామంత్రములు పాదబద్ధములా?
 "కేషి యశాభ్యు" అనేక్షణినిమూత్రము యానామ
 మంత్రములన్నియు పాదబద్ధములు కానని చెప్పలేదా?
 "సో 2. పింగియ త్రిదా త్రిత్ర మమ త్యా క్షప్త తనః"
 ఇత్యాది పక్షశక్తి మంత్రములు ద్విపాదమును, త్రిపాద
 మున్ను యుండులేదా? పీఠిని పీఠాది, ద్విపాద,
 త్రిపాదమంత్రము లనవలయునా? ఈ మంత్రములే
 వాక్యరూపమున జుండరాదా? ఉన్నప్పుడు వాటికి
 పాదనిర్ణయమెట్లు? కల్పవృక్షలకు వారి మంత్రములకు
 ములో వాళ్లెట్లు మూఢావనిర్ణయో ప్రబలమకములో నే
 నట్లక్షణమూహనము నిర్దును. పరమతేమలో తాము చూపిన
 పాదముగంటి ప్రశ్నపంచత స్వమతమును నూడ నాక్ర
 మించుచున్నదని చీకటుంగుని కాబోలు! - ఈ వ్యాఖ
 యలో త్రిపాక్ష్యవిషయము గాయత్రీది భంధస్సు
 గాని తత్త్రితిహికాస్త్రీయగాదు. అట్టికాస్త్రీయు
 ఏనూపమనచున్నను నిష్పరిచి తగిలలేదు. అట్టివిష
 యను అధిక్షేపించుట యవసరము.

కు. "త్రిపదా గాయత్రీ." "త్రిపదా మట్క
 ట్టి" అని త్రిపాదాస్త్రీయము గాయత్రీలక్షణముగా
 చెప్పుచున్నది. కావున కాస్త్రీగారు "త్రిని ఛంధస్సని"
 అనేకాదు బహువ్రతామనో పాదించినదితప్పక
 పాదము సర్వప్రమాదహింసాస్యము.

“విష్ణుభాగవతము, శేషభాగవత”మని రెండుగలవు. ఈ రెంటిని జూచి విద్యకులు నిష్కృతపాతిష్ఠానో నిరూపింపవలసి యున్నది...”

“వ్యాసుప్రోక్షమే మహాపురాణము. మహాపురాణ మనకే గాక వారికియైనా తెలియని యువానికాదులు వ్యాఖ్యాతలను తామలంపించిన వానికి గోరవారికే యునుగొను కట్టు వ్రాయును. ఈవాడేమే” అని వాసిరి.

ఈ యువక్రమమును బట్టి యేది మహాపురాణ మో? యేయువానికే కర్తారబడెనో నిర్ణయించుట రను కొంటిమి గాని యాట్టుకేయలేదు. విష్ణుభాగవతము నుండి మధ్యకైవసను ఒకపదమును స్మరింపలేదు. పూర్వోపక్రమమువలన ఈ సులహారము విద్యకుల కట్టి పైనుంచబడినది. కిరీపంతులలో సత్య మెల్లున్నవో చూపించి. శేషభాగవతోద్భావితకావ్యము శేషభాగవతమే మహాపురాణము, విష్ణుభాగవత మట్టికావని ముడిపెట్టి వ్రాసియున్నాను. దీనిని బట్టి కే మహాపురాణ మనయినను సమగ్రముగ చూచులేమి భంకిముగా చెప్పవచ్చును.

చూ. “పవిత్రము ద్వయారే భాగవతయో ర సృష్టలే ప్రమాణత్వార్తే విష్ణుభాగవతపక్షపాతివాం వనినావా మహ్యం విశాఖభావే తిల్లాపకే ప్రయాజనాభావేన, తిలాచ వాడకీ మాదిపురాణములే శ్రీ విష్ణుభాగవతం మహాపురాణం. శేషభాగవతం తివ్యతే ఉపపురాణం. శైవమాత్మ్యపురాణాది మఱియే శేష భాగవతం మహాపురాణం. విష్ణుభాగవత మథా రుప పురాణమితివేదం.” అని యువానితలనా ప్తిలో వారి సిద్ధాంతము నిరూపింపబడినది. వారతీమాది పురాణ ముములో విష్ణుభాగవతము మహాపురాణము, శేష భాగవతము ఉపపురాణము. శైవమాత్మ్యపురాణాది మఱియులలో శేషభాగవతము మహాపురాణము. విష్ణుభాగవతము ఉపపురాణము. వా మఱియులలో రెండుపురాణ మున్నూ ప్రమాణములేయని, శేషభాగవతోద్భావిత కర్త ఉపసంహారములో వ్రాసియుండ వారిప్రమాణ మునని, నిష్కృతపాతిష్ఠమును, తాదాత్మ్యమును, అట్లు వింది గోమహానము, గురు మోలము, సుబోధామము, విశ్వంభల్మమేయనను. కొంచెంలే మహాపురాణముగా పరిగణింపబడిన వానినైతే వాడువ్యాసత్వ

పురాణములు వ్యాసుప్రోక్షము లేయున్నవి. మిగిలిన యుప పురాణములన్నియు వాడుత్వకృతములేకాని సామాన్య పండితకృతములు కావు. మహాపురాణోపపురాణము లన్నియును మహర్షిప్రోక్షములనుబట్టి వాటికి ప్రమాణ తాదాత్మ్యమును రెన్ను లక గొగవ తారతివ్యమును నే పండితునియైన చెప్ప నున్నగింపవలె. మొదలు మధ్యవిం చిని విశాపురాణములు. వానినుండి ప్రవర్తించినవి యుప పురాణములని గాని ప్రామాణ్యతతారతివ్యము లలే గాదు.

మర్త్యపురాణములో శ్లో. “అష్టదశ్యక్షు పృథ్వీమృతం య త్సృష్టేశ్శే, విహస్త్వి ద్వజశ్చే షాస్తభానే భగ్వే విన్దితి.” ఈ విషయము పై యర్థమునే నిరూపించినది. కాశ్రి గారి కనిటాకటాక్షము ప్రకరిం పవంతిమాద్రియిన శేషభాగవతము వ్యాసుప్రోక్షపురా ణత్వమును ప్రామాణ్యగోరవారికియనులను గోల్పో ము. త్రివిధములైన శేషభాగవతమునకు మహాపురాణ త్వమునే అపలపింప జూచిరిగాని వ్యాసుప్రోక్ష పురా ణత్వమును అపలపింపలేదాయీ. క శ్రి గారు ఆ కార్యమును నిర్వహించెదల కావలె! చూతము.—

“వామహాని ప్రమాణము లేవియుగా దే శే షభాగవతోద్భావితమను; “మన్మథ: “యత్రాధి కృష్ణే గాయత్రీపంచ్యతే సృష్ట విష్ణుః, స్మృతామనసో శేషభాగవత మిమ్యతే.” వేదేంద్ర మహాయశ్రీతి గాయత్రీతత్వాను బ్రూయతే, లేన నిహచ్చుండెచ్చి శేష భాగవతే ప్రవహ్యతే.” పద్మతైవ్య మాహంతా మాద్యాం విద్యాంబ ధీమహి బుధ్ధిం యా నః ప్రచోద తుతే.” అ. సప్తభాగవత తివ్యం 2. 3. “గా యత్రాచ సు రంధ్రే సర్వై భాగవం విదు” అ. “మం త్రాః పుండ్రే విశావ్రాతా విద్యత్రే వితాన్వృతా.” యన్మహ్యగురి పుత్రకమ క్వద్యుతే శ్చైరణ శ్లో 2. పిద్యకే. తథాపివతత్యా నుప్రతీటికా కాంగ్గి: త్రి పాన్వోత్తైవ వాఖ్యాతత్వార్తే సమి సాంప్రదాయం. పాతిష్ఠితవ్యాం” అని వ్రాసియు న్నాను. విష్ణువ్రాసినను శేషభాగవతగ్రంథకర్తయభి ప్రాయము “పద్మతైవ్య” అను శ్లోకము గాయత్రీ మంత్రపరమరియా? దేవతాపరమరియా? అనునది మహా విచారణియము. అ శ్లోకములో “ధీమహి”

“మీ” “ప్ర” “మీ” అనే మామములు ఏ ప్ర
ము లేనిగాయత్రీమంత్రములుగా గావించుచున్నవి.
లేనిన వర్ణమును లేవు. లేనివని వాచానుక్రమముచేత
యాత్మికము గాయత్రీమంత్రముగా గ్రంథిస్తే యభి
ప్రాయమునందో లేదు. భా. స్కం. ౧౩. అ. ౧
శ్లో. మే గాయత్రీత వర్ణా. స్వచ్ఛందముగా మారా
నం... వికాశమంజవం... వికార్యం... మే సరిగను.”
ఇట్లు చెప్పుచున్న గ్రంథిస్తే “స్వచ్ఛందమై” అను శ్లోక
మును గాయత్రీమంత్రముగా స్వల్పచెప్పును.

గాయత్రీమంత్రము పరారములో వారభమని
గ్రంథిస్తే యభిప్రాయపడువా? ఉపాధ్యాయులు
వామ సంధి వీధాంతి పాశులకును గలగునట్లు
ప్రాయమునకు. వానివిధాంతికి కాదు. “యత్త
భక్త్యై గాయత్రీ” అనువాచి. “భక్త్యై గాయ
త్రీ” అనువాచి. గాయత్రీమంత్రంబును యారంభ
మునందీ “గాయత్రీవ మూరంధా” అను వాచి
“గాయత్రీ మంత్రములో వారభమని యభిప్రాయ
గొనుటయే యయినందునకు. బిధాంతి మంత్రముక
ప్రభాంతిని పుట్టించును.” అని విప్రులుగా వ్రాసినారు.

ఈ కాస్త్రీగాను పోధాగవోపాధ్యాయులకు వ
యొక్క వాక్యముల నుదాహరణములలో క ప్రవృత్తిని
మునుకొని పాశులవగ్రంథిసంధివర్ణములను పోనాచి
పాశువహారములకు ఉపాధ్యాయులకు వర్ణములయందు
గ్రంథిప్రవృత్తిమలకున్నా, స్వచ్ఛందమైయును కలిగిం
యింనుటకన్నా మిగిలిన పు హేంద్రులమును జేసిరి.
మొదల వాకప్రవృత్తియనునదిగాను ఉపాధ్యాయులకు
వాక్యములను ఉదాహరించుచున్నాను. “శ్లో. మ
ప్రవృత్తి... ఇష్టమితి” వాక్యములను మేళా
గవోపాధ్యాయుల మహారాష్ట్రంబులో యిది. వేదేంద్రుల
గాయత్రీ గాయత్రీలకును ప్రాయశే. వేదేంద్రుల
వ్యవహారములకును గ్రంథిస్తే వర్ణములే వ్యాగవత
విధివర్ణ. త్రిపాశులవర్ణము లే భాగవత ప్రాచు శ్లో

శ్లో. స్వచ్ఛందమై... ప్రవృత్తి... ఇష్టమితి. వి
వృత్తి భాగవతవర్ణములకు ౭ వ్ర. ముఖ్యములే...
ఉదాహరణ ముఖ్యములయందనే
పాశులతో యవ్యవృత్తినిక పు న్నకేళు.... పవన
సాంప్రదాయము పాశులవర్ణము. యత్త గాయత్రీ
భక్త్యై.... ప్రాచుమేవతి. కింద. శ్లో. గాయత్రీవ
ప్రవృత్తివ్యా... గాయత్రీవ మూరంధా... గాయ
వరం విదురితి” పురాణాంతర వాక్యము... ఉభయ
వర్ణముల వాచాగమ విధివర్ణ. వాచిమే; కారచారి
కా గ్రంథిస్తే మంత్రా పుంసేతా ప్రాచు
విద్యా ప్రవృత్తివ్యా... ఇతి” ఇట్లు ఉపాధ్యాయ
లేగ్రంథిస్తే మునుముట్ట “గాయత్రీవ మూరంధా” అనే
వాచి వర్ణములను “యవ్యవృత్తినిక”... ఇష్టమి
గ్రంథిస్తే మునుముట్ట. “మంత్రా పుంసేతా” అనే ప
చనము నుదాహరించి దానిని విచారించునట్టి విధములకు
కావచ్చును. “వేదేంద్రులగా గాయత్రీ
గాయత్రీప్రాయశే” అని పురాణమును “వేదేంద్ర
ప్రవృత్తివ్యా... ఇష్టమితి” వాక్యములను “వేదేంద్ర
గవోపాధ్యాయులకు ఉపాధ్యాయులకు వర్ణములయందు
గ్రంథిప్రవృత్తిమలకున్నా, స్వచ్ఛందమైయును కలిగిం
యింనుటకన్నా మిగిలిన పు హేంద్రులమును జేసిరి.
మొదల వాకప్రవృత్తియనునదిగాను ఉపాధ్యాయులకు
వాక్యములను ఉదాహరించుచున్నాను. “శ్లో. మ
ప్రవృత్తి... ఇష్టమితి” వాక్యములను మేళా
గవోపాధ్యాయుల మహారాష్ట్రంబులో యిది. వేదేంద్రుల
గాయత్రీ గాయత్రీలకును ప్రాయశే. వేదేంద్రుల
వ్యవహారములకును గ్రంథిస్తే వర్ణములే వ్యాగవత
విధివర్ణ. త్రిపాశులవర్ణము లే భాగవత ప్రాచు శ్లో

(స శేషము)



అపికార్ల సూర్యనారాయణ రావు గారు, బి. ఏ., బి. యల్.,

స్వందరాంగుల నెందర చూచియున్న
జానకీ! ఆత్మనిల్చు నీ యాననంబె!

చోద్యముగ మింట నలరాని చుక్కలున్న
చొనమామయె మది కన్ను చందమునను. ౧

చిత్తసీమ జీకటిరితి చింతగప్ప
వలపువెన్నెల బచరించి తొలగజేతు,
వాకనంబును దలపులు తాకుచుండ
హృదయ ముహూగు జలనిధి యేచులీల! ౨

చెలియ! నీమాతృ వలరారు వెలపుకలిమి
లలితహా పూలవాసనవలె చెలంగు,
సంతసమొనంగు చంద్రునికాంతివోలె
చల్లవై హాయికలిగిదు నల్లు ముగగు. ౩

జలీపలుకులు తెలుపు నీ పలుకుబీబి
జగివసంతంబుతెల్పు నీ సాగసుతెరగు
వెన్నెలలుతెల్పు నీయెదనున్న కరుణ
ః కిముళముతెల్పు నఖయ! నీవలపుపాలుపు. ౪

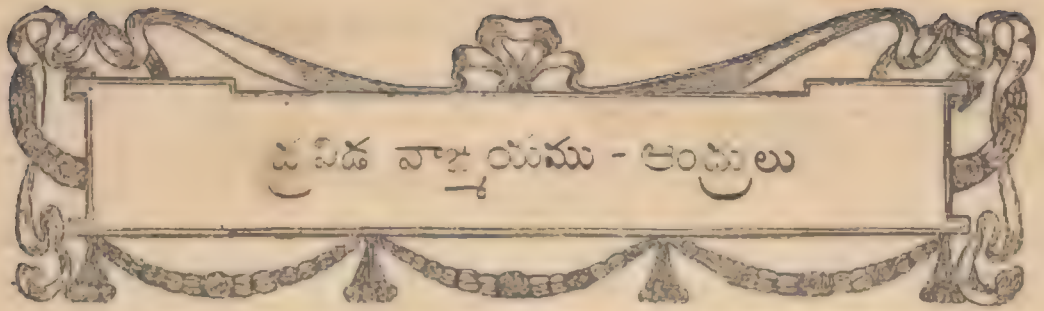
కడు మనోహరమగునట్టి కథలయందు
తమవు మనసుగజేయు నొనములయందు
విమలమాధురీకలితగానములయందు
మానినీ! తోచుచుండువు మానసమున. ౫

లలఘుసుఖవిడు నీపైని కలుగుతలపు
నిర్మలంబగు నీయందు నిలుచువలపు
చెలియ! వినుగూర్చికలిమి నీవీకలిమి
నతివిత్తము లతిమనోహరములొను. ౬

తమకీ! వాచి త్తమవియెడు దన్వణమున
బింబితంబగునీముఖబింబ మెపుడు
తలపు లేవేళ యెన్ను నీ వలపుకలిమి
చేడరో! నీదుప్రేమయే జీవనంబు! ౭

మది నీను నిల్చి శోకము మాయమగును
స్వాతమున నిడు నోక వితనంతనంబు
చోడము నుత్సాహ, మన్వేళి పూని నెడు
గొప్పకార్యంబులను సానుకూలముగను! ౮

నెరవూర్కమ్మ



ద్రవిడ వాఙ్మయము - ఆంధ్రులు

ఆ. రంగస్వామి సరస్వతి గారు, ఏ. ఏ.

(రెండవంపుటముగా వ సంవిక తరువాయి)

ద్రవిడ వాఙ్మయము ఈ విజయనగరము ఈ విజయనగరము నందు ద్రవిడభాషలలోని కొన్ని గ్రంథములయందలి ఆంధ్రులవిషయ వివృతమాపలమును. విజయనగర చరిత్రాంధ్రమున వివరించినట్లుగా ద్రవిడ భాషలయందు వాఙ్మయమునోక విన్న రాజ్యముగా చేర్చితియుండ మా వాఙ్మయమును గూర్చునాది శ్రీరంగము నుండిలను ప్రాచీన వాఙ్మయములభూమి ప్రాంతములయందలి వాఙ్మయములను గూర్చి వివరించునట్లుగా ద్రవిడ భాషలయందు రెండు విభాగాలు కలవు. అవి విజయనగర దండవాఙ్మయము ముఖ్యముగా పాళువముగరాజు. ఈ పాళువమునందున్న యరివివరమున ముద్రితరాజుల కందలివాఙ్మయమున విజయనగరమునందున్న పాళువమునందున్న యము విజయనగరమునందున్న పాళువమునందున్న గ్రంథములయందు విస్తారమైన వర్ణన కలదు. ఈ పాళువముగరాజుయొక్క మనుషులలో నొకడు పాళువ గోప దండవాఙ్మయము. ఈ పాళువగోపరాజున కిరువురు భోమములు. పాళువతిరువలరాజు పాళువతిప్పరాజు. వీరికే కాదు నములందు గోప తిప్పరాజు గోపయ తిరువలరాజు నని చేర్చుచును. విజయనగర కవిత్వము విజయనగర కవుల నాచరించుచున్నట్లుగా ద్రవిడ భాషలయందు గోప తిప్పరాజు సంగ్రహమున వామనుని కావ్యలంకార మార్తములలో కావ్యమునందున్నట్లుగా, విజయనగరమున కావ్యమునందున్న గ్రంథమున, నాట్యకావ్యమున మరొక గ్రంథమున కదిలించు. ఈ గ్రంథములయందున్న యిట్టి కావ్యలంకారకావ్యములను నిట్లు వివరించుచు.

ప్రబంధం తానానాం భవమతిమిషా ర మర యా
విజయనగరమునందున్నట్లుగా ద్రవిడ భాషలయందు
సమస్త ర్యాఘానం పరిశరదనం వామనకృతే
విభక్తే గోపేంద్రతిప్పరాజు భూపాలతిలక.

విజయనగరమునందు గోపతిప్పరాజు ద్రవిడనేమందు విజయనగరచక్రవర్తికి ప్రతినిధిగా నుండెను. ఆంధ్రుల కవుల వశేషుల నాచరించి వాఙ్మయమునందునెను. కాలమేళువులవర్, అనుకవిని యాతిరువలరాయల కుమ బడిగిన కథలు కొన్నికలవు. గిరువలరాయల విభక్తుల కేకమునందున్నట్లుగా ద్రవిడ భాషలయందు ప్రాచీన పంపెను.

కూడెన్దనాష్టి కై యిలాలు నాష్టికయి నిల్
పలకన్దమరై కొలవును
కూడెన్దనాష్టి కై యిలాలు నాష్టికయి నిల్
పలకన్దమరై కొలవును
పాఠలు తెప్పడో కోవై పక్కు నాష్టికయి నిల్
మరక్కడిక్కట్టి నేక
శిరశ్చామనోద్ధృత మార్చివా నియలికై
శిరశ్చామనోద్ధృత మార్చివా నియలికై

శిలేయేవాకు కవిపాదువర్కె దివ్యయ
తిరువొక్కరివలలవరై.
కాదున్ద ప్పెక్కు క్కెక్కు కదున్ద
కాత్తిడిక్కు ముదున్ద

కలవై వై వై ముగక్కవెనాళ మిచ్చెను
కదికాళమేగనానే

ఈపద్యములో కాలమేగనది తనకదియకై
నభిముగా కల్గియును, పాగు, నలకొనవై, కలవై,
తోవై, నువ్వర, తోవై, మున్నగు ద్రవిడప్రబంధముల
వరుసగా, వైదు, అరు, ఏడు, పదిగదియలలో చెప్ప
గలిగినట్లు చెప్పకొని ఇయర్, ఇకై, అనబడు చెండు
విధముల కార్యముల నెఱిగిన తిరుమలరాయలయొద్దకు
వచ్చినట్లును తనతో వాచమనేసి యెమర్కొను దొంగ
కవుల ననేకవిధములుగా ననుమానింపవనియు చెప్పకొ
నెను. పైపద్యమున కిదికొన్ని భాగములుగాను
వచ్చును. పుట్టు ననేకవిధముల నేటి యానతికొలుపు
లోఁబడినవియు, వాళ్ళవలలో నాదితేరిన కవికి
చాలసంతోషించి యనేక విరుదులును, వరుసలును
మున్నగు గౌరవవిధములతో చాల ద్రవ్యమిచ్చి
యొనినట్లుకావచ్చునని చేకవెను. ఇట్లు చెప్పకొన్నయను
నోరొట్టిన తిరుమలరాయలపైఁగిరి యాక్రిందిపద్యములఁ
బడినవి.

“ఇట్లొకవై కలయ న్మొట్టవైకే
అగ్ని యుడకన్ విగట్టలాన్
ఏమకైక్కరుదామల పెనక్కరుది
నిరుతిపదైయై న్మహ్యన్
అన్తమాన్ వరుద నిరుక ట్టెట్టగలాన్
అకరులు మక్కరున్ యనుచు
అనిరుదాను మునుదిన్కొల్గొన్
అరెనై యలగిని లొప్పార్
కన్తమిన్త వరైయే పెట్టు
తైదైర రాకై వట్టిన్
రైకెయమె న్మెనిరై కెయ్య కల్కాటిన్
చాళువ త్రిమరై రాయన్
మన్తరయవాన్ గొప్పయమదవు
మధిపతి విరరాచాన్
వాక్కివా అంబురేరవాక్కివా నవనీ
మోరీ కాన నానానీ”.

ఈకాలమున కిదియనున విద్యార్థుని (కొట్టరి)
పైతిరపద్యగర్భ ఆకు గొప్పగ్రంథమును గ్రామిన అనునది

నాథుడను కది తనగ్రంథములో నప్పటి చక్రవర్తి
యైన ప్రాథమేరాయని నుదాహరించి యున్నాడు.
ఆయుదహరించిన పద మిది :

“ఉదయ దామనూర్నాన ప్రవుడనేమరాజ
నుకమునాడవాడ్డ దేవర్సెగమాళే”

అపుడుపుష్పించినమాలగరించినవాడును ప్రాథ
మేరాయని పూర్వమునందున్న యిది పుట్టును

ఇద విజయనగరచక్రవర్తులందఱిలో నధికప్ర
ఖ్యాతిగన్నది కృష్ణరాయలుగదా. ఇతని ప్రజాపరిపాల
నము, రాజనీతి, కవిజననానానా, కవిత్వము, మొద
లగు ననేకవిషయములనుగూర్చి క్రొత్తగాఁ జెప్పవలసిన
విషయము లధికముగా లేవు. అయిన విచ్చుల గ్రంథగాఁ
జెప్పవలసినది కొంతగలదు. ఇతఁడు సంస్కృతముఁదెలుసు
జాగ్రముఁడును ప్రభావగాఁ జలనాచరించి
గ్రంథములఁగొనఁగొట్టి కన్నఁబఱచును, ద్రవిడముం
దును ప్రవీణుఁడు. కన్నడముందు వ్యాసభారతము నాదిని
చుట్టినాఁడననుచున్నది. కన్నడమునందున్నవిషయమునకు
పూర్వరూపభావమునని నేటికిను

చిన్నన్న ద్విపద కలఁబడు
పన్నగ పెదతిరుమలన్న పదముల కలఁగరా
మిప్పంది మెఱయు నరసి
గన్న కవిత్వంబు పన్నగచ్చ శీటా.

అది తాళ్లపాళ కవులపై చాటుపద్యములోని పెదతిరు
మలన్న యీ కాలమునదే తిరుపతివెంటేళ్ళయలపై ననేక
జేల గ్రంథపరిమితిగల పాటల నొనర్చెను. ఈగంఠము
వారి కందుచున సుకీర్తనాచార్యులని చేరువచ్చెను.
తిరుపతిలో జేరితిని ఇంకేళ్ళయల పొన్ననేపనమయ
మున తాళ్లపాళమునఁబుచ్చునా పాడుచున్నాను.
ఈ పాటఁబ్బియు తాటకులపైగాక తాళ్ళరముగా
నుండుటకు రాగి జేయియైకై యిచ్చి తిరుపతి పాటయ
ములో నుంచఁబెయున్నది. ఈ తాళ్లపాళవారివలెనే
కన్నడమునందు కిక్కిరవచ్చునై భగవంతుని మెఱయుట
కాదిన కవిత్వములఁ గొందఱుండిరి వారిలో ముఖ్యుఁడు
పురందరస్వామిగారు నామానామముల పురందరదాసు.
ఈ పురందరదాసు బ్రాహ్మణుఁడు. మొట్టమొదట నధి

కైశ్చింతుడు ధీశక్తిని లభింపజేయుచే నైహిని నిర్మయల సర్వస్వమునను, అంతమాన విధివాణి కప్పము ప్రతి దుష్టమునకు వ్యాధిని లభింప జావాశక్తిని పొందుచే నును. అంతిమ ధీశక్తిని లభింప జేయించుచు కైశ్చింతుడు గణపేశును. పురందరవాసు వ్రాసిన కీర్తనలు కొన్ని వీలు గలవు. తాళ్ళపాకవారి పదములవలె గాక యిది నేటికిని వాడుకలో నున్నది.

అతనమునందుకు కృష్ణరాయలగూర్చి క్రొత్తగా నెలుగఁదగినది చాలవిషయమున్నది. మహారాజరస్వతి యని మొదట పేరు. తామర గూర్చి చెప్పిన నారదేవత. రాయలు కలింగదేశమును జయించి యాదేశపు రాజైన గజపతివారూఁడెంద్రావతీనప్ప దీక్షించి యాక్రింది యజవద్దమును జెప్పినట్లు.

కళింగ విష్ణును మదిలై చుగ్గదేవ్వు
మేస్తు కటకన్నాపురచిట్టాల్ ముద్దివలర్
చాన్దిట్టకాన కృష్ణరాయల వృద్ధి
వీన్దిట్ట మాననొడ్డియన్ పొత్తుడన్.

ఈపద్యముందు కలింగదేశపురాజుగ గజపతి కూతురికి నతని రాజ్యలక్ష్మికి నైకముగ స్వీకరింపబడి యును. పురముఁ గృష్ణరాయలఁ బరిగఁగఁ పరిగ్రహించిరిని యందముగా వర్ణింపఁబడినది.

అతనమునఁ బ్రసిద్ధమైన 'మాదామణి' యను విఖ్యాతమును వ్రాసినందుల పురుషుడను జైనకవి కృష్ణరాయలగూర్చి వ్రాసినదే యందులనెరి కొలఁచుచు ప్రాయము. ఇందులకాధారముగా నాకవి రసగ్రంథములో నీక్రిందిపద్యమునుఁ జెప్పియున్నాఁడు.

"పదైహయకట్టవారుమప దైమదమైవ్విలాదాన్
మదైహయకట్టవారుమప దైమదమైవ్విలాదాన్
గిరిమైవ్విలాదాన్ మదైహయకట్టవారుమప దైహయకట్టవారు,
కదైమదమైవ్విలాదాన్ మదైహయకట్టవారుమప దైహయకట్టవారు"

దీనిగ్రంథము ప్రక్కరిసేనలెన్నియొందించినను పరాదుకాన్పట్టియు, కటకము అంగదముగల భుజమువలన, ధవళిపుత్రముగలరాజును, గడిచెన్నులు ననుజము చేయు పాదములు కలవాడు వైన కృష్ణ

రాయని చేరినది నులమైనవారికి వానియు చేయుటకే "కాదమదం" అని పేరు.

అయిన నిందుదహరించిన కృష్ణరాయఁడు విజయవగవచ్చుకొని కైశ్చింతును పరాజితులను లభింపజేసి రాష్ట్రములకృష్ణరాయలనియు విడిచిలయ్యగొని యును. ఈవిషయమై యింకను ద్రవిడమునను నాంగ్లమునకు పది లక్షల మైత్రప్రభుత్వములుగా వ్యాధిములు నచ్చుచున్నవి.

కృష్ణరాయలపై 'మంజరిహృ' యను వొక్క ప్రబంధమును 'జ్ఞానప్రకాశక' అను వేదవింశతిమంజరిమంజరికవి వ్రాసెను. 'సోం దేవండులకొని' అను గ్రంథమున నొక పద్యమున నున్నది. అపద్యమిది :

"వామ్రుకాశక్తికృష్ణరాయల రామకృష్ణరాయల
కానప్రకాశకమును నీర్మల కృష్ణరాయలను
జ్ఞానప్రకాశకమును వ్యాధికోనదుసల్పి
మానప్రకాశముడై యోరచిగ్గ తొడ్డులమ్."

కచ్చిక్కలంబుక మానగ్రంథమును వ్రాసిన జ్ఞానప్రకాశకమునందు కృష్ణరాయలపై 'మంజరిహృ' అను గ్రంథమును వ్రాసెననియు నతఁడు తొండమండలమునఁ బుట్టెననియు నీపద్యమున కర్థము.

అకాలమున 'సీమనామ' అను ప్రబంధమున కైశ్చింతును విజయము లభింపజేయుక వేపురొక్కగా పాపమును కామంజిని వానియొక ముఖించిన తైహవాన్మయిని విజ్ఞప్రకాశక ప్రతిపద్యములను వ్రాసి రాయలగ పేనట.

"వామ్రుకాశక్తి కృష్ణరాయల కైశ్చింతు
అరియవడములెయ రాజై రిరువారున్
పాగట్కొదియులుసార్ పాదనరిరువార్తై
త్యాగగొడి యిరక్కాడన్"
దొడ్డియెక్కల్ల వొడ్డిమాన్ తామల్ల
దొడ్డియెక్కల్ల వొడ్డిమాన్ తామల్ల
రిరై రిరువారున్ త్యాగగొడియై
ఇచ్చడే కట్టినరాయన్"

ఈపద్యములందు నాన్వయింపజను పరిగా జలుచున ప్రభులను 'రిరువారు'గా రిట్టియున్నది. త్యాగ

రాజస్వామి పూజనిలయమును కాలము, నల్లమరకులు
 మగారు, బిడ్డలు, పుట్టినవారూ, గాదు. దీప్తిమంతగ్రా
 మమందో తులనలో సమామలకు పూజలు అని నిర్ణీ
 యున్నది. ఈకురకలచే స్వామిపూజ కాబంకము కలి
 గెను అని ఈపద్యములకు చదివి కృష్ణ రాయ లాయూని
 పూజానలకు మార్చిచెనట. విదవ చేవునిపూజ యధా
 ప్రకారముగా చేసెను. అప్పుడీ పద్యములను అంత
 పద్యమును చెప్పెను.

“ఉద్ధవయిట్టెలు మిక్కాన్దెట్టెదే
 అప్పుమరె వృద్ధిరసము క్షోత్రగతుడు
 పద్యమువాల్కి కలవై”

ఇందు కవి శిక్షకుపూర్వము పూజారు లుండిన
 క్షోత్రము, అతలమున విడిక కమ్మలను, అట్లము,
 అతిరసములు, దోకలు పోయినవే అని పేరసము చేసె
 ను. ఈనిలవారురే దేవాలయముందే యింకొక కాలము
 నందు వాగరసమంది యనువాఁడధికారిగా నుండినట్లును,
 అతడు దౌష్ట్యముచే నాలుమందుండిన ‘అటు
 వృద్ధిమరె’ అను పద్యమువల్ల విగ్రహములలో
 ఉండిన పద్యములను, పద్యములను పద్య
 ముగా వ్రాసినట్లును అపవ్యయింక చిలుకకు నేత్యనూ
 చిలుకను రాయలకు బహుమానముగా నీడు నాచిలుక
 చేసిన పద్యముచే రాజావర్ధ మేలొంది అను వాగరస
 నంది యుద్ధగ్రామముండి తొలగింపబడెననియు నొక
 యైతిహ్యము కలను. చిలుకను చేసిన పద్యమిదియట:

“మున్నాకలుబత్తు మాచరియదారవర
 ఇన్నాకరం పేరేకవార్-కన్నాన్
 నరుక్కివ్వానెచ్చిచ్చిట్ట వాగరసమంది
 ఇచ్చివ్వానె బట్టింరా ను.”

ఈపద్యమునకు పూర్వము దేవాలయమున నలు
 వదియువ్వు రుండిరనియు ఇప్పుడు వారిలో నిద్దఱుగి
 రనియు కంపాణికరగబెట్టుచున్నాడనియు వారికిమీస
 వాగరసమంది యన్నాకరం పేరేకవార్-కన్నాన్ అను
 ననుమానము ‘అనుమానము’ అని యొక ప్రసం
 ము కలను. దానికి కర్త ‘పరిచాను’ అను నొకరది. ఈ
 పరిచాను కృష్ణ రాయలకాలముం దుండిన ట్టాగ్రంథాని

తొలి పద్యములచే వదియెను. ఈపద్యమునందు ‘ఉద్ధవ
 మగారు’ అను పద్యములను, ‘అట్లము’ అని పేరయింది
 రాకన, స్మితముగఁ బొట్టుమారికడ నిర్మిత కంబును
 సింహధూధర, ప్రభుధినివాల్గకుం దిను సురప్రకరం
 లు కలిగిచేదీ, విభు నవలి కృష్ణలము నేమును
 చెట్టి పరింమ నిచ్చులకా.

అని పెద్దనచే నుదహరించబడిన జయస్థంభముద
 హరించఁడినది.

‘కిరీటోనవశక్త కిరీటంబు యుక్తబ్ధిరాయర్
 రరైమాదు కింగాద్ధియిట్టయై రైంబపాట్ట
 వరమాదరవాలరై నడమానమేవును
 కరుమానుగేనట్లనై నీడు కరుకురైన్వప్పామ్’

ఇందు సింహాద్రిలోని స్వామిని వర్ణించుచో ‘నడ
 మానమేవుం’ అనియొక విశేషమున్నది. ఇది ఉత్తర
 జేమందలి మామము కధితయిని స్వామిని వర్ణించియు
 న్నది. ఇచ్చిట్టి ‘మానమ్’ అను ప్రదేశవేదో యిప్పుడు
 తెలియలేదు.

కృష్ణ రాయలమంత్రివర్గములో నొక యాజవల్క్య
 అనియు, పద్యములు, పద్యములను పద్యములను
 యననామము. ఈపేరొందనూపుతో ‘అనుమానం
 గక’ అని ప్రతిపక్షంబులలోఁ గనపడుచున్నది. ఇత
 నికి రెన ప్యగ్రామముమండి ‘శేంబూర్-అనుమానంగక’
 శేంబూరు అనునకర్తమొదలియా’రనియు మన్మథము
 చేసిన స్థలమైన ‘పాంపి’ నగరమును బట్టి ‘అందీయలం
 క ర్తముదీయా’ రనియు చే శ్లగుతుదున్నది. కృష్ణ
 రాయలకాలములో నిలిక నేపాండ్యవంశమునఁ బుట్టిన
 రాజులు సామాంతులుగా నుండిరి. అట్టివారిలో నొకఁడీ
 ‘యాజవల్క్య ర్తమొదలియా’కంకితముగా నొక ‘కలంబక’మును
 వ్రాసినట్లును ప్రాచీనములగు కవిత్వములైన రాజ
 కలంబకము, పద్యములు, పద్యములమునఁ బుట్టిన మొద
 లారికి కావ్యమీయదనవా యని యొకరని యడుగఁగా
 నాపాండ్యుడేఁడిందిపద్యము బదులిచ్చినట్లు ‘తమిష్ట
 నుర్చరె’లో నున్నది.

“అనునకర్త ముదలియా ప్పాన్దియకా క
 కంపాడితానా నెట్టెపులపర్కపూర్తియడ”

దీక్షితులందఱను. సాక్షాత్తులై తిరుమలలోఁగూడి
'దండికొడిచి. ద్రవిడ ప్రభుత్వమునకుఁ బ్రసాదించి
వానదీక్షితుల'ని వేరయ్యెను. తంజావూరు నాయకుల
విషయము తెలుసుకొని దండివడఁ. అత్యుత్తమాంధ్ర
కావ్యములైన విజయవిలాస, సారంగధర చరిత్రాదులచే
బట్టినదేదా. తంజావూరు నాయకులను సంపూర్ణ
తాండ్రముల నెవ్వరినైనను కౌములమునకుఁ బంపి
వమునందును గొన్ని కృతులనందియున్నాఁడు. తిరువై
కావ్యములను నీతఁడెవ్వరికావ్యము నెఱువఁగ
రాయలకంఠిరవీరయలుడను. ఈ కావ్యముందు రఘుపాద
రాయలును నతని ప్రధానవంశియును గోవిందదీక్షితు
లునుచాల సంగడఁబడియున్నారు.

వధురనాయకులు తామాంధ్రులై యశకాంధ్ర
కవులవాదబంధియు వారి భాగ్యలియాంధ్రవాద్యమున
కన్న ద్రవిడవాద్యయమందే విస్తారముగా నెఱుంగఁచి
యున్నది. ఈ నాయకవంశములో నందఱివ్వఁ బ్రభావ్య
ముందు తిరుమలనాయకుఁడు. వధురలో తిరుమలనాయ
కుని ప్రాపాదమును గూర్చి వినిన వారలును. ఈతిరుమల
నాయకునిపేర్లో "వధుర రాయపరమునివర" అను ప్రసిద్ధ
కవి యుండెను. ఈకవి 'వధురమీనాక్షి'పై 'విక్రమ
మిష్ట' అను నొక ద్రవిడప్రబంధమువ్రాసెను. ఈ గ్రం
థము తిరుమలనాయకునిపేర్లో మొట్టమొదటఁ జరుపు
నపుడు 'మీనాక్షి'దేవయ్య యొకనృపమునఁబచ్చి విను
టందెనని యైతిహ్య' మొకటి చెప్పుచును. ఈకవియే
'మీనాక్షియమైకులము' అని యింకొక ద్రవిడకావ్య

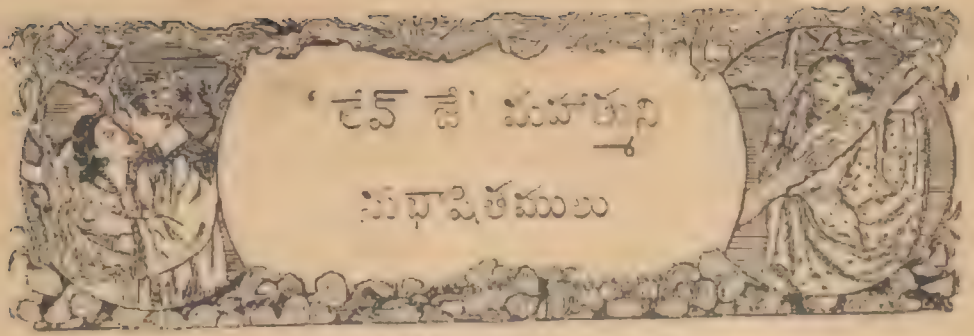
మనుఁగూడఁ బోసెయున్నాఁడు. ఆ గ్రంథమువందు
మలనాయకుని యీ క్రిందిపద్యముకఁ ద్రవంకి
యున్నాఁడు.

"నీరావృద్ధి తేవ్యమై నివృత్తవారదకావృద్ధి
కావృద్ధి యున్నాఁడొక కన్న తిరుమలకావృద్ధి
నీరావృద్ధి కచ్చివగర్ తిరుమలై భూపతి వచ్చి
కావృద్ధి నాయక తేవ్యమై మలనాయకై వచ్చి నాక్షి."

ఇందు కవి వధురలోని యీశ్వరుని, దేవిని, తిరు
మలభూపతిని మంగళాకాననము చేసివాఁడు. ఇందు తిరు
మలనాయకుని కచ్చివగర్ తిరుమలై భూపతి యని
ప్రకంశించెను. ఇందు 'కచ్చి' యనుపదము వధురలో
వేదననాయక రాజుల యింటికిఁబడు. ఈ వంశమువారు
మొట్టమొదట 'కవి' ముందుండి వచ్చి తిరుమల వధురలో
రాజులైరి. అందుచున వీరివంశమునకు కచ్చియని యింటి
కిరయున్నది.

ఈకావ్యము నందిరవిజయమును అనుమన వాంఛ
దేశమునకు సంబంధించిన చరిత్రవిషయమే యధిక
ముగాఁ జావఁబడెను. ఇట్లే యాంధ్రవాక్యమును
కును నిరదేశకావ్యయములకు నెన్నియో సంబంధములుండ
వచ్చును. ఈసంబంధముల నెఱుంగుట యత్యవశ్యకము.
అట్లెఱుంగుట కాయ-భావలలో జ్ఞానము ముఖ్యముగా
వలెను. అట్లు జ్ఞానముచేత యాంధ్రదేశమునకు సంబం
ధించిన విషయములెఱుంగుటకాక యాయావాద్యయము
లలో మఱియుమలైన గ్రంథములను, గ్రంథాక్షిప్తాయ
ములను బరిచరించుటకు నుపయోగించును.





అదివ్రాసి పోయినాడు వాడు
(రెండవపుటకు-౧ వ సంచిక రచనాయి)

౨౨

గీ. ఆకయే లేడుగాన మహర్షి తాను
అనిమ నున్నప్పుడక్కర్లేదు అనిమమున్న
దాని గూడను గొప్పగా దలచుకుండు

౨౧

సుబుభసాధ్యము అనుకొని నలువంగడంగు
నతని కెన్నియు నిష్టసాధ్యము అనుచు
సాధు నన్నియు నెరుచి స్సాధ్యమునా.
దలచు గావున దన జీవితమునందు
కోక్కలేనియు దుస్సాధ్య ముండెదోద

౨౩

గీ. దివ్యవళి మిలనూని కన్పిశ్యమైన
నిరణయునున్వాయుచునునచ్చి కాకించు
చెలివిడితో బాధకష్టముల్ నెలియటనుచు
మునోడినతో నెక్కటలు పోయిందోడిన

౨౪

గీ. సత్య ధర్మము తా నిఁ జాటుకొనదు
ధర్మమని కా నెద్దియే ధర్మమనుచు
అన్యధధర్మము తానెవో యనుచుమైన
ధర్మమని చాటుకొనుచుండు ధర్మమనుచు
గాన నయ్యది ధర్మంబుగాకయుండు
నిష్క్రమాలక్షణము నెగ్గినదను

ధర్మమైయొప్పు గావున ధర్మ మిలను
గార్వ్యరతనుగోర దెక్కాలముండు
అన్యధధర్మంబునకు గార్వ్య మవనరంబు
గాన నదిగోరుచుండును గార్వ్య మిలను

౨౫

గీ. వైవళి మ స్తమించిన ధర్మముండు
ధర్మ మడుగంటిపోయిన దానిచోట
బ్రతుటమగుచు బరోపకారంబు దనరు
నానా దుష్టముల వ్యామన పోము
న్యాయమరిగిన నాచార మతిశయిల్లు
సత్యకృత్రిమహా మాచార మెన్న
భవి నశాంతికి హేతువై పాలించి నిలుచు

౨౬

గీ. దివ్యవళి మ స్తమించిన ధర్మముండు
మించు రయమున దాని నేవిచుచుండు
దివ్యవళిమును మధ్యముల్ చెలిసిలేని
విడిచివేట్టుచు బట్టచు విడుచుచుండు
దివ్యవళిమును నధములు చెలిసిలేని
నవ్వుచుండురువా రటు నవ్వలేని
వైవళిమనునామంబు ధన్యమగునె?

౩౦

గీ. తానెవో నెక్కటలు పోయిందోడిన
సరమసంతృప్తిగలవాడు భంగవడడు

నానామయము ముందుగాను చాటుచున్నది
వృద్ధు నారము నెందును మోచుచున్నది

౩౧

ప్రసాదమునకు ముందు మృత్యువును గా
ప్రసాదమునకు మృత్యువును మృత్యువును
కన్న ముందు జేహము కన్న మేము?
నర్మమునకు నర్మమునకు నర్మమునకు
కేరగర్మము బాలురు నీలైతరు
కేరగర్మమునకు నర్మమునకు నర్మమునకు

౩౨

అప్పుడప్పుడునుగాని కథనమున
కథనమునకు నర్మమునకు నర్మమునకు
కథనమునకు నర్మమునకు నర్మమునకు
కథనమునకు నర్మమునకు నర్మమునకు

౩౩

అప్పుడప్పుడునుగాని కథనమున
అప్పుడప్పుడునుగాని కథనమున
అప్పుడప్పుడునుగాని కథనమున
అప్పుడప్పుడునుగాని కథనమున

౩౪

మంచిమాటలు నరు నుద్ధరించు గాని
మంచివనులన్న వానిని మించియుండు.

౩౫

గీ. అనుచున్నవాని ముందుగా నానామయము
గలుగఁగలదాని నవలీల నిలువవచ్చు
జేడుకగ లేతదానిని విలువవచ్చు
జల్లుమని సూక్ష్మవస్తువుల చల్ల వచ్చు
గానఁ దగుతఱి బనులకుఁ గడఁగవలయు
నిలువకుఁ గలదు మే తానతి గొలువవలయు

౩౬

గీ. కథనమునకు మృత్యువును మృత్యువును
యమమునకు మృత్యువును మృత్యువును

యమమునకు మృత్యువును మృత్యువును
యమమునకు మృత్యువును మృత్యువును
యమమునకు మృత్యువును మృత్యువును
యమమునకు మృత్యువును మృత్యువును

౩౭

గీ. అప్పుడునుగాని కథనమున
అప్పుడునుగాని కథనమున
అప్పుడునుగాని కథనమున
అప్పుడునుగాని కథనమున

౩౮

గీ. మునుగాని కథనమున
మునుగాని కథనమున
మునుగాని కథనమున
మునుగాని కథనమున

౩౯

గీ. నీటికంటెను మృదువును నీటికంటె
బరమసుకుమారమైనది ధరణి లేదు
గాని బలుగట్టిగా నుండువాని నెల్ల
సమయఁజేసిడుక క్తిలో జలము మించి
వజ్రముచుండెడువస్తువుల వసుధలేదు
వాసుధలేదు వాసుధలేదు వాసుధలేదు
మిగుల కఠినమని గెలుచును మేనకుండు
వసుధలో దీనిదెలియని వాడు లేడు
గాని యొక్కడైన నడువడు దీనిబట్టి

౪౦

గీ. విజయమునకు భక్తియు విజయమునకు
నోచుకొనునెందు మోచుకొనునెందు

౪౧

త్పత్తిలేమిని మించు దుస్స్థితియులేదు

౪౨

వసుధయం దాశమించు పాపమ్ములేదు

౪౩

రాజభవనాశీ శీవితో బ్రబలెనేని
పంటపైరు లవ్వును మంటంగలయు
నుద్విలో గావెల్లెను నుత్తవగును

౪౪

గీ. మతగురులస్తోత్రపాఠముల్ మానుకొనుడు
జనులలో దెబ్బలాటలు శాంతమగును

౪౫

కష్టసాధ్యములకు వెల గట్టకుండు
అపహరింపరు వానిని నష్టదేవరు
విషయముగే శిష్యుగోలి వెళివిషయముగను
పతివలుకుండు శాంతమ్ము వెలయుభవిని

౪౬

గీ. అవనిరాష్ట్రంబునేల న్యాయ్యంబు వలయు
ఆయుధంబులు ప్రజనుండి యపహరింపఁ
బ్రబలమెవటియు క్షిని బన్న నలయు
స్వర్గరాజ్యము క్షియి ను; పాపంబులకు
మహిని వీని సమర్థించు మార్గమెద్ది?
ప్రజలవిద్యోగములచేతఁ క్రమలయచు
సంతకంతుకు దారిద్ర్య మతిశయిల్లు
వాడిగలయాయుధమ్ములు ప్రజలయందు
హెచ్చుకొలుది శాంతియు హెచ్చుచుండు
ప్రజలలోపల గటంబు ప్రబలుకొలుది
హెచ్చుగాఢాదికృత్యముల హెచ్చు పెరుగు

క్రటనలో హెచ్చుకొలుదిని రాష్ట్ర మందు
బదిపొటులుచొర్యముల్ బ్రబలమగును
గాన సాధువు బోధింపఁ గడఁగెన్నిట
శను శ్రమ యై యున్న విషయముగను
ప్రజలు పరిపూర్ణ వృద్ధిని బడయఁగలరు
నేను శాంతిపథమ్మున నెగడుచున్నా
దమకుఁదామె జనమ్ములు ధరణీయందు
న్యాయపథమున నెంతయు నలరఁగలరు
ప్రయోగములు నేను నెగడుచున్నా
ధరణిలోపల దమ ప్రయత్నములవలన
నఖిలధనవంతు లగుచుండు రఖిలజనులు
అశలన్నియు నే విడ నాడియున్నా
దమకుఁ దామె జనంబులు ధరణీయందు
సరితన ర్తనమును గల్గి సంచరింతు

౪౭

హెచ్చు ముఖత్రెల్లి వివాదను విచారించుచు
చేలపై సుశీరంబుగ నిలువలేడు
పంగకాళ్లను ధర నిలబడెడువాడు
సాగఁజూచిన ముందుకు సాగలేడు
నెలుగుకొనియువాడు దా నెలుగిలేడు
తన్నుచూ నెన్నుకొనువాడు తంతును
మంచినెడ్డల దాబరీకించలేడు
తన్ను భూమిచూచువాడు తన్వీయును
తన్ను యోగ్యునిగా మది దలవలేడు

౪౮

పరులఁదెలిసిన గుఱలుడై పరగఁగలడు
తన్నుఁదెలిసిన ప్రభుడై తన నిలబడు

౪౯

అన్యులకుశక్తి లభిశాలి యగుచుగాని
తన్నుఁ దా నెక్కియగును ప్రతాపశాలి

౫౦

తెలివితోనుండుచేలికా కన్నతెలుగు
గర్వము నెనఁబడి నవ్వులై తననుచూడు

౫౧

నేర్చుకొని విశేషము న్నలుపుకొనుచు
తెలిసికొమ్ముగొల్పెను పాతిము హెచ్చు

౫౨

అశ్విశేషమునామ్మొక నూత్నయ్యును
శాంతి నెలకొల్పెను నుండుతెలుగు

౫౩

వచ్చినా క్రిందోపుకొ భయముగలుగు
దోలు నెనఁచు నెఱుగు నోరెరుచు
మొదలునుగాక కీర్తియొక దచ్చ భవి

౫౪

నీవె విను నమ్మనూజీన విన్న నెనఁచు
నమ్మనూజీన నమ్మ విన్నమునఁచు

౫౫

నాగుగొల్లలుగొల్ల నవ్వకము
నందు వెడలుటరాజయి యలరుచుంట
అధికతనశాఖ్యమై మొదలుగాక
అంతకొకను నేకాంతి ముందునుండి
పూర్వదివ్యవక్తిమును బూర్ణవ్యక్తి
గానయ నంతయుశాఖ్యమై ముందుగాక

౫౬

నమ్మపు నేనెనవారికొ తెలుపుగాక
కరుణజూపెనువాడెవో మునుఁజెనంగ

౫౭

కలను కిది గౌరవమ్మును గలవలెను
విపులగవ్వమ్ముచే విష్ణు వీగువాఁడు
కూర్చుకొనుచును నాకడల్ కోట్లకొలది

౫౮

నాగుగొల్లలుగొల్ల నవ్వకము
నందు వెడలుటరాజయి యలరుచుంట
అల్లె సాధువుకూడ నీ యననియందు
నాగుగొల్లలుగొల్ల నవ్వకము

౫౯

కలను కిది గౌరవమ్మును గలవలెను
విపులగవ్వమ్ముచే విష్ణు వీగువాఁడు
కూర్చుకొనుచును నాకడల్ కోట్లకొలది
నాగుగొల్లలుగొల్ల నవ్వకము
నందు వెడలుటరాజయి యలరుచుంట
అల్లె సాధువుకూడ నీ యననియందు
నాగుగొల్లలుగొల్ల నవ్వకము

౬౦

భీరంబగుదానికి తెదరఁడని

అతిధియొకఁడైయెరి నాదొంగనా

౬౧

నీవెనానము నీవెనానము నీవెనానము
నానయను నానయను నానయను

౬౨

బ్రదుకును బ్రదుకునానయను నానయను
దానిఁ దలచినానయను నానయను

౬౩

నీవెనానము నీవెనానము నీవెనానము
నానయను నానయను నానయను

౬౪

వివేగ నత్తము ప్రదానయి నెనఁచు
వివేగనత్తయ మిల నత్తమై నెనఁచు

యనుట మైతిహాసికమని తప్పక యంగీకరించవచ్చును, గాని మామ సంబంధములను బట్టి యనుట: నూట నైపునాసికవర్ణ మేయని యంగీకరింపవలెనా?

[illegible]

సంఘమునం దెన్నడును లేని యాచార
వలన సంఘమునందు శాంతి పుట్టినది
నిందకు గారణము గాకమానదు. అట్టిది,

హరిదాస మహామూనిచరిత్ర లోకవ్యాకృతముగా రాజ
వంశమువలనను పుట్టుకొల్పబడి యానుమాని
యైన కవి నామకావ్యములను, కావ్య, యాచార్యత్వ
విశేషమును ప్రస్తుతము చేయుటకు నిది
యిట్టికథనుగల్పించుట విచిత్రముగాదు.

ఇది కల్పితకథయనుట కనేక ప్రమాణములు గలవు. ప్రాచీన యైదుగురు భర్తల వలన నైదుగురు పుత్రులను మాత్రమే వడసి పది. ఏవ్వరినూ, ఏవ్వరిని గూని, మువ్వరిను గాని గాంచియుండలేదు. ఏవ్వరివలననే బుద్ధి కను వడసి యుండలేదు. ఏవ్వరి గూనిను మును కల్పయిదు గానెదు. ఆ యైదువర్షాలో నొక్కఁడును భూపతి గానెదు. అందఱు రొక్కఁడే బుద్ధి కామవేదాంత విహారులైరి. అందొక్కఁడును బ్రధానకార్య మొక్కటియై, శేషియుండలేదు. అందఱును గురుక్షేత్రమున నున్న నొక్కఁడూ, ఏకమున నున్న నొక్కఁడే యైదువర్షమున నుండెడిది. ఇంతే వియును జేయలేదు. పక్షింకరమున నభి పక్షిని, పక్షింకరినము, పక్షివాహనుడు, పక్షిదొంగత్రుకథ నాబుట్టెయ్యువారో చూడుడు!

కథయైనయెడల ద్రావిడభర్మరాజున కొక్క
వికే నాన్నయొక ముసలం కొకన ముల్లయనామ
పులును నవివాహితులేనా? యను ప్రశ్న
పుట్టినమ్మను. దీనికి బ్రతుకైతరము చెప్పట
కష్టమే.

శ్రీమద్భాగవత విద్యవేదాహారము - అష్టాదశ
సూక్తములు, పాదములు, కాండములు, అధ్యాయములు

యసామంజస్యమున సామంజస్యము, కాని యట్టి గృహస్థునివానితో నున్నాననిపించుట. అని భావించితిమి. అట్టి భావమునకు నాని నీటిలో నున్నాడనిపించును. క్రావది ముద్ది వియన వియన నీటిలోనున్నట్లునున్నది. చెప్పి నా వాక్యంబునకు నీ కవిత్వభావోపా గామున కనర్హయయ్యెననియు, నందఱకుంటె ముందుగా మార్గమధ్యమునఁ బడిపోయినదని యుఁ జెప్పఁబడియున్నది.

క్రావది యైదుగురుభర్తలవలన నైదుగు రపుస్త్రానుమాత్రమే పడుచుచున్న గౌరవాదే మో ముచ్చట నొక యాదున్నది. నాని దూశాస్త్రాని సారముగా గృహస్థునకుఁ బుస్త్రానుమానుభవించు. కానియెడల వియన యధర్మము. పుస్త్రాను పుస్త్రాను వివాహా ధర్మము సఫలమగుచున్నది. కానివో నాధ ర్మ మనవచ్చునని యిదియున్నది, కాని నాని ధర్మ మేకపుస్త్రానుమాత్రముననే సఫలమగుచున్నది. ఏకాధికపుస్త్రాల బడయుట ధర్మ మునొకటంబు; అది కేవల ముస్త్రానుమాత్ర ముననే సఫలమగుచున్నది. క్రావది ఇట్టి పుస్త్రాను. అందుచేతనే ధర్మవిద్యుపాధిక్షా మునవారి నామము బహుముఖమని పుస్త్రానును ఖలోలునది విచ్చిన్న మయ్యెను. ఇది ధర్మసా

లనమునొకటంబు క్రావది యైదుగురుభర్తలవలన నైదుగురు పుస్త్రాను మాత్రమే పడుచును. నిర్లక్ష్యవశంబున నింక సంతానమును బడయ లేదు. కవి కల్పనమున కిదియే ముఖ్యకారణ మని తోచుచున్నది.

ఇందువలన ననేకభర్తలను వివాహమా మిగాన, స్త్రీల వానిగర్భమును నివృత్తి పరచుట వలన ముచ్చటను నొకటంబును. దీని తాత్పర్యమిది. చిత్తశుద్ధిగలవా రొకప్పుడు మహాపాతకమునఁ బడినను వారిని భావము ముచ్చటపు. క్రావది జీవితమునందలి యీసం ప్రదానమునకు స్త్రీలవలన మహాపాతక మొకొకటి లేదు. కాని క్రావది చిత్తశుద్ధిగల దగుటచే నామె యీమహాపాతమును గూడ ధర్మముగానే పరిణమింపఁ జేసికొనఁగలెను.

క్రావది ధర్మబలంబున నతి దర్పితయని ముచ్చటపడినదిగామునుకే చెప్పియున్నాము. అది మొక్కొకప్పుడు ధర్మమగుటచే నతి క్రమించుచుండెను. ఆదర్పమునకును, ఇట్టి యుద్రియ విజయమునకును నెట్టి యసామం జ్యమునుచేసె. కాని గూడు విష్కామధర్మ ము సంపూర్ణముగా ఫలించెనా? లేదా? యనునది ప్రత్యేకవిషయము.



ప్రస్తుతము

ఆ శీర్షాదము

తుమ్మల సీతారామమూర్తిహరి గారు

అట్లు దేశోద్ధారకాగ్రాహ్యుడైన
నాగేశ్వరుని పోషణమున వెడలి
ప్రఖ్యాతపండిత ప్రవరు లర్పించిన
వ్యాసరాజములచే వాసికెక్కి
సకలాంధ్రజనకరాజములందు నివసించి
యతులితంజైన మర్యాదఁ గాంచి
సారస్వతాధిక సాంఘిక నైతిక
సర్వవిజ్ఞానతేజం బానంగి
గీ. నన్నెప్రాయమున నన్నెవారిఁగూచి
యున్ననికఁ జూతూ మూర్ఖోద్వేయందు
నెలమి వెలయుచుఁగాత నశ్వేశ్వరుని
భారతీయ్రికామణి! భవ్యవాణి.

ప్రస్తుతము

ప్రస్తుతము

ప్రపన్నుడు

నానితీ నమల సభావల శ్రీ సవలకరకాన్త

కాన విన్నుట లేదు మోక్షము నాన,
 ఊహ జనియింప దేమి చేయుటకుగాని,
 అణచుకోజాల నీ మనోవ్యథల, నిక
 నేమి చేతు ప్రభూ, సెలవిమ్ము నాకు!

అవరించెను నన్ను గాఢాంధకార
 మువ్వలెదలమ్ము లేకు నా కౌత్సహించి,
 విన్నోధికి టటల దేవ్యమాన
 మువ్వలెదలమ్ము నాకు సున్నమ్ము కన్న!
 దేన, నయింప మోక్షోద్యోగముచేయ!
 గాఢాంధకార మేను మోక్షము నీటిది
 వదలి, నీమీది గాఢ విశ్వాస ముననె
 మనలుచున్నాడ నెఱా లోక మధ్యమందు.

శిథిల మైపోయె నాథ, నిశ్చేచముగను
 దానజనునకు నిపుడు స్వతంత్రబుద్ధి
 యంత్ర సదృశుని తావకేచ్ఛానుసార
 సరణి నడిపింపు మోప్రభూ, సత్పథమున!



భవిష్యత్ పాటి బహువిధముగా గారు, పి.పి., ఎల్.టి.

౧. నత్కుటుంబచరిత్ర

బ్రహ్మశ్రీ శేషల వ్రాసిన గాన గోపాలపర్వము కాళ్యాణము, సహజానందపన్నులు, బహువిధములు ఈ యగ్రహారమునందుండి యిచ్చితిమి లంకను స్వగ్రామము నానందపురములు చేరిరి. కాని శాస్త్రీగా రెల్లం చేతు వొట్టి, తండ్రితాళింపిన యగ్రహారము నుం గ్రేతముగించి, పాపకు భూకృష్టికే లభించు పాపములయలే లక్షణుగ భావించి, 'హాకులై నేమి గమనాంబోసేవల కలదు మాలకాండ్రులై నేమి నిజవారసలొడగవచ్చు గాగమై యను మత మవలంబించి కాలము గడపుమండిరి. ప్రాతఃకాలమున నిరుగలేచి తోటితో స్నానము గావించి సంధ్యాదివృత్తులు నడిచి, పోలముల జూచిగొని, మధ్యాహ్నమున నిల్లవారి గృహిణి తన కిడిన యన్నము భుజించి, యపరాహ్నమున జంరెములు వడుకుచు, మహారుణి వేసము చేసి, దినములు గడపుచుండె. అగ్రాచితముగ ప్రాప్తమున దానిని గ్రహించునేకాని యాచింపజేల్లెడు.

శేషమనందు పాశంగకు లగుటయే కాక, గాన నునింగుతము శాస్త్రీగాని నివాసమాన పాండిత్యము గలవాడు. ఇందు క్రితము క్రిము లను పాటలంబాడు చును. క్రితముల నిష్టించుచు, గానము నీతియుంబవిష్టయినందున. అనేక సంవత్సరములక్రిందుల వారి పూర్వలలో నొకరు నారాయణ తీర్థలవారి శిష్యులట. అందుకేత, రింగములు, అష్టపములు, ఆధ్యాత్మరాయణమువందలి కీర్తనలు, తానగరాయకములు మున్నగు వారిని చాచుటయందు శాస్త్రీగాని ఖ్యాతి నపించిరి.

శాస్త్రీగాని కాలమున గోపాలపర్వలో నుండి తిరువారే పట్టణముల కేగిన కుటుంబములలో నిష్టలవారి

కుటుంబమును, శాస్త్రీగానియుచులను అవపించివారి కుటుంబమును శేర్కొవడగినది. ఈ పంకజులబాలు కియవును చిన్నతనమున పికబడిలో శాస్త్రీగాని సహ పాతులు—నిష్టలకృష్ణశృంగులు, అవపించి నానందపాశుల నుండియు. పీఠి వ్రేయందు కాలమున శే శేక్రము నుం ముల యంతుములు చూచుచును. కృష్ణశృంగ శేషల క్రిష్ణమా ప్రి. బడియము నియమిపాములం బడువులు, నుమివుగాగ్రప్రకృతలకుల్రమ్మలైగ మిడులు, మో యింగి కేసులుయే తప్ప, యవనసంపాదులుం బడులు కలుగఁ జేసికొనిండు. ఈవిధు మిత్రభాషి, మునిగియుండు. కావున నుమివుగాగి కీర్తియందుఁ ద్రీని తొక్కినగ నుం దెను.

సోమయాజి పూర్వలలో నొకండు యజ్ఞ. కావున నీవినికి వంశక్రమమున నీ పావననామయము కల్గెను; కాని, యాతఁడు బహుమర్వరముడు; కుటిల చిత్తుడు; రజంబె చాగుగ నుండువారిం జూచిన వమాయఁ తెందువాడు.

ద్విపద. "ఒక్కచోటనె నునిగూడు నిక్కముగను రక్క లొక రంపు గల్గిన పక్కినుంపు" అని యాంజ్ఞయలోకొక్తి కలదు. మఱియు,

అ. "కప్పురము చందనమును కలయుభంగి సజ్జనుండు గూడు ననికము సజ్జనులనె; భంగు భక్తురు చేరడి భంగి నెపుడు చుర్లమం డిల శేరుడు చుర్లమలనె."

అని భక్తాగ్రసరుండు కలీఃపర్వె. అట్లే బడి యందును శ్రీహరంగి మనండును, శాస్త్రీయు శృంగులు నర నారాయణులవలె నిష్కన్యమైతితో విలయవిలసిం. సోమయాజియో తనవంటి ముష్టులంజీరి డైయునువురి

తాము చేరినామును, అప్పుడెందులకా పెట్టుచుండును.

ఒకనాడు వీరుచదువుచుండెడి బడి చిన్న ఇంట్లోగారు పరీక్షయి విజయముచేసి. పోతు యానీ చదువులోనివాడ కొంగయై యింట్లోకి బరి చేయుచుకొనుచుండెను. ఇక్కా, గంగులే, ప్రశ్నలకుఁ బ్రత్యుత్తరము లొసఁగుటకు వా పనిచేయుచు నొది, తనకు పరీక్షయందు పాఠమునేయెఱుంగినాడ న్నాడు నని పోతునకు కాస్త్రీశిష్యులకు ముంగునము దప రించెను. పొంగునీ యుపాధ్యాయుల దేవీకి, ఇకాపి ప్పయిగాని. కాకమునుచే తాను ప్రశ్నలచేసి, ప్రత్యుత్త రము చేసినట్లును పరీక్ష పండి, పోతునకు ప్రశ్నలకు చరగతి దివరకు పంపెను. ఇట్లు వందలవందలవఱకు మార్గమున శిష్యుల పరీక్షాహోయప్రాప్తి తమింజేసి పోతునకు మతీయొక వర్స నాదిగగతిలోనే యుండ చలినబెచ్చెను.

కావున బాల్యమునుండి కాస్త్రీశిష్యులకు ప్రాత్రియు పోమగూడ వీరికావుననుచు పోము నుండెను. కాల క్రమమున నీ రాగద్యవములు పాచ్చెను.

౨. పెండ్లిమాటలు

నలువదిసంవత్సరము లాయెను. కాస్త్రీ యొకడే తనగ్రామమునందుండెను. కాని తనవంతు పట్టణాంతరములకేసి. పోమగూడ పోలీసు పరీక్షాశిష్యుల ఇకాపి ప్పయి కానుండెను. అతనికి పట్టణశిష్యుల యిహోయన దియవారి “సన్యాసయ్య కృత్యవమున” కిది మ్రొక్కిన తరువాత కుమారు డొకఁడుకలిగె. కావున వీరిని “సన్యాసయ్య” అను నానుచితే. చిత్తి మెంక భక్తు చేసినను పోనికీ జరిపించువారు. పదునెనిమిదవ సంవత్సరమున మాండ్లపాములో మాండెండ్లములును చుండెను. పోమగూడ తన భూముల నవరకము చేయుటకున్న, శిస్తు మూలు చేయుటకున్న స్వగ్రామమునకు తలుపు వెచ్చిమిండెను. వెచ్చిప్పడెల్ల కాస్త్రీయింటనే “తిడ్డ” చేయుచుండెను.

కాస్త్రీకి యిగతవిద్యోగమునందు ముకుంద కాస్త్రీయు, తొమ్మిదిసంవత్సరముల కుమారు రక్తి

తీయు నుండిరి. పోమగూడు గ్రామమున పోమగూడ “త్రయినింగు” పూర్తిచేసి, గ్రామమునకు పట్టణమునకు పోలికనుచుండున తిరుమలై బ్రధానో పాధ్యాయుఁడుగ నుండెను. శ్రీరామయ్య వేదాధ్య యనమును చేసెను. కావున వైదికకర్మలు జరిపించుటకు తరము పట్టణమై యుండెను. అందునుంగాన తండ్రియొద్ద నుండియు నేర్చుకొని భగవద్వాచనంజీవ నముకూడ చేయుచుండె.

కృష్ణకర్మ చతువులో బహుకుకాగ్రబుద్ధి యరటంకేపి సర్కారువారి ద్రవ్యసాహాయ్యముచే బట్టపు పరీక్షలలో నుండినై గొప్ప యాధ్యక్షమునొందె. కాని, తొమ్మిదియేల గ్రామము విడిచిపెట్టుట తన స్నేహితుడన కాస్త్రీవి కలుగుకొనలేదు.

ఒకనాడురాత్రి పదిగంటాయెను. కృష్ణకాస్త్రీ నిశ్శబ్దజన తేలుగోపాలస్వామి గారలకును నీవెచ్చి యింజీకలచ్చి పొండి నెరుగించుచుండె. ఎవరో తలుపు త్వరి. ఎవనియెవని, “కేసీకోయి, కాస్త్రీ!” అని బదులుబెచ్చి. గొంతుకంటచ్చి పోమగూడయని నెరుగి కాస్త్రీ యతనిని లోనిగిరెన్నుని తలుపు తీసెను. అంతల పోమగూడ, భార్యపుత్రమీయుండె పోనిది వెచ్చి “అమ్మ! ఈపట్నమునకు గ్రామముకి గావాలాచే యుచు గూడెరా! బాబు! శ్రీస్తున ఆగంగలలకు నంద వస్తేమనలో చైలుగిరి నీ ముందేము. పోమగూడునా వాడ్లకనుక ఎవరో పొంగ బుడిచేయియనుచు ఇక్కడినెచ్చి పడేలప్పటికి, యానానా రాత్రిపదిన్నర. అట్టి రాత్రి ప్రసాదమాట చూతూ!”

పాపము; కాస్త్రీభార్య ఇంటిలోనుపలనుండెను. కుమారుడు, ప్రసేదెంటుగాని నెలవైవదని యొక యుపాధ్యాయుల సహాకేమునకు బట్టమున తేగి యుండె. పాపము! ఆ సదేయి రుక్మిణి సాయ్య రాజకేసి, వెచ్చిపవారికి, బండివానికి వెండి వెచ్చించి, వారల సంశ్యలలంకేసె. అంతల వాళ్లును నిరుపిండికి. చిగువీటికి, కోడిమీడిననలుచే, రుక్మిణి నిదురలేది, గోమయముతో నిల్లువాకి యోకి, ప్రస్తుతెట్టి, ఓండెయు, భూలసభ్యమున జేయని, యేటికొను. స్నాతయై, బిరియనింగుగ నీకు నింపి, వేలుగోపాల

స్వామి నమస్కరించి, స్వామికి నమస్కరించి, పండ్రికారి పూజార్థము ముప్పాడ బూతుల నుండి, యింటికివచ్చి వానిని, ముందు భరించెను. పసుపు పూజించిన మేల నుండును జెప్పవలెనే కాని యింటి లక్ష్మీదేవి! “నమో భగవ్యంతిభవ” యన నభినవ రక్తిచేత! యన నోపి. నెండుచేతి, తులసిపూజ, గౌరీపూజ పరిచి, వీణ కేలంబట్టి, స్వీయకలవములు కలియ, వాగ్గంగానము కీయులని, బ్రహ్మక. సోపని యననోపె.

సోమయాజి కుటుంబసమేతముగా నమ్మటము గారగమేమన, తన కుమారుడగు సవ్యాసయ్యకు రక్తిచేతి వివాహము చేయుట కల్పముకొనే. రక్తిచే, తనయన మొట్ట నుండు నమ్మయందునుండి కాక, పని పాటలు నైతము నేర్చియుండుటం జూచి, సోమయాజి నానందింపఁడు. నైతము భార్య నేకాంతమున జెందెనని యిట్లని సంభాషణము నేయిదొడగ.

సో:—ఏమిచే! కలుదు.

భార్య:—ఏమిటండోయి!

సో:—పిల్ల ఎలానుంది? నేం తెప్పినవల్లా నిజమేకా!

భా:—చూతగాచెప్పారు. అలాంటి భార్యరావడం మన దగ్గన్నకు కలగారెగదా! మనవాడి కాపిల్ల నిస్తారని నేనమ్మును.

సో:—అప్పుడు ప్రాణు నీ కలముకు? అప్పుడంతే ఇప్పు డున్నాను. నీకుననుకు నచ్చిందా?

భా:—అటువంటి మనీని చూస్తే ఎవరికి నచ్చదు? ఆపిల్లను పెండ్లాడేటంత భాగ్యము మనవాడి కున్నదా అని సంభాషణ చేసి కాని ఈ మొద్దు కాపి ల్లను కట్టపెడిలేమట్టుకు సంపారం ముచ్చటగా నెప్పుడుచా! అదొకటి అదొకటి.

సో:—బీనీ! పెద్దమ్మా! కనువిలువలు పలకూ! ముడిపడితే ముచ్చటలేవొస్తాయి. అడ్డుగా పెళవ కలుగరాదనుమా!

భా:—నీ నేనున్నానంటే! పిల్ల లేమో ముచ్చటముంది. పనిపాటలన్ని వొచ్చు. కాని ఆపిల్ల రూపురేఖలు

పనిపాటలు, తెలివిలేటలు చూస్తే, ఎక్కడనో గొప్పయింటిలో మంచి వరువని పెండ్లాడి యోగ మున్నట్లు కనిపిస్తుందిగాని, మని నిరక్షరకుడికి భార్య అయ్యే యోగమున్నట్లు తోచదు. అదిగాన గనక మనసులోవున్నది చెప్పాను. కోపమెందుకు?

సో:—గొప్పయింటిలోనికి పిల్ల వెళ్లువంటే పాటలకే! దానికి తగినట్టే కట్నాలు కానుకలు లాగరా! నెండుచేతులనాయులు చేరివుంటే మూడు పైనులు సంచాగంపట్టే నాయులేమో? అయ్యే నెండు పిల్లగలుగుంటే దానికి తగినట్టే పిల్లలయి కట్నాలు కానుకలున్నా! తాస్త్రీగాడివద్ద, వాణ్ణి అమ్మినా, రెండుచేలు కాదు గదా! రెండుపండుల కూడా లేవు. పెద్దపండుభాలు వీడి కలా వస్తాయే!

భా:—అయితే మీరుకూడా కట్నం అడుగుతారా ఏమిటి?

సో:—గొప్పవంటాను. వెయిస్తే నాలువలకు కట్నం కూడను.

భా:—అయితే అసలు పోవడానికి దారి.

సో:—చీ, వెళతా! వెళ్లిపో అంతరికి. ఒక్క మందు తుంది. సామితచెప్పినట్టు కుభంపలకరా పెండ్లి కొడకా అంటే.....

భా:—మీ యిట్టం నురి. [నిష్క్రమించును.]

3. భీతి

ఈసంభాషణ కొంత గోడ అవతల వంటగదిలో నుండి రక్తేణినినను, తండ్రి దిక్కునుండియు గొప్ప కట్నములు కానుకలు నతచేష్టలేడనియు చెల్ల మాయెను. తత్కారణముచేత వెనడో యభాషమని చెప్పిచేమాయను పిల్లి నూతన గడ్డను. “ఇచ్చినట్టు ఇచ్చిందిచే” అని సోమయాజి చెప్పెను. ఇమ్మిచ్చుట చేయుటకు వెనడెడినేమి చెప్పటంబట్టికో, యాశ్చర్య! యని రుక్మిణి భయము గొనెను. సాయంకాలము మరల నేటికే నీళ్లుకుంటాయి, నీలమర్వి జువ్వెనుకొని, పుచ్చముల గిరియింది గోవాలస్వామి కోవెలకుపోయి స్వామికి నమస్కరించి, జోనసులో నిట్లు మొల రిదా:—

“దేవా! వినువలె బీవులమాటలు, వనువలె దుకలె బోట్లు, కరణాంబుల నోయనుచు.” ఇహమేనా! ఆయువనో నీధత్తుని విమృశించుని సద్రాప్త్యాలుని మారండ్రని రక్షించువు. నా కట్టిపెనిమిటి నిద్రినను సరే. నీదిర్తముని సహించెనను, కాని నామన నాకండ్ర యునగిడితుండైనను, విమృశించి బహిషక, సహించు జాలను. ఇచ్చట నీపాదములచెంతనే ప్రాణత్యేగముఁ జేసికొందును. నిక్కము, నిక్కము, ముమ్మాటికి నిక్కము. ఈసోమయాని జాడ నాకు యనుదర్శ వమువలె నున్నది. నామాట నేమి! నాన్నగా రీతని నులలలో బడకుండు గాపాడుము జగద్రక్షకా! నీకు దయరాకున్నాడో జెప్పిన నీ చేతి పోగుచు నుమా!”

అని యెదుటకున్న వానితో మాటలాడునట్లు, కన్నీరు బొటబొట రాలగా విలపించెను. కక్షలు విప్పి స్వామికాడ విగ్రహము చిరునవ్వు నవ్వనలుల నోడెను. నిక్కతే స్వారసము ప్రాప్తయిపోయె. అంతట నాపిల్ల యింటికి వెదికినాయి మరల తాత్రి వెంటముని లగు వనులఁ జేయఁబోడంగ.

తా నేకాంతమునఁ బ్రార్థించెనని రుక్మిణి యను కొనెను కాని, దుఃఖోద్రేకముచే నుదవినమాటల వోడఁడు విసెను. ఈతఁ డాకావల పూజారి కుమారుఁడు రంగాచారి. బహిష నిరంకు, ముకుంద కాశ్రమియఁ గూడ బ్రాహ్మణులఁ బరచియొందులం దీని విమృశించుట సోదరభావము వహించి “చెల్లమ్మా” యని ప్రీతితోఁ జెలుపుచుండెను. ఈతఁ యుని విమృశించుచులు విన్నట్లు వడించిన నాచిన్నదాని మనసున, కామరసము కల్లు నని తెలిచి విచ్చుకుండేనే కాని, తన చేతివైనంత పాయముఁ జేయుటకు దీక్ష వహించెను.

రుక్మిణిని దవకోడలుగాఁ జేయుటకు బహు కాలముక్రిందనే సోమయాని దూరాలోచనతో వెత్తు వేసి యుండెను. మూడుసంవత్సరములు ముందు ముకుందకాశ్రమి వినాహము జరిగెను: కండ్ర మహా నీయుఁడుగాని కట్టునలఁ జూడఁ గొంతయు. ఇతని, పెండ్లిబిచ్చుల నిమిత్తము, ఆయువనంబు రూపాయ లప్పుచేసెను. “దేహి” యని యడిగినచో నీని మరలనికె లభించియుండునుగాని యుచితముగాఁ బరచిర్తము

గ్రహించ వొల్లక, తనకున్న గోహృదము భూమిని సోమయానియొద్దఁ జిఖాకట్టి, ఆయువనంబు మావ్య ములకు దస్తావేత వ్రాసి యిచ్చెను. కావున తన యిచ్చానుసారముగ కాశ్రమి వర్తించనిచో నొక్కట కెట్లుచేసె సోమయానితో బ్రహ్మస్త్రమువలం దెను.

ఈకోణకఁ బగలంతయు కాశ్రమియు సోమ యాచియుఁ బోలములం జామకొనుచుండిరి. తాత్రి భ్రాతృసమునీయు సమయమున సోమయాని తలపెట్టిన సంబంధము విషయమై యిట్లు చర్చఁజేయఁబోడంగ.

సో:—అయితే, అన్నీ! రుక్మిణి శరైవా సంబంధము చూశానా! దాదాపు పదకొండేండ్లు నిండిన వను కొంటాను.

కా:—అలాచింతపరగ్గదే. ఎవరి నెడిగినా కట్నాలు కావాలంటూ. ఛీ! కాలగతి చూశానా!

సో:—ముకుందానికి పిల్లతో నీవు కట్నం పుచ్చుకుని ఉంటే ఎంతబాగుండును! ఇప్పుటి యవసరానికి పనికివచ్చియుండునా!

కా:—శ్రీరామ! తేమపాదాలు చాలక యిహమాదానా!

సో:—అంతవాదం! కలకట్టలోని మంచా నోక్కేతోప వలంపూతా లొక్కటే పాపమేమి! అదికాక నీ కాదట్లయిండుటచే బాధించి యుండునుగదా! చెప్పు రుక్మిణి పెండ్లికొచ్చులగదా, యేండ్లెవ్వి? మాపిల్ల నాకిది నాకే నా కిల్లినట్లుయింటే నావట్టకు నేను చెయ్యన్న పాదపువ్వులు కట్టించి వానను.

కా:—సోమయానినానా! భయ నులనీవో ము త్తేను గూడ పోసి, ఒకపడుపుకొమ్మతో త్రోవకు పాద్యో బ్రహ్మచారి కిప్పినే గాని కట్నాలిచ్చి కన్యాదాన ఫలం పొగొట్టుకుంటానా!

సో:—ఓరి! నీచాద స్తంగూల! పోనీ, కట్న మీ లేదను కుండాం మాటకు, పెండ్లిజరగవలెనా! పదిమంది రాకడం పోవడం; సంత్కర్మాలు వదిలించడాలు, లేనిది కాదుగదా, దాని కేమంటావు! నీభూమి నారాం భాలోనున్నది. మలే యెవ్వడు దానిమీద దమ్ముడి నీవ్వడగదా. ఏంట్టి పెండ్లికావు! తననా! యిహ కట్నాలకావాలంటే అసలు చెడేబాగుంది వ్యవహారం.

శాస్త్రము:—మనకు లభ్యమైన గ్రంథములను పరిశీలించి
 వాటిని పరిశీలించి.

౧౧. — నీ విలువలు మానవులకే పైబడి నవి కా
 పోవుటతోయి ! వారును మానవుల వల్ల, వాళ్ళకు
 కిచ్చును అది. సంపాదాలు లేవు (లేమనీ) పను
 లాలని లేవనీ, నేను మా పన్ని గాడి కేలేల్లెను.
 (నీరొండానో లేదో !

కాల్చు:—అంతే, మీ సన్మయ్యకు రిక్వేసిని పుచ్చుకో
చలెనవా నీరలంపు?

సా:—మరేమి ?

కామ్రూ:—బాబో! ఏకం ఏకం కట్టులగావు. నీవైత
రానిది నయ్యితి. కాబవచ్చును నన్ను నీవెవ్వరంటా?

సో: — ఓహో! ఏకా మామకలగా వ్వానుగాని, మనలో
మనకు కట్టులేమిటోయి! అభవా, నీనిచ్చివా గే
పున్నుకునావలె! ఏమో! బిలుపు బిల్వన శక్తియు
విని యిక్కటి కలుపు చెంచును]

రుక్మిణి:—వాన్నా ! అన్నయ్యుచ్చాడు.

• సామ: — బాబూ! నన్నామా? పట్టణానికి నేమి వింటివి?

కామ్రా! ఏను పెరగ్గా పెరగ్గా అచ్చా! ఏలూగ
రయా రారుక్కోయి!

రా:—(ఏమియుచోఁచు) ముకుందం! మన దట్టతనిని
నన్నయ్య కిక్కంటున్నాడ్రా సోమమూలి. ఏమం
య్య?

మమం:—మామా! మీకు కోపం రాదుగదా? పెద్ద
అకు నేను చెప్పదగ్గవాణ్ణి కాదు గాని, వారిను
పరిపరచాను. మాచిన పంత్రి నిశ్చయించుకు
నేయి. గమ: వాచినది.

రవ్యుని:—(తనకు) —శరే! శ్రీకృష్ణుడు నాపాపాల
మంటలను ముట్టెనా పనికిరాదు.

సతీ:—(తనలో, ఏమో! ఈ గంబునానా అన్న పుట్టుక
 తప్పిటు కి మున్నాను. కానీ నా
 పంకి గాని మరొకరి దొక్కను. మీరు అబ్బు-అంటి
 వాళ్ళును గాను. గతమున్ను (అహంకముగా)
 నేను! నాగా వెన్నున నాన్న! వయసులో
 చిన్నదిగానా మంచిలో కాదుగలం గల పెద్దనా

గాగ పరికాపు. నేను అంతాను చూచాను. నేను
 నిప్పుడు. నాలుగున్నె తిరిగి నాకు చూపించాడు. నాకు
 మనో. నేను నీ గాగనుంచి యింకొకటి పాత్ర, నాకు
 చూపాడట. లేక కాదు. క్రింది నున్న స్థానమున
 ప్రతిపేద్యు అనునడువాడు. గాగ, నా స్త్రీ. పాత్ర
 లపు నీ పాత్రుడు. నాకు చూపించాడు. నాకు
 ధాతు చూపించాడు. నాకు, నాకు చూపించాడు.
 అయితే చంకమంకా తెలిపవాళ్లే. లేపు మా
 యింటికి వచ్చివా కొత్తగా వుండవని ఆలోచిం
 చానే కాని కలులేదు.

మను:—నాకు పట్టుకు సమ్మత. నీలమ్మా! నాలుగు
చోట్లు, చూడడం మంచిదన్నావే కాని జేయలేదు.

సో:—మరి నాకేకో నిశ్చయంగా తెలిస్తే గాని, ఇతర సంబంధా లంగీకరించినా మానడమా !

ముకుం:—అయితే! తమకు నాన్నగారి చిరకాల
స్నేహితులు గతుక సంవత్సరాదిదాకా నాకు “మై”
మివ్వండి.

సా:- (గొంగుడు) చొసులే. ఈలోపుగా యెన్ని
సంబంధాలు బాధిపోతోయో. అదీకాక మరియొక
రైలే కట్నాల దక్క తప్పదు. నేను, మీరిద్దరూ
పుచ్చునునేగా? కాదు. అది నాన్న యిచ్చేది
లేదు. ఏనెఱుంగవా?

మకుం:—(కువకుచొచ్చి):— అయన యివ్వడువంటి.
 అన్యాయము. పట్టికి ముగిసి, పనిచెల్పినామహం?
 ఇచ్చే పట్టి కలుగనూడదా?

అ. : ... ! అ. : ... !

[illegible]

మా:— (తనలో) ఏమి భావించాను? ఇప్పుడు.
 (సీతగారు కా, అమ్మ! ఏమి! ఆమె? ఏమి
 ఆమె? ఏమి భావించాను? ఇప్పుడు ఆమె
 మా:— ఏమి భావించాను? ఇప్పుడు.

అంతటి ప్రశస్తిని పొందినా దేవునిముందు
నానామనస్ ముందు నవ్వేర్పూగా నవ్వేయవలయు.

ఈచందు గోదావరీ పుష్కరమునకు "స్కాటు" గా బహుళానందమును కలిగి తిరిగి "స్కాటు కృష్ణుని" ధన కీర్తనమున కీర్తియించెను. "కృష్ణుని" కారణముగా "కట్టు" యందరనిరి. "కట్టు"ను కాసింపని యిట్టి మునుషుని నుండునట్టి కట్టుకొని పోయెను! తలకి తిరిగి నేమి? అని మునుషుని కట్టుకొని పోయెను. "కట్టు"ని నీపుత్రాంతమంతయు చెప్పెను.

రాజమహేంద్రవరమున వీర కట్టుండ, గోపాల బట్టిలో వీరికిరిదండలు, పిల్లలను విడిచి యెన్నడుండ నుండుటకు కీర్తి, కేమియు లేకపోయెను. ఈ కృష్ణ ములంబట్టి యింకను కార్యము చేసి పోయెను. ముందుగా ముందుగానే వీరిని గొట్టుకొని పోయెను. ముందుగా ముందుగానే వీరిని గొట్టుకొని పోయెను. ముందుగా ముందుగానే వీరిని గొట్టుకొని పోయెను.



శ్రీ గోపాలకృష్ణుని సన్నిధియందు కృష్ణుని తనయులై యుండుట

కృష్ణుని గన్న వార్త తెలిసె. వెంటనే కేమియు వ్రాయుమని యుత్తరమువ్రాసి పడవైచి, తంబుర,

చిరుతలు చేతలందు "కేమి" పాలకృష్ణుని సన్నిధి కింది నని మేకగ్రామమున కింకరమున కింకరము. అప్పుడు రక్తిని యొక ప్రవాహములో బడికొట్టుకొని పోవు నట్లు తనకు కనబడె. అంతట "ఎప్పుడు కృష్ణుని" "ఎప్పుడు వాసుదేవుని" అను కృష్ణుని పాడి "ఏమి మునుండును" యను తరంగము పాడుతే, శ్రీకృష్ణుడు నేయారె మొదటి గొట్టుకొని పోయెను. అంతట వాసుదేవుని పాడుతే, కృష్ణుని తరంగపరంపర బాడం బాడంగ, చిరుతలు పోయిరికి వచ్చి "ధనుమనేను వివర్ణుని" నను కృష్ణుడు కాపాడును. కా కథయ మిచ్చె"నని భార్యతో చెప్పి కృష్ణుని గొట్టుకొని పోయెను. నమః శేనె.

ఈ దినమున రాజమహేంద్రవరములో స్నానముచేసిన కృష్ణుని నుండు చిరుతలొకరిని కేమి కేమి. స్నానము చేయుచున్న కృష్ణుని కేమి కేమి. ప్రవాహములో గొట్టుకొని పోయెను. అంతట వాసుదేవుని పాడుతే, కృష్ణుని కేమి కేమి. ప్రవాహములో గొట్టుకొని పోయెను. అంతట వాసుదేవుని పాడుతే, కృష్ణుని కేమి కేమి. ప్రవాహములో గొట్టుకొని పోయెను.

ఇంతలో వాసుదేవుడు రక్తిని కేమి కేమి బట్టికొని. గొట్టుకొని వెన్నుమీదకు యెత్తించెను. గాని నీవీడుకు చే నీవు పోయెను. కృష్ణుని వివర్ణ ప్రవాహములో నీవు యెత్తించెనే కిల్లినీక్షిమాదగా, కృష్ణుని యెత్తించె. ఎందు? రక్తిని కేమి కేమి. యెత్తించె? స్కాటు కృష్ణుని. అప్పుడే ధన కీర్తనము నుండి గొట్టుకొని పోయెను. అప్పుడే ధన కీర్తనము నుండి గొట్టుకొని పోయెను. అప్పుడే ధన కీర్తనము నుండి గొట్టుకొని పోయెను. అప్పుడే ధన కీర్తనము నుండి గొట్టుకొని పోయెను.

మీనం బూపిన చదువులేర బంగారుమొవలె
వెలిగిడి యామందరాంగనం జాడ కృష్ణయ్యార్తి మన
మునఁ శ్రీతిక వేమ. నిప్పులే యొక్కవారి కనులు విప్పి
మాని బగువనివుతో “కృష్ణ! రమ్మ! తివి గాక విచ్చితి.”
అని వరుల ప్రజ్ఞ లేక పడియుండె.

కొని వేంకటేశంపంతులుగాను కొనుగొనినో “ఏద్యూ
చెదవ! ఎప్పుడూ ఏటిలోనో నిప్పులోనో మరణం
నోరుకుంటావ్” అని మాత్రహింసచేసు. కాని జడ్డిగారికి
కర్మమగారికే జడకుమారునిమోయ గల్గిననయ తనకు
నూనె లాగించునగదాయని యుల్లనందు సంపదించెను.



సో... కృష్ణయ్యార్తి కృష్ణుని నోరాననుండి వైకిడి యూపిరికొన్నవ ప్రమాత్తుము చేయు

ఇంకలో, భద్రాచలముపైపు కర్కాటనుండి
వచ్చుచున్న కల్వెరు గారు దూరదర్శినిం జేయూని
జరిగినవలయుఁ జూచి తన “ధూమనాకను” (Steam
laundry) వచ్చుచేసికొని కొంతగా నుచ్చరించె. విబ్బులేరి
వీరికవుడని లోనినిఁ దీసికొనెను. ఆయన భార్య రుక్మి
నీరి కుమారునిని కలవలయు తల్లిపల్లం దివళిచే
య్యలేదు వేంపాలు ప్రాసించెను. ఎక్కినెలోంచి
“ఎక్కినెవా నీ కృష్ణుని కీ కీ” అనెను. కల్వెరు
గానుగనా కృష్ణయ్యార్తికి శ్రీ కృష్ణ కష్టించిరి. తన
మానానమున మాయమండి జన్మ నిష్ఠల కృష్ణశక్తిగాను
మోసారు మడకబోలు తెప్పించి యికాయేకిగా వచ్చితి
కీనిది కీ కావునని మోసకామనం గొనినాన విచ్చి
నాన, ప్రాప్యముల నుండినీరల కచ్చులు నాళ్ళము
కట్టన విచ్చిరుగాను సాగించి విచ్చిరువును
దించిరి.

కృష్ణశక్తిగాను కృష్ణయ్యార్తి తన మోసానాన
నిలకల మోసానాన కృష్ణయ్యార్తి కృష్ణయ్యార్తిగానాన
నూర్చుకొనినయి కృష్ణయ్యార్తికి. తనయి నీయనరువు

మాయనాడు పవకల్వెరుగారి కచ్చేరిలో పెద్ద
కల్వెరుగారు పెద్ద నీరల మోసానానం గొన్నవారిం
కీ కృష్ణయ్యార్తి నీరలము గొనినాన జనవకార
సంఘమునా తినుచే నుత్తమున కీని విఫలం చేసి
నట్లు జపిరి. వచ్చుపల్ల మునుండి తిరినాన విని
వచ్చిన స్కూలకమన గొనాన, కృష్ణయ్యార్తికి “కీం
స్కూలు” అను గొప్ప నిరు దిదిరి.

ఇంకలో జడ్డిగా తిమ్మనాడు కాపాడిన చిన్నది
దిన దినకాలపు స్వీహియేడు సప్రభ్యూకాస్త్రీ
భూమిరని గుఱింగి, మునుందకాస్త్రీని విచ్చిరని తినియిం
టనుండి నినుమించెను. కాస్త్రీకి నొమ్ములుంపి భార్య
పమిరుండై రమ్మని వ్రాయ నానం చెల్లించెను. కల్వె
రుగారి నీలో కృష్ణయ్యార్తిగో నేకాంతియగా సంభా
షించి చేయిన్నీనానం హట్ట చలించి నిచ్చునాన
నానం జిల్లయె. “నీను స్కూలు కావున నేకాదియన
కావమున ప్రతిఫలము గ్రహింపగూడదను నియ
మును కలదు, అట్లే ప్రమాదము చేసియున్నాడును.
కావున మూర్ఖు శక్తితంతులు రిక్తివళిలో నున్నట్లు

నన్నునుమందులంతటి యీ పుత్రుల జరిగించి వాళ్ళు
 నన్నునుమందుల "నని స్థితిలోనున్న వరుసగవలె" ^{జన్మ}
 జన్మింను. తత్తుచారి వైశ్యము కౌశ్యమును క్షాత్రు
 తును బ్రాహ్మణ్యవంశిని. వలె కలెకే శంపకము
 బట్టిగాను తన కొమారునింగూర్చి క్షాత్రుండును
 యుక్తుమనవత్తుకే వేయిన్నుల పదిహనులొక్క
 కొకవని మునుగొనించె. అది బట్టిగాను సభోమవ్య
 నునని కుక్కకిం నేన వేయిన్నుల పదిహనులొక్క
 జన్మల నున్నుల "పరిమళంకంట్ల" నేన బామన" ^{జన్మ}
 నని పోయి నేన. కట్టగిగాను కేలి "సభ్యులారా!
 మిగిల్చున బోనకొని వాళ్ళానకును నాతును బరమ
 సమ్యకము, కాని సౌకావ్యక్తిమహతో సంపదంక
 విషయముకాదు. త్వ తరువాత విగత లాలోచింపఁ
 దగిన విషయము. ఇంతటితో సభ చాలింతము" అని
 "మ రము" చేసిరి.

తరువాత జనుల బట్టిగారి మట్టు మూగి, "మా
 యిట్టి పేరు నిరవచ్చినా ?" అని యడిగి, బట్టి
 గారు, మ్మనా సమ్యకి నాకే స్థితిమగవులట్టి
 గ్రహించి కావున, నాయుల తాన "నమంకే, వేం
 కేళం పంతులుగాని నిమంక సమ్యకంకే మిగిలిన
 కాకులారే కదా?" అనిరి. వేంకేళం పంతులుగారికి
 కట్టగాను నమంకే కట్టికేనన్నున, కట్టగ కేయను
 గ్రహము సంపాదించు ముగించి "నిమ కట్టకేకే

తరమేమి; కుభం, కానవ్వండి" అనిరి, తర్వా
 గారు కాస్త్రీవైశ్యము "నంకాస్త్రీ! నీవేమంకా" ^{జన్మ}
 అని యడిగి, కాస్త్రీ యివె దువేయివలె "నీవంట
 నన్నుకేవ నే కదు రానివ ముంకునా? అనియుంకా
 బహుజనసమ్యకము భగవత్సమ్యకము" అనిరి.

బట్టిగారే కాస్త్రీని యుగబాధనుండి తొలగించి
 వివాహము జరిపించిరి. వివాహసమయముననే జనోపకార
 సంఘమువారినిన హేమపతకము వచ్చెను. తరువాత
 కట్టగాను కట్టివైశ్యమును కట్టివై, కంకా
 చారి యనుగ్రహముచే "డిప్యాటిక తహాలుదా"రై
 త్వరలో డిప్యాటికరైవగా గోదావరిపై యానము
 చేయవలెనట్టెను. మనుపతి నిట్టివైశ్యునండి వై
 మండగా, నాకేగు రుక్మిణినిలిచి యాదిబ్బమాపి,
 "నిన్ను నీవేదంక యాదిబ్బ మిగిలె నీవీవైవంతున
 "కృష్ణ! రమ్యుటివి గాన వద్దితి" వంటిది!" అని
 యడిగెను.

రుక్మిణి:—గోదావరీ స్నానము చేయునుని వాతో,
 గలశో గృష్ణుడు చెప్పినవపుకు మిగిలెన కన్పడె.
 కావున మిమ్ముంకాడఁగాఁ గ్రాత్రంగాఁ జోచెను.

కృష్ణ:—ఏమి యానింత!
 రుక్మిణి:—గిరిచేరు. యా కృష్ణుడు గారా? ఇదం
 తయుఁ గృష్ణునికృప.

అ భా వ ప్రా దు ర్భా వ ము

బంధ్యుల శివర్ష కాస్త్రీ గారు

నామ ప్రభావమును నిర్వచించె, అయిదు పోడి మూలగాను
 నామమగిని ముందు శివర్షునిన, అయిదుకానినామమగిని
 గాయనిని ముందు తన వద్ద, అయిదుకానినామమగిని
 వా యెక వాతి శివర్షునినామమగిని ముందు చెప్పితి ననుచు కేవ
 గ. కేవ వామి శివర్షునై ముందుగా కేవ నేర్చి వానమి గాని మొకటి
 వామి నామమగిని ముందు చెప్పితి ననుచు కేవ
 వామిగానినై ముందు చెప్పితి ననుచు

నావెండియ్యవాయ



భమిడిపాటి సుబ్బారావు గారు

శ్రీ తరాలకు అధికమైన చలిబాధ. చలిపేరు చెప్పినంతనే భయంపడి గృహముల దూరం భీమవరం నీ చలి పెరిగింది. ప్రిహము వలె నావహించును; కాని భయమొందక మెనులించువారి కేటికి చలి భీమముగా గోచరించును. అట్టియులలో నొక్కరిని వీరిన్నును జేర్కొనడగు. అందునకు గారణములను ముందుముందు ప్రహించుగము. ప్రశ్నకము చెప్పట యంత ముఖ్యముకాదు.

వీరన్న కిప్పటి కేబదియేండ్ల వ్యవసాయానుభవము గలదు. ఇప్పుడతని కింట గొప్పడు బలిము. 'వల్లబంగ'మును నమ్మి నవా వేల్పుమును చికిచోడినుపూటగొట్టక్క గాధాభ్యంతరమున విలెమున చిక్కియమైనది. అట్టి కాళియున్నచో గొప్పదలు, కూతులు, కోడలు, నల్లనల్ల, మనుమలు, చాపిస్త్రాలు, వీరిచుట్టములు, చుట్టముల చుట్టసాలు మొదలగునాటలను ననుబడించుటయు, శుభి కాగ్యములు, పాటగలు, పప్పుములు మొదలైనవిన్నియో యధావిధి నాటమటలు వాతవిట్లు సులభసాధ్యమైనవి?

వీరన్న కున్న భూవసతి పెరుగుట యెలుగము. సంసారాభివృద్ధి యన్ననో, శాఖాశాఖలుగా జెప్పించుండె. బహు విధశాఖాసమన్వితంబయిన వివిధ, యొక్క కాండముపై నాధారపడియున్నట్లు యీ బాహుభ్యమును విలువములను పీరినట్లు నాడమాన్వయముపై నున్నట్లు చాలు నానంద దాయకమైన విషయము.

అనుదినమును 'అయ్యా! — తాతా! — మామా! యను వరుసవరుసపేరులు బిలుచుచు బిల్లలందఱు వీరన్న-చుట్టను జేరి చూపుచు పిచ్చిమును బొగుచు, మాము విముచుచు కేటికొల్లలాగుచు, 'కలు చెప్పవలసి విసిరినుచు, వాతము కనకగోష్ఠి నెప్పించు, బాటల కేరుచు ముక్కున వచ్చి కేరి ము, బిల్లులెలుగులు బాట ప్రహరి కేరిములు వచ్చి మున్నె యుచును. ఒక్కొక్క పం కికాకు నందెను, వీరన్న చుట్టములగ వ్యాపారములను నానందము ననుభవించు విమల నుటనో నిక్కము. అట్లుగాక యీతనికి గృహమున నే నునా వ్యాకులతాపేమునో యున్నచో నొక్క గోడియమైన బిల్లు విడిచి, దోబిచ్చ

చేయునుకో, వాళ్ళుకో, లేదా పు
మందిరముకో పూజార్చన మగునా?

౨

పిల్లలకు నిర్వాహకతయన్న నన
హ్యము. అది పెద్దాకే చెల్లవలసివారి, మా
నెడలెందుల వలెననుముకు న్యతిరిక్తము. ఎవ్వ
డును వా లేదో చాచుచున్న మగ్గులయి
యూపవలసివే. తి.కావలె చింతింపకు పిల్ల
లనెంటు బయటెత్తివలసినదే! కత్తి చేతఁ బట్టి
చెల్లరు చేతులవలె కలకలంబినదే! ఏదో నంద
ర్కము చూచుకొని చేదతో దొడమున
బొందెనో రెంటినో యు

దాయించవలసినదే! ఈ
నై సర్గి కథర్మమును శిక్ష
తెలియని తలిదండ్రులు
'విద్య గరపుచున్నా
మన్న నెఁమున' మాపు
మాపుచున్నారు. పెద్ద
లు తాము చేయునది
యొకటి చెప్ప నది
యొకటి యగుటచేతఁ
బిల్లలు దుర్మార్గప్రవ
ర్తన మాదర్మము చేసి

కొనుచున్నారు. తా మాచరించు నుత్తమ
కార్యముల, నేతర్లి నంపులు తనయులకు,
మనసారి నుండేకొరకగో, చూచునలచే
శిక్షితు లగు బిడ్డలే పొను లనవలగునా నగు
నును. ఆ విద్య మోక్షమునకు దూరమొడి.
ప్రచందభయరాహిత్య మైనది. కల్యాణేత్యో
పాజ్యమైనది. భోక్షనమునకు గొలునిట్టి యము

లేదు. ఈ విషయముల నిర్ధారణము గావించు
కొనుట కొక్క-వారి నిష్పాదనమునకు
జూడనగు!

పేక్షలకు పొన్న చికిత్స చేయించి, దొడ్డి
లోనికొబోయి ననులఁ బరీక్షింపించి, యింత
నిడ్డిని తెచ్చి యొక్క చికిత్సలకు పోవను.
చిలిచి బిల్లలవలెను కుప్రమోహమును
ప్రసక్తిపై పోరలుచునేరి. వేమిటను పేదల
బాధ; ఎనుటకు నిద్ర చేయి; వాదకరితన
నాతి నొకరుగ చిత్తిమరుచుట్టను తేరిరి. ఒక
లవలయు గాఢజానుమందేరి. మధ్యమధ్య
కొన్న 'విద్య-కాగ్రత్త' యని హెచ్చరించు



చుండెను. అతనిమాట లెనరు లక్ష్యము
చేయదును; లక్ష్యము చేయలే దనుటకు
వా రా మాటలను జేపిచెంది జుట్టరా?
ఒకడు తనయల్లరి చేయుచునే యుండెను.
మఱియొక బా యల్లరిచేయువానిని పీకన
వోలె వారింక ప్రయత్నించుచుండెను.
యఁజెల్పించువారికి నల్లరిచేయువానిని చూ

పక్షమునకో, వాహ్మణునకో, లేదా పుర
మందిరమునకో నిరాశాపక మగునా?

౨

బిల్లలకు నిర్వాహారతయన్న సన
హ్యము. అది పెద్దలకే చెల్లినదిగాని, మా
నవలమూలమునకు వ్యతిరేకము. ప్రియ
దాను నా లేదో వ్యాపారమున ముగ్గులయి
యుండవలసివచ్చేది. తనంతా తనతనమున పీఠు
లమెటు బరుగెత్తవలసినదే! కత్తి చేతఁ బట్టి
చెట్లను చేమలపై నుక్కవలసినదే! ఏదో సంద
ర్భము చూచుకొని నేనుతో చెందమన
బొందెనో రెంటినో యు

చూచుచున్నాను. ఈ
నైసర్గికధర్మమును శిక్ష
తెలియని తలదండ్రులు
'విద్య గరపుచున్నా
మన్న నెఱమున' రూపు
మాపుచున్నారు. పెద్ద
లు తాము చేయునది
యొకటి చెప్ప నది
యొకటి యగుట చేత
బిల్లలు దుర్మార్గవ
ర్తన మొనర్చుము చేసె

కొనుచున్నాను. తా మూచుకొను నుత్తమ
శాస్త్రముల, పేర్లెన్నిదండ్రులు తనయులకు,
మనసారి నుండేకొనినచో, చూడవలసిన
విషయములు లగు విష్ణుదేవోతు లనవలసివా రగు
చును. ఆ విద్య మోక్షమునకు దూరమైనది.
ప్రపంచభయరాహిత్య మైనది. శ్రుతిశాస్త్ర
పూర్వమైనది. జోగ్యమునకు గొలువైనది యము

లేదు. ఈ విషయముల నిరారణము గావించు
కొనుట కిక్కడ నాది సాధ్యము. ఈ ముగ్గుల
జూడనగు!

వేకువను వీరన్న చలియనుకొనక, దొడ్డి
తోబాటుగా ననులఁ బరిశీలించి, యింత
గడ్డిని దెచ్చి యొక్క చలిమంట వేసెను.
చలిచే బిల్లలందఱును నిద్రమేల్కొని
క్రిక్కిపై నొరలుచుండిరి. చెమటలు కిక్కిరి
బోసె; పంటలకు నిద్రలేమి; వానకెత్తకు
వాని నొకమని చలిచూచుచున్నాడని తేలి. అది
బానియఁ గావించుననుచిరి. మధ్యమధ్య
మీసన్న 'మొదల' అని యిది పోచ్చుకొను



చుండెను. ఆతనిమాట లెవరు లెక్కిము
చేయుదును; లెక్కిము చేయలే దనుటకు
వా రా మాటలను బెడచెవిని బెట్టిరా?
అనఁడు తనయ్యరి చేయుచునే యుండెను.
మిక్కిలై వా యల్లరిచేయువానిని వీరన
వోలె వారింపఁ బ్రయత్నించుచుండెను.
యడలించువానికి కట్టిచేయువానిని ము

బిందువు ముఖ్య స్త్రోత్రమా? విరక్త బసవ
 బిందువు ముఖ్య స్త్రోత్రమా? విరక్త బసవ
 బిందువు ముఖ్య స్త్రోత్రమా? విరక్త బసవ

ఒక బాలుడు సగముకాలిన జనుక
కన్నును నీటి నీటిలోనుంచి తీసివేసి
కాన్పుచాకి చూచుచుచున్నాడు. నీటిలో
నో బాలిక యొకతె 'హ' యని నోరు
దెఱచి నోటినుండి పెల్వడు నీటిచూవిని
ప్రక్కనున్న తన చెల్లెలికి గప్పటచును,
గారడీవాని ననుకరించుచుండెను. ఇట్లు వీరం
దలు. బాలుడును నీటిలోనుంచి తీసివేసి
మొసరును నీటికి ప్రతికించుచుండెను. ఇ
సమీపాదులచును 'హ'మారు' వచ్చుచును.
అట్లే, మెల్లము చూచుచుండెను. ఇట్లు చూచు
ఆ సోపాన బాలికను చూచుచు నీటిలోనుంచిను
వహించబారుని సమీపము దండ్రు గొంత చేర్చి
నీటిలోనుంచిను తీసివేసి మెల్లము ప్రక్కకు
వదలగా, నీటిలోనుంచి, నీటిలోనుంచి, ప్రక్కకు
యనుచు చూచుచు నీటిలోనుంచి నీటిలోనుంచి
నిలువట్లు, వానిచేరికి నీటిలోనుంచి నీటిలోనుంచి
వా 'హ'మారు' నీటిలోనుంచి నీటిలోనుంచి
వదలగా, నీటిలోనుంచి నీటిలోనుంచి నీటిలోనుంచి
వదలెను. సవనుడును మెల్లగ సాగి వత్త
యును దూరముననుంచి నీటిలోనుంచి నీటిలోనుంచి
నీటిలోనుంచి దరంగములుగా లోకవ్యాపారము
చేయుచును.

అట్టి సమయమున వీరన్న 'బిల్వలారా'
ని పిలిచెను. ఆ పలుకుచు ననబామ్యకు
పలు గరపుచు గగన శిఖరులను వీరన్న
తక్కి తక్కినవారందఱును విని

నూతనివంక జూచిరి. అతని నెఱసిన శిరోజు
ములు, దయా ప్రపాలితవదనము వెలుగులో
గోవన్న తాతయగు వీరన్న పోలికనుండెను.
అతడు బలహీనుడు. తమ్మునివలె గాక
మితభాషి. తాత కథలను వినుటయన్న
నాశని కానక్తిమొందు. లక్కతననే తాత
ముఖవిష్ణుగా భాసిల్లుదు మూలముగా
మూర్ఖముగా పోవచ్చును వినుమొంటును.
తాను వినినదంతయు భ్రాతృముంచుకొనును.
యాది చేసిన చాకాన్యము లేదు. గోవన్న
యోధిని దాను జెడమైనపిదప నొకతో
నాసి యుంచుకొనెను. అకథ మన మిప్పుడు
చేసినట్లే!

3

నా జననీదనకులు పేదలు. నేను
బాలుడనైనప్పుడు నన్నుగాక మఱి యా
మనమును పాపము నాకు పొందుననుచున్నాను.
దీనము గడచుటయే కష్టముగా నుండె.
కాని నా బాధలన్నియును నేను. నా కంటిలు దేవుని
పూజించుటకై నన్ను పంపినప్పుడు నాను
నొక ధనికునియింటఁ బ్రవేశపెట్టిరి. నా
కాశఁ దన్నము పెట్టుటకును బాలము పని
చేయి యును నాకు నొక వర్షమును. దిము
దీనమును. నేను నొక నిమిషమును
పాపమును నాకు పొందుననుచు నాకును
సంతసించిరి.

బసిలి రెడ్డి నాకదులచే బనిచేయించుకల
 నాకదులచే బనిచేయించుకల
 నాకదులచే బనిచేయించుకల

దానిని బట్టఁ బగ్గములు లేవు. ఎందు
దానిలోనుండి జారి క్రిందబడి టంగు
స్వరం జేసి నమ్మకే నీవు కంటకుము మూలు
అది యేమయి యుండునా యని దా
దిలకించితిని. అది స్వచ్ఛముగ నుండెను.
గుండ్రముగ నుండును. 'వెల్లు' మొత్తము
కాదు, తొంతకంటె విలువ గల నాణెమే,
రూపాయ; వెండిరూపాయ; వరిపత్తి వెండి
రూపాయ, నానాతా ననరికొత్త వెండిరూపాయ.
వేలమూలమున దానినిదీసి గుప్పడితో నట్టిగా
నొక్కి కొంత యానందము నడంచుచుతిని. పరిష్క
సంపద నిజీకొనెను. దానితత్త్వ మొక్కత
బోధపడినది. అది తేలిక నమ్మక బాసిపోకుండు
భద్రముగఁ గోటుజేబులో నుంచుకొంటిని.
ఈ కార్యనిర్వహణమం దించుక కంప
మంకురించినది. అది జేబులో నున్నదో
లేదో యనుతడమును బైకిఁ దీసి తేరిపార
దానివంకఁ జూచుకొనుచు నింటికిఁ బోవు
చుంటిని. ఎవ్వరైనఁ గంటఁబడి నప్పుడు
నాణె మారని దృష్టిని బడకుండ దాచు
చుంటిని. నే నొక నేర మొనరించినట్లు, కార
ణము స్పష్టమగుట లేదు కాని-భయపడు
చుంటిని. 'నీ దగ్గరనున్న రూపాయ నా'దని
యెవ్వఁడు వచ్చి యడుగునో యని సంకో
చించుచుంటిని.

'ఒకవేళ నెవ్వఁడును వచ్చి రూపాయ
నాదని చెప్పకున్నచో, నది న్యాయముగ నా
సొమ్ముగదా యని నీవ్విత్తాభిప్రాయము వైతర.
ఇటు మాన్యుటకు మొగ్గిదికాదు నెవ్వఁడు
పోగొట్టినచో నా నాదని నీవు విచార

చేడికొని మాట
గాని నే జెప్పలేదు. ఎందులకు? నా
వాగ్దాము పోవునెమాయచేడి భరిమాత్రి.
నామాననవీధిని దాండవించుచుండె. భయ
మునకుఁ గారణముకూడ గలదు. నన్నుఁ
గాంచినవాడు తప్పక నాదగ్గర రూపాయ
యున్నదని తెలిసికొని కిముని నా ప్రియము
కము. అక్కతిమ్ముగ వదిలి నెవ్వరి మాభిప్రాయ
వైపుఁ జూడ నొనరినది. బిరుదగ నండవలయు
ననినను నా మానయము. రాత్రియంతయు
జాగరము. అకారణముగ లభించిన ద్రవ్య
మున దాచు విధముననున్న కొంతకాల
మున, నదివార దానిని వ్యయ మొనరించు
విధముననున్న కొంతకాలమును యో
చించు కొనుచుంటి.

ఉదయముననే వాదిన మొగముతో,
కేవలించిన కేత్రమునతో, దుర్బల శరీర
మునతో జూపడిలోనికి వచ్చితిని. నాధారణ
ముగ నా కిద్ది కేళల న్న ధానల బాధ మిక్కు
టము. ఆయ్యది వెల్లడిగాకుండ కేయుటకో
యన్నగితిని వైదముగఁ జిరుకవ్వతో వద
నము వికాస మొనరుచుండెడిది. ఈ ప్రాధు
మొత్తమునెనాడినదిను మెలిపి, అన్నమునై

కుండ మాయ మొనరింతునా? యనుకొనుచు గమ్యస్థానము జేరితిని.

౬

రామస్వామి గృహమున లేడని తెలిసికొని స్వప్నహాభిముఖుడ నైతి. మాయంటి పోయినట్లు నన్ను పోలినట్లును వచ్చితిని. నాకన్న లోక యశ్వమును దోటలోఁ గాంచెను. ఆ కింభాణము గ్రామాధికారిది. నాగుండ నీరియిపోయినది. ఆ గుట్ట మా యధిపతి కంటే నాధిపతియగునాకన్న నా రెల్లరు నవ్వెదరు కాబోలు! ఆయనదనియే నాకు దట్టినది. నాభయమే యింతకును చేరినది. ఈము నూతన మామస్వర్గమును విని నన్ను గారాగారమునకుఁ గొంపో

వట్టై నన్నునామ నామ స్థానము. నాగుండ మాయంటి పోయినట్లును వచ్చితిని. నాకన్న లోక యశ్వమును దోటలోఁ గాంచెను. ఆ కింభాణము గ్రామాధికారిది. నాగుండ నీరియిపోయినది. ఆ గుట్ట మా యధిపతి కంటే నాధిపతియగునాకన్న నా రెల్లరు నవ్వెదరు కాబోలు! ఆయనదనియే నాకు దట్టినది. నాభయమే యింతకును చేరినది. ఈము నూతన మామస్వర్గమును విని నన్ను గారాగారమునకుఁ గొంపో

అక్కడ నేను గడవినది స్వల్పకాలమే; అదియొక యగమువలెనుండె. ఈకాలము లోక గ్రామాధికారి నాకు లోపలను నెట్టి పోయె. అతని మాటల యలుకుడువలన నాకును స్వప్నహాభిముఖుడ నైతి. నాగుండ నీరియిపోయినది. ఆ గుట్ట మా యధిపతి కంటే నాధిపతియగునాకన్న నా రెల్లరు నవ్వెదరు కాబోలు! ఆయనదనియే నాకు దట్టినది. నాభయమే యింతకును చేరినది. ఈము నూతన మామస్వర్గమును విని నన్ను గారాగారమునకుఁ గొంపో

దాటి పోయినప్పటికి జెనరిపోయిన నా బుద్ధితునుకల నన్నిటిని బ్రోవుచేసితిని. నాకు లోక గ్రామాధికారి నాకు లోపలను నెట్టి పోయె. అతని మాటల యలుకుడువలన నాకును స్వప్నహాభిముఖుడ నైతి. నాగుండ నీరియిపోయినది. ఆ గుట్ట మా యధిపతి కంటే నాధిపతియగునాకన్న నా రెల్లరు నవ్వెదరు కాబోలు! ఆయనదనియే నాకు దట్టినది. నాభయమే యింతకును చేరినది. ఈము నూతన మామస్వర్గమును విని నన్ను గారాగారమునకుఁ గొంపో

బసివిరెడ్డి నాచేన కొక్కదూకు వీక్షణమును బ్రసరింపజేసె. 'ఒక్కసారి భూమి బ్రద్దలయి నన్ను మ్రింగివేసిన ఈయగ నుండుగదా శంకరా!' యని యూహించితి. నాని యప్పటితో జెల్లు; నన్ను గారా గారమున కంపును గాబోలు ననుకొంటి; కొంతసేపును నెట్టి పోయె. అతని మాటల యలుకుడువలన నాకును స్వప్నహాభిముఖుడ నైతి. నాగుండ నీరియిపోయినది. ఆ గుట్ట మా యధిపతి కంటే నాధిపతియగునాకన్న నా రెల్లరు నవ్వెదరు కాబోలు! ఆయనదనియే నాకు దట్టినది. నాభయమే యింతకును చేరినది. ఈము నూతన మామస్వర్గమును విని నన్ను గారాగారమునకుఁ గొంపో



ఈ కిలి నాలోచించుచు మా నడు
సింహద్వారము చేరువకు వచ్చునరికి మా
జాగిలారు మొఱుంగఁదొడఁగె. అప్పుడు
నా గుండె యిరువకు కుదుటబడియె. కాని, ఆ
మొఱుంగు నాకుఁ జాలసిగ్గును గల్గించె. నేటి
వఱకు నా కాకుక్కగో స్నేహితుడు. అను
దినమును దాని కింత యాహారము వేయు
చుంటిని నేను. అన్నము గాచి తన కాకలి
లేనట్లు బెట్టునరి చేసిచేసి, నే లాలన చేసిం
తినే, యా యాహారము దినఁ బ్రారంభించెడిది.
ఈ దినమున నా కీ సంతానకారణభవము
సంప్రాప్తించుటచేతఁ గాజోలు దాని కాహారి
మము కీ పరిచితి. కాని, అప్పుడు మాత్రము
నాకు గుండె యిరువకు కుదుటబడియె. నేను
నా రూపాయ నా కేబులోనున్నను
మహాదుఃఖ నైతీని. అక్కతనఁ గుక్కను
జూచి సిగ్గుపడి తలవంచుకొని తిన్నఁగా
లోచించుచు నాకుక్కను పట్టి పూసయి
ముఠ కి ప్రితామున గుండ్లపైఁబడి యా
తనాయిఁ జేరితిని.

౮

మరునాడు యజమానుఁ డని రెడ్డి
భోజనముచేసి కూరుచుండెను. రానుస్వాయి
వచ్చి యాతనితో మాట్లాడఁబోవుచుండెను.
అతఁడు చాటున నున్నను నిజము చెప్పకొ
నెడను. అప్పుడు నిక్కము వచ్చెను. నా
కుడు, పరవతి గలవాడు. అన్నమాటఁ
చెప్పువాడు. అతనికి నాకుక్కను పట్టి
నిమిటచే నాకుక్కను పట్టి పూసయి
ముఠ కి ప్రితామున గుండ్లపైఁబడి యా
తనాయిఁ చేరితిని. అయిన నది యలభ్య

యలమునని నరికెట్లుకొని మధ్యాహ్నభోజన
మునకై వచ్చితిని. రూపాయపొట్లము నా
వగ్గరినే యున్నది.

అప్పుడు మా కీసంభాషణ జరిగెను.

రా—అయ్యో! నాకుఁ దటసించిన నన్న
మును గూర్చి మీరువింటిరా?

బ—నవ్వుమా?—నీకే? ఏవీ! ఏమది! చెప్పు!

రా—బాబూ! ఏమని చెప్పను. ఈ యుదం
తము ఊరంతయు నెఱుంగునని నా
యభిప్రాయము. నిన్న రాత్రి నేను పని
నుండి తిరిగివచ్చుచు మార్గిమధ్యమున
నా కూలి రూపాయ — పొట్లముఁ గట్టిన
రూపాయ — పెడిరూపాయ — వారపోసి

* * * *

రూపాయ యన్నమాటతో నా ప్రాణము
లెగసిపోయెను. ముఖమునఁ జేరిన రక్తము,
నాకుక్కను పట్టి పూసయి ముఠ కి ప్రితామున
గుండ్లపైఁబడి యా తనాయిఁ చేరితిని. అయిన నది
యలభ్యయగుటచే నాకుక్కను పట్టి పూసయి
ముఠ కి ప్రితామున గుండ్లపైఁబడి యా
తనాయిఁ చేరితిని.

* * * *

రా—అయ్యో! నాకుఁ దటసించిన నన్న
మును గూర్చి మీరువింటిరా? ఏమది! చెప్పు!
రా—బాబూ! ఏమని చెప్పను. ఈ యుదం
తము ఊరంతయు నెఱుంగునని నా
యభిప్రాయము. నిన్న రాత్రి నేను పని
నుండి తిరిగివచ్చుచు మార్గిమధ్యమున
నా కూలి రూపాయ — పొట్లముఁ గట్టిన
రూపాయ — పెడిరూపాయ — వారపోసి

తావున నెవ్వరికో అది దొరకి యుండును.
బ—దొరకినవాడు సంగతి వెల్లడింపదా?
అది నిజమైనయెడల నీపాటికి నలుగురి
నోళ్లలో బడదా?

* * * *

తేను నేలలో క్రుంగిపోవుచున్నట్లు నాకు
పడినది. ముందే నామన నాని మిత్రము
గానున్న నామన ములో నున్న నామన
వెల్లడిచేసి చిత్తవ్యాకులంబును బాపుకొన
నాచితిని. నామన మున్న నామన నామన
చున్న నామన నామన నామన.



నీదేనా యంటి. నామాట నాకే వినుబడనంత
మందస్వరములోనుండె. అందుచేత, నదే
ప్రశ్న ముఖల నడిగితిని. నా చేతిలోనున్న
పాత్రము పిమ్మి మామనాడు నామనము
పాత్రము నాగిమును. ఈ చేతి నామనము
పాత్రము మామనము తాగితిని. నామనము
నరే డనె.

నీకిది యెల్లువచ్చెనని బసివిరెడ్డి నన్ను
ప్రశ్నచేసె. నేను బాష్పపూరితనేత్రము
తో నామనమునకు ముక్తముగా
వచ్చితిని. నన్ను యెవరూ నామనము
తరిమివేయు ననుకొంటి; లేదా దండతాడ
నము నాకు సిద్ధించునని యెంచితిని. ఏట్లులైనను
నామనమునకు నామనము నామనము
చచ్చునని నామనము నామనము నామనము.

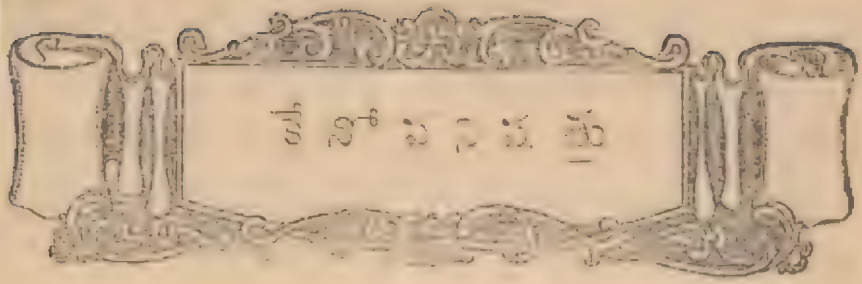
బసివిరెడ్డి నన్ను గొట్టుటకు మాటుగ
బట్టి నామనమునకు నామనము నామనము
యెంచి. 'ముఖమార్గవర్తి వన్న నీవే' యని
నన్ను గొనియాడె అంత నా మనోభార
మద్యశ్యమైపోయె.

అంత రామస్వామి యానందముతో
నన్ను గొనిలింపుకొని యామామయలో
నగము నాకీయ వాగ్దాన మొనగె. అమాట
కేరెమనమునకు. నామనము నామనము
రాయని సంతసించిన నాకందు భాగమే?
నామనము నామనము నామనము నామనము
నిదికాదు. ఇంకను అనుభవింపవలయునా?
నామనము. నామనము. అట్లునామనము కేరెమనము
విచారము జెందలేదు.

* * * *

ఈ ప్రకారము తన చిన్ననాటికథ నీతి
తో నామనము నామనము నామనము.
ఈ వృత్తాంతమును వినిన గోడన్న తాత
నామనము నామనము నామనము నామనము
అను చలిమంటదగ్గరనుండి లేచిపోయిరి.

అథానామార్జనే దుఃఖం
ఆర్జితానాంచ రక్షణే;
రక్షితానాం వ్యయే దుఃఖం
కి మర్థం దుఃఖభాజనమ్.



సీతాదేవి వల్లది వేయట విశ్వనాథ శర్మ గారు

ప్రతి పాఠకునికీ

సమస్థ

ఎవ్వరినీ పూజించుచున్నాను.

యీశ్వరమందున వ్రాలు మాననం?

బెవ్వనిచేతఁ బూన్యబడి

యెయ్య స్వకార్యచిక్షేప్త ప్రాణి? మిం

కెవ్వనిచేతఁ బూన్యబడి

యీశ్వరుని బలుకుం జనంబు? తా

మెవ్వనిచేతఁ బూన్యబడి

యీశ్వరుని శ్రుతియేపుమితము?

గురువు

శ్రీమహాశక్తి ప్రసాదము, మహామాయా ప్రసాదము.

వాక్కుచేత వాక్కులు, ప్రాణము ప్రాణమునకు,

స్వప్నము స్వప్నమునకు, అపరాధము అపరాధమునకు

లభిగమితురు మరణించి యమ్మతసిద్ధి.

పోవ నచటికిఁ జకువు, పోదు వాక్కు,

మనమునందు బోదు, తెలిసికో ననువుడడు,

శిష్యునకు దాని నేటికిఁ జెప్పవలెనా

యెటుంగఁజాలక యున్నాము తెలుపులేదు.

విదితావిదితములకు న

య్యది మీఁదై మఱియు నన్యమై తిగునంచుక

విదితముచేసిన పూర్వపు

విదితము వాక్కుమట్టు మీఁదై నీ నందెయ్యక.

వాక్కుచేత నేది నటలదు దీప్తమై

వాక్కు చేచిత నటలు దీప్తి

వాక్కుచేత వాక్కు వాక్కునకు

ఏది గొల్తు రది కాదు కాదు.

మనసుచేత నేది తనరదు వ్యాప్తమై

మనసు చేచితఁ దనదు వ్యాప్తి

వాక్కుచేత వాక్కు వాక్కునకు

ఏది గొల్తు రది కాదు కాదు.

కనులచేత దేని గాంచ నశక్యంబు

కనులు దేచితఁ గాంచగలవు

అదియె బ్రహ్మమంచు నాత్మ నెఱుంగుము

ఏది గొల్తు రది కాదు కాదు.

శ్రీమహాశక్తి ప్రసాదము, మహామాయా ప్రసాదము

శ్రీత్రవికతి నీ శ్రుతియే నీవు

నదియె బ్రహ్మమంచు నాత్మ నెఱుంగుము

ఏది గొల్తు రది కాదు కాదు.

ఏది ప్రాణమునకు గాదు సప్రాణము

ప్రాణమునకు నేది ప్రాణ మనును

అదియె బ్రహ్మమంచు నాత్మ నెఱుంగుము

ఏది గొల్తు రది కాదు కాదు.

ద్వితీయ భండము

ఇచటనో దేవతలయందో యెచటఁగాని

ప్రహ్మమంచు నాత్మ నెఱుంగుము

తలఁచితివయ్యేనిఁ తెలిసిన దలుకమే యగుఁ
దరిచి మఱియు విచారింపఁదగును నీవు.

శిష్యుఁడు

తెలిసితిని బాగుగ నటంచు దలఁచె, దలఁచె
తెలియనని, తెలిసితినని తలఁతు “దలఁచె”
తెలియనని, తెలిసితిని తలఁతు” ననఁగఁ
తెలియువాడె మాలో దానిఁ తెలియువాడు.

శిష్యుడు

తెలియరా దనుకొనువాడె తెలియఁగలఁడు
తెలిసి ననుకొన్న వాఁ డది తెలియలేడు

జ్ఞానసంపూర్ణులకు నవిజాత మదియు
జ్ఞానహీనుల నది సువిజాత మగును.

అదియు నెవ్వడు ప్రతిభాధ విదితమగునో
అప్పుడు ప్రతిభాధ కూర్చు నెవ్వరిదిగి,
ప్రతిభాధియు నెవ్వరిదిగి నెవ్వరిదిగి,
నిన్నుచే మామనమున నెవ్వరిదిగి.

ఇచట యెఱుంగకున్న నచట నున్న
సర్వభూతములను నమతపాటించి యఁ
తమునఁ గాంగ్రు ధీరు లమ్మనసిద్ధి.

శిష్యుని యుద్ధింపఁ ది

ప్రతిభాధి మునఁ గాంగ్రు ధీరు లమ్మనసిద్ధి
తెజయమునఁ బొందిరి నమర్థతను సురలు
‘నమర్థతను సురలు’ నమర్థతను సురలు
అనుచుఁ దలపోసి రాత్మలందునను సురలు.

సురల మిశ్శేఖణంబును జూచి బ్రహ్మ
మతులగీధితి బుట్టె దేవతలకొఱకు
‘ఇదియెదో గొప్పభూతమా! ఏమిది!’ యని
తెలిసికొన లేకపోయెను దేవగణము.

‘జాతకేద! ఏతస్మహాభూత మేదో
తెలిసి రమ్మ’ని పంపిరి ద్రిదశు లగ్ని
‘జాతకేద! ఏతస్మహాభూత మేదో’
నరుగు నరుగునఁ దర్శమాపమున కరిగె.

అదియు వానిని గాంచి యోయయ్య! నీవు
నెవ్వడవో చెప్త ముచుఁ బ్రశ్నించెమొదట
‘అగ్నియన జాతకేదాడు ననఁగఁ బరిగు
వాడ నేని యాతండు ప్రతిపదించె.

‘అంతవాడవు! నీదు సామర్థ్య మేమి
చెప్పుమా!’ ననుచు వాని ప్రశ్నించె మొదట.
‘ఈ సమస్తము, ఈ వృద్ధి నెనఁగు నిన్ని
భగ్నమొనరింతు’ నని వాడు ప్రతిపదించె.

‘అయిన దహింపుమీ నీని’ నంచు నగ్ని
దేవుముందట నది యొక్కత్యణము కైచె.
త్యణముఁ దరిసియు నతఁడు దహింపలేక
ప్రశ్నించె ‘యేదో తెలియరాదా’ ననుచు.

‘మూరిశ్శ్వ! ఏతస్మహాభూత మేదో
తెలిసిరమ్మ’ని వాయువుం ద్రిదశు లంప
‘నరియె కనుగొందు’నని వాడు నమ్మితించి
నరుగు నరుగునఁ దర్శమాపమున కరిగె.

అదియు వానిని గాంచి ‘యోయయ్య! నీవు
నెవ్వడవో చెప్త ముచుఁ బ్రశ్నించె మొదట
‘వాయువను మూరిశ్శ్వడ నచ్చినాడె
భవ దుపాంతమ్మనకు’ నంచుఁ బ్రతి పదించె.

‘అంతవాడవు! నీదు సామర్థ్య మేమి
చెప్పుమా!’ ననుచు వాని ప్రశ్నించె మొదట.
‘ఈ సమస్తము ఈ వృద్ధి నెనఁగు నిన్ని
భగ్నమొనరింతు’ నని వాడు ప్రతిపదించె.

‘అయిన గ్రహింపుమీ దీని’ నను వాయు
 నేవుముడిట నదియుక్క లృణము నైచె
 న్నానామ నానామ నానామ గ్రహింపుమీ
 గ్రహింపుమీ గ్రహింపుమీ గ్రహింపుమీ.

‘ఇంద్రుడా! ఈ మహాభూతి మేదో తెలిసి
 ది’మృదుచు వారు మనువు గోరంగ నరిండు
 నరుగు పరుగున దత్తిమీషమున కరిగె
 అది తిరోధానమయ్యె నాయయ్యమండీ.

ఓ.నూకాశమున న శో
 భాయుత మైయున్న సైమవతి నుమ దరియం
 బోయి మహాభూతం బిది
 హేయట?’ యని యడిగె నెడద నెనసిన
 నిమిశో

చతుర్థ భండము

‘పదమొక్క బ్రహ్మం ఇహుల నీ కలలు
 వేర్వేరు బ్రహ్మం ఇహుల నీ కలలు?’
 అనెను నానామ నానామ నానామ నానామ
 ‘నానామ బ్రహ్మం నానామ బ్రహ్మం నానామ,
 నానామ బ్రహ్మం నానామ బ్రహ్మం నానామ
 ‘ఇదెన్నెన్నోమీ మొదట నానామ కతన
 నానామ వానానామ నానామ నానామ
 నానామ నానామ నానామ నానామ.

నానామ బ్రహ్మం నానామ బ్రహ్మం
 ‘ఇదియే బ్రహ్మమని మొదట నానామ కతన
 నానామ నానామ యింద్రుడే యన్య సురుల
 కతితరించెను మహిమచే నతితరముగ.

ఇదియే త దాదేశం ‘జె
 య్యది భావించుంగె దగిన దుయరొ కన న
 య్యది స్ఫురింపుచును మెలు పటు
 నానామ నానామ నానామ నానామ.

‘మొదట గ్రహించిన నూకము
 నదమలగతి విరితిలేక సంకల్పింప
 బాదలును బ్రహ్మమునకు దగి
 ఇది నానామ నానామ నానామ నానామ.

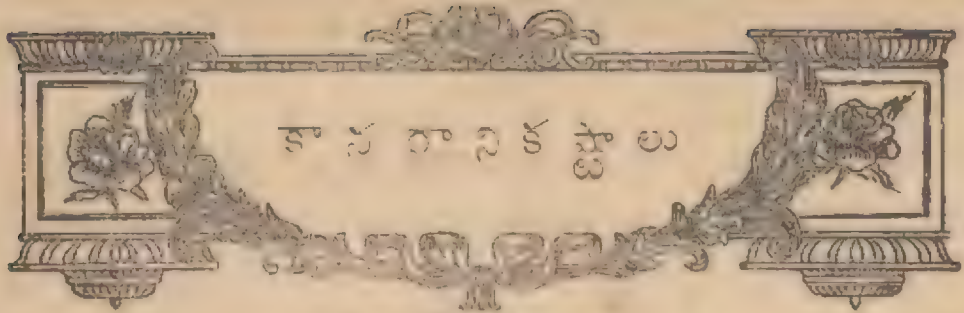
ప్రాణు లెల్ల బాంధవగునట్టి బ్రహ్మము
 ప్రాణులెల్ల బాంధి యరునుచు
 భావమున దలచి యుపాసించు వానిని
 ప్రాణులెల్ల గొల్పు బ్రహ్మము నటు.

‘ఉపనిషత్ ప్రహ్ల్యము చెప్పెమో మహాత్మా!’
 అనుచుగోమ్యండు గురు వెడ ననియె గురుండు,
 ‘అనుచు ప్రహ్ల్యండు మహాత్మా మహాత్మా
 నానామ నానామ నానామ నానామ.

‘దానికి దశముగ గర్మయు దశము నాది,
 గర్మముగ నేమియు నానామ నానామ
 సాంగముగ నొప్పు వేదముల్ సత్యనిత్య
 అరయ దీనికి నియనమా నాయతనము.’

‘నన్ను బ్రహ్మం నానామ నానామ నానామ
 వాడు సంసార పాపముల్ వదలివైచి
 యానామ నానామ నానామ నానామ
 నధివసించును- తప్పక యధివసించు.





కానరానికష్టాలు

శ్రీ రామాయణము

రెండు మాసములక్రితము రాధాకృష్ణులు
 బిడ్డను రాజమహేంద్ర వరమునకు
 18 మైళ్లదూరముననున్న పట్టణ మామె
 పుట్టినిల్ల నుంచును. మేమవార్త విన్న
 మధ్య నాగ్రామమునుండి ఎచ్చుచున్న వైకు
 లవలన చెలియుచున్ననుపోయి వారిచోకసారి
 చూచిరావలయునను నుద్దేశము మనస్సున
 జనించి నన్ను తొందరపెట్టుటచే పోయి
 వచ్చుటకు నిశ్చయించుకొని, శుక్రవారము
 మధ్యాహ్నము బయలుదేరుడడవలో బోవ
 లయునని తీర్మానించుకొని, తహసీల్దారు
 గారి యొద్దకు బోయి నాకు సోమవారము
 మొదలు నాలుగుదినములు శిలపునిస్సంపదల
 యుపనియ, మాడనగినివారము నాదవార
 మునుండి గ్రామమునకు రేయిదినములకు
 కనరానికష్టములు కలుగును. మహా
 పట్టణము కేరళము నుండియున్న ము
 కాళానాథుని, శ్రీరామాయణము ను
 తాలూకా గుమాస్తా తనకేంద్రము పిల్లలో
 ఎఱుంగుటకైన నవకాశములేనంత పనిగలవా
 డని లోకములో ప్రతితియున్నను మాతహాసీ
 ల్దారుడుమాత్ర మునుంచును. కనరా
 నానరానికష్టములు కలుగును. నన్ను
 చిన్న కారణము కలిగినది.

శివాచార్యుడు, హెడ్డు గుమాస్తాతో
 సర్కూటు పోయినప్పుడు చొక గ్రామములో
 సత్రమున మకాముగా నుండిరట. ఒకనాటి
 మధ్యాహ్నము మూడుగంటలకు ప్రక్క
 గదిలో నాతడు నిద్రించుచున్న సమయమున
 ముఠా ముఠా ముఠా ముఠా ముఠా ముఠా
 ముఠా ముఠా ముఠా ముఠా ముఠా ముఠా
 ముఠా ముఠా ముఠా ముఠా ముఠా ముఠా
 భరింపలేక, విసదహోనుచు, తలుపుచైచుకొని
 యుడెనట! అప్పుడొక కరణము హెడ్డు
 గుమాస్తానుజేరి కూర్చుండి కుశలమడుగుచు
 ఆయన తమ కేంద్రమునంతానమని ప్రశ్నిం
 చెనట! హెడ్డుగుమాస్తా (పేరెందుకులేదు)
 చిమత్కాడి, దేవాంతుకుడు, మాటలతో
 పొట్టవ్రక్కలగునట్లు చేయగల విదూషకుడు,
 గొంతు నవరించుకొని ఈదీతిగా నారంభించి
 నాడట!

“నాయనా! అడగరానిప్రశ్న నడిగి
 నాడు! నన్ను గుమాస్తానుచు నను
 కొన్నావు? చెప్పిదవినుము. సూర్యోదయ
 మింకను గాకుండగనే బయలుదేరి, య
 మనియొద్దకుపోయి, తాల్యకృత్యములకై నగ
 లింకను 10 మైళ్లదూరము నుండి
 లేనిపనియు జూచికొని, ఎప్పురావునని

గులకపప్పు వానికప్పుమని ఆ తత్త్వనాని
కొనకప్పు శుభ్రునినాని పోవుచుండిన
ప్రతి. అదియొక్క పెద్దగాధ. తగునాన
కప్పుకైనను కేప్పెననుకాని అదేవిధముగా,
భాగ్యాలిచ్చువిషయ మనికప్పుకు మాత్రము
చూచిపొమ్మని ధౌత్యము కన్నమును శుభ్రుని
పూర్ణమున చేరు.

ఆదినమున (శుక్రవారము) మధ్యాహ్న
మీకనునూడి యొంటిగుంటకు బయలుదేరి,
మునిగొచ్చి, రాత్రుల్లితో చెప్పి, పల్ల వానికి
బజారులో మికాయనిగొని, రెండుగుంటల
లోపుగా పడవల పోవును కీ, మునుపయలు
దేరునున్న పడవను కనుగొని యెక్కితిని.
తను వానిని దాటిచిచ్చుకన్నముమాత్రము,
పిల్లిలోని రామునికట్టి కాచింటు క్రోకితని
లుటచే కది చువనకలముకాదని చెప్పుటచే
కొని బయలుదేరిని కాని, నే లి బాధ
చూత్రము మధ్యమధ్య వానిషయమును క్షుక్తి
చేచ్చుచుండును. స్వప్నముగా పేరుయన్న
పైరుగాలి పోయమున ముండున బయలు
దేరును. చివరల్లు బడలియుండుటచేతను,
లోపకీ, స్వప్నలో గాధని ప్రసన్నుపివై
పోతిని.

సుమారు నాలుగుగుంటలకు ఉక్క పక్కు
మని నుడుటచేతను, పడవతీవ్రత చేతను దేహ
మరియు స్వేదముయవగుటచే, క్రమముగీ
మేల్కొంచి, పడవలోపలిభాగమునూడి పైత
ల్లుపైకకుచేచి కూర్చుండిరి. నాయంకాలము
కావచ్చినను, పడవ నిల్చులకెగుచుండెను.
మార్కండేయములనూడి కేడిశ్వాస వెలువడు

చుండెను. ఎచ్చట నొక్కయొక్కైనను
కుండుటచే, వాయుదేవుడు కూడ నిలిచి
యెను. ఆ పోవికాల్మున పూర్ణములు
ప్రకృత్యయం పట్టిపెట్టెనను నిలుగజేయునో
అంగణు నెలంగిగ విషయమే. పడవకళాసులు
తాచాచించి అందన ప్రదేశములయంగి గిడ
లనహాయమున పడవను ముందుకు పోగించు
చుండిరి. కాజమ హస్తం కరిమియుండి ఆరే
మైసెదూము నచ్చియుండునోపునని మే
హించి, నడుమనడుమ, గోదావరినుండి,
కము నంగవస్త్రసహాయమున చెంబు
పైకిపీటచి త్రాగుచు, స్వేదయామున
పానము వేలికిగక్కుచు, బహిరంత్రాప
లచే నేనేకాకుండ, పడవిలోనినా చెల్లెను
గూడ తహనహాదుచు, పిల్లిలో కూర్చు
పడవ, కేళియుగానుండు కేమో యని మేమ
నుకొంటిమి.

ప్రకృతి మాత్రముల వానినెను భా
యను ఆకామన నొకముం చిన్న నల్లకి
మచ్చవలె గన్పడుచుండిన ప్రకృతి సేవకు
చుచ్చొచ్చు కొ చెముకొంచెముగా వధి
వృద్ధి నొందుచుండెను. కళాసులు దానిని
గమనించి “వచ్చెగాలిమమలము— సుగీగా
లివచ్చియ” అని కళానామము పడవను
సుమారు రెండుమేళుంజముల దూరమున
నున్న యొడ్డుకు చేర్చుటకై విశ్వప్రయ
త్నము చేయవారంభించి తన స్వేచ్ఛావ
చామున కీతస్య
చినికాజాలును, త
దేవుని సహాయము

మొలయు గట్టవైచెను. బట్టను కేగిలినా
లేదా అని, చీకాను మను, తిలతిలు కొట్టుకొ
నుచున్న గుండెలతో దిగులు పెడుచున్న
ప్రయాణికులు ప్రశ్నలు సమాధానముగా
కాకాలు "రియ, రియ" మను స్వరతో
సుపిగాలి పీస మొనరించును. పడినయెక్కె
చాక నదవలకే దిగియుండుట చే కొంతవఱకు
నాయుతాపనము మళ్ళి మొనరు దిగికిరి
ముగా నివృణ్ణము. అప్పటికి మే మొట్టమొదట
సుహారేబదియరువది గజముల దూరము
నెలకు పడినతో చేరగల్గెతిమి. గాలి విజృంభిం
చెను. ఇటునటు ను చూపులనలె, పడిన, యా
పెరువచు నెను. కకాసులు నవ్వనిధములు
ప్రయత్నించుచుండెరి. "పట్టము పేదధర్మా!
రేపెప్పు"మని గోలపెట్టుచు ఏ నిమిషమున,
పడిన తిలక్రిందగనొ యని భయముతో న్ని
బడియున్న ప్రయాణికులనున్న ధములనుండి
కకిలిగ వో పడిన తిలక తిలక్రిందగనొనవికొని
చెము మూలగా పడినవాని ప్రచలించుచుం
డె. గాలితోమొదలెను, పడినవాని ప్రచయ
త్ని ముచెనెను, గట్టవెళు మున్నది గజముల
దూరమునఱకు పడినవోగలిగెను. అప్పు కకా
కకాసును, నొక్క యాశునినున్నై యము పచ్చి
లని పడిన త్రాటిని పట్టుకొని, గట్టన కీచుకొని
పోయి, తిమ పొట పడినను అగుకొన నెలయు
నెను పరిశ్రమతో పడునురికి, గట్టన కేగు
చుండిరి. కాని అగాలిలో నెంతవానికైన
కన్నులను మూసికొని, ఎదురీడుట కష్ట
సాధ్యమే! వారినిను చట్టను కేవలేలము!
ఇంతలో పడిన తిలచాడోయ్య, అగాలి

చెట్టును, "ఘర్త"ని వికరి, "వచ్చ"ని క్రింత
పడినను అంతవరలో నిటనకు తివ్వకొన గల
వారము తివ్వకొనకొనికొని దురిస్థితునకే
మున నాకొయ్యపెట్టలో నొకినిబట్టుపెట్టె,
వానిని పడినతల్లిపై పడినోసి, యెకిమునని
మూమె తిలమైచీ పడినమునో తిలమయి పడి
మయమగునట్లు చేసెను. అములీయాపె,
హక్రీనినమును, రిక్తిక్తిమగు నాతల్లిను
జూచి నాగుండలు "గుట్టు" మనెను. ఈ
హాడావిలో పడిన ఇటునటును భయకర
ముగా నాగికొచ్చెను. "నీతికియండిన నాలు
సాక్షి కదిని నేమిపెచ్చునని" తొలుచి చిన్న
నాడొచ్చి పడిబోలెదూరి మూడినట్లు
కము పచ్చిని, వేచును, పోలోని కునుతి
నిస్సయునుకోని, పడిన పట్టిక మున్నై
కేడినవో, వాసామాయను జూర్చికిగా పే
లయనని కకాసులకు క్షేపి నీతిలోని పరికిల్లి.
నీటిని తాకినంతనే నాకొడలంతయు జలద
రించెను. చేతులారి బుద్ధి హార్వికముగా
గంగాప్రవేశమైతిని!

పనా డీదినయార! కాకినాడిలో కాలు
నలో నెప్పుడో పడిబోరలదూరిము పడినది
మిట్టలమధ్య ఈరవేర్చిన నాకీయఖండనోదా
వరిలో నొకబాంబును పడినవావుటలో
నాస్పృహమొన్నుట! అలలరానిది, అప్రకృతి
భయంకరమైనమును అచి, గట్టి చేరగలనా
యని నాకనుమాన ముదయించెను. ఆ
యనుమ అనంత పడిన కొననుకూడా జయ
లుదేరెను. పడినలో కేవలీడియు నీనవోనలు
గురితోరాక, కాగిలనియు, పడినమూస

జను శేవేనాన్యుకొనిపోయియు, విచారుకొనిన
 నేమిప్రయోజనము? పట్టణలో పెదబాటల
 దూరముపోవునది కాదునని మూలంబుచెను.
 నేనును లాగిపోచ్చెను. ఒకసారి కుడిపై నిలుచి
 పోక, కుడిపై క్షేమమునుకూడ మ్రోగివలసి
 చెప్పెను, “చచ్చె, బ్రాహ్మణులు చచ్చె” నని
 వినుకొనినది మాత్రము స్పష్టముగా
 నాకు వివరించెను. ఇంతలో మొదలుబయలు
 దేరిపోయియున్న నాయకమునాది, తమ
 చేతనియవన్న పుష్పంబుల త్రాటివెట్టి
 కొని నెమ్మదిగా రావలసినదని నాకు ప్రో
 త్సాహము గలుగి జేయుచు నిట్లనె మాత్ర
 దిని నాయుగ్ధుల శేర్వుటచే దానినిబట్టుచి,
 బహుశక్తియుతో నిక నొకచేయి బాటలు
 వేయగలిగిరి, అంతవామధ్యలో కొంచెము
 బలవంతుడైన ప్రయాణికుడు తొడి మిటిలోని
 కరికి నాయుగ్ధులకేరి, కానొక చేతితో
 సేనును, రొక్కచేతితో, నాకు వివరములను
 సహాయము కేయుచు, నాగాలిదుమారములో
 పన్నెట్టకేరి కొట్టిన కీర్పిరిగిలెను. గాలి
 ముదను తగ్గిపోయె. నాలుగు ముదములు
 కాయము క్రమశీర్షణము, ఎవడ కొట్టినకీర్పి
 రును మేము ముగ్ధులము నెరిగియెట్టిదని
 నను గానిభారముచే, మూడిని వాగ్ధయకాక
 పోయెను. తుదకు విరిగి పోయి, తుదకున్న
 ముగ్ధులములెట్లున కాత్రాటిని గట్టిగా బంధించి
 పోయె. అదిగంటలకును నాగాలి ముదలు లేదు.
 తమనాకె నాలుగైదువిమలములమును చినుకు
 ముదలి, తిరిగి పట్టితి విత్తొమ్మై పోయెను. గంట
 ముదలుగానాది కళానుబంధానసహాయముచే

యటచే, ఈనాటి ఎవడ నొక్క కీర్పిరిగిలెను.
 కాని, పడవవాండ్ల రాత్రికి దాని నచ్చటవే
 క్కియుచుదేరమనియు, కిరిగిపైనుగాలి తిరిగిన
 గారి, బయలుదేరమనియు చెప్పటచే నమీన.
 గ్రామస్థు లిద్దఱు నాకు శోకునచ్చెన మను
 టచే, నాయుగ్ధులను పడవవాండ్ల కప్పకొని,
 నాబిడ్డకై కొనిన మిత్రాయుపాట్లమును దీసికొని,
 అచ్చట కిడిను పట్టెము 11 బిడ్డలను,
 రాత్రి 10 వే 11 కలుపుకొని నిల్లుదేరినది
 నను నమ్మకముతో పడవముగా నున్నను,
 కార్యవిడ్డలను బాండులెను నాత్రిముతో
 బయలుదేరి, నడువనామరు కూర్చుండుచు,
 అర్ధరాత్రికి పట్టిన గ్రామముమీఁదమును కేరి
 తిరి. అచ్చట నాకోనచ్చిన ప్రయాణికు
 లిద్దఱును నాకు దారినిబాటచే, తమదారి
 చేసెటచే, నొకటిగా గ్రామమును ప్రవేశించి,
 తిన్నగా నామాచాగారియల్లు కేరి, తిలుపు
 దట్టిరి. అర్ధరాత్రి ముగియచే కాలోలును నా
 కెవ్వరును బయలు పంపకమునటచే తిరిగి
 రెండుమూడు నానాలు తిలుపును గట్టిగట్టి
 “తలుపు! తలుపు!” అని అరచితిని.

“ఎవరువారు? దూరముగానుండుండి తలు
 పుకొనుచు” అని కాలోలును ఏద్రాముద్రాని
 కెత్తినా నాస్థుటవాదము విని “లేదు- తిలు
 పుకొనుండి” అని తిరిగి హెచ్చరించెనది. ఆలో
 నునుండి నిర్భయకృద్ధము మూల త్తగారిమూలు
 గుంజలె నుండుటచే నేనొకరి నగౌరవముగా
 పరిగిని. ఇంతలో నాకేత్రుని “తలుపు ముట్టు
 కొనుగొండి, కీర్పాను” అని నభయవ్యవహారో,
 మేల్కొని తిలుపుకొనుటలు చేసెను. తిల్లి

కూర్చుని లిప్తము నొకేస్వరముగలనానిని చేను ముచికిని. తలుపుదీసి కొంచెము వెనుకొత్తి గిలి, “నన్నట్లు పోబోనికి పోనీయండి, మీలోవలకు బోవచ్చును” అనెను. ఇదివలకున్న స్వల్ప ఉత్సాహము కూడ నితటితో నశించగా, నాయగుడుపై చతికిలబడితిని. నాభార్య యింటిలోనికి పోకూడదని గ్రహించుట నా నావిమోక్షమునకు హానినగు; కాని నా కష్టము లంతటితో తీరలేదు.

“మంచిసమయమునకు వచ్చినారులెండు! నన్నయదయము, అమ్మయు నాన్నయ, తాతగరము పోయినారు, తాతయ్యమాత్రం మాత్రము లింటిలో నున్నాడు. నేనీసాయంకాలము బయట పడితిని. గ్రామములో నికొక బాహ్యముల యిల్లు లేదు కదా, ఎట్లుచేయవలెనని యమ కొనుచున్నాను, తాతయ్యకు కండ్లు కనబడవు గదా గోదాపరి నీరెట్లు”

“ఛీ, నోరుమూయుము. పాడుగోల నీవును!” అని నావినుగుడలనంతయు వెల్లడించితిని. ఆమె నాకప్పుడు చెప్పచున్న దానికర్థమిది. “ఇంట వంటచేయుటకు దిక్కెవ్వరును లేనికాలమున, సమయమునకు నేను వచ్చితిని కదా, ఇక నామెకు భయములేదట. సోమ వారమువలకు వంటచేసి, నాభార్య ఋతుస్నాతయైన మధ్యాహ్నమో, సాయంకాలమో బయలుదేరి నేరు తిరిగి రాజమహేంద్రవరమునకు బయనమైపోవలయును కాబోలు” నను వినుగుచే నే నామె నడలించితిని కాని నాయవన యంతయు వినినతర్వాత నామె పడిన సంతాప మింతింతకాదు. ఆసంతాపముగోచాయదేవుడును, పడనవాండ్లును, అధికముగా కొనినది వామధికారియ, కామె ఈపాగ్నికి గురియైనను, నాకేమియానందము?

ఆమూడుదినములును కంటరాని హేతువుచే నుడికయు నుడికినిపోము భూమిమంటచే గలిగిన కడుపుబాధతోడను, అలవాటులేనివలత్వముచే కాలిన చేతిబాధతోడను, అచ్చటనే యవలంబించవలసిన గంగాధరత్వముచే గలిగిన యెడలిసొప్పలచేతను, కేవలమును కొంటెయగు నామూడేడ్ల ప్రాయముగల బిడ్డచేయు న్నాతియనకలిగిన చికాబోదను, అన్నింటికంటెను, నాప్రయాణముతుడ కిటు పరిణమించెనుకదా యను సవమానముతోడను, నేను పడినదానిని శిష్టిప్రవర్తన కోరిరానిది నేనునుచు, బోమనానియు నాడు సాయంకాలము కొవ్వూరున కేర్పాటు చేసికొనిన యెంటెబండికై వీధియరుగుపై కనిపెట్టుకొనియున్న సమయమున, నేను తన చమత్కారమునకు మెచ్చుకొందునను నున్న శముకాబోలును, నాభార్య నాయెడ్లకునచ్చి, “నావినుగునకు దేవుడువలె వచ్చి కమూడుదినములు గడిచినారు—” అని ప్రారంభించెను.

“ఎవరినైన కంటి, శీతానగరమునుండి, తల్లిచే నీవును తోలుచి, నరిగా నానియు ముముగో రాజమహేంద్రవరమునకు నీవు రాకపోయినచో ఇక నానంగతి; తెలియునా?” అంటిని. ఆమెకు నవ్వువచ్చుచున్నను, పరాభవాగ్ని నన్నుపీడింపజొచ్చెను. కాని, ఈ పరాధనమున కామె నేల నిందింపవలెనని, నాలోనేను శాంతిబొందితిని. తిరిగి పడవపై ప్రయాణము చేయించు నాభార్య వ్యభిచారియటనెడిది, నావినుగున కొవ్వూరున కొంతన్నబండిపై బయలుదేరినది కచ్చెను. “ఇక నావినుగుమునకు” గిద్దలెవ్వరో, ఈనాళ్ళములకుకూడ బాధ్యునివాడయని నాతోనేను తప్పుబట్టవలసి వచ్చెను.



అంబేద్కర్ జగన్నాథశాస్త్రి గారు

కమలక్ నమ్మవలొప్పుమున గురియంగా గాత్ర బలోమానముం
గినంగా జత్తిము వారవెక్యమున దూరిక గుత్తిక గిద్ద
వ్యసముప్పురంగ నమ్మలంబులగు బొసల్ నమ్మచున్నాడు నె
వ్వనితోనో? విచారించు మిట భావించిచ్చి, భక్తాగ్రీ! !

మ. చిరశ్రద్ధలు, విశాలవత్రిశ్రద్ధభూత, ముద్దవ్వుణా
తీరము, జంపనవెరిసిక్తి పురితొనెత్తి నుంక, యుమ్మ దా
నననాత్రియు, హృదయవీరకరాంశులు, శ్రీహిక్కు
నరిచిత్రావ్వత, మద్ది భాగవతము? భావించు భక్తాగ్రీ!

మ. తెగుకాటలులు చిర్యకమ్మముల విక్త క్రెక్త గామిమమక
నగుణాప్రహ్మముల బొగ్గనాగిని బూజల్ నేయుమక, పిట్ట న
ర్పితక, జేవా మనాత్మనా గనుదు పైరంగియలు, బూర్జుంగ
భాగవత్త వెలిచినాడు నవి నీ భావించు, భక్తాగ్రీ!

శా. నీరత్నములు బోయచునా మరు నుద్దితంబునోనేరిన
ధీరాత్మవ్యముల బాం చెప్ప మది నేరీ? బహుమాదా? ఏ
తాచెబోపానమా? సుధాకర నీరత్నంబా? మూర్తియ
ప్రమద్యారణభాలో? ముక్తన తాళవ్యంతా? భక్తాగ్రీ!

మ. తులసిమాలలు కలకళాచున ముద్దుల్ గొల్కొ, హస్తాల్లము
గళితాళివ్వి మిన్నముట్ట జన యుమ్మ బాటి నెత్తియకి
నలనావంబు నెలంగ, న్నెక్యమున వేడ్కం కేయుమక, మూఘంక
చిట్టా ద్రిప్పగిం కేయ బాలితవి జోతల్ నను భక్తాగ్రీ!

అంబే

నల్లము చెప్పెదను. ఇప్పు డిట్టి వర్ణన
 నీచి. ముఖము పద్మమును బోలునని
 ఖములో రేకులున్నవా, కింజల్కములున్న
 ద్వీపమువా, పరాగమన్నదా, నిలియిన పోలిక
 కు. స్వభావముగావల్లించుట మిగులు. మామలను మా
 మినీతిలకలో - జగతికి నుండునది లోకపాలులకు వర్ణించి
 వాడుకు. ఆమెముఖము మాడంగనే దుఃఖములను పలుకు
 దుఃఖముపుట్టును. పంపింపముగా నున్న తిలక పోలిక
 పంపింపము కలుగును. ఏప్పుడున్న నను మామలనే
 దేవుడున్నట్లే కనబడును. దుఃఖమునకు తెల్లలు.
 గుఱుమునకు పోడియట్లు. ఆనందమునకు వేలువట్లు.
 ఆహా! యిట్లుండవలగాయని యిష్టతీకవులు పూర్వ
 లను దెగదురురు. పోనిండు మనము వీరిని దెగజేసే.
 ఎవ్వరికీయు నైన గ్రంథములు వారిని జరుగులండు.
 పాపములు గంగకు జట్టుకొన్నవి. వైచిత్ర్యశేపు. తెలు
 పిండుచ. మట్టుకనలేవు. తాడతాడవును, కల్లజూ
 చును, బుక్కచెలయను. కొంతగవలెను. ముందున
 దుటకు గాలాడునందెల్లబోయవు. కేయి విగ్రహుకొను
 లకు కేవలము, లూడి తెలు, వత్తెందు సంగుండునియక
 క్రిక్కిరిసి, నేడుగాదు, నెలగాదు, సంవత్సరము
 గాదు యేగములలోలని బాధకలంకొన్నవి. మడుకు
 గడ్డయుల నడుమ కెందుననులు నాకు యెవడా సంగ
 చి వానిలో మెలంగగలము. గంగకు మాత్రము పాప
 ముల నడుమ కెన్ని వాల్చింపినను ప్రాంతముగా నేను.
 కొన్ని వాల్చి సానిసముకేసిన వాడు వీర నడుమ గన్న
 సామ్యము గంగయొద్దొక్కమైచి. నాపము! నాపము
 లొక్కసారిగాఁ గలువలకు నోరు తెరిచిన గంగ
 కన్నులు మూసికొనను. బుటకుకు గోతువిప్పి మెగము
 నిూడికి కీకుతిలివ కెండుకేము మోమునెగవ్వు
 కొనును. పొగనములు చుట్టచిది. పేరటిచెట్టు నును
 గురారు. తాను సకస్యములోనో యమునలోనో ముని
 గాపములు తొలగువా యని తెలిచెను. ఏపుట్టు
 మున్నదోయని తానెరింగియున్న సమస్త
 కు చాటివడియలో - మునిగినది.
 కొన్నిదినాని తగ్గలేదు. ఎక్కడి
 కును చూచుకొనవలయును.

కొల్లవెట్టుల పేరులు ముడియ కాలువకు వినమే
 మాడదీసికొనుట కింకొకకాటు కావలయును. అందు
 పాపములను బోగొట్టు దానైనను వాపాపమును
 బోగొట్టు కింకొకచోయము కావలసివచ్చినది. అట్టి
 మహాత్ముడెవ్వఁడు! పరశీ స్వరండు గాక మఱి నొ
 వ్వఁడు! గంగ మూసించినది. హనుక నగనారి వాడ
 బోవలయువా. ఆడువారి బాధ లాననారే తొల
 గిందుకొనుటకై - స్త్రీలవైకళాలలు, స్త్రీలబా
 కాలలు, స్త్రీలబాధలు, స్త్రీలకు స్త్రీలలో భూమిక
 మా! మూడు లోకములకు నీవు మధ్యవర్తివి. మగ
 వారికింబే బ్రతికొన్నమునకు స్త్రీలే ముందు - ఆడుక
 యెల్లవాడ పని లేను. ఉద్యోగము మునులు ము
 మునకు. సమరకరము, సాయుధము, సవాహ
 సపతికము, సప్తశ్రీ పరివారము. ఓ స్త్రీ సమా
 వచ్చుచున్నదానను. అయ్యో! పరమేశ్వరుని గ
 యలల వేడుచు తొల! ఉండునీ, గొప్పకొని వం బు
 వచ్చును. నమరునలను కేవలంబు వచ్చినిమ్ము. నిన్నుం
 పామమున స్థలమునకుఁబోయి ల్గవలె! నుదుకొన్నానక -
 అనునాకాదా! ఏమో! అమలంబోధలమున కిప్పుడువల
 దు. బట్టిని తిమలోబోవలెను వలయుకొని. భగం
 కుని కైపువకే మరకనది; లేనా వానములను బోగొ
 ట్టుము. నీ నెలపుకై నేను బావుల పాపములను తొల
 గించునుకొన్నములో నుడిచిని. పునపుకై నీవ లేలు
 మందు తిమకు బలిం పివాయన నరని వైద్య మేమివనక
 నేనుకాకరకాయను బుక్కగానండి యెవఁడు తెల్పు
 చలువాడు దానిందివలలండు. ఓ సకలేశ్వరా!
 నన్ను గాంచి లోకులు నవ్వకుండ గాపాడుము. ఎప్పు
 మిడిసము నన్ను గిల్లువా! యెప్పుడు ముద్దలెట్టుకొందు
 మా ముని దీపస్తూభము వాక్రయించుకొన్న పీకలలో
 కలే నన్నాక్రయించుకొన్న వాపములు వానాగమును
 గోగుచున్నవి. కల్లుబ్రాగిన వారి కేతిలోని పీచినలే
 మన్నదానను. ఆలంబియొక్కయినది. కలసుండు పడు
 మంటిని. పంకగన్నును నన్ను లేచదీయము. దుఃఖప్రహ
 పామునుండి నన్ను విడిచేము. అది పరిపరవిధముల
 చేవుని వేడికొనిచది. రాజగారికొనికొన్న ప్రాశ్నవా
 పత్రమునకు ముఖ్యపాత్రి యొద్దనుండి ప్రత్యక్షము

చున్నప్పుడు జగదీశ్వరునితో జరిగిన వేడిపోర్లకు గగన పరివృత్తినుండి యాక్రందించిన బ్రహ్మ తైకమువచ్చినది.

“ఓ గంగాదేవి! చావకుము. నీయాపదలు కావులములేయవు. శ్రేయశ్చై గోందయే నీవ కృష్ణుడు నాతో యాడుతో దేవాడు. కాలగతి క్షయమకొనుటకు నోముగాదు. లోకుల పాపములన్నియు నిన్ను గాన నోపు తీడినది. బ్రహ్మకొన్నది. నీది దీక్ష బాధ్యము. కాలమునాటి స్త్రీలకు కైకము స్త్రీలే చేయవలయును. నందికొట్టెల కైకము రాంధ్రులు నొక ను. పట్టినములోని కైకము పనిచేయుచున్న బట్టెలోనికి నీవు గారి మార్చికొనుము. మందులు మాత్రము నీకోగము నురుగుబాలవు. నీకోగ కల్పంకో కత్త ప్రాగో మంత్రేచ నీకో శీర్షిని సింహరాచి నేవింపుము. గొనుము. కృపరిపక్షము కావలయును. నీనీనున్న మృదుగాని నేనన్నర పక్షముగావడిన కోసిని సాయంకాలమునకు లేచిదీసి కూర్చుండి కృపలేదు. కోగము కొట్టినీయును. అతి గోవుముగల దుష్టాదివలె నీకోగముగానెడి మాటలాడుచున్న బావవేదా, అచ్చతెనుగు గా కైప్పెదను వినుము. కలలోనై నను బరిమాదిముగా వినవెనిమిటి కనురాడక నీలలో బాల్యవలె భావలలో చారమువలె దోకునీవలె ద్రావిలో కృపమువలె జరించు పతి ప్రతివా నవకుము. పరివ్రాతమును మాటకొను, పతివ్రతకు నీకు కల్పనకొలేదు. కావలయుదేని వేటాక చోలఁ దెచ్చెను. అట్టి యిల్లాడవలన నీష్టములు వట్ట మును. కొప్పువట్టించెల్లఁ బప్పువండుటాలను. బుగ్గట్టి నంతలో బ్రహ్మహతుము.” అని మాటలు చాచించిన గంగాకాలివానికి మ్రొక్కి నాకు వేలుచేయుట శేవరి ప్రతీక వకు. బోవుచు నాయని గంగ చింతించినది. పతి ప్రతిక నీ క్రిందియొక్క? నీ దైవ బోక్షలా, పారిపో పి కములలో నేను తివ్రానని, పెద్ద పెద్ద వైద యోగ్యతా పత్రమునున్నది ప్రకటించుకొందురా? ఇట్లుచే శేరుల్లు చుండువా? శేమన్న నామ ప్రతిక బోపము కలగువా? నీహాపతివ్రత గంగాకులలోని పింజరాది నవరి నిడదొయుండును. కన్న శేనివా గానకన్న కల్లుని కన్న గలవారివలె వెలుగును. పద్మాసీ విగాణి, మని శేముల వట్ట కొనుగు. పెద్దవలె ప్రాము ద్రాయు

నారికె శతపథానుల కన్నకన్నము నిర్భాగంచేరిన వరసరమునలును. కళయగములోవలె నిత్యజేమిన వుదొండుత్రులున్న, నీ మాధ్వణీయ విరళియో యము క్షిగచనింబో, బక్తయూరిలో నోకస్త్రీ - రాశిపడిన కన్యకల గవలడము. కల్లనాకుంట నోరలకంటఁ బడికుండ నిల్లువేరును. అనేకు నీవు యత్నము చేయుచున్నాకు యని తెలియఁబరచును. అదియును లేదు. అటునుండి మఱి కొనికన్నునీవారు. ముందుగా క్షిలాపమునకు బని పాద్యరిని దర్శించెదను. చరియని యాతలి కన్యక వాచము. కన్యకాగళ, కెట్టకున్నలో యో; కెట్టకు చోటైనాబావును. నిల్లలోకముల స్త్రీలు ను నచ్చుదుఁ బోవుచుందురు. అయిమ్మకొనువుకూటము వార్తాపత్రకనందియగును. కొంతవృత్తాంతము తోసి కొనవచ్చునని గంగకన్న నందికొండకు బ్రహ్మ మైనది.



జతఃపతిని గంగ... ఎనుకె... తోట్రు... నీవని.

చివరికి మీరే మిక్కిలి కష్టముమీద గంగ యొక్కది. ఎదు రక్కలేక నొక్కుపడినది. వారిబం డలలో చొట్టి నెంతలు పెట్ట పలుకడై చక్కనివారికిఁ జక్కటయి పొగనే యనిపించినది. నేను గొప్పవా నను, నాతల్లికి కనబరతుంటు, చాచుశ్రమవకుఁ గావలసి నంత ప్రసిద్ధి కీర్తియగుగలవు. నేను శ్రీహంతులను జని పొంగుటకు పయముగాను. కార్యము పాధించు కొనఁబలించివారికిఁ బ్రస్తుతములెగదు. వివరములము మంచిది. ఎప్పుడొక్కనది. 'అక్క గుమ్మ' అని యొక్క తే'పెట్టినది. గౌరిదేవియందు నేడ నున్నముకవకుఁ జనినది. బిచ్చమునది మున్నగునొచ్చి, 'అమ్మా! ఏదో పండునలయి. నిన్ను నే' పండుములోనికి పట్టినాను. కొన్ని సమయలకడనే గిడుపుము. 'అని మంచి చేసినది. "కార్యక్షేపం కుగోగ్నం." కార్యము కావలసివచ్చుచు గోపంపరాదు. పదియే పోయినట్లైనను. మన పనిగాని వానిపనిగాదు. పోనీ తిరిగివచ్చి నపుడు చూపరాదు. ఏయున్నచో, కన్నుఁ జిలువలేదు. ఇతర సమయము లందులకే బండునలలోఁగూడఁ జిలువకుండు చొప్పుల చెప్పినను. చిలువకి పేరంబును, నేయని విస్తరి. కాని, పార్వతిబహుశా నీక మాత్రమునగ్గ తిరిగివచ్చువా. ఎప్పుడైన వారాకఁ దెచ్చిరా, 'పద్మమాడుము. కుభి లేకుండు లేదు! కానిమ్ము, ఇప్పుడొక లేఖరాని సంపుము. మీకు లేఖ సంపినాను, మీరిక్కడ కిగిచ్చినాను, అది యక్కడకు పట్టినది'యని జూకుదురు. వెళ్ మెచ్చుల చుట్టడిములు నాకు వచ్చువు. చిలువకున్న నేమి? పుట్టినిల్లు, తల్లిడి పాదపర్యవము చేసిరావచ్చును. చివరకే చాచాయణి 'యట్టిపను లేకుండవు, చిలువకి తావున కేలవచ్చితి'నని, అను భవమునుబట్టి కూకలు పెట్టునేచో. కుఁగలును మంచివ రెండ్ర, యెంతి లొండుపనిలో నుండునో. దానికిఁ గాదు. పదిమంది చేయదు. నాపరితాపము చీలుటకు వారి కొరకునేచో గడగకొమ్ముల పంజేమాను తిరుకొ నుటకు. ఇట్లని గంగ పంపతి నిధముల విరిగింపినది. చివరకు చెప్పులకే నిశ్చయించినది. కైకుంజమునకుఁబో యినది. తిన్నగా గౌరిదేవి బహుశాకి కిక్కురు మన కుంజునేగినది. ఇట్లెట్లగ నమస్కరించివది.

గౌరి—నీ కష్టపరివసి. నీవు నాకంటె ముందే విచ్చియుండువని తలచి విలువకుండ వచ్చితిని. లేకున్న నిన్నుఁ జీసినియుండును.

గంగ—నీ నేమియు నలుగను. మీయింటి యొద్దఁ దేసినది.

గౌ—నాకు రావలయునని లేదు. క్రొత్తగా కప్పల ముక్కలచేయుచు కొంటిని; ప్రాంతవి చ్చిలెల్ల రలు కరగించి యేకోపెద్ద పచ్చపు చేయుచుకొంటిని; ఏదోకొంటిని. దానికి క్రిందువానికి మీకు రావల యును. పూజనఁ జ్చి వాని నొక్కనియంపి యారకుండ వలదు. అని నిపునముగా, నిర్బంధముగా, నేమిగగా ప్రానివాడు. మీ నానలేదు.

గంగ—బట్టి విడిపోయినాను. జయక క్కది ప్రసాద! మీరిట్లుగలసియే వచ్చిరికొంటిని. (లేనలో) ఈమె పరివ్రతల పద్మలో మొదటిది. సరిని విడిచి-

గౌరి—ఎక్కడకో లకపత్రి పూజలు, నామాత్ర ముబాధి చేసేములు.

గంగ—పోనీ, యాక అభ్యుదయములలో నింట్లు నూర్చుండవలె బట్టినాను. తిరిగి రానిమ్ము.

గౌరి—చిలువ నేబట్టుకొని. చిలువకి దేలవచ్చి యి

గంగ—నీయుద్ధకు రావలసి, అని చెప్పిలో; తెవ్వను, గంగ పలుకులు గోరిచెవిని బడినది. గడుదరి. నేను సుప్రసిద్ధురాలనే, లక్ష్మిగోరి తెప్పి యేమైనఁజేయఁ గలనేచో చూడెదను. నేను లిలివ్రతని గోయుగలది. అని లక్ష్మివకుఁ జీసికొని పోయినది.

గంగనుజూచిలక్ష్మి 'మీనావాన నీకుఁ దగ్గకంటె మిక్కిలి దగ్గఁజూచాను. ప్రేమిండుఁబట్టినా. చిలువఁగానే వచ్చితివి. చాలఁదలోచుము.' అనినది. గంగకు వింతయై నది. ఇదియేమిటి, నే ననుకొన్నదే. అని చోలోన వచ్చు తాగఁ 'నేనొక్కనొ'బ మయనా, చిలువు నాకంటెలేదు.' అని పడినది. లక్ష్మి తినలో "పట్టి చిలువులందఱు. ఏ యాస్మిగో'బంపినపు పండును." నేనొప్పుదేమియన్నను నాకు గజ్జలవైత చేయుండునని కోపమునే ననుచు వచ్చితి తలఁతు. కొంచులున్నాగ. తాము నీక

నేయిందు కొన్నపుడు తను భార్యకుఁగూడ నొకటి నేయింతురు. తరువాత దండక దేయములుగాని వుట్టెలు మంగిలముత్రములుగాని నేయింకికొన్నపుడు తను భార్యలకింకొక జక దానితోపాటుగానే నేయింతురు. మాయింటిలో నట్లుగాదు. లేరు సామ్యుగాదు. కాకపోయినను మనకుఁ బట్టపవన దెంతి మత్పితవైసను నమ్మును. పరియపరిగానో కనుము, ప్రీతిగమువానో చూచుము, ఏకంధివానో రెన్నుమును సమర్పించును. అతన్నీ మనిషి నను విడిచిపెట్టుమున నెవ్వఁకూ కీ మఁగొనవని గొందఱు, బానూదినో గొ దెంబోననట్టకాయలాపుతియొక్క వాలుకుయారలంగగడ్డయో రెండు కులముల యొప్పునుట్టినో, కమ్మల వీని గుడిచిన వివరం. అరి కొని. పరితనినది. 'నీవుచచ్చిన కార్యము- ఈచెనములలో నుపొలిచెప్పుము, ప్రాతిచేసింది పనికిరాదు. అలాటికి మేమే. ఇప్పుడందఱు నేనవి నేనని లేచుచున్నారు. కట్టుకాటు విచ్చులదిగా లేచిన. ఆసనీపనుల మొక్కలు సామానము- ఆపట్టాదము- ఆరసపు- ఆయచితకము ముతలు- పేపేదో చూలంబడి యెందువారము- చుప్పెచ్చు మ-చదు-చేకారు. మ-కోటలు సామీతికై, తెకై తెలియనీయక గట్టుగానున్నను, దానేదో కొంచెము కొమ్మగిగా- కొంగను నెవ్వఁకొచ్చెదనని గగ్గమున్నది. నేనంటినా- కోడలినుము లరెకు నచ్చవనియందురు. దైకి నీను కాళాక్షేపములు పొటించము. ప్రీతిని పును ఘలని యెప్పుడు పును నాకు లేవని పునుకునున్నను కలము మాత్రము ద్వేషకమునకీ ములుచు-పురుండులు తెలియటలేదా. కనుగొనవలయును. గంగమృకుఁడు రా! కీ మీకాలంబు వారముగాము. మాకోట్ట మాపొట్ట మాచి పడుచుకాలులొడు నెచ్చుదురు. మొదలులు చెల్లవు-మాకాలము గడచినది. కేరు పెద్దతనముగాని కార్యముల మాచనగావు. మేము తెగించి, యెంతవెచ్చెన్నను, భగవతో నభిలషింపకైతిమి, మునోరెనములొగూడ జంక. పరివ్రతమునగాఁ బరితోనూడ నుండుట నీవ్రతములు. అనుగ్రహి. యనగా నతిరేగింపునకుఁ బోయిన నక్కడికిఁగొనిపో నొక్కసావలె నందొడుట యుట. మీనదిక నెడును; ఎన్ని యుగములు చెప్పినో, అని యెవ్వవ్యసించిన లక్ష్మి మాటలతోఁ గోరెనును

నిందించుట-తాను జల్లంగఁ దప్పకొనఁజూచును. కని పెట్టి గంగ వీరివలనఁ బని సాగవచ్చినదిను.

మంతువనందే చేరఁబట్టి కొని సాగిరివచ్చి గంగకు పొట్ట పెట్టి 'మామాగారి మునోరెనములో సాగను' నెచ్చుచి యాచున్నది; సామంకాలము పీఠులమీఁదఁ గూర్చుండురు. నలుగులు సామంకాలము రావంజనే ముదలుపెట్టెదము. అని చెప్పుమందఁ విన్నుఁ గూర్చి కోడలు' కేళికాళము'యనునేపాయని లక్ష్మి పని కప్పించుగాని లోనికొనెనది సావీత్రి, గంగతో, 'నీవు చిన్నదానినైనను తప్పదానైనను- ఇంటి గొండు చిన్నపు. ఎల్లపుడు నిండునును కోడలికి వాకొక్కవగ నేను. మనవియు గైచుచు, ఆరెగానికి ముక్కలొముల పరి. మగవానికి మనవివానికి నగలేమిటి! ఏగా నాయక కొటివని కోపములను; నీకెటుంగవా! అలుపతి యెంద్రెంచు. రెండవ పండ్తి చేకొన' పూరికాల పీఠులపైఁ గూర్చుండినట్లు, మామాగారు పీఠులమీఁదఁగూర్చుండి రురలు. నలుగులయ, నగలు పీఠించురలు. కాన్యనీరగి కినిమిదు నాకుఁ బంపిన నీచ్చుచున్నాను. మీ రావాఁ జ్చికి విచ్చు మందముల ముత్తెరములు ప్రాయఁవాతివర, నగలునీయించి యిచ్చువాకొకరి, పరించు తెను, పుట్టి జ్జూ! నీవి కనఁపే ముచ్చెనను దనుగాను. జింజిలు నాకవనుగా నీయుత్తర పక్షము కిట్టుములు, కాను కలు, మచింపులు- లగలు ములగినము ప్రాయచేసి, గగ్గకాన్యములను దుంచాన నీరాచనములు. ఇట్టి వేఁడులను నమ్మచిన కీమ తలచునుని. పొయి యలంకరించుకొని యున్నకొనమునఁ గూర్చుండి కోవలు పొనకు నీ గడిపకుఁ జెవియచ్చి వినులయొక్కో పానీ, ఇంట ములును మన, కి. లక్ష్మిచుండు. ఆంకాలగనము పొనకి దామొక్క చిట్టిగొన్న. తిరు కష్టాల్లెరిను పొనీ చిట్టివలంక కీమదొక్కతీరిము- మాకాయచ్చుము, మాకాకోగ్గము- సావంతులు నమ్మ ప్రమాదము పట్టుచున్నపుడు పంకోమము, నాకెంకెట- మీకొచ్చుముచేల' యనిమాటలనుకొన- ఇట్టి వాకొక్కరి సా కీమంతులము. భంకామియ చెప్పకొట్టి పిఠిపాలండు తెగననె యనివాడు, ఏమయిమిగాని మాతెడే నాకు నచ్చినవాయు. పేదననో మునందరివో, నిమ్మ

గంగ—నీకమత్తులగ, నీరని మనచేతిలోనివా రని. ఇట్లు జగద్గుణిత ప్రభావముగలవారికి కామకోంఠము, నిష్కారముల బ్రహ్మకాగ్యము జగమునో పోవును.

ముగ్ధునియొకటి శ్రీమద్వి-‘ఇంతకొంతమన్నా-ముందు మామీద బైరమెత్తి పుట్టుచుండును.’

వార—అక్కఱలేదు- నిర్దమంగా నున్నది.

గంగ—ఎవ్వ రామె!

ముగ్ధురమ్మలు—నీ; కట్టిమాట మేము వినుకొన నున్నామా!

వార—మీవరి మిట్టలమీద మేడలమీదఁ దిరుగుచున్నావ మీకు తెలియిండును.

ముగ్ధుని ఎవ్వో నాన్! అంత మీరలుదని వారలు గట్టి యాదవులు పట్టియున్న పరిత్రా!

వార—అమ్మలారా! భూలోకములో.

ముగ్ధుడు—అ! నమస్క స్త్రీలలో!

వార—అనవమ్మలారా! భూలోకములో. నమ స్క స్త్రీలలో! నుండులు, తూండ్లు నీ యాదవులవలనఁ జరుగుచున్నది. అత్రియని యిట్లు! అనమాయ! నీహ పరిత్రా!

ముగ్ధుడు—(రమిలో) అనమాయ నెఱుంగలేమి! రామాయములో వచ్చినది.

వార—అనును, అనమాయ.

ముగ్ధుడు—నీరకు నెఱుంగలేనది, నెఱుంగలేనిది చేసి యున్నది.

వార—అమెయే. అమెయే- అత్రియలచో న్నారక మీకు కోయింపును. రాక్షసాంబరణము కడియ మిచ్చినది యామెయే.

ముగ్ధుడు—ఎఱుంగదును. చెప్ప నక్కఱలేదు. బానీ పరిణయ వాచకములో.

వార—మీరెఱుంగలేమి. నన్ను క్షమింపుడు.

ముగ్ధుడు—మంచిది- నీవు నిడుకఁ క్రొవ్వుకుగాఁ కలవుగదా! మంచిది, మానవమానవి మానేకఁ గని చేయఁగలవని నీవు తెలుచుచున్నవాడివు-యంపుము.

వార—అందుకే క్షమింపుచునీ కోరినది. మిమ్ము గానిని యెన్నఁచును గాను. మీరూగఁకుండును- మీరీ పనికి రాదువని మొదలునే యంటిని.

ముగ్ధుడు—కాచిమ్ము; ఏమిటికొనిగాని, ప్రాపి పిల్లగాని యెఱుకను బట్టట మున్నము. నీని పర్యం సానము మాకుఁ దెల్పెదవుగదా!

వార—మీకుఁ గోపమువచ్చి నట్లున్నదే.

ముగ్ధుడు—లేదు, లేదు.

గంగ—అమ్మలార! యాదీనులకి నెఱుంగదు. నేను గాన్ము సాధించుకొనఁ జాలెదను. వారిదుని పట్టి మీరు సాధింపుదు. నాకు నయమొరకెన.

అని గంగ వారి నమ్మరి నైకొని భూలోకము నకుఁ బోయెను.

వారదుడు ఉత్సవముయమువకు నిష్టుమూర్తి గారంకారముచేకొనియూ తావునకుఁబోయి ‘తరి నానది లక్ష్మీనువారికి నానున చేయవచ్చును, ఇంకను గాను ముగ్ధుని క్రొవ్వును మురుగును, ముడిగొలుగులు పట్టకలను ముడిగొని బలవులు విక్రయంగరాలు, చావులు, కిచ్చులు, పట్టకొనవచ్చును. భూలోకములోఁ గొన్నితలనులుగలవు. వాని జన్మముగాఁమంచి స్త్రీవును ఘలు ఘోరముగలవార. మనివారికిమీగాని స్త్రీలు మీవరి నలంకారక్రియలు. నిర్భయముగా వారికిఁ బరి మణాశీనులైన నెఱుంగలేయింది పట్టమన్నాను. తాన్ని నీగనభూతులలో వానికొనెను-నీయిది కడి యములు కేయించుచున్నాను. మీకు మీనములేవు. గమక మునీమగల పట్టునాని ముడ్డివానగాని వానుగా నుంచెను. గడ్డాల పుష్పము, వహదోడులకు వికారముగా నుండును.’ అని పేరెనుచేయుచు నిష్టుఁ గాన్ముచెను.

జైత్రయమునంది గంగ-తెల్లగాదినిమమ్మది భూమికి నమోదించినది. అంతలో వానిదురువాళ్లు, అంబుగలు, నేమిగలు, కాలకేయములు, పంపకములు, విందులు అనిపోయినవి. కాకి, లక్ష్మి, సాదిలి వరల నిల్లలోచన నభిగావించిరి. మన యొద్దకువచ్చినది మన చేతనలో కాకోచూపెనుచే నారదుని మాటలువిని గంగ

భూలోకములోని కేరంటలు వర్షముతో జోయిరి.
 వ నకు జన్మలేనను గా. అననాయ యొంపతివైతయో
 చూడవలయును. ఇతరులకుఁ దెలియరాకుండ గంగను
 పెంటాడి చూడఁజోసము రందని యొకరి నొకరు పిలుచు
 కొలి గవ్వకుఁగాకుండ మనుష్యులొకమనుషు దిసి. అత్రి
 ముని యాశ్రమములోనికి గంగాధవాని దిగినది. 'అత్రి
 మము సహపమున మనుష్యులు కనఁబడుదురా? ఏమియి
 పనిమీఁద గొప్ప పాపం నూడఁజోయియున్నాడు తమంతట
 తాము గోశ్రావామములు చెప్పకొనుముతోయి నన్నం
 చుట యాభూలోకములో మర్యాదగాదు. మృత్యురే
 యొక్కరి దీసికొనివెళ్ళుమాకింది మీరు వీరనిచ్చెన్ పరి
 యముక దిగిందన మీఁద, వెడవవారి యవ్వకు చర్మము
 బుల్లెందు మీద ముక్కప్రాసే లోనినా బుడవలయును.
 నన్ను దీసికొనిపోయి యెదుటఁజెట్టి చెప్పవచ్చునా?
 ఉధముల సెటిలిన వాడదుడుండవలసివది. పోనీ,
 నేనే వర్షనములే చెనును. మీరు భవోరాజులు, భవం
 తులు, నెలలపై నెప్పుడుగొకామున గాన. మీకు నున్న
 ముఱి, నీవములే. నేను వారికే నొకరెందుకొనవల
 సినవనిలేదు. భాగోప్పలు, వాయుముకులు వరుగలు
 వారియొద్ద గనఁబడుచున్నారను నీరు. నేను ద్రివిధము
 ప్రాణివా? వాగ్రంగము పు న్నాము ప్రాణియిమ్మరి,
 తప్పలతడీక నొప్పులవృత్తియనీ, నీ గిరియొకొనవల
 యువా! నేను జనోపకారకమైన నీ దైవపని చేసెద
 ననిలేదు. నావీర్యలనుండి తిట్లందుకొనుటకు నాలో
 గిను తురుగుకొనుటకు వారిపాపముల పైబులుకు సహ
 యములు, మృత్యురేక్షలు, రాయరాయలు, వర్షములేను.
 కర్మవర్షములునాను. ప్రాణాపాయక కర్మములకుఁ
 జరిగ్నదేయుటకై కేళిపాళలు చూపకు. ప్రతిక్షణము
 సినియగా నడుము కట్టకొని నీ పనుయమునా
 చెప్పగు పిలుచుకొనుచు. వాత్రి ప్రక్కపెంటాడి
 పన్నాహముతో నిద్రింతురు. అననాయ మహాత్ము
 రాలు. అత్రి మహావేద్యు. వ న్ను గాంచి
 కొండపైవెను గారదొప్పగా' అని జోగిలగొప్పగారి
 చనెమట్టునాన్న పాపములకు దీక్షకొనుమఁ జేసెలలో
 ముసకొనుమఁ బట్టి గావరావునను నపవిత్రది.

ఎంతలు తీర్చియిగాఁ గాయుదున్నది. అత్రి
 కమండలుపొంగిఁజలము చేర్చినది. మరల గంపము

నీరు త్రాగవలయునని. యాచననము చేయవలయునని
 కలంపుగదినది. భాగ్యుని నీరు తెచ్చుచి నుగంపింపును.
 ఉటకముతో (పర్వకాలలో) నీరులేదు. చెడుకు దించె
 లో నీరుమక్కమాడలేదు. చెలువులూ, నూతులూ,
 వాపలి కాజ్జ వేల్చి వేల్చి నీరుతో ను, లోనీరు
 వాలూ నము; ఏలు కి మినివు, తేలు వాటుబామున నరిక
 ప్పగవచ్చువారము. ఈయెందలో నడువలాలను. ఎక్క
 డనయినను నీరువెదో నునెనదే. చెనెమిటి మాటకుఁ
 బ్రతిచెప్పటగాని, బద్ధంతుటగాని కూడదు. నీరే
 ప్రాణాధారము. వానకై నడవెము. అని పరివ్రత కల
 కము పుట్టకొని యావలయున్న మృత్యు ప్రక్కల నువల
 నయిన యాచింది తెచ్చెదను. ఉదయమున లేనినదులు
 ప్రవాహములు నీవెట దిగింది యా యడలో తక్కు
 మనుడి యవ్వకు నాకోసమెవ్వరు లేకును. అని దీవ
 మనముతో రాత్రిమీద నుండకొని వెలియాచిదు,
 నెలయిచ్చి వినుమ నన్ను దిగి మామయిం నుగ గాదు
 మంపిని పరివ్రతలలోమును గంగ పొందినది. ఆమె
 పెంటను, నెలపులు, నెలపులు తిడవుకొనుట, పెల్లగ
 మాటగానన, నని కట్టినది. 'అన్నా! ననున్నానను. నీ
 నేను వదకుము వానవు. నాతో గొంటిను వెలవిచ్చు'
 అని గంగ ప్రార్థించెను. 'వాపలి వాడైవము. ఎంతకష్ట
 పడియినను వారి యాజ్ఞ గావించుచుందును. ఇదిపా
 వ్రతము. నేటిముఖపాగినది. ఇతర రానికే భంగముగా
 నున్నది. జలము లేవ్వలరి. ఇటులేను. ఎంతమిక్కులు
 ముగానున్నది. నీరు త్రాచున్న నొకవృత్తు ప్రాణహాని,
 సంకల్పదులు కాచవనుమనకు లేకున్న గర్భహాని,
 దుష్టుల భగవంతులకు యని చింతిల్లు మన్నదానను.
 ఎక్కడెక్కడ నొకొక్కచోదా? వెలయున్నచో? తాతి
 నుట కవలకునా? అని తిరుగుచున్నదా? ఇట్లు పతి
 ప్రతి పనుఁగావలసిన విషయము లేదెను. 'దీక్ష విధాన
 క్రమసఫలము నేను చెప్పెను. ఆ పాత్రములు లేంతు.
 నేను తాడవిచ్చువా? యనియెయినా నేను. 'సరిగి, మీ
 కిది. నాకాచనహా? మీకేలేనా? మీతో నేను వెచ్చె
 దను. అని యననాయ యువచించినది. ఇటురంగు
 ఈ తాయిదొరకిందిన మీకుఁ గావలసినంత జలక
 అని చేతితో నొక్కపడుకుం సంకల్ప దినది. అంత
 గెక్కడనుండి లేదినదో, జలజల-గలగల- ప్రవా



బక్కవనుండి లేచినా, బలబు - గలగల -

(ప్రవాహము! ... బక్కలెలలోనుండి.

బక్కలెలలోనుండి - ఆద్యుత్తమ! తొలుకవచ్చిన
కళ్ళెలము తొలగనిచ్చినది. వివృతమైన కలకంఠ
విడిచినది. తర్వాత తేటనీరు రాగాఁ బాత్రము పట్టి
యవనూయ నొడిచి, యంత ముఖముచేసికొని - 'వల్లన
బిల్లి హిరణ్యో తగిసికొనవచ్చునా? నావలె విడిచి
మిట్టమధ్యాహ్నమున రాగించెమి? కందు నీరుకొని
దాయి నాభిర్తగిచ్చి యాశ్రయములో చూటగడుకొం
దము.' అనినేడిసిరి 'బిల్లి! నేను నీవు రాలను; ఆయుధము
చేతనున్న నొట్ట బాలికానను, నొట్టకు నొట్టతిండ్రి
ములేనివానను, గంగను. నన్ను బాపములుమట్టకొని
బాధించుచున్నవి. భక్తికాత్రము గర్వింపజేయుట
చుండు. బక్కమి తన్నుకొట్టినా వానుకొట్టరా
దట. తమకు మొట్టొచ్చుకొనవలెనట. ఎవలదామే
చెప్పను. కొట్టవలెనానందం గొట్టెదమను నొడ్డులేక
మరి. నాభితితి భ్రంభుడు ఆకాశానగి, వహావతి
వ్రతవలన గానీకు నచ్చిన యా బాత్రవలెను.

నారదుని వలన వివరము న్నిచ్చు
వివర్తనమే తనిగా యాదండు
టిని.' అని విన్నవించిన మిన్నెలునకు
మంగిలొంక! అని యవనూయ వడి
'అవ్యా! నన్ను శ్రమింపవలయును. నేనె
ను. నావహాత్రిమెంత! కొడుకు
కొన్నట్లా! భవమా! భావమా! యిల్లా! నా
కిదిమా! ఉండును ఎవవతివ్రతలు. నాకులేనిదే
లోకము నిలువదు. ముక్కబోవచ్చును. నేనెత్తు
రాలైనను నాకు నీవు చేసిన యువకారమునకై
కొంతనీవు ముకునీకములో నిలుపుకొన నిచ్చి
పుట్టుచున్నది. నాతో రావలయు' నని కోసినది.
'నీవననీ! నీకుం కి నేను మహావతివ్రతలుండును.
తనుండును. నారదుఁడేమియు నాలోచింపకుండు
మిమ్ముఁడెల్లలేను. నాకాశము నీవుటకు
వికలేమియుండు. నామహాజనుఁడేయున్నది. నేను
చేటకొని వచ్చుతేదు. "అవ్యభాళకం నా నీ
త్వమేన కోరంబును." నాకు నేటులేదామలేదు.
అని గంగపనికి చేతులు జోడించినపుడు, 'నేనల్లు

రాలైనను నాయంబు నీవున్న విశ్వామైతను నాకుఁ
దొడ్డడునుగాక! నాకుఁ గాదించిన యువకార
మునకైన నేను బ్రత్యువకారము చేయుత్తిండుట
నావిధి. మాచెప్పినది కాలునీసులు కడిగి కొని యాచ
వనముచేసి, భర్తను మనస్సనం దలంచుకొని
పురికండు నీరు చేతఁబట్టి - 'ఓ పాపములార!
నేనె పతివ్రతకు - నాదే సత్యవాక్యము - అని
నారదాదులు తెలిసికొన్నది వ్యర్థముగాదండ విారు
నకింది భక్తిమైపోందు. విదుష్కార్యయలకు ఫలమును
భవించి పిల్లల సత్యవాక్యమును నిలువఁజెట్టు.' ఇది
కన్నులు మాయతోవునప్పటికి కొన్ని మారముగా
బాత్రబాయిని, కొన్ని తొలగఁబోవున్నవి, కొన్ని
మమ్మోరేలుచేయవలసి నిర్భయముగా పక్కననే పండ్లి
గిలించి నూచుచున్నవి. కన్నులు విచ్చినను గంగకుఁ
బట్టను జల్లినది. అల్లంబా కమున జటములన్ను
చ్చిని వివలవలెనది. కొంతమారమున బలపలుకును
శిల్లము వివలవచ్చును. గంగమట్టుకు ప్రేలాపన నిష్ప

అనేక విధములుగా భావము
 కల్పించి. బూద్రప్రాగయినది: నీళ్లుగారు
 3: నుగడుగుకొన్నట్లు కీరము తోకపడి
 2: గల సుతోమము పట్టకాలకుండగలెను.
 యే వాడు మహాపరాధి. వాడు నీవు తల్లిని
 పడి నన్ను గావించింది. నీకు నేను గృహస్థులము.
 నీమీద నాజనము. మీపద్ధతాలకు దావుగ నీజల ప్రవాహ
 మెల్లప్పుడు బాటుచుండునుగాక; ఇది మాస్మా
 పావముల కుపయోగించును గాక; దీని నిల్లుండ నీయ్య.
 నీవగ్గునవైనది, కృతార్థుల కైతిది. నెలవిండు.
 నేను బయటేవులకుఁ బోవలసినదానను, బిడ్డలతో నీయి
 చుటకన్దును, వాకుఁ ద్రొప్పుకు యెత్తుకు. వాకాను
 నిలువదు. వాయనగానక వానమస్మాగములు నివేం
 పును." అని పడిపడి చండుములు పట్టి గంగ కేంకే నెను.
 అనగాయ తన భర్తకడకుఁ బులి పవర్తముగ జగనిం
 దానింజెప్పెను. ముగ్గురు కీరలము మూతులు కిరిం
 కొనును నిజనివాసములకుంజనిది.

సాచీమణులారా! ముల్లోకమున ముల్లకొ
 వ్వుది. పర్వతాకములో పాద్రీకములమున కైకుంక
 ములో లక్ష్మీకారమునఁ కైలాసములో గోరికమునఁ
 అనగాయ కైం గిహుపుట్టి. అనగాయరేచి. అహంకా
 రము మొదలై పాగ రాజుగానఁ జూచును. సావిత్రి
 తిండితనక, నిద్రపోక, అనగాయకై వాపోపమునే
 కగిలోనాదుఁ జక్కులు పెట్టుటకు మార్గములు జెవికు
 మండెను. తనయింటిలోనున్న దుర్వాసుఁడు మొదలైన
 అత్తయ్యలనులపద్ధతులు తిరుగవైచింది. అత్తయ్యపడి -
 అత్తయ్యమమ కాకుండ వడితరము వానిని బిడ్డ - 'నీవు
 నిర్భయముగ భూలోకములో అనగాయయొద్దకు వెళ్లి
 యెచ్చిదిగులులైన బాధించి చిక్కులు పెట్టి వీకాకు
 పజిచిరమ్మ. ఎట్లయిన నందించుకొలయును.' అని
 పంపిన మునివచ్చి అత్తయ్యనకఁ బ్రక్కవైచి పండు
 కొన్న తనకొకఁ బోదరినాదుఁ గాల పెట్టి నిద్రపట్టులు
 మెల్లగ పెట్టమింపిన సమయము గనిపెట్టి, 'అనగాయ!
 భీతించిపో. అది ది, ప్రేమలమాడుమన్నది. కొంతుక
 యెంపిపోవుమన్నది. నాలుక పిడుకగట్టికొనిపోవు
 మన్నదియె యెందువానికితోననెదను. ఈవలకు నెచ్చు
 టకుఁగాని నెచ్చుదున్న వాననని యెందుకుఁ గాని సమ

యముగాదు. కొంతవారుచేసినవచ్చినది. మునిగి
 తలలోని యొక జనుడు పెట్టకొని పెట్టి. దా
 నొకంతునును పుట్టి నొక మునిగి. పల్లములో
 నన్ను పెట్టొని నెచ్చు పరివ్రతవై నల్లబాసము చేయ
 బోయి చెమకకుఁ దగ్గఁకంచును నేలకొట్టి మునిగివాన
 పడి నొక్కతోను గోలలతోను జేరినది తినునుబట్టు
 కొని యెక్కడికోవాయెను. సావిత్రికొన్నగంగమైనది

పార్వతికుండఁ గొంత చిన్నతనపుటనికేసినది
 కెప్పుకొనాదున్నాను. అదికెప్పుడు వాకు నీగ్గిగానున్నది
 లోకమత యట్లుచేయునా! ఏంకేయును ? కిరి
 నొకేదొద్రియలో వెలిగివని పాగలల గూటగాఁ
 బట్టించి. కొంద్రి మహావ్యములో కివనలే గంబ
 యిపత్రి కేప్పించింది. జేకెమ్మనాదు కల్లుచేయించి
 నల్లుచేయుటకు నీగ్గినును మీరు సర్వేశ్వరుని యెంచి
 లోకులగూటలపై నేను నాడింపజ్జు ముగ్గులు నన్ను
 నిందింతురు గావున - ఊ! మీరట్లు తలంపడలను.
 పార్వతి మట్టుయినది. గంగచేలలక. కృష్ణుఁడు గట్ట
 వాడు - అరుంధతి మాట. ఇట్లని చెప్పువానికి, గావన
 నీకేమి తెలియవని కొట్టెనును. నేను ప్రానివాని
 కెవ్వరయినఁ జనునవలయునను తలంపే వాకున్న - వానిని
 వల్లె యనవలయును. నిజనాడిన నిర్భయము. ముగ్గులే
 కాదు. ఒక పండితుఁడు. 'కాలివానుగాదు రాజాడిని
 సమయములో బోగముదానియింటిలో.' అనియేకొకథ
 చెప్పుమన్న నేను నన్నిరిని. ఒక్క కాలివానుగాదు;
 ఇట్లొకమగ్గులో యున్నానని చెప్పెనును. సావిత్రి
 నిర్భయము నేలక చరిత్రము తోకుక తలక్రిందుపడు
 చున్నారు. కాలివానీమి బోగముదానియింటిలోనికేచి -
 యంటిని. అట్లయిన భోజనగ్రతము - అక్షరలక్షలు - అబ
 ధమేవా-నీన వెట్టెము. అపడిమండలో చిట్టివాను.
 అయిన చిట్టివనిలది వాకునవ్వు. పిట్టలు కమ్మ
 నట్లు లోకకేసమును లోకలు నమ్ము. నేనుచేనాను -
 అనగాయ నట్టికల్పితకథలు చాలఁ బెరిగిన వాయుక్తు
 అత్రి తనియిట్లొకేదలవై బాధములించి పండుక ని
 యెను. అనగాయమునఁ పార్వతి తనమగనియెడకి
 భూమి ములోని యొక పామునాడినీ కేమండెను ప్రమ
 గని కీర కన్న పాద్రీ గూటలబడినోమనని పంపించును.
 ప్రమగ్గుఁడు మెల్లగాఁద్రాడును అనగాయమిండి

తత్కర్తవ్యము విడిచిపెట్టెనట - సర్వము మెడమీదికి
 మోసి మోహించె బహుశ్రీ తొంగి చూచుచుండగా
 వాయువున విజృంభణముగఁ గనలక మెలక
 కున్నచో ప్రాశ్నలహలయ నెఱిగి నల్లపరియంజను.
 క్షేత్రసంజెది అగ్రమున యామలయొక్కపిని యడి
 గెను. గారిపంపినదని దానిని కామసుగా మార్చితి
 కేసెనట.

లక్ష్మీ గ్రహగర్వముచే నేమిచేయించిన దనినను
 నమృతమృదు. ఆమె తనకుమారుడను మన్మథుని, వసుం
 తుని తోడిది ప్రంబి, అననూయకు కనోచికారము కలి
 గింపునని ప్రాశ్నాహుపించెను. తనదును నొక్కచేద
 రాలు తన ముద్దురు దిద్దలతో నెక్కడనుండియో వచ్చి
 యగ్రమున అశ్రుమును విగ్రహ విగ్రహముగా ముంపి
 వని పట్టులనినెఱుంగుండెను. తనకుండును గొప్పది అన
 నూను నాకు పట్టులని. ప్రస్తుతానల లక్ష్మీని తనవని
 వని మనస్సునఁ గొంచెము విచారము వొంద, దానిని
 భక్తియొనఁగి నీవు విచారించుము. నీమె యానకాయము
 క్తుఁ జరి గారాయము లిం గుర్చి కుంభాపంజర
 కించి ప్రాశ్నలహలమును వదలు గొనితెచ్చుకలి తన
 యిట్లు కట్టులను, "అననూయకు గ్రహగ్రహ గానం
 ముండు, ప్రాశ్నలహలములు వల్లించుగొన ముండు" అశ్ర
 మును విడిచి చెందున బోనులను. "అతర మనినవారు
 లతోఁ జరుపులో గర్వమునఁ బంకింప గాదని"
 బోధించి. ఇంక నేన్నియో నీకుఁజెప్పెను. వానిని
 మేము మేము నొకనిగ్రంథము వ్రాయఁబలచియింప
 గడిసితిమి. అత్రి బరతికాశ్రమమనకు వేంచేసెను. అశేద
 క్షులకు గొట్టెన, పండ్లుపెట్టి వారి యంటలు విసోద
 ములు చూచుచున్న చూచు వాడవలె వచ్చుననుట,
 అత్రినుంచి నేమను వాచ్చుచున్న కుమార్తెలములు
 గావడిన నెంత గంభీరము చూపబోయెను. సోమిష్ట

త్రములకు గ్రహించి - నీకుంటలు వాయెదనా! నీ
 క్షులకు దోడు మాయవేషములు కూడ నేర్పిన లోక
 మువలెను ప్రాశ్నలహలము. నొలగినాము. వాయ
 ములు మోకరింతు. నీకుమనిమిషములలో నీకుగ్రహి
 నీవనినలముతో నాయాశ్రమము విడిచిపోయెను.
 అని మోకరి ముగ్ధునందు నీర్థవతి కనబోయెను. లక్ష్మీ

యేమిబరగినదని కొడుకు నడుగలేదు.
 మానమును గొడుకు చెప్పలేదు.

ఒక్కొక్కరిగర్వము నీటిరిగా
 కానివనస్సులలోనకూయమతంత వృద్ధి పొంద
 అననూయ పాత్రివర్త్యము వారికి ఘనమనిపిం.
 వానికింకొక్కరిగర్వమునయిచ్చివెనె. వినినకు.

ఒక్క ప్రాశ్నాహలమగు. అమోఘ మృదు.
 కడు వది, విద్యుచ్ఛేదక, బాగలగా, మోకరించు
 విది. కన్యార్థముననే వ్రాసెను నుకరించి స్వర్ణము
 నకుబోయెను. ఏమాలనో యొక్కమూలఁ బడియుండ
 మని యెన్నక పెద్దకుండల కెవరుపెట్టు మనవారిం
 జామిబరతనా. ముచ్చు ముచ్చుగా నొకరికొకటి పోయి
 తిరుగుంప, కుండు వృద్ధులుగా తెలఁపబోయెను. వృ
 థైవదవలకు, కార్యమృలము ముగ్రుంబును. గానలయు
 వని యెన్నుకొనునర గ్రహములు, వాయుస్థానము కెక్కులు
 మనకు విడిచిపే. వచ్చున, విడిచి, వరకము నును స్వర్ణము.
 కనుపులోని బట్టులనుండ నొక్కొకటి వేర్వేరు
 వారు మాకించిన పంజరములనుండి, తత్రివలలో
 కేరలము యెక్కుము. నేను తత్రివలలో నొక్కరినగా
 నిలిచెదనని యధిప్రాయము వడిగినది. తననని
 లొంపము, కొన్నిను ములు కెక్కులయొక గొంపము,
 పండ్లుభిలో నిట్టించి. విద్యుదుకు మనవి వ్రాసి
 కొన్నిది. కానినెను సభిలోఁ జెప్పినాడు. సభిలో గన్ప
 పంచేనాను- ఉచ సభిలోఁ జెప్పించి యావిమయమై
 చర్చించి నిర్ధారించేయండని యింద్రుడాకాగిరము
 విధిని వేడ్కిగావ్రాసి మృహస్వతి రెండుకలుంపెను.
 కన్యకలనులకను దాని బట్టులోఁ బెట్టెచిట్టిది.
 చ్చివలపులకున్ వాకాయమునకు ములంపచ్చినవాయని
 చ్చుట యగునుమందును. ఒక్కనాడు నుపకామింపి.
 ఎన్నుట, బలయెదులు, కన్యకలు విడిచెను, నేనెంత
 వాడను, మీరు వాకీ గౌరవమువిచ్చిరి. అన్నదెను
 గావని మోరలేగినియున్నాను. ఎన్నుక గొంపము
 వాడుఁబరమమనఁగె నొంపించి ప్రియక యాకాగర్వ
 క్రమమునందు భింతునీకుండ సభిని నిర్వహించు
 దుగని ప్రాశ్నలహలమును విడిచివచ్చెను. తన మనసు
 భావనను, వాడుక ముక్కలను కెవరెన్నుకొనెను

మాతృవృద్ధిమొదలు సభాగృహానికి
 నడి ప్రక్క బాగునఁ జేయఁబడియుట మీరే
 ముక్కలు చెప్పుడని ప్రక్కవారిని నిల్లుట
 ముగిసిన పిమ్మట యథావిధిగా కార్యక్ర
 మములు జరుగఁజేయు రని చివర ప్రకటన
 జరుగి కన్ను దెప్పఁజేసెను ఇంద్రమున్నది. ఒక్కటి
 యంశము. దీనికిఁ గార్యక్రమ వక్కాటరెడని లేరని
 చివర ప్రకటన జరుగఁజేసెను. నీకొకటిగాయని
 కథనము. ఇంద్రముకాని భక్తిని వలనను ముగ్ధముగా
 జగ్గముని యొక్క కేదేమి క్రొత్తయనియో యీ
 వస్తువులు మొదలైనవి. ఇది యొకపద్ధతి. కానిందు.
 పద్ధతి ప్రకటన ముగియించి కేదేమి వస్తువులను
 అని పద్ధతిన సభాగృహానికి లేచి చెప్పిరి. కట్టిపెట్టె
 నను. విశిష్టము చెప్పను. సభ జరిగినది. తీర్మాన
 మిట్టలుచేరిరి.

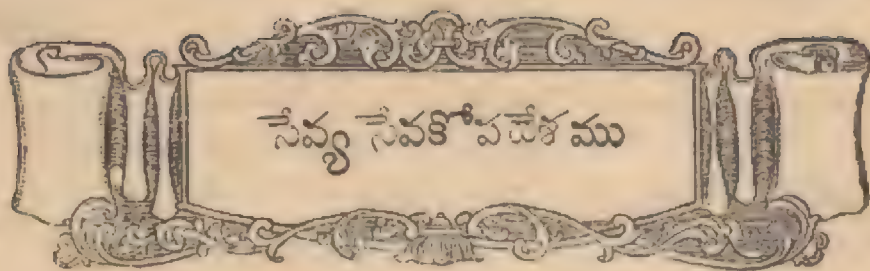
“ఇంద్రుడుగారు నియమించియు నర్హత ప్రార్థ
 నమునఁగి సభవా రిట్టిప్రాయ పడుచున్నారు. కొన్ని
 కొన్ని చట్టముల ప్రకటన రద్దుచేయుట, మార్పుట,
 సవరించుట మొదలైనవి కొన్ని రాజ్యములలోఁగలదు.
 ఇక్కడను ముఖమునకుఁ జెప్పఁ జూచితిమి. ఇప్పుడు
 చారము ననుసరించి కవచధారిని గుడిలోనికి రానియనుని
 న విప్రులు, కవచములు, వివాసములు ముందుజట్టులేనివారె
 యైనది ముందుగాఁ జెప్పుదురా జనుచు. ఇది సభ
 కను నొప్పు ప్రకటనకాదు. ముందుగాఁ జెప్పఁజేసి
 తీర్మానము. విప్రుల కట్టవములలోనికి వారెన్నివిధము
 లుగాఁ జెడిసెను విధవలే చెప్పఁదగుదురు. కన్యల కట్టవ
 ములలోనికిఁ బెంపవనని చెప్పినను గన్యలనువారే రావల
 యును. వివాహమైన వారికట్టవములలోనికి నాకబరి
 వారుగలదు. ముందుగాఁ జెప్పఁజేయుదు. ఇప్పుడు
 జెప్పినను వివాహసంస్కార మైనవనియెనుకొనిన వారే
 రావలయును. విధవలన్ని వివాహికిలని భేదము లేకుండఁ
 బరిచర్యలందును నొక్కభేదములో నుండవచ్చును. కాని
 వివాహముకాదు. కట్టవము ముందుగాఁ జెప్పఁజేసి
 పరిశ్రమముగాఁ జెప్పఁజేసి మి? సభికిఁ జెప్పఁగా
 ప్రశ్నముచేయునది. పరిని బుఱచించునది ఇట్లెన్నియో
 రితులు. ఎన్ని కీటులనాలోచించినను చెప్పికాని వారికిఁ

బతులున్నారో లేరో బహిరంగముగాఁ దెలియదుగానఁ
 గన్యకులు (కన్యకలనఁగాఁ జెప్పఁజేస్తే భేదములేకుండఁ
 బెట్టికానివారు, పరిశ్రమలలోఁ జేయుట కిటుకలుగను.”

ఈతీర్మానము నేకశ్రేణియగుగా వామోదించువా
 రున్న యెడలఁ జేతులే ర్తమంటిమి. ఒక్కడను జేయెత్త
 లేదు. కాబట్టి తీర్మానమయినది అని యగ్గముడు
 చేరాలచేయు నప్పటికిఁ గొందఱు సభ్యులు దీనికంటె
 ముందఁ, దీనికంటె ముగ్ధమైన సభలోనికి వెళ్లవలయు
 నని లేచిపోయిరి. కేదో గంటక్రిందనేవచ్చినట్లు వ్రాసి
 కొందఱు మార్పుండిన వెంటనేవచ్చిరి. కరతాళభ్యను
 లతో (చిత్రలతలుమాత్రమే) సభ ముగిసినది దేవేం
 ద్రుడుగారి యొద్దకుఁబంపిరి. చానిప్రతి యొకటి నర్హత
 కిమ్మనిరి. చిత్రలతలుచేరిరి. నర్హత పదిమందికిఁ
 జూపించినది. ఎక్కరికిఁ జూపినను నిప్పుమోజును.
 భూలోకమునకుఁ బోయి పెండ్లియైన దనిపించుకొని
 రావన్న వీరి పట్టు దీరుదువను. అయ్యో, తీర్మానముల



మార్పు చేయించు సందర్భమున ముగిసిన సభాసభ్యుల భేదము.



(క్షేమేంద్రుని కృతికిఁ చెలుఁగు)

శ్రీరాజా నాసిరెడ్డి దుర్గా సదాశివశర్మ ప్రసాద బహద్దరుగారు

ఉ. వాకిట వడ్డెబడ్డె గని వడ్డెనఁ పెట్టులొ చేరి రా సమా
లోకముచేయఁ జేమనపులుక గడపూలిరముల్ పోనప్పుచుక
న్దొక్కొనఁ జేగినకా పెదకు గంపెడుతెప్పలు, లింపులందుఁ గా
లాకృతియొకఁ బిశాచమున కాలని కేమిట భేదమోకిదా !

చ. గురులను రాజుగొనిపులు గొల్వొడు కొల్కును రాజవాసుక
వరియఁ బలువఁ శిశ్యుని వారిక విత్తియునే తిలుచెడుక
సరిపతి కీడుమేల్ల ను గనెడు స్వకార్యములే కనుగొనుక
తొలుచుఁ బడుక గడుక జడుయి నెవకుఁ దెప్పడు శ్రీనివాస్తమే.

ఉ. చేరిన గోతఁగుల్పువిషచిత్తులు మత్తులు, బ'టదుమ్మునక
గూరిదు సీమొగిమ్ము, వెనుగోలయు నుడిమ, ద్వారాపాత్ర
స్సానిపుత్తి క్కదొకఁ జంపనఁ జేసెము పుణ్యకాస
ద్వారము ; మూఁఘండా యడట కుఞ్చపాలు రిదొక్క లేమరా.

శా. అన్నా ! కట్టవిడచి ! సేవకుఁడ ! పోవాశా మహాదాసముక
గన్నా, పో, నయయో నపునకుని రాగి ద్వేషదోషాద్విహక
మట్టవిక భావయుంకవే వరితకుక మాహేశ్వరుఁ గొల్వు మా
పక్షత్రాణపరాయణుల దేశయ విక బాలియ న్నొచ్చెదో.

గీ. క్షౌరీలేసు యవివేకకారణమున, నలయు పైవెఱుగు లేన్సగా విడువఁ సుమను
తెడ భవగ్రంథి విక జనియి ననీక, దివ్యావిశ్వాసునఁ గొల్చి భక్తు లొనడు.

ఉ. వ్యాజులుగకు నిత్య మానాసమగువాడు, విజనసుఖేచ్ఛులై నెలయునాని
ననుగోళ్ళగులు వారి బడిపొచటం బడి, యూడిగం బ నరించు టడుగుఁ బీత

ప్రేమకు యీ జన్మకల్మషములను జగమున నుండి, చిత్తమును ముక్తియొనగ జేసి
విముక్తులను ప్రేమించు శ్రమములను జల్లి, యీ జన్మకల్మషములను

గీ. వ్యావరణములను మోచి రాక్షసుల చెరువగుట్ట, బాటున మోవవలెనౌత గీలుకొలిపి
వివృత్తియనుభవంబో నుడి పొరకు, శుద్ధసౌఖ్యప్రసంగముల బామరయ్యె!

గీ. వృత్తిచేతన జగము జీవించు; నిజము, వేరికో కొందఱకె నేవ వృత్తియగును
దాన్య మృగముల కిట్లే తన మగుటకు, మునుచే దానిం బ్రోవులు పెనుపెనులు.

గీ. ముగియుల కల్ప మున్న నెవరెనువాడు, తోచుకె వారనామలకి దోగువాడు
చేరి గీ. ముగియులనువాడు చెప్పనీది, బుద్ధిమంతులు సౌఖ్యము పొందకొరకు.

గీ. దేశమెల్లను దాన్యులు కెప్పులుదేత, గూలు కీకాలమున నిది మేలునున్న
నని యున్న కత్తిగా నుండును నీది, కప్పివాడె మన్నింపుచే తప్పవములు.

తొలి పలుకు

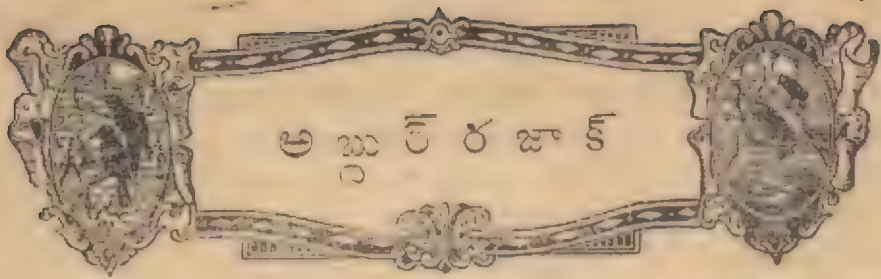
వ్యాసదాసునిది రామాయణమున
జేమేమోద్రమహాకవి యీ నేవ్యసేవ
కోకి దేశమును వివర్ణించును నీచోచినాడు.
అతడు రామాయణమున వ్యాసుని
మహిమను నువాడు. వివర్ణించును నీచో
దు ముచ్చరించును. వానిలో
గొన్నివివర్ణించును. అవి దేశవివర్ణన
చర్చ, దేశోదేశము, సువృత్తతిలకము,
మొదలగునవి. భారతమంజరి, రామాయణ
మంజరి, భావార్థము మంజరి, మొదలగునవి
యీహానకథాప్రసంగములు. వీరివ్యాసదాసు

వివర్ణించును. దేశములచేకాక తన్నును
వివర్ణించు కొని దోషములు గణించు
వాడై యున్నాడు. జేమేమోద్ర వివర్ణన
సాక్షాత్తుని నీచిన్నించును ప్రకటించును
న్నది. ఇందు నేవకుల కుడుసంకటములను
భార్యములను చక్కగా లెక్కించినాడు.
వర్ణించును బుద్ధిమంతులను
పుట్టిము చిత్తమును, లోకవృత్తిమును
బుద్ధిమంతులగా నున్నదిగాన ప్రయోజి
పాఠ్యమిది. 9-87 శ్లోకములు పాఠ్యమిది
లేదు. అవి సరిగా దోషలేదు.

జయంతిపురము
29.1.1925

వాంఛి ముద్రా చదవవలెననినాడు.

నెరమొక్కము



భావరాజు వెలకట్టిపాప రావుగారు, పి. పి. పి. మల్.

అంపుటము ౧, పంచ ౧౨ తరువాయి.

రాయల సందర్శన భాగ్యము

“ఇట్లుండ వోనాడు రాయలవారి సన్నిధినుండి వానిని పిలువించి, పార్వతిమణి ముగ్ధునిని దని, తెలియజేసిరి. ఆసాయంకాలము నేనును సర్వసన్నుతుడై, కొలువుకొనుచు తో, రాయలసన్నిధి ప్రాప్తికి పరమావసరము నొందును, నాడేకాక చికిత రానుసారముగ, నైదు పారసీకయుల ప్రమాత్వములను, తొమ్మిదివకములు విక్రమింప, ముగ్ధమును ముగ్ధునిని, అంగీకరింప, చెందుపక్షములలోపెట్టి, రాయలకు కానుకగా సమర్పించిరి. కానుక కిది విశిష్టమైన నలువది ప్రంభములుగల సభావస్తువులను సర్వంత్రైవిధముతో వోకవేదికపై గల సింహాసనముపై రాయలును భోజనమిచ్చుచై, వాడు దర్శనమిచ్చెను. కర్ణాటకాపాలుడైన నా రాయలు ఒకవంక, పండితులు బ్రాహ్మణులు, కవులు, వేదాంగులు, వేద్యులు ఒకవంక, వీరభటులు, సామంతములవశేష్యులు జరిసి కొలువునుండ, సుహృద్భిముతో కొలువెదిసి యుండెను.

1. అబ్దుల్ రజాక్ ప్రాప్తికి దీక్షపట్టమును సంతయునును తాను సంతమిచ్చెను. అప్పటికి నవదినపంపనరముల నుండి వీలునున్న యిమ్ముకి దేవరాయలు సభావస్తువులపై దిట్టించి తీసియెను. ఒకవక నీ పారసీక రాయలవారి సందర్శించివది, యిమ్ముకి దేవరాయలు లనినకాకా? కాకున్న మరేయెవరై యుందురు? ఒక్కటి నిజముయి యుండవచ్చును. యిమ్ముకి దేవరాయలు శ్రీ. గిర్రకరి ఏక్రమవారియను ప్రభాముగ సందర్శించియిరి. ఆదిభాగమున, వారినే నగనింపవలె అబ్దుల్ రజాకు దానవదు. కావున, యిమ్ముకి దేవరాయలు, కాయవంటి వాడు గావచ్చుననియు, స్పష్టకాయములను దెలిసి, విన్నవాటకే సింహాసనమెక్కి యుండుటకలవాడు. వయసు మీటిన వాడుగాడనియు నూహింపవలయును.

2. అబ్దుల్ రజాక్ రాయలసన్నిధినుండి యుత్తరములను నాగులకి పొమ్మారి కర్పించెను. వామూరి ఆయుధములు తమకు గాను దొరికికొనినపుడు అబ్దుల్ రజాక్ కన్పించెయ్యుండును. అందులను శ్రీ కర్పించెయ్యుండునదికి ను గొనివెళుట జరిగియుండును. తమకు పొమ్మారి సన్నిధిని సరిగిన పరాధివములు, విరాధివములు, గమము గా వర్షర్ రజాక్ చెప్పక వదిలాడు.

అతడు పశువునున్న పశువులను యుగిస యుగిస లను ధరించియుండెను. మెడలో, నడకపై సువిరమై నలకు ముగ్ధములను ముగ్ధులను సందర్శించు వావాదిగర్వ భూషణములను ధరించియుండెను. అతని గుండుముల విలువ ప్రపంచమున సర్వము కనుక మాడ కట్టకాలకు; అతడు పచ్చని కుంకనపు మేనిచాయ గలవాడు. కొంచెము పలుచగానుండి పొడవైనవాడు అతడు పర్యాయమున వారి దిన్న వాని నూహించి గానుపించివాడు. 1. అతని చెక్కిల్లముక పలుచగా నున్నది. సొగసైన మీసమున్నది. గడ్డము మాత్రము లేదు. అతని మాపులును, దృష్టియు, చల్లనివై హృదయానందకోమురై విశ్వాస, భయ, గౌరవములను గలిగింపజేసినదిగ నున్నది. కొలువు కూటమును ప్రవేశించి నపుడు నేనును గౌరవమాచకముగ కిరగుచుంచియుంటిని. ప్రతినాయకులు, రాయలకు నన్నెటిగించిరి. రాయలును అంతట నన్ను దిరగిరిని సంభావించి, తన చెంత నూర్చుండి నాడ్చెను. నేనపుడు నా ప్రభువునందలి గుహ్యరీతును రాయల కంపించి, 2. నారదు దానిని

తనకు వానిని ప్రకటించి చూపించి యిట్లనే వచ్చిం
 న్నప్పుడుగల భావముల బట్టెను. “హఠాత్ ఆత్మం
 తానక శాశ్వతములలో పుట్టెనని రాయబాళమున ను
 తోపును గాంచుట నే నాహ్వానము పరమావంతికి పై
 నది.” నేనాపయమున, నూపిరి నలుపకుండునంతటి
 బట్టెనుగా నుడుపులకు పుట్టినవాని ననుకరి, తనక
 మను దాచుకొనజాలమి యుష్ణము పైకులికి, నాకు
 మున్నగుటలు గ్రహ్యతేమి జ్ఞానము. అందుచే నేను నెం
 లుచే బాధకొందునది క నాహ్వానముననుకరింప రా
 యలు, నేనుగోమన్న పట్టెకొనినను కనుక నాహ్వా
 నాకు ప్రసాదించిరి. ఆనకకాశవసువను నేను మిక్కిలి
 అలరితిని. ఇంతలో నేనకులు కొండలు ఒక బంగరు
 పల్లెలలో నెందుమెదల నిలచువాకులను, ఇన్ని వాక్
 లను, నగంబ్రవృత్తులను, అయినవన్న పాములు
 గల తోకి పట్టెననియు. నెందుచే నేనారమునెట్లు పట్టి
 కన్నునను, దెట్టెనుననిరి. ఆ కన్నునతంబూల
 మందిన తరువార రాయలు నెలపురిసికొనుట కను
 జ్ఞానిచ్చిన విడిదికి వచ్చిచేరిని. నాకు విజయనగ
 రమున నున్నంతకాలము దినవిచ్చమునకై నెందుగొ
 ఱ్ఱెట్లు, ఎకమిక్కడోర్లు, ఒకరెండు నేయి, ఒకమూడు
 పంచదార, రెండువరహాలును, పంచలకుమండెను. ఈరీ
 తిగినెనుఆవగమననున్నుంకిమతులగునయినెయం నెను.
 వారమునకు నెందుపర్యాయములు, రాయలుకొలుపు
 నకు నన్ను లింపనంపుమండెను. సాయంత్రపువేళ,
 నేను సముఖమున కరిగినపుడు, రాయలప్పడవపుడు
 మాయేలికాయన భాకానిసయ్యడు ముల్తాను వారిని
 గొల్పి పుకెలప్రశ్నించు నేయును నెట్లెను. కొంతసేపా
 మునుండి నెలపుకొని యగుడనయమనున, తొలి
 నాటియట్లే కన్నూరతంబూలము లంగారుపణము
 లందునందలగల పట్టెనంది యొకటియు, నాకొనంగ
 బడుమండెను. ఇట్లు నన్ను బహువాకము సంతోషమున
 నొకనాడు రాయలు, నన్నుచూచి, “ఓయీ! మీ
 రాజులు, తమకొలుపు కేలేమి రాయబాళులలో నుఖ
 విజయనగరీలో నెకవారికి నుత్తరీకా మిచ్చ
 గొలిపింతురా. కాని నీవు ననుత్తరీకా, విజయనగరపు
 ననుత్తరీకా నీవో నాకు ననుత్తరీకా భాగ్యము ల్గిం

చు నావున, అందులకు నీయట్లు ప్రకటన నెంప
 బడిన రాయబాళి కుదిరియె నీది భాజనమునకు మాకు
 గా, మాగారపమున జాపుట కీ సుపర్లటంకము బాస
 గితిమి.” యని పలికెను.

తమలపాకులు - తంబూలము

* * * * *

ఈ తంబూలము నమలుటచే నాబోలునేమి
 తనలనాకుయొక్క గుండులనలనకేమి, కల్లెంబూసా
 లుడు అంతఃపురమున, నిందుమించుగా నేడువందలమంది
 రాణులను, ఉంపుమకల్లెలు భరించుకొనమన్నాడు!
 అంతఃపురములోనికి పరిచేయి నెచ్చెనన నాకొన్న వాకు
 సయితము బోరాడు. ఒక్కొక్కయువతికి, రాణిగాని,
 ఉంపుమకల్లెగాని, ప్రశ్నీకముగ వేళ్ళులు వపరులు,
 పరిచారీకులు, విజయనగరమున గలరు. ఏవొక్కొక్క
 రాణులయిన, యిద్దరు ఉంపుమకల్లెయిన నొక యింబ
 నిలవించును. ఈవిశాలరాజ్యమున దెట్టెనయిన నుందరి
 యగు వాణికయుండులు తుట్టెనెదోనని నెంబనే రా
 జామె బననీజునల యనుజ్ఞ బడసియో కొక్కమిచ్చి
 యో, ఆహానినను, తీసుకొని వచ్చి మహాప్రభవముతో,
 తన విజయనగరము అంతఃపురమున కేల్లకొనమందును.
 రాణివాసమున తేదిన తిరువార వామె యొక పరునికంట
 బడదు.

నాయకును జాపుటకు జరిగిన ప్రయత్నము

ఈ చరిత్రకారు డింకను కల్లెగొటనగరమున,
 కారణంబున నేచియుండిన కాలమున విజయ నగర
 మున దారుగ మయిన వింత వృత్తాంత మొకటి జరిగి
 యుండెను. అందరి విశేషము లిట్టిది. రాయలపొద
 గుడు, తన విజయనగరము వాకిన భవనమును నిర్మియ
 కొనెను. నాతిమన్నునాప్రవేశనమోర్కనమునాడు రాజ
 భావముందుగల నుల సామంత మంపల్లెల్లెలను, నేనా
 కులను, ఉంపుకలను, వింతకలను నాహ్వానించెను.
 ఇట్లుచే నేనెంబల నూనాకనంప్రవాయనలను జట్టి
 బిరుదు చూచుమండగ నింకొకరు కుజింపక. విందునక
 మునునెంచిన ఉత్తిలంబులు, ఆనాత్మ మందరియిన
 యొక వికాలములపమువందు నభావాలయి యు
 యజమానియో, లేక యాతని పరివారములో పె

యొకటి అధికము పొందుచున్న ముఖముకడకు వచ్చి, లోపల నిడుమున భోజనాదిము వారగించుటకు ఒకని తరువార నొకొకరిని లోనికి దీసికొని వాపుమండిరి. ఇంతలోతనై పంపింపునకు వచ్చియు వంగునల నున్నవానిములకాతరి కప్పించి, రాయల వాడునుడు ఖేరీ, మృదంగ, ధక్కా కావోదినాద్యధ్వనుల తనమునగొనాద్యవి శేషములతనము, పాత్యములమున గించురుమని ముగత్రానునట్లు కోలాహల శబ్దమును చేయుచుండెను. ఆ సప్తమండపముయందు, నొక మాటు మొదటి కట్టములపాతముగూడ వివరింపలేదు. ఒక్కొక్క అధికరి భోజనదీపకొనివాపుము. ప్రక్కే మందిరములందు కూర్చుండలేట్టుమండిరి. అట్లు ఒక్కొక్కడే లోనికి ప్రవేశించునపుడు ద్వారముచెంతకు తలుపుచాటున దానుకొనియుండిన హంకకు కిరువురు, హఠాత్తుగా మీదపడి, యంతరి కత్తితో బాడిచి ముక్కలు ముక్కలుగ కట్టితమమండిరి. అదికొన్నంత కాల ముచ్చటినండి యతిర్వరికముగ గొంపొనబడిన గంటపీ, వారయొక్క ముచ్చటిననుడు లోనికి ప్రవేశపెట్టబడుమండెను. అనాడు అతిథులయినవచ్చిన, అర్చియ పీనుడెవ్వరను తిరిగి తమ యింటి ముఖమున కూడ బోయి యుండలేదు.

అనాడు జరుగమండిన పేర, తారముల భోజనమున, నూతన గృహప్రవేశ సందర్భమున నికపరాధులను వారెవరి ప్రాణములు, పరులెటుగకుండ ప్రూరముగ నైకొనబడుమండెనో, యాహంతకుని పరివారము తప్ప నొరు తెవ్వరు నెఱుంగరు. ఇట్లు నగరమున నూరును, పేరును పలుకుబడియు గల్గి రాజధర్మిగల ప్రతిమనుజుడును దానియముగ పధింపబడియెను. ఒక మూల నీ దారుణ కృత్యములు జరుగుమండి, రాయల సోదరుడు, రాయల యంతఃపురమునకు జనెను. అచట కొనిలివాండ్రును మచ్చిగలాడి, తనయింట జరుగుచున్న విందునై యాచ్యరించి, మెల్లగా వారినయి నొకరి తరువార నొకరిని తనయింటికి బంపిస్తచెను. ఇట్లు యింపుమింపుగా, నగరికావలివాండ్రనందఱిని బంపిస్తచెది, మెల్లగా రాయలను సమీపించెను. రాయల సమీపమునకు వచ్చినపు యాడు నొక బానిస పల్ల

రము బట్టకొని, యందొక వాకును బాదియుంచి దానిపై తలబహుకుల కప్పించి ముంచెను. రాయలను సమీపించినతోడనే “జగత్పూ! వీరినవారి, విందారగించుటకై జ్యోతిష సమ్మేళనము చేయబడినది. ఇది తమ రాక మా కనుగ్రహించ వేడెదను.” అనిపల్కెను. అప్పుడంతయును, కారం జమ్ములు జను మహారాజులకు రాజోపు విషత్తులు మూదిరిమరుమందునవి పెద్దలజలన విందును. అందువలననే కాకలూ రాయల బుచ్చివీరియని తన కన్పట్టకగా మమ్మచో ము తమ్ములి యాచ్యరి మంగీకరింపజాలకునికి మునియకలగుననియు వేడుకొని విందునకు బోయియుండలేదు.

రాయ లిట్లు తన మా యోపాయమును భగ్గుపఱచింప ప్రారంభించి, రాగ్రహమువల్లలాలక, వాదుర్యాధుడు పల్లెరముమండి దాకును దీసి రాయల దేహముంతయు తూట్టపడునట్లుగ హఠాత్తుగ మీదపడి గాయములు గలుగజేసెను. ఈ దారుణ కృత్యమును లేకమయినను అనుమానింపకయున్నవాడుగావున రాయ లసహాయుడై, గాయపడి, సింహాసనముమీదనుండి వెనుకకు పడిపోయెను. ఇద్దురాత్ముడంతట రాయలు మరణించెనని భావించి, తన చెంతనున్న నేపథున కాతని కిరము ఖండించినట్లనవని యాజ్ఞాపించెను. తానును తమకము వాపుకొనజాలక, రాజద్వారము కడకు బోయి, యచ్చట నున్న పరివారముతో “నేను రాయలను, మంత్రిని, ధన్వాయకులను, వందలేక్యరలను ఎల్లరును జంపితిని. ఇప్పుడు సింహాసన విడిచింపున చెయివ్వాను” అని లింగరక నటచెను. ఇంతలో రాయల తలను గొట్టుట కాజ్ఞాపింపబడిన ద్రోహి మెల్లగా రాయలచెంతకు చేరి కత్తి యెత్తునప్పటికి, రాజులు సింహాసనపుకాలు మారకొని లేచి ఖడ్గమును దీసికొని యాహంతకుని హృదయముపై హక్క ప్రేలుచేసి క్రంభకు బడ్డద్రోసెను. అ సమయమున రాజధిక్కై, విశ్వాసములుగల యొకభిటుడు అంత నొకకు భీతచితుడై మూలను దాగియుండి రాయలు లేచుటయు, జీవించియుండుటయు గాంచి ద్రోహము చెప్పకొని, రాయలకు సానుమతోయి, హంతకుని యనుపురి కంపియుండెను. రాయలును, జరిగిన వీధిత్వమునకు చెఱగండి యాధిటుని సాహాయ్యమున, అంతఃపురము

లోనికి బారిపోయెను. ఇంతలో నారాయణసోదరుడునిం
 చొప్పు ముక్తి యచ్చెరువైనవారి ముందరి నిన్ను రాము
 లుగా బరిగణించుటననదని యాజ్ఞాపించుచుండెను. ఆ
 సమయమున నాయలే మరియొక ద్వారమునుండి ప్రవేశించి
 “హీరో రాజుడ్రోహులారా! నే నింకను చీవించి
 యుండగనే మరియొక దురాత్ము డెట్లు సింహాసన మధ
 స్థింపగలడు? నా కండ్లయందు ద్రోహియై వాసింకా
 వలె నెగిసిందియున్న నాతని పట్టుకొనును” అని
 పిల్చిననక నామ. ఈ సందర్భమున ని శ్రీరాములు నామ
 లోకించుదున్న జనసమూహము ఆమృతాతివాసపుని పై
 బడి కత్తులతో కండకండులుగ తీర్చివైచి చంపివేసిరి.
 రాయ లంకల కొలువుదీరి, లేన యితర సోదరులను, సా
 మంతులను, బోహాయి, ధన్వాయకులను రాజబంధువులను
 రావింప నాజ్ఞాపించెను. ప్రధానిక తప్ప నందరును
 న్యాయులైన శృంగేరులను బోహాని రాములు కట్టు
 డయ్యెను. ధన్వాయకుడనబరకు ప్రధానమంత్రి, ఈ
 దొంగు విప్లవమునకు కొంతకాలము క్రిందలనే సింహా
 ద్విపమునొనకు పంపి పై ముద్రయించెను. శిష్టా ఆతి
 డును చచ్చియేయించును. రాయలును, రిజరా బధానియం
 డిట్టిభూరకృత్యము జరుగుటకై చాలకపిచ్చు చింతించి
 ధన్వా మహాని మంత్రి, పంపి నే నాముచేత స్వార్థముగ
 రాజులనదని సింహాసనమున చాచలను పంపెను. ఈ
 దుబ్రహం చెమాత్రమును శిష్టముగలవారి ముందరి
 ప్రవేశయిండ్లగనే కాన్పించెను. అదియ బోహాయెనా,
 మరియొక విధముగనో చంపించి తీయించెను. నాటికలం
 బముల నన్నింటిని నాళిముచేసి వారి సొత్తు స్వాధీనము
 చేసికొనెను. ముంపు విందునకు శృంగ ప్రవేశించి
 మునకు ఆహ్వానము గొనివచ్చినవాడుమాడ మిగిలిన రాజ
 డ్రోహులవలెనే తీయింపబడెను. ధన్వాయకుడు రాజ
 గాత తిగివచ్చినది శిష్టా తిగివచ్చినది మిగిలిన శిష్ట
 దుగ్ధమానకువచ్చెను. రాయలు సముఖమున ధన్వా
 యును కటాక్షవిత్తుగములతో దయ చూచినపుడు,

అరిడు సాష్టాంగముగ నమస్కరించి “యేలినవా రేను
 మా ప్రద్రవమును ముఖముగ చాటచేసిన యీ కృపనును
 నాశ్రయింపఁబడెను లక్ష్మీమయమన్నాను” అని శిష్టా
 ను. శిష్టాశిష్టాను రాయలకు గొప్పగండము పొన్నటనే,
 పువ్వునియ న్మృగావన నన్నాచుడును నాహర్షవది
 నాహర్షములు స్వాధీనమై కృపములో జరుపబడిన
 దని యాజ్ఞాపించి సన్నాహము చేయించెను.

మహార్జునమిత్ర మహాశ్రమములు

ఈదేశయులు భాగ్య, వైభవ, లల సంపన్నులు.
 అందువలన, తమవిశేషమును, విశ్వరూపును, గోవిందును
 సగర్వముగ ప్రకటింపవలయునను కొతుకము గలవార.
 ఈ మహార్జునుల మండగ నీరా నాక, ఆది మండలేశ్వ
 రులు మున్నగువారల, తమతమ ధృత్వకృత్విధముల నను
 సరించి ఆతి వైభవముగ జరుపుదురు. ఆమహాశ్రమ
 ములు కన్నులుపండువుగ జూడఁబడినదేకాని వర్ణింపనలవి
 గాదు. అయినను ఆమహార్జునిమి వృత్తాంతమును వర్ణించి
 తరముచూడెదము. ముందుగా సామ్రాజ్యములోని యన్ని
 ప్రాంతములనుండియు; మండలేశ్వరులను, నవనంద
 లేశ్వరులను, దుర్గ భవతులను, బోహాయిలను, నాహర్ష
 ముల పండుగలను రాజధానికి రావలసినదని యాజ్ఞాపిం
 చును. కొంచెము ముందేశ్వరుల నాశ్రమము రాజధానిక
 మాడుమానముల ప్రయోగ మారమునందుగూడ నున్నవి.
 అనర్చిన సామంత రాజులంబంతును లేమ పరివారములో
 చేయేసియేమగలను తక్కువగా మండ నుండును. తుపా
 నుచేతల్లజ్జలవైపు, నాహర్షిని స్వామి మహాసముద్రప్ర
 కరపములవలె గీను త్త గజములు తొండములు విడరు
 కొనును, పోగును లేమచు పోవుకొనును నడచు
 మిందుక. ఆమర్త్యే ధముల ఘోరకారములు మేఘగర్జనము
 లని శ్రమింపలేయింపుండును. తొండములకు ముఖము
 నను తిళితగ మెగయు యినుపకత్తులు, బాతులు, బల్లెలులు,
 తిలక నకవలములును నీవల్లంకారధివలములతో,

* శ్రీరాము యొక్క సోదరుల ప్రధాని యవ్వడో చెల్లెలును తోబుట్టువుడెను. ప్రధానితో
 ధన్వాయకుడు, శృంగేరు దొంగు ముగ్ధులు కట్టుకున్నాడు. అతడు నాటికి ప్రాంతమునను, నాహర్ష
 ను గలసిన కరిడే అధిపతి.

† శృంగేరులో నాహర్షునిది మహాని యనిపించెను.

వింతవీరిరంగులతో, కృంగారింపబడిన హస్తదాల నమర్చబడి, యాడుచుండు లొండొంటి నొరవెళినును, గొండుములు పాచును, మామనొండ్రును బెడలును, చూపులు విసరు ఫలముల నందుకొనును నడచు ముందును. ఈనీనులలక్షణాన్నివ్యవహరించునది బ్రహ్మకుల పరిపాకమునకులెంచిన గానీనాండ్రు, కొద్దిగ నాండ్రు, చిక్కుననొంటు; మున్నగువాని అక్షయములకు నేర్పరికెనమును, చూపు విద్యలను ప్రదర్శించు ముందును. ఈనీనుల ముఖములపై, గొండుములపై, వింతవీరిరంగులతో చుట్టబడిన యాడుములు కత్తిములు చిక్కునబడి మనోహరముగ గట్టబడియుండును.

రహస్యమానమున పూర్ణిమనాడు (విద్యైంబును ౧౪/౪౬ శ్రీ. ౩.) వికాలమయిన యొక మైరానముగిగా రాయలు దేరాలు చేయించి కొలువుండెను. అది దేవు అడిగి ముహూర్తమును రాజ్యమునందలి మహాప్రధానులు, దళవాయిలు, దన్నాదులు, మండలేశ్వరులు, బ్రాహ్మణులు, రాక్షసులనుతోలు ఏనుగులు రాయల ప్రముఖమున కొలువు బలిసియుండిరి. * అవికాలమయిన మైరానము, నవవ్యగింజలు చిల్లిన కాలవి యా జనపరూపానా, నడుచునదియు మహాన్నేతములయిన యేనులు వింతరంగులు కనుజ మిరుమిట్లు గొల్పుచిత్రములు, పతాకములు, హస్తదాల, అద్వియు నొక మహాప్రభువును చుట్టబడి యుండునది.

మండపమయిన యాడుములనందు, కనుగొను మైని మందములు, ఆయిదే అంతెన్ని నుండునది అనే కనులు నిర్మించబడి యున్నవి. ఆయంతెన్నిలయందు అట్లున్నతములయినది యా కేక విగ్రహలయినది నానావిధ యాడుములతో చిక్కినములు, చిక్కినములు ప్రేమావగట్ట బడియున్నవి. ఆదిర్చువులతో పక్షులు, జంతువులు, పొంగిములు, పామమ్మలు, ప్రియు, మున్నగునవి యాడుములు చిక్కునబడియున్నవి. ఇదియన్నియునెత్తెన్నో కొమ్మల కొమ్మలకొమ్మలతో చిక్కునబడిన చిక్కువులు కాని యుండుకావు. ఇచ్చటి మండరములలో కొన్ని పాంచాలికాయంత్ర విద్యుతములయినవి గలవు. అవి యాడుముల యప్పుడున్నచు ప్రవేశింప నేయుమిండును.

అది, యొక్కొక్క ప్రవేశింపమునందు మొక్కొక్కవింటి యాడుమును చూపుచుండును. ఇదియు ప్రతీక్షణమునందును ఆయంతెన్నిలు బ్రాహ్మణాద్వైత శైలిగానములతో మనోహరముగ గవ్వట్టుచుండును. ఒకమారు యాది తిదివీరిండులకు పిలువబడియిండును, వింతలు, వల్లింపవలవి గాని శైలిగానములు, చూపుములందు చచ్చుచు నుండునది గానవచ్చుచుండెను.

అట్లుంటున్న కడుగుగా సోపానముంటున్న యొకటి నిర్మించబడినది. ఆ సోపానముంటున్నది ముఖముల పైకిట్ట బడినది. ఆ సోపానముంటున్నచును తొమ్మిది వికాలములు అంతెన్నిలు గలవు. తొమ్మిదివకాలవి రాములు నింహాన్ను దే కొలువుండెయుండెను. నాకీసోపానముంటు పరుమిని కేదమునుండెనుమిది. నానమమిచ్చెంటుండియిన. అప్పుడు వాచరించెనును. ప్రాంతిక్రములను తప్ప నీతగు నిర్మితవిధుల మిచ్చెంటుబడినది. ఈసోపానముంటున్నది నడుచు మైరానములతో నిర్మించబడిన మండరములకును నడుచుగల వికాలమయిన బయలునందు వింతవింత విషయములు నూపగలనున్నట్లుండెను. అందు గాయకులు, వీరకథలు పాడునాడుచు విశేషముగా నుండిరి. గాయకులలో చాలమంది జవ్వనులే గలరు. అవిరాసితల తగుకు చెక్కలు చంద్రునిసోయగమును చోడియుండెను. యాననప్రాచుర్యముతో వికలముల నాకీ కమ్మములు చంద్రాక్షరములను విచ్చికించు తొల్లగినినది మనోహరములయి యుండెను. సర్వలంకారభూషితలయి, కృంగార కడిగలయి. వృత్తిముచేయుచున్న, యాచారికల యాడుము, సాంకేయము, విజ్ఞానము, హామిలు, సింహరము, కేసల కాలుయావులు నామంటివారి బ్రాహ్మణములను, నూనెపుష్పములను నాచిత్రమునందలి విహారములందుచుండెను. ఈ సాంకేయములు రాముల కడుగుగా నొక అందనైన తొడకుగ మాన్పుండిరి. ఇంతలో చాలమంది నాకీ తెలివైన వైఖరిమంది గానీ చేయుచుండెను. తెలివినవందలలో నాకీ తెలివైన వృత్తిములచేయ నారంభించిరి. అనంతము అవస్థలు! పన్నెండవవత్సరము యందు మునులకు పాతినొకటి కేడి నాకీ వృత్తిములు, హామివ్యాసములు, కేసలగినియావులు, ఆహా మా

* అష్టాదశాశ్వాసము నిర్మించునది యెప్పుడును నాడు విజయనగరమున నుండిన బ్లాతిన్ ప్రాంతమున దేయుచున్నది.

గూర్చి అన్వేషింపఁగలము. ముగ్ధులను విశేషము
లఁబఁచును. పశ్యంతులును వాటినిబట్టి వివరింపఁ
బోయినప్పుడు వాఁడు, బోయ్యి, గోవిందాదులు

గారదేవాం ప్రత్యక్షులనుయిన విరిలను జూచిరి.
గజమున దేవును పుక విూరకువెడల్పున, మూడునాలుగు
గజము లెత్తును గల దూలములను మూడింటిని కలిపి
కట్టి యొకచో నుంచిరి. మొదటి మొదటి రెండుదూల
ములమీదను, అంశేనునైన బావును బెట్టునను గల
మిరి కంఠములముల నెమర్చియుంచిరి. చిట్టివైననొక
నిన్నుచూలము నుంచిరి. ఇప్పుటి యంతయు మెచ్చి
వచ్చుచున్నందున. ఈమిచ్చి కిక్కడగారింపండిన
యేనుగు నొకదానిని చెప్పిరి. అది మెల్లగా సోపానము
లుగా గట్టబడిన యాచూలములపై కక్కెను. మొదటి
సోపానముమీదనుండి, రెండవదాని మీదకు, అందుండి
తేలికైన వెన్నులేని మూడవ పెట్టులములములపై నా
వీనున కేర్పరితనముతో వెక్కి నాలుగు పాదములను
మోపెను. అంతట దానిపాదములు మోపినదూలము
ప్రక్క నూలముల పన్నిటిని తీసివేసిరి. అప్పుడు కొలు
లడిన గూగడముక్రింద కొమ్మరివాండ్రు పాదు వింతి
పాలులను గొంపముతో తాళమునీయును, ఎత్తును, తిందు
చుండెను.

మరియొకచోట పదిగజము లెత్తుగల స్తంభము
నొకదానిని నిలువఁజెట్టిరి. ఆ స్తంభముకొరియించి నొక
కండ్రిమును జేసి యందుండి మరియొక మూలమును మార్చి
త్రాడునది పెట్టిరి. ఆ పనున నొకవైపు ఏనుగు
బావుగలయంతటి పెద్దరాని ప్రావీణ్యుడొ. రెండవ
వైపున ఒకగజముపొడవును, చాలనికాలమును గల
యొకపలకను త్రాళ్ళతో కట్టి ప్రావీణిని. ఆపలక
కొక చలమైనత్రాడును గట్టిరి. ఒక ఏనుగును చెచ్చి
గూలములమీద వెక్కిరించి, త్రాసవలగునట్టి, యొకప్ర
క్క బండిచాలిని, మరియొక ప్రక్క యేనుగును పెట్టిం
చి, త్రాడునూను రాజు ముంగిట వీరముతోడుటకీ
నయించిరి. రాయిక్రిందకువచ్చి ఏనుగు, గాలిలో వైన
బుచ్చుబుచ్చును, పయితిమి గొంపమున తినునట్లు పాలుదా
గులపాలులను లులుచేసుండి తాళమునీయును, ఎత్తును
తిందుచునుండెను.

పాఠాక్షియు, కథకులు, పాటలవాండ్రు, గుడ్డుల
వాండ్రు, గాయకులు, నటలు, గారడివాండ్రు, విప్ర
విసోదులు మున్నగువారలెల్లను రాయలు, వారివారి
విద్యావేదము నెట్టి, నున్నవిధములగా, గౌరవ
నెట్లుగలవి నోపంగి పెట్టించెను. ఇట్టి మహోత్సవము
యెవ్వరైన నేక మాడిచూడరాదెమును, అప్పుటి స్థాని
ముతో జరిగెను. అప్పుటి వింతలను, విశేషములను
ఒక్కొక్కటిగా చెప్పినగాని తనివివీరగు. అటు చెప్ప
టకు తగినంత సానకాశముగాని కాలముగాని లేదు. వాటి
వన్నిటిని జూచియుండవలసినదే.

దేవరాయ మహారాయలు సంతకృత్యంబున

పండుగ మూడవనాడు రాయలు సోపానములప
నునుండి పయనముయి యొకొకచోటకు బోవును. అదే
మున వెన్ను అచ్చటిపరివారము రాయలపన్నిధికి వో
చ్చినిపోయిరి కిట్లాంధ్రాధిపతి వెళ్ళిందియున్న
సింహాసనము మహోన్నతమయి యుండెను. అందఱును
స్వర్ణరాయమును, కత్తిబలితము నయియుండెను. అసంహ
సనమునుజేసిన మహాదేవెట్టివచ్చియొకాగి యంత
కీర్తనైపుణ్యము వెల్లనాతీతమయినందున. ప్రపంచ
మందు నీదేశమునందును ఏరానిన కట్టిసింహాసన ముండు
టనే వెలుగను. ఇట్టి పనికినిమునుగూడు అచ్చటను
జూచియుండలేను. సింహాసనము మీద మూడువరుసల
ముత్తై పుడగు లంఘులు కట్టుబడిన పరుపుపచ్చని నేనా
ప్పుతో కేయలడిన తిల్లునుగలను. అనుత్సేమల
సోగును కాంతియు నెచ్చుతినుగనుండెను. అట్టిరాని
నేకవచ్చులను జూచియుండినను. అనువార్జును పండు
గలలో రాయ తీసింహాసనముపై నుండుపుడువైపు
నాసీనుడై యుండెను. మహార్జునుమీదనుగ గడచిన
మనునాడు రాయలవాడు కన్ను పగరువతో రావలసినదని
చూడ్చుకొనిరి. అప్పుడు సాయంసమయము, నవగా
రేణిగొనవేళ. నేన నగను పరీక్షించునప్పటికి అచ్చట
వదిలగునపు గజములమే నొకపాలుము సోపానముల
పనును బోగవని కట్టుపనుకీ కావలదైవెను. అటుంటు
నునుకు పైకప్పు. గోడలును, కట్టెలును భంగమున్నంత
శరద్రులగాగ లేకుతో కప్పు కేయలలను నీలయన
నవరత్నములు మహాపాదముగ స్థాపితమయి యుండెను.

ఆమంటపములో పైనుండి మొదటి అంతస్తుమీద
 రాయల సింహాసనము అకంఠబలమున ఉన్నది. ఆసింహాసన
 నుండియు స్వర్ణపుష్పము! అది చాలమేలు గామాన
 నుండెను. రాయలందు రాజసమైష్ట్య నిండుగా కొలువు
 దీరియుండెను. నేనా ప్రభుని సమీపించి బహుళంప
 బడి మానీషమయిన పిదప మృదుచతుర గంభీరభాష
 లులు, మాదేరికయగు కాళాని సయన్ గుల్తనువారిని
 గూర్చియు నాతనిసామంతులను గూర్చియు ప్రసంగిం
 చెను. మాద్రభువున కంతకైన్య మున్నదనియు జాగ్రత్త
 మెంతయుండుననియు నడిగెను. మాదేశపు నగరము
 లందలి వింతవిశేషములను, అందు ముఖ్యమున సమరం
 దము, హీరాబు, పిరాజు, మొదలగు నగరములగూర్చి
 ప్రశ్నించెను. నేను మున్నెన్నడు నెఱుగని యపార
 కముజాచి శేషములతో నాగురించి విన్నుండెను. పిమ్మట
 నన్ను గాంచి "హీరాబు, మాకు నీయట్టిరాయదారిని
 బాపి పుత్రికాపుమన్నుండులను మేమెంతయు సంతసించి
 వారము. ఇప్పుడు మేము కొన్నియేనుగులను, ఇరువురు
 గుడిబాన్సాల్లలను, అహమ్మములను అక్కడములును ను
 వింతవస్తువులను కామలంగా గొన్ని మిశ్రాభానియగు
 గుల్తనువారికి, యోగ్యుడును, నీతికొరవాన్యజ్ఞుడు నను
 నొకరాయదారి నిచ్చి, పంపుచున్నాము" అని నాకు
 సంతోషము కలుగజల్పెను.

అకొలుపు మాటలనుగూర్చి పరిశీలించుచున్న
 రాజకుమారులలో నొకడు నన్ను జూచి, స్వభాషివ్యాం
 రాయలసింహాసనము మీదనున్న జరిసగిషీ, అందలు
 లతలు, పుష్పములు అల్లి నవాల్లమొఖములు పట్టు
 సోపాలు ఎటులన్నచని ప్రశ్నించెను. అతని యగ్రప్రా
 యము అట్టివి మాదేశములో కెంతవలెనని నే నెఱింగి
 "అది చాలబాగున్నది. అట్టివి మాదేశములో తిరుగు
 చేయు ఆలవాటు లేదు. ఒకవేళ చేయదలచిన యింత
 అందముగను చేయగలరని నానమ్మక" అని ప్రత్యుత్తర
 మిచ్చితిని. రాయలును నాప్రత్యుత్తరమునకు సంతసించి
 ఎప్పటియట్లు అనేకదీపారహములతో నింపబడిన
 సందులను తాంబూలమును, రసకై ప్రత్యేకముగా నుంచు
 కొనిన కొన్ని మధురపదార్థ ఫలముల నిచ్చి యింటికి
 బంపివై చెను.

హర్షజు (హరుమంగి) నగరవాసుల మాత్సర్యము

విజయ నగరమున కొంతకాలమునుండి నివసించు
 మండిన హర్షజునగరవాస్తవ్యులు కొందఱు నాకు
 రాజు జూపిన గౌరవమును, ఆదరమును, ప్రేమను జూచి
 సహింపజాలక, మీదమిక్కిలి, మాదేరికకు రాయ
 దార మంపలుగాను బని యొప్పుకొనజాలక మాత్సర్య
 గ్రస్తులయి యెటులయిన మా నేపథ సౌధమును ద్వంస
 ముచేయ బ్రయత్నించెరి. ఈ అల్పజ్ఞుడు, విజయగా
 భాకానిసయగు గుల్తనువారి నిజమైన రాయదారి
 కాదనియు, కపటచేమను బూని వచ్చినాడనియు నొక
 యపవాదమును వ్యాపింపజేసిరి. నా మాత్సర్యచేయున
 వీహార్త క్రవక్రమముగా, ఆనోటనుండి యా నోటబడి
 రాజాహ్వానమునకి మరలరి వావాయులకు, తులకు
 రాయలవారికి జేరెను. ఆలల జరిగిన వృత్తాంతమును
 పిమ్మట చెప్పెదను.

కల్పరిగపై దండయాత్ర

విజయ నగరమునందు వృత్తాంతము లిట్లుండెద
 నన్నంతయు కల్పరిగపై దండయాత్రయందు నున్నందు
 మండిన భస్మాయతుడు (కుశాప్రధాని) కలరిగె రా
 జ్యముపై దండెత్తి పోవుట సంభవించెను. కలరిగె
 రాజ్యము నా కాలమున గుల్తను అల్లా ఉద్దీక్ అహ
 మును సహపాతీంచుచుండెను. గూఢాను అహమ్మమునా,
 విజయనగరమున దేవరాయలను, అతని సామంతులను
 వధించుటకు జరిగిన ప్రయత్నిములకెల్ల విన సమయిష్టాంత
 రంగుడై, రాయలకు ఈ హర్తస్వభావము లేబుట
 "ఏమి లక్షల వరహు నిపుడు నాకు గప్పముగా కెల్లిం
 పుము, లేకయెడల నీ రాజ్యమును భస్మింపబలము చేయ
 చాలు నైవ్యము" అని, నన్నును నీవంతిథులను నూపు
 మాపెను" అని హర్తనంపెన. విజయనగరాధీశు
 డగు దేవరాయ లామాట లాలించి క్రోధావేశ పరవ
 కుడై "దొరా! ఏమి యీ కండకావరము, తురుష్కుల
 ముచ్చరర! నే నింకను జీవిందియుండగనే, ఎవరో,
 కొద్దిపాటి మండి, మావారు చనిపోయినంతమాత్రాన
 అహమ్మమునా యిట్టి విపరీతలభు తలంపుతో నన్ను
 జయింప నులెచెనా! మంచిది, మీ గుల్తనుతో కయ్యము

నేయుటయే మాకుసమ్యుతి. మిమ్ములను ఎదుర్కొనుటకు సమరము చేయుటకు నాకు దగిన బలమున్నది. ఒక్కరోజులో నొక లక్ష సైన్యమును గూర్చులను. నూర్వేడు చేశోముక్తి కలుగుచునేకాలము ప్రతిమొందువును కలబడును. నాశీశ్రమలు, నాకు నాశోపరమము తట్టించుచునిగాని. నా బంధు విప్ర పరివారము నందఱు నెగాని కన్నులను ద్రోశాలయ నీడిరనిగాని యెంచినయెడల వారు మిక్కిలి సౌరభవినవారగుదురు. నా శిరి శుభ దినములు, నాశిరి వంచుక, నాశీశ్రమపదయు నాటియును. నా సైన్యము లెక్కవలయును జయభేరియే ప్రాంపలపు గాని హాయివముకావు. అదృష్టదేవత నావైపున్నది. ఇచ్చకు మీ గుల్తను నా దేశములోని క్రజలను కొల్లగొట్టి భవమును గొనెను, సయ్యదులకు నాశోము నొసంగును. నేను ఆతని దేశమును భ్యంసముచేసి నా కేట కాండ్రును, ద్విజో భిములకు నొసంగును" అని గంధీర భామాముల దీర్ఘస్రీంచి పల్కి, రాయబారి నవమానించి పంపిస్తానని. మిమ్ముల ఉభయమును సమరసన్నాహము చేయించి రంగరంగమున సైన్యముల నడిపిరి. ఒకరి దేశముల నొకరు కొంతకాలము కొల్లగొట్టి పాడు చేసిరి. *

ప్రధానమంత్రి హుస్సేన్ ఖాన్
దేశమునకు రాయల రాయ బారము

కలబరిగా రాజ్యము పై దండెత్తి పోయిన, బ్రాహ్మణ భవనాధిపతి స్థానమున, దేవరాయలు కార్య నిర్వహణమునకై, "హుస్సేన్ ఖాన్" అను నాశీ ప్రధాన

నియమించెను. రాయల యధిప్రాయమున నీరిదు జిబ్రాహ్మణ ప్రధానయ్యెడి "బిర్హు వంశిడిగట్", నాయుద్వేది మువయ్యుండెను. కాని యాశీయంగిదర్బాద్దనున, మహిమను, ప్రామిదను, చరియెను నేడు. ఇతడు మాచుటకు నోట్టిగను, అసహ్యకరముగ నుండును. మీరు మిక్కిలి హీనకలసంబాతుడు, అనూయపరింబ్రుడు, నాశోకి, కలల ప్రసన్నుగలవాడు, దుర్బాగుడు, నీమిగు, నాశవేషణగలవాడు. ఇతనికి యీ యాయు ముగ్ధులు లక్షము మూర్ఖులందున్ను దోమను. చెప్పకొనుటకు వంది దివయ మొకటియేనీడు. రాజకాన్య నిర్వహణలపడినోడినే ధర్మాపన మగుచి మాన్యప్రతిభ గల్యును. ఆత షిధికారము పూనిన తరువార మొదట గానించిన ఘనకార్యము నాకు ప్రతి దినమును సంపదముంచిన దివ్యేచ్ఛమును అపిచేయుట. హుస్సేన్ ఖాన్ గలభవనాశీశ్రుడు నామీద తిరుగుల ఆమాయకు దీర్ఘకాలము కలకలము గలిగెను. ఎన్నెన్నివిధముల నామీద వానిం ద్విమనస్సు పాడు చేయాలనుకో అన్నియు చెప్పి నామీద ప్రధానోమనుపున్న దానికంటె వజ్రమును నెక్కవలేసిరి. హుస్సేన్ యధిప్రాయము నెరిగినవారనుట, నాశిరి యిష్టకావారముగ. నీను జముగా నాశీ నెక్రెమెన్తే సంపదిన రాయబారిని గాననియు వర్తము నయి నలచిచ్చి, కలలర య బారిపై పలకెనున్నాననియు చెప్పియో మంరనకులను తేర్చుచుండిరి. ర బలియో నోర్వేయి ముగ్ధుల ప్రిధాన అమృతమును కన్నెంచి, చెల్లి చెల్లిగా వాటిని రాయల చేసి సోకువల్లు నుండలేరి.

* ఖిర్మిష్టకూడ వీ కాలమున (౧౮౪౩-౪౪ క్రీ. శ.) దేవరాయలకున, ఆహమ్మదుషాకున, యుద్ధము సంభవించె నని తెల్పుచు పెందులకు మొకామీములను చెప్పియున్నాడు. మొకామీములకాలము యుద్ధము సాగెను. అందు మాడు ఖిర్మిష్టకూడములు జరిగెను. మాడింటియందును కల్లటాండ్ర సైన్యమునే గెలుపొందుచువచ్చినది. చూడుడు: Briggs Ferishta Volume II, P. P. 430-435.

+ ఈ పదము కవుల చేర్చుచుగ ప్రాచ్యుత్థితికి సమన్వయింపవలెనని నొనర్చును. అప్పగింపుల యాచేరు తెచ్చుగా నున్నారెంచి ప్రాచీనములు నప్పిల్చుచున్నది. అప్పగింపుల ప్రతిమయెట్లు నామెట్లు ప్రతియందు "మొదటి" అని ముద్రుక. కాని శత్రు ప్రతిమలందు మొదటనే అని యుద్ధయమ నామె మొదలైన పాదముల యెట్లు వుండు. మొదటనే అనుచు "మొదటి" అనుచు మొదలైన ముద్రుక. లేక "మొదట" అనియు. కావునను నొక దేశవాయుల సన్నాధికలలో నాగియుండు ప్రాచీనములను ముద్రయు చెల్లెట్లున్నాడు. ఇంత నీమొదటనే యెవయియుండునో ?

ఇట్లు నాచెప్పును లేక, శిశువులయినామును నుండే, ధనము లేక నారమును వడి నిరాశించి కొంత కాల మెట్లో యాచన చేసి, దుర్మార్గులయిన విగ్రహ రాధకులను ప్రజలనుగ్య కాలము గడపిరిది. నే నిట్లు చెప్పినట్లునుండినా, అప్పుడప్పుడు పురజేగులగు చాయ బారేళును నా కనురయినపుడు మదపుజేను ను నాపి, చిరునగవుతో, దయారసములుక నాయోగజేను నూరయనునే యుండెను. నిజముగా మహారాజా చాల జోచావ్యముగలవాడు. సుసుగుముల పుంజ మనవగిన మహామహాపురు.

ఇంతలో బ్రాహ్మ్య ధన్వాయకుడు కలవరిగ రాజ్యము కై బంధుమిత్రుల ముగించి ముగియవలెనని కోరినది వానినలగను, ప్రాణినిను బట్టికొని, రాజధానికి విజయ లక్ష్మిలో వరదలెచ్చెను. అదియు రాజధానిని ప్రకటించినదియునకే, నా ముగినిని నూర్చి కని, హంబుకీరీను, చాల మందరించి, ఆ దినముననే నా ఖమ్మలకై ఏడువల పండుల నివ్వవలసివనిని బంధువాలకు బరాత్ విచ్చెను. విజయ వగరవాస్తవ్యులయిన భావనా ముఖాని. భావనానామ్యుగు ఖురంపాను దేవయును, అనువారలను, రాజవర మేర్వను దనవగినరాయలు అనేక అమాల్వాధరణములు, దుష్టులు, రత్నములు, కానుకలు, మొదలయినవి యొసంగి మాపారకీకచక్రవర్తి కడకు ప్రతిరాయదార మంపించెను. ఆ సమయము నది, కేట్ల సుబ్రహ్మణ్యునిగానుండిన కవిగ సావంకియునును ఇట్టిభానుగూడ, భావనా జమాబట్టి ఆనువారిని తిల వరీలుగా, కేట్లచి, నా చక్రవర్తి కడకు ఆనేక కానుక లర్పించుచు నోక విన్నపమును బంపించియుండెను.

నేను విజయవగరమునుండి, రాయలయొద్ద కలవు గైకొని ప్రయాణమగు రోజున, చక్రవర్తి నమ్మ జూచి కృపాంజలి " ఓయీ! నీవు నిజముగా, పార కీక సుబ్రహ్మణ్యుని వారి భిక్కునపు గావనియు, ముమ్మ మోసము చేయ నే లేంచినవాడనియు ననేకులు మాలో చెప్పియుండిరి. కేటండిన ఇంతకంటె గొప్ప యాదరణకును, గౌరవమునకును మావలన, నీవు పాత్రు ిచ్చెయుండువు. గడనినదానికై చగవలదు. ఎన్నటి

* సాహసమానము నునకు పువ్యవాసమగును.

న నీవు తిరిగి మాకు విశ్వాసుము గలిగివచ్చుట, నా రాజ్యమునకు మోక్షమునువారిదే బంపవలెనువేని మా సామ్రాజ్యగౌరవ ప్రతిష్ఠలకు గలిగిరిని నిన్ను గౌరవించి బహూకరించెదము" అని పత్తెను.

మా సుబ్రహ్మణ్యుని బ్రాసిన సుహృద్భేదాలో దేవ రాయ మహారాయలు నా విషయమయి, తన దేశములో బాట్టివయచక్రవర్తిల నన్నింటిని సుహృదులు పావ్యులు నాక వాస్తవ్యులు బ్రాసిన మునియైనను బట్టింది, మరియు నీ విగ్రహుగా వ్రాయించెను. " మాకోడ మాకు నెయ్య మును, నే పామును ఎంతయు మోచానరాములును, వాం ఛ నీయములును, గాని, కొండలు మాకు అర్చరకాకు మోక్షివ్యకు: గావరి పువచు వచ్చిరి; కేటండిన యిం దింటి చక్రవర్తిగా, మా గౌరవము కాపును, ముగితికి దగినట్లుగా కానుకల నంపియుండుము. మీ రాయ దారిని గౌరవించియుండుము."

పిమ్మల నా ప్రయాణ సన్నాహము బూర్తి చేసి కొని కుభదినమున ప్యదేశమునకై బయనమైతిని.

స్వదేశాభిగమనము నందును తునాను అప్పట్లమున ఆరాకమున దైవకృప అనుభాను ముచియవలెయ్యును. ఆరాధనమునకేమున, భాగ్యరాత్ర ప్ర కాశించునట్లును కేటండినకీరాత్రియందు, అయోధ్య కాంతులు వెలుగసాగెను. అంతట నాకు దైవమును నమ్మి నవారి కే కాధయు నెప్పుడును గల్గవని తోచెను.

హిందూస్థానమునం దొకనోట మారుమూల మున్నది విజయవగరము. దేశమునకును, విగ్రహారాధన పరీలు. నేను పంపాదియకొనినవరంకయు, నా కష్టకాల ము! నా నాయుజాభిలషి, ప్రయాణమునందు గావల పినంత ధనము నాయొద్ద కేటండిన. ఇక, నా దుర వ్యస్థపు సంగతులను చెప్పెను. ఎట్లో కట్లు నాయయ కరుణాశుక్రై యుండినందున ప్రయాణము సాగించితిని. సాహస మనమున * పండ్రిండిన దినమున నేను విజయ

* సాహసమానము నునకు పువ్యవాసమగును.

నగరమునుండి యింతక గాయపారులలో పాటు బయలు
దరించి. పదు నెనిం దిదినము లహో రాత్రములు పయ
నము గావించి 'రమభాను' మొదటితో జాన మంగళూరు
నగరమును జేరితిని. మంగళూరులో రమభాను ఉప
వాస దినములను జరిపి, పిమ్మట హామారులేవునను బయలు
దేరితిమి. మంగళూరులో సయ్యద్దు అల్లాఉద్దీన్
మహాదే అను మహమ్మదీయఫకీరు గలడు. అతనికి పాటు
యిరువది సంవత్సరములు వయస్సుండునని నెవ్వరూ
హిందువులును, ముస్లిములునుగూడ వాతని మహా
నీరునిగా భావించి పూజింతురు. అట్టి మహనీయుని
సందర్శించి, యాశీర్వాదము బడయుభాగ్యము నాకు
లభించినందుల కేరెంటియో నెవ్వర్యెవంతుడనని యెంచెనా.
ఇచ్చట నుండినే విజయనగర రాయబారులతో ప్రధా
నుడగు భావామహాద్ అకస్మాత్తుగ మరణించెను.

హామారు లేవునందు పారశీక దేశమునకు బోవు
టకై యోడ నొకదానిని గురుత్తుకుని నలంబిదినముల
ప్రయాణమునకు వలసిన పాముగ నంతయు సమకూర్చి
తిని. ఇచ్చట కుధళకునమును పరీక్షించి, కిరాకదా
మాసమున అగ్ర వ లేదిన ఓడలంగరు నెత్తించితిని.
ఓడప్రయాణము మొదలు చాల యుపప్రసాదముగల్గెను.
మొదటగా రెండు మాసము లిందుమిందుగా కుపాసు
లేగుచుండుటవలన మేము చాల యిబ్బందుల పాలబడి
తిమి. పట్టికలకు హిజరాళిము రాక సంవత్సరమున

ముహారము పండుగ సమయమునప్పటికి (ఏప్రిల్ = చైత్ర
ము: క్రీ. శ. ౧౮౪౪) సముద్రపుగిండిముఠము గడచి
మా దేశములోని కలహాట్ + శిఖరమును సందర్శింప
గల్గితిమి.

సముద్రయాన సమాప్తి హాస్యజ్ఞానగర ప్రవేశము

నా ప్రయాణ చారిత్రిముగూడ ముగియచున్నది.
మొహరముపండుగ గడచుకూడు మేము మస్కాటు
లేవునుగూర్చి శుభముగా పయనము నేయుచునే
యుంటిమి. మస్కాటు లేవునుజేరి కొంతకాల మచ్చట
లంగిరు దింపి, సముద్రముమీద కుపాసులన గగ్గిత నెట్ట
మును నూడి శిష్టుకొని హాస్యజ్ఞానగరమునై ఓడ లంగ
రెత్తించి పయనము సాగించితిమి. మస్కాటులేవు
దాటిన తిదప "ఖార్ పకా" లేవున రెండుదినము
లాగి, మరల బయలుదేరితిమి. అప్పటికి కేసవికాలపు
వేడి గుగ్గరింపుటచేత నాలేవున రెండుదినముల నా
కుండిలనీ వచ్చెను. ఖార్ పకా లేవునండి బయలు
దేరి సురక్షితముగా హాస్యజ్ఞానపున పట్టా. కల
౧౮౪౪ లేని సుభాగ్యము మనవిప్పటికి లంగగు దింపితిని.
అదాడు కుక్రవారము.

హామారు లేవునండి హారుమంజి (హాస్యజ్ఞా) లేవు
నను పాకు పయనము నేయుటకు డెబ్బదియైదు దినములు
పట్టెను

౧. హిజరాళి మొదటితో జా మార్గశిర శ ౨, తేజ ప్ర మాతిధియో యగును.
+ కలహాట్ శిఖము మస్కాట్ లేవునకు నలువది మైళ్ల దూరమున నున్నది. దానినుట్లు ౬౦౦౦
అడుగులుండును.

నవనాగరికత - చిద్వ స్త్రి రాధరణము

చైద్యరాజ దింతు సుబ్బావధాని గారు

శా. ఉన్నాల్పుటకైన నేగుడిసెనో యున్నార లేమూలనో
యున్నావో యనువారో గాన నోటా! యుక్కొక్క-ప్రణామంతో
నన్నంటే కరవై మహామహులు విద్యాపారగుల్ జ్ఞానులుక్
అన్నా! నేంకటశైలధర్మ! యధాయం బవ్యా కేనే సుమా!

ప్రాచీనాంధ్ర ఔషధులు? ఆర్యులుకానా?

• చిలుకూరి వీరభద్రరావుగారు

(రెండవసంపుటము - మొదటిసంచిక తరువాయి)

దుష్టాహింసాదుఃఖము నులంకరించిన
 యుండిన నేటిదిశోధకులలో నగ్ర
 కము నగ్రస్థులయైన శ్రీమహాచార్యు
 డాచార్య. వీరిద్వారాను అనిష్టములు మున్నెక
 వృథా హింసారోమున నావిశ్వాసమునకు
 నలంకరించిన యాంధ్రులు కొందఱు తా
 నునాస్తియని చెప్పుకొనుటతోడ, అస్తి
 కన్నను విశేషముగనితానెడనున్నానని
 నావిమతి చెప్పుకొనుటతోడ, అస్తియు
 అంతయు తానెడనున్నట్లు కల్పనచే
 తుంబునను నున్నారని నత్యాచార్యుల
 గారణము నూహించి వాటిట్లు చెప్పిరి.

" Generally speaking, however, the Andhra power came into touch with the Tamil on the northern frontier marked by Tirupati and Pulikat. The wild people called Vadukar by the Tamils must have interposed between the Tamils and the Andhras This position is still more difficult by the reference to the Vadukar, which term occurs very often in the literature of this period. Vadukar is the present day vernacular name for the Telugu speaking people in the Tamil country; but they are described still as in the same savage stage of frontier tribes being as marauders. They are located in the region immediately to the north of the Tamil frontier of Pulikat and Tirupati. This would seem to preclude the equation that the Tamils regarded the Vadukar and the Andhras as one "

“అయినను వర్ణ వాచాస్పద్యములో
 వాచాస్పద్యము నడుపించరాద్యమందు తెలివిత
 మునకు పుట్టి పునరివార్ధమున నున్న పులి
 కాడ (పులికాడు) పోయియున్నదిను అంత
 రాద్యమునను తెలివితము నందుకము నెలుగు
 మున్నది. తెలివితము ‘వసుగి’ అని పోయిన
 వసు వాటవేనమును తెలివితమును, అందు
 మును నునును నునునెలుగునెలుగును.....
 పుట్టి పుట్టియునునునెలుగు నెలుగునెలుగు
 నునునెలుగు ‘వసుగి’ వర్ణ మునెలుగునెలుగు
 యునుటచేత నికను మజితకతనమును
 మున్నది. ‘వసుగి’ అనునెలుగు తెలివితము
 మును నునుపును నెలుగునెలుగునును
 నెలుగునెలుగు తెలివితము నెలుగునెలుగు
 నెలుగు దేవతావాచాస్పద్యమును. కా
 నా రిప్పటికిని నరిపాదులలోని బుదిపోటు
 పుట్టి పుట్టియును నెలుగునెలుగునెలుగు
 మున్నది. నెలుగునెలుగును. తెలివిత
 కమునకు పుట్టి పునరివార్ధమున పులికాడు,
 పులికాడును నునునెలుగు నెలుగునెలుగు
 నెలుగునెలుగు నెలుగునెలుగునెలుగును.
 నెలుగు ‘వసుగి’ అనునెలుగు అంతయును
 వాచాస్పద్యము నెలుగునెలుగునెలుగు
 ప్రతిబంధక మగుచున్నది.”

అన్ధ్రులగురించి వ్రాయుచున్నారని గ్రహించుకొనుచు మొట్టమొదట యభిప్రాయముగానో వైవాక్యముగానో వ్రాయుచుండెను. ఇంత వ్రాయుచున్నప్పుడు సూర్యుని పుట్టిన దినమున జన్మించినట్లును.

The Andhras are described as Aryan people who had given up the Aryan customs and practice in religion, in other words mleccchas or even Vratyas

ఆంధ్రులార్యచారములను మతాచరణములను విడిచివెట్టినవారు. ఆంధ్రుల మూలము మాటలలో వ్రేచుచున్నది. వ్రాత్యులను గూడ వ్రేచుచుండెడియున్నది. * ఇవారు కేమిచేయును? కేమిచేయునట్లును కేమిచేయుచున్నారో తెలుసుకొని (అర్థముగానూ) వేదమునామమును గ్రహించుచు దక్షును వసుదాక్షుమును పండితులగుటకు యాంధ్రుని పుట్టినదినమున ముగించునట్లుగా యెనులరాజుగారి భార్యగారికి మనుషేర నాకరాజధాని నేర్పఱచుకొనిరట. ఆంధ్రులకు తమిళులకు నడుమ బండిపోటు పోగియున్నది. ఇందు బురుగుటచేత క్రైస్తవమునకు బాప్తిమునకు రెండువందలవందల సంవత్సరములును, బరమున రెండువందలసంవత్సరములును బరివాలనము చేసి నట్లును తెలుసుకొనినది. ఇందు తెలుగుమూలముగా నవిధమైన సంబంధమును గ్రహించుటకు హక్కుగలిగియున్నాము. ఇందున్నదియున్నది మనము! ఇంతయును చూచి పాఠమును చూచి యిదివరకును పుట్టిన మూలము సాధ్యపడదట!

ఈ వైవాక్యములనుబట్టియు, వీరివ్యాసములో వెలువడిన తక్కినవిషయములను

బట్టియు, వేదమున వ్రాసిన మొట్టమొదట:— “వసుగర్” అను తెగవారు బండిపోటుదొంగలనియు, తమిళదేశములో నిపుడు తెలుగు భాషమువ్రాసినట్లును వారిని ‘వసుగర్’ అను పేరుతో భాషావైవాక్యముతోనే వ్యవహరించుచున్నందున ‘వసుగర్’ అనువారు తెలుగువాడేయనియు, ఈ వైవాక్యము కొన్ని వైవాక్యమునకు భాషావైవాక్యముగాను నమక నాంధ్రులు వ్రాయుచున్నారనియు నిట్లాచరించుచున్నది.

అన్ధ్రులగురించి కట్టిభావములు 1922-వ సంవత్సరములో జరిగినవి. కాని 1909 దాని సంవత్సరమునాటి కట్టి భావమున్నట్లు వీరి వ్రాతలనుబట్టి కన్పించును; కాని 1909-వ సంవత్సరము. ‘వసుగర్’ అను పేరుతో ‘మే’ నేల సంచికయందు ‘అన్ధ్రుల’ విశేషము ‘యతి’ జన్మభూమి’ మనుషేర రామానుజచరిత్రమును పేరు భాషావైవాక్యమున దానిని ప్రకటిచియున్నది. దక్షిణభారతములో, నాకవిరినిగొని యున్న వ్రాసెయున్నారు.

"Nothing is really known about Andhrapurna, the author of this work. Except what he chooses to tell us himself, viz, that as he was engaged in the milkservice of Ramanuja." Even tradition has few things to tell about him. We find his name however among those of the 74 successors of "Ramanuja" in the propagation of Vishnava Gospel, and the author of Prapannamritam, who lived a Contemporary of Venkatapatiraya (died 1614 A. D.) claims to be a descendant of Andhrapurna (Vaduganambi as he called in Tamil.)

రామానుజునకు కీరము సమకూర్చునుటకునులో నుండినది తమిళ తాను

మనకు తెలియించినది ఏమనగా, యీశ్వరేశ్వర మొదలగు ప్రసిద్ధులనుండి వచ్చినట్లుగా, ఆయన బడిన దేవులును లేదు. అతనిగొరింది పలికెడుగానినోనుండి వచ్చినట్లుగా, ఆయన గానబడదు. అయినను అతని నామము రామానుజుని తరువాత వైష్ణవ మత శిష్యమును బోధించిన వృద్ధుని నామము మతస్థుల వైష్ణవమునకు గలదు. 1614 న సంవత్సరములో వృద్ధుని నామము లేకటవతిగాయలో నమకాలికుడై ప్రభుత్వాన్నియనునది గ్రంథమును విరచించినది. తాను ఆంధ్రప్రదేశ్ నుండి (తమిళనాడులో నుండి) వచ్చియున్నది చెప్పబడినదాన్ని) సాక్షాత్తునాడనని చెప్పకొనియున్నాడు. ఈ వడుగనందియనువాండ్ల పూర్వము నడునకొండన తాంబిలో నిన్ను వాడు. ఆంధ్రప్రదేశ్ నుండి, బయ్యయనదముగా వచ్చితిమి. వృద్ధుని నామమును కొలికి-తు ద్దమందిము మహాచేమికామయను? అయ్యంగారు ఆంధ్రులు తిరునామ, పులికామలు దాటితిమి. దేవములో నొక్కడు ప్రవేశించి లేచని మిక్కిలి కీర్తిమునో నామముగాని తమయధిప్తయమునకు విరచించుగా తమిళవాక్యమునందు నొక మాధ్యమమును మిక్కిలి యతికి యాత్మతో నొకటిబడియుండుట నొకటి కొనని విరచించుట వైష్ణవమున ప్రవేశింపనియు చెప్పబడినది. నామవాక్యములో నిట్లు వ్రాసెడి.

"There is a chieftain known by the name of Aay Andiran. The second word of this name is rendered Andhra by some. It is just possible that it is the Tamilised form of the word Andhra.

"అయ్ అందిర" అనునామంత ప్రభువు (మాండలికుడు) గలడు. ఈ నామములోని అంధ్రప్రదేశ్ అంధ్రముగా బరిగణించి బడుచున్నది. అయ్యది ఆంధ్రప్రదేశ్ నుండి వచ్చితిమి. వృద్ధుని నామమును సాధ్యపడును."

ఇట్లు వైశిఖి వ్రాసియుండియు నొకటి భాషామత (Foot-note)లో నిట్లు వ్రాసినను వ్రాసి యున్నాడు.

"If the term Andar used to designate shepherds comes from the Sanskrit Andbaka, a Tamil derivation seems impossible, there is justification for this interpretation. The term Andiran is used in this compound in contradistinction to the term Einar in Aay-Eyinar undoubtedly denoting the caste or tribe from which he came. The two names would stand 'Aay' the shepherd and 'Aay' the hunter." గొల్లకాండ్రుకు పేరుగా వాడుకబడిన (Andar), (కాండ్ర) పేరును 'అంధ్ర' అనునంబట్టి శిష్యమునందే వచ్చితిమి, ఈ శిష్యమునకు వృద్ధుని నామములో నాధ్యక్షుని కాక యున్నపుడు, ఇట్టి వ్యాఖ్య చేయుట న్యాయమే. ఈమధ్య నామములోని 'అందిర' అనుపదము 'అయ్-ఎయిన' అను పుత్ర నామములోని 'ఎయిన' శిష్యమునకు వ్యతిరేకముగా వాడుకబడుచుండుటచే నిస్సంశయముగా వచ్చితిమియుగాని పిల్లమును గాని వెలుపుచున్నది. 'అయ్' అనగా గొల్ల కాండ్ర, అంధ్రప్రదేశ్ నుండి (అంధ్రప్రదేశ్) నుండి నామము లేర్పడుచున్నది.

ఇంత వ్రాసియుండునకు ఏమి తమయధిప్తయము నొక్కటిగాని నొకటిగాని.

ముట్టకొన్న నాడియినందున నెట్లనే భవ్య
మయ్యెను. విప్రు కాన్యకావసరమును తెలిసి
కొని కొనిపోయిపుచ్చుమునుడి పైటకువచ్చి
విష్ణువు జగిసివచ్చిత్తెనెము విశీలం వచ్చి
నోకమోలు 'మోహినివిమ్మ'ని యడిగెనుట.
మరియు నోకమోలుమోహినినూ మునుదాల్చి
యదుట నిలువించి మున్నోకమోలు తెన్న
మరులుగొలిపి మున్నునే హరించెనెనెనె
తెనెనెనెనెనెనెనెనెనెనెనెనెనెనెనెనెనెనెనె
తెనెనెనెనెనెనెనెనెనెనెనెనెనెనెనెనెనెనెనె
మున మోహినివచ్చిత్తె యామోహినిమోహిని
నెట్లందే నన్నోకమోలునొచ్చి ఉయ్యెను.
అక్కడపురాణమందేనుగల అశ్రీవిద్యార్థు
అభించెను. అక్కడ హరిహరపుత్రియ. ఇంతటి
సత్త్వమును జనువలెను స్రవించెనెనెనెనె.
కానీకమున ముక్తియుగా విమోచిమున
'అయ్యనార్' అనుకాలివాహనునిగుడి లేని
స్థలము ముచ్చలనొకాని కారాడు. ఈస్థల
సామ్యాముగా ముచ్చలగానుండి చేకూరి
దేవమున హరిహర అడిమిగా నోకవోట
నున్నతెనువైవచ్చిత్తెనెనెనెనెనెనెనెనెనెనె
అడియెన్నవి. వీనిమును హరిహర కేయ
అడిన గుడిగా గొడవగుపుయ్యెన్న విగ్రహ
ములోనొన్న చిన్నవియు పెద్దవియు గూడ
మందెనెనెనెనెనెనెనెనెనెనెనెనెనెనెనెనె
అనులు స్రవించెనెనెనెనెనెనెనెనెనెనెనె
కాము ప్రాప్తమయి చెల్లింపుమనును.
ఈస్థలార్థమున విగ్రహమున హరిహర
వ్యార పాలకులు భయంకరాకారముతో
నొచ్చెనెనెనెనెనెనెనెనెనెనెనెనెనెనెనెనె
హరిహరతో నొచ్చెనెనెనెనెనెనెనెనెనెనె
అను భయంకరాకారమున గొడవనెనెనెనె
నెనెనెనెనెనెనెనెనెనెనెనెనెనెనెనెనెనెనె

స్థలపురుష. గుడికి ముందటిభాగమున నెత్తి
మాత్మకల విగ్రహము లుండును. ఇవియును
మామందే ముందుండును. (ప్రకారానాది, మా
గుడికినోరి, ప్రితామునా, నానానాది) (కా
నాది), భగవత్, బాలకత్తి, భావకత్తి, అనునవి
నెత్తిమాత్మకలు). గుడికి నోటిభాగమున నెత్తి
పున నెత్తికత్తిలను గొడవనెనెనెనెనెనెనెనె
లుండును. గొర్ఖలను మున హరిహర (హరిహర)
పుచ్చునా (పుచ్చునా) అనునవిపున భాగ్యలు
చెయ్యెనెనెనెనెనెనెనెనెనెనెనెనెనెనెనెనె
తెనెనెనెనెనెనెనెనెనెనెనెనెనెనెనెనెనెనెనె
చెయ్యెనెనెనెనెనెనెనెనెనెనెనెనెనెనెనెనె
గుడికి కొయ్యలోకి నెనెనెనెనెనెనెనెనెనె
వాహనమున ప్రక్రిష్ణహమలోనుండును.
'అయ్యనార్' విగ్రహము స్వారి పెడిలు
నె
ముగా నెటుపువన్నెగల చర్మముతో
గూర్చుండియున్నటుల విగ్రహము చిత్రింప
బడియుండును. తలపై కిరీట ముండును. శాల
తలమున మూడు విభూతిరీతి లుండును.
అనేకములయిన యలుకారములతో నలంక
రింపబడియుండును. అహింసతోగూడిన బలు
లను బ్రాహ్మణులును, హింసతోగూడిన బలు
లను బ్రాహ్మణేతరులు నాదేవున కొసంగు
మనును. కన్యకాములందఱు ప్రాప్త
మయి చెల్లింపునెనెనెనెనెనెనెనెనెనెనెనె
దేవమున హరిహరారాధన ముండెనెనె సూచ
నలు గన్పట్టెనెనెనెనె. తిక్కనోహమున
నానాభాగమును నానాభాగమున యుత్తిర
హరిహరపురామమును హరిహరవాహనకే



యస్. హెచ్.

ప్రొఫెసర్ దొరగారి సతీమణి
చెన్నైలో గౌరవ వ్యాయాధికారిణి



శ్రీయత

పామరంగరావుగారి సతీమణి
చెన్నైలో గౌరవ వ్యాయాధికారిణి



వ్యాయమూర్తి

శ్రీయత పదాధికార్యురగారి సతీమణి
చెన్నైలో గౌరవ వ్యాయాధికారిణి



శ్రీమతి కోకా శృంగారవేణమ్మగారు

కాళివాడ భూమిలాసంఘం అధ్యక్షురాలు
చెన్నైలో గౌరవ వ్యాయాధికారిణి



అఖిల భారత ప్రాచ్య విద్యార్థిసభ
మూడవ సమావేశము

1924 వ సంవత్సరము డిసెంబరు 22 : 22 వ తేదీ



1924 వ సంవత్సరము డిసెంబరు 22 : 22 వ తేదీ
అఖిల భారత ప్రాచ్య విద్యార్థిసభ
మూడవ సమావేశము

యొక్క యొకరిభాగవలననుండియు తమిళ
నముతో, దను మొధుత్వమును వలనొల్పుట
జోయియుండుట వక్కానింపబడియెను.

ఈతెగలలో ముఖ్యముగా 'మరణ',
'చేరణ', 'పాంగలతిరయారు' అనుపది యొక్క
విగా మారు ముచ్చట కలుగజేయుచున్నవి.
'చేర' తెగలవారు బంగారముదొక్క వాయ
వ్యమునునుండితమిళ దేశమునకుజోయిచెల్లె
ప్రసక్తిపడి చేరరాజ్యమును స్థాపించితిని
చెప్పబడినది. ఈ తెగవారు మిగిలరాజ్య
ముయొక్కతూర్పుభాగమున నుండిని పుచ్చ
బ్రహ్మణ వాఙ్మయము లులుపుచున్నది.
'మరణ' అను తెగవారు క్షత్రి హునిసాధ్యము
ఇంక 'చేర' తెగవారికి సమానవివాహములై
యున్నారు. ప్రఖ్యాతులయిన పాండ్య
రాజులు 'మరణ' తెగవారమని చెప్పకొని
యున్నారు. ఇంకా తాటివిరి బ్రాహ్మణులమరణలు
భయంకరులయిన రణసూరులని చెప్పబడి
యున్నారు. ఇంకను పాంగలతిరయారులను
వారు (చేరవలయు) గానిమనుదీ మద్రాసు
విజయనగర జోవుటనియును 'అవ్వలముక్క
రణము'లను బంగారాదేశములో, బొంది
ముడిచియునిమద్రాసుజుంతు'కనక్కాం
వేగలము. ద్రావిడకవు లీతెగలను గూర్చి
వాక్యప్రతిముఖా. వాక్యగర్భాలు వ్యవహరి
చుటను వివాదానుబంధితము నిట్లున్నను
'ముక్కలముక్క' నుండికలకలగిను. అకా
శు స్త్రీభక్తులములును కీర్తికవులముగాని

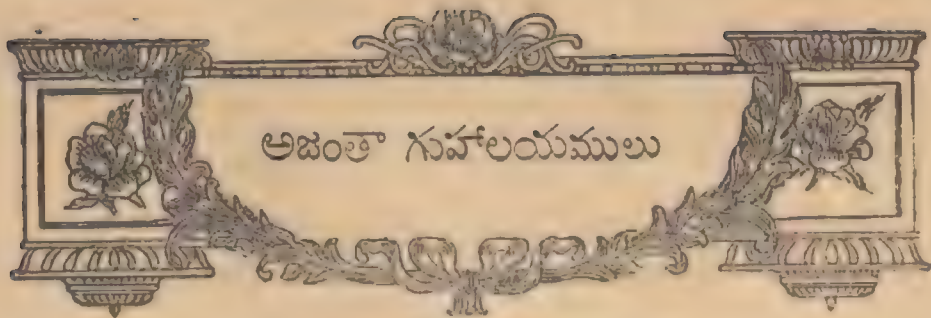
మును గూర్చిగాని దాని సమాన ప్రతిముఖ
గూర్చికాని సరియైన భావము లేనవివచ్చును.
ఆ దేశములోనాగులు కిరణవాసములు కుడుచు

కొనుకామున మిక్కిలినవారు (Makkalar)
మిక్కిలి పలుకుండి గలవారును నున్నాడు.
'మక్కలు' లేక 'మక్క' అను తెమిళపదము
'రామాయణములోని మర్కటపదముగా సం
స్కృతిగానికది. దీని మధ్యపాండవదేశము
లో నాగివాసులవాటిలో పాండ్యములుగలుపు
కొని పక్షిమోదినాదేశమున నున్నతెగ్గన
ములు సగ్గిమించెరి. రాజులో పలుకువారు
విశేషముగాఁ బలుకుబడిగలిగి యన్నకాల
మున 'బోంబు' తెగలవారు ఆనాములో దొర
తనముచేయుటలో రాజవంశమును స్థాపించెరి.
తిరనూరులు ముగాళవము ప్రతిమును గొప్ప
నావికులుగా నుండుటచేత సముద్రము
మీదుగా దక్షిణహిందూదేశమునకు జోయి
రని తెలిసికొనుచున్నామ.

ఈవిజయచంద్ర మజందారుగారు పైని
వక్కానించిన 'చేర' అను తెగవారు 'అంధ
వన' తెగలవారనియు, పాంగలతిరయారు
లను సంస్కృతమున సాగరకులు లందురు.
'పాండయర్' అను మారుపేరుగల వీరు
అంధవనయనందురు అచ్చపల్లవు లనియును,
'మరణ' అంధవన తెగవారనియును వీరెల్ల
రాంధ్రులైయని తెలియవలయును. మన
పురాణకవితామును, వాక్యవాక్యమును
వక్కానిగా అంధవనవారికు వక్కాగా అంధ
వనకవనం. తన పక్షివ్యములయిన వ్యవహరి
తములో బుట్టి పాండ్యులకన్న భిన్నము
కారని సహేతుకముగా రుజువు చేసెదను.
ఇదియేకవ్యాసము అగావులను ఈవ్యాసమే
యిప్పటికీ తెల్ల వనం అంతము దీని
ముగించుచు

- గీ. మాత్స్య వివాహ రాత్రికి ముగియెను, సంతోషించి బాపి పండు సంతోషము చేసి,
సుగంధము దిమ్మమూలి నివసించుచు, విజయగ్రామమున కైక్కిరియింపు తల్లి!
- గీ. ఇన్ని వాల్లొల్లమిది భవన్యవరతాం, ముగియించి నివి హాస మగునుగాని,
కృష్ణవదనచి తమిచి విర్రుపు మువ్వు! నిదయు లెఱుంగును కిరణిచ్చు తెల్ల.
- పీ. గౌరవయోజన మాత్స్యవృత్తినుచి, ముగియించి దాన్వ్యులచిను,
మీరుగ్రుచితి విశ్వవృత్తి పరి, మౌనమున నీ కష్టములచి,
రాజుల కేంద్రతలను వాన్వ్యులకే, కేంద్రవృత్తిమను నేయచి,
రాజులునాతి రాజులచిలకా, కోరిము నుల శక్తులచి,
- గీ. గాని నెక్కి విమల కమ్మమభిక్తి, నిందాత్మావృత్తిమను నేయచి,
కల్పితో! ఇన్ని శాచు మద్యవిశోష, గాగము నుచి సుమల సంతోషము తెలిచి.
- గీ. కాళియన్నాని న్నాగితి ముగించి మౌనమున ముగియించి విజయగ్రామ,
కాళియన్నాని ముగించి మౌనమున ముగియించి విజయగ్రామ,
చేయి వాని కేంద్రతలను వాన్వ్యులకే, కేంద్రవృత్తిమను నేయచి,
రాజులునాతి రాజులచిలకా, కోరిము నుల శక్తులచి,
- గీ. కేంద్రతలను వాన్వ్యులకే, కేంద్రవృత్తిమను నేయచి,
రాజులునాతి రాజులచిలకా, కోరిము నుల శక్తులచి,
- పీ. వ్రాత్స్యయోగిని వ్రాత్స్యయోగిని, కేంద్ర ముగించి ముగించి,
చిత్తిమోహన విశ్వవృత్తిమను నేయచి,
కేంద్రమొగిచి ముగించి ముగించి, ముగించి ముగించి,
నాతిరాత్రిమను ముగించి ముగించి, ముగించి ముగించి,
- గీ. వ్రాత్స్యయోగిని వ్రాత్స్యయోగిని, కేంద్ర ముగించి ముగించి,
చిత్తిమోహన విశ్వవృత్తిమను నేయచి, విశ్వగంగా మొగిచి మొగిచి,
- గీ. కేంద్రతలను వాన్వ్యులకే, కేంద్రవృత్తిమను నేయచి,
రాజులునాతి రాజులచిలకా, కోరిము నుల శక్తులచి,

నెరవొక్కము



గుహలయములలోని చిత్రములన్నియు వాటి

నిర్మాణకాలము వాటి కాలమును గూర్చి గాఢముగా నున్నవి. ఇందును ముఖ్యముగా గౌతమబుద్ధుని జననమాదిగా నిర్వాణపర్యంతమును గల చరిత్ర విశేషముగా చిత్రింపఁబడియున్నది. గౌతముని జననము, బాల్యమున నాయన సూపాకముల గూడి విద్యాభ్యాసము చేయుట, కష్టస్వాధ్యాయముల నభ్యసించుట, యువరాజైపురవీధుల సేనసత్తుడు చూపు భూరిదయాదిగుణముల బెల్లడిచేయు పనులు, వైరాగ్యోదయము, సతీగుతులనీడి యర్ధరాత్రుమున పురము వెడఁపావుట, తపము, సన్న్యాసాశ్రమము, మరణోపదేశ వాచారము మొదలగు విషయములు బయస్కృత ఫల్యుక, త్రిపుపు కొంతకొంతగా తెరపై జాపునట్లుగాక, యేకకాలముననే దానియందుగల చిత్రములన్నియు నా తెరపై బడునట్లు జేయురీతి, గుహలయ కుడ్యములపైనను, స్తంభములపైనను, లోకపునకు చిత్రింపఁబడి ప్రభుత్వాపవిత్రమున్నట్టి వాఙ్మయ ప్రాధికారము (సామంత్యము) కృత్రిమముల కెల్లయున్నానా, ఇట్టి జన్మములందును మరల మరల, వైరాగ్యోదయమందును గొప్పగుణముల గలిగియున్నట్లును కొనియాడు “జాతకము”లన బరచ జన్మభేదము నూరులకొలది చిత్రితములై యున్నవి.

ఈ చిత్రములయందు చాకాలమువాటి కాలము లేని యాశ్రమ సక్రమంగా జూడగలము. వారి వేషములు, ఆచారములు, వైభవములు, ఆభరణములు, వాహనములు, ఆయుధములు కరతలామలకములుగా చిత్రింపబడి

యున్నవి. ఎఱుకజూచినను, రాజులు, భిక్షువులు, భవవంతులు, దరిద్రులు, వ్యాధులు, పరివారములు, దాసదాసీదాసములు, గాఢములు, బ్రహ్మచర్యము, శ్రేష్ఠములు వారివారి కుష్టముల క్రమమున కయ్యుచున్నవను, పుట్టుముందు దలిపాట్లు పడములు పాదపూజలు పడములవలెగాక ప్రతి ప్రాణి చిత్రమును భారగర్భితమునట్లును చూడగలము.

ఒక్కొక్కచోట దండకాసకులయ్యును, దయామయులయు ప్రజాపాలనమొనర్చుచు తమ స్నేహము నభిలషించి యితర రాజులచేమిద బడిన రాజుల బానిగ గౌరవింతురు వహించెభవమున గొలుపుండు రాజులు, ముద్రలు, ముద్రలపై నున్న ముగ్ధములను వాదించుచున్న ప్రభువులను, వాదించుట పట్టాభిషేక మునొందిన ములును కన్నులపండువైయెప్పుట చూడగలము.

హంస, కీర, ముక్కుట, పారావతాది పక్షులును; సింహ, వ్యాఘ్రు, భిల్లుక, వరాహ, వృశ, గజ, ఆశ్వ, వృషభ, మహిష, మరంగ, మర్కటాది జంతువులును; కదరీ, క్రమక, పరాక, వారికేకాది వృక్షములును; ఇంకననేక పుష్పజాతులును, వాటివాటి స్వాభావిక స్థితులలో నందముగ చిత్రించబడియున్నవి. ఈవృక్ష పుష్పజాతుల వాటి స్థితియును చిత్రించుటయే కాక చిత్రకారులు తమ బుద్ధివికాసమును, కల్పనా కత్తిని బెల్లడించుచు నా రూపములనే యలంకార చిత్రముల (Decorative and Conventional design) యందుబ్రవేశపెట్టి చిత్రించుచున్నారు. వారికి శ్రేష్ఠ గణక కళాము గలయలకు వారి చిత్రములను గాను (Fret work) పనియు ఇతర (Geometrical Pattern drawings) చిత్రములును వాటిలు. కేసలనానా



గుణములు గల వానిని పాపములు నాశము చేయును. ఇట్లు ముగియును. వ్రాసిన కారణము.

ప్రతిమరేకా దేవతాకులని కిన్నర, గంధర్వాదులును
పంచర్షభసారముగా నజంత చిత్రకారంగమున
నిదుర్ముఖ జూహెఁగలము.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

పద్యంతజాతకము

ఒకానొక సమయమున బోధిసత్తుడు (బుద్ధుడు) హిమాలయ వాసియు, 8,000 యేనుగుల కథిసత్తియు నగు నొక గజరాజపుక్తుడై జనించెను. ఈ గజ సమూహములందు హిమాలయముచుగలనీ వృక్షశస్త్రజ్ఞుడగు సమున నొక బంగారులోయయందు వసించుచుండినది. తత్పరిణామన వెచ్చిని జూచినను తెల్లగూలులు, పక్షిగూలులు, తామరలు మొదలగు పుష్పయంతములగు కొలయలును, శేత్రానందకరమగువట్లు వల్లభులు, తమ పైకెంత్రాకుమియనీ, నాట్యలాడిమిగొను వృత్తలనెంతగానెమరుపని తమపైకెంత్రాకుమిగొని విజనందించు దిలులవలనోచ్చి నృత్యంబులను గలవనములు శేత్రవర్ణమున

నుంపించి యెట్ల నమలుచున్నవాఁడరా యెఱుఁగఁగల
 వచ్చుదుముతో నుభయముచేయింపవచ్చు తిన్నయిన కళ
 త్రిముడును సమము గల్గిరిన వాడియ్యను. లేదాడి కు
 కరిగి భక్తియొన నమూనాగ్రు న్నదియె తానొకయ్యుని
 మాన సొంతయ్యనదియె యన్నింటి కారాజునకు భార్యయై
 రిన సొంతయ్యగియ్యమన రాజును పశించునుకావించు
 గాని లేమ్యులమున తన బ్రదమును సాధింపవలెనెను.
 రాజుచే మేకాండ్రను పంపునట్లుచేసి నివరాణమున
 కన భర్తను జంపించి వడ్డవర్తికరణముల వడజ్జు ప్రభా
 వముగల యాతని దంపముల దెప్పించుకొని తన పగ
 దెప్పికొన సంకల్పించుకొని నాన్యాలెదమునుకొని దింసిం
 చుమంచెను. తనాని నిరాశయై కృపించి కృపించి
 తున కాకరిగి మరణించెను.

ఈ తొలి ప్రకారముగానే యా యోగును ముందర
వచ్చియున్నాడని కాకిరాజును చెప్పెను. ఇమె
తతక్షణమే యొక వేటకాని నడవులకు పంపి ఈ తొలి
నవ్వనుల భగవంతునియైన నతమును జూపించెను. వేట



గుహ్యమును నోటికిఁ జూపుదును నీల దండమును బాహువులపై మును, చీత్రి మును ముగ్ధ నడ్డముగా గిరిభాగములను నలుమనస్రమును గాఢముగా బాహువులతో బిత్రించుచున్నది.



కుహ్యమునది చీత్రి మును నోటికిఁ జూపుదును నీల దండమును బాహువులపై మును, చీత్రి మును ముగ్ధ నడ్డముగా గిరిభాగములను నలుమనస్రమును గాఢముగా బాహువులతో బిత్రించుచున్నది.



గృహస్థమున 12 గుప్త్యగల స్తంభముపైగల అలంకార చిత్రములు.

గృహస్థపురుషునకు భారతి శాస్త్రీమాన సంధి 158 పుటకుదుట చూడుడు.

కాదు ఏడు సంవత్సరములు తిరిగి తిరిగి యువ కాగజమును గదిరవ విష లాగమున దానినే సేసు. ఆశ్రమమునకు గజము క్రిందపడెనుగాని ప్రాణము లింకను వీడిలేదు. వ్యాధుడు దానిపంకముల నుడదెలుక నప్పియొకప్పుడు దేను. చాటి నూడికియజాలకపోయెను. ఆయిన నా కడు దహార్థస్పృహయముగాన తానే తొందియిన ములతెటికి వానికిచ్చి పంపెను. ఇట్లుగా తానాదంతముల నిచ్చుట యావశ్యకమనియు

మోక్షకామికి పాపరక్షియవగల ప్రతిపాశమును క్రింద తెలుసుకొని మోక్షార్థమునకు వచ్చి నా జరా తంత్రమును. స్వగృహమును గజరాజు నుదాహరింపక మెచ్చుకొనుచుపోయి రాణి కాదంతములనర్పించి జరిగిన వృత్తెలరమును విడిచివెను. రాణియు నానంతముల దన వీరవదై వంతుకొనగనే తన భూర్యవైరభావ మును దానినకాక తానొక్కడని భ్రష్టిక్రొవము నును దిద్దిన నామెను విసిరింపజేసియు. తొనింతె

మిక్కుటమై యామె వెంటనే మోడించెను. మధ్యస్థకరణముల సేమనెంతయుగాన వాస్తవము లాటంటిని అటువలె ములునా నవ్వయించి యీ బాధ న్నానకర నగదను "వడ్డంత బారకమనివాడెదను.

రురుజాతము

ఒకా నొకవ ర్తకుడు భవిష్యమండెను. వానికొక కుమారుడుకలడు. తల్లిదండ్రులచే కతికారావున బెంప బడి ధనముగల్గి పావోహుక్రమ కష్టములకు లెడ జక్కిన ట్లాయా ప్రియతయ వ్యయపఱచి యప్పులపాలయ్యెను. తండ్రు ముగ్ధుడై బాల దాళబాలకయెడు ప్రాణ త్యాగమున దవ కష్టముల భాభ్రకొనగొంది గంగా నదిలో దుమికెను. నీటుదిన వెంటనే యతడు ప్రాణములపై యానమరల బాధింప నచ్చుటకు దైత్యము చాలక యతిగుణముగా కోపించెను. బోధింపకున్విను హరిణముగా జన్మించియుండెడి. తన మందకు విడి యెంబదిగ గంగానదీ ప్రాంతములనిడుమండి యా

డిక్కుక్కురి యాక్రందనమును విని యతనిగా పాడియ నొకప్పుడు నిశ్చయించితిని కట్టియనుచున్న బాధానయ గావించుకొని పంపెను.

ఒకనాటి రాత్రి యాకటిక దుండు పట్టామున నీ యొకస్వప్నముకలెను. తన కొకబంగారులేడి తల్లియను బోధించిన ట్లావెతు స్మరించెను. వెంటనే యామె కుంగమునకై వెకిరించెను. దానిని పట్టివ్వనని వాగ్దానము గావించి తన కష్టములను కష్టములకు పారబోసేమనెన్నెను. పలు రాజులకు వాగ్దానముల పట్టమి జూపెను. కట్టియనుచును వెలుగుతుండు కట్టియు నిన్ను నానుకొనెను. యామెయును మానగనే రాజు పరవశుడై దాని నేయ నెత్తిన బాగా మును జారవిడిచెను. కిమ్ముట నామృగమును విహారభవ తుతో నూరేగింపుకొని తన రాజధానికి కొంపోయి జేరి కిచ్చి లేచాది పరల ప్రాణులకను రక్షకుడనై యుండునని దీక్ష చేసెను.



ప్రణయప్రభావము

విజ్ఞానీ సత్త్వినాం యుగారూ, టి. ఎ.

పాకలో సీగాలి సోకితే నాలు

వోయికుంటమే నాకు వొచ్చినట్లేను! పాక!

గొప్పపు పొయిమూలలై యిడి శెల్లులగు

పట్టముంటే నల్ల కొట్టమంటాను! పాక!

కారడివి నడిమికి పారి పొమ్ముంటేను

శెట్లతో సేమాట శెప్పకుంటాను! పాక!

వొక్క మావిడికినీ సక్కనీ పేరెట్టి

దానికిందా నేను తల దానుకొంటాను! పాక!

తెప్పలో నన్నెట్టి తేలిపొమ్ముంటేను

నిన్ను తిలుసుకొంటానేకల్ల వోతాను! పాక!

నింపు గుండెల్లోను నిలుసుండ మంటేను

మనుసుకొంటానేకల్ల మాకేవోతాను! పాక!

టి. శివకృష్ణారావు

‘యథావం తద్భవతి’ యను పురాణబోధా-
 మనను కావలెను. అట్టియే విధమున క్రొత్తవికామ.
 ఒక సహస్యకు తాను కోరునది తా చెగనవలెనని దీని
 యర్థము. ఇది యథార్థమును వలె, అట్లుండి దేశమే
 సముదాయమున స్వరాజ్యమును కోరునపుడు తాను
 కోరు స్వరాజ్యమునకు లక్షణ విడియని జనసామాన్య
 సహజవిధముగ రెండును కొలది ఆధానమునకు తీవ్ర
 పోరాడు. అట్టితీవ్రత ఈ మహాత్మ్యంబు నుండి
 పొగనందెనుకు ఈ సంగతియందు వనము చెయు
 యర్థములు విద్విన్నములై నిజజీతరుజుకు చాచెందె
 తి హంతులుకావు.

[illegible]



ఇసుకొండ ప్రజల సమీక్ష. (1) ఇసుకొండ ప్రజల సమీక్ష. (2) ఇసుకొండ ప్రజల సమీక్ష.

స్వార్థపరతను నిగ్రహించు నవనరము తీవ్రముగ నన్ని
 దిశల వ్యాపించును. ఆరీతులను న స్వరాజ్యము స్వరా
 జ్యమోయని ఇచ్చును పలనరించు మనలో ననేకులు 'ఇది
 యెట్టి దీపి'యని వినునకొనుకాలమువచ్చినను రావచ్చును.

స్థానిక పరిపాలన శాఖయందు (Local Self Govt.)
 ఇటువంటి ప్రయత్నము చేయవలెనని స్వాతంత్ర్యము
 భవము ఇట్టి నేపథ్యమువచ్చు.

ఇట్టి ప్రమాదముల చేయెత్తిమానే యాపర్వతా
 పర్వతములే స్వరాజ్యభాగమున నావలంబించి ధిమ
 పట్టుకొనుట సమర్థము. ప్రజలు
 ఇట్టి విచక్షణలను మునుమున్నగా తెలిసి కార్యము నడు
 వున్నప్పుడు జరగమునకే. పాపము జరగవచ్చునట్టి స్వరాజ్య
 భాగములను ప్రత్యేకము అక్షిణి నాడునట్లు పాపమునకి
 కలవర పెట్టు చుండునపుడు తక్కిన వారప నెరిగి

'నేది నేది' యను విధానపరచిని ఉపయోగ
 గైకొని యియ్యదిస్వరాజ్యము కాదన నూచించుట
 ముఖ్యమయి చూచునీతిగా కాక దాని విచిత్రము
 అనుభవము చేసిన ప్రయోగమే. స్వరాజ్యభాగము
 దానిని చూచిన్నవారికే వేర్వేరునైన తప్పుకాదు.

విహిక స్వరాజ్యము ఆముష్మికమొక్కపదమునకే
 చరమ సోపాన పునఃజిల్లు. స్త్రీజ్యోమనకు నాశ్వత్థ
 వల్లు భాగ్యభేదమునా మృగభేదమునకే పురుషస్వ భాగ
 వల్లు. మునియు నాచీమయు స్వరాజ్యవాదిన వల్లు.
 కనులను వెలురెట్లో ప్రజల బ్రతుకునకు స్వరాజ్య
 మట్టి పచ్చనిది. ప్రజలముందు స్త్రీజ్యో ప్రావీణ్య
 యనునకు స్వరాజ్య మురటికి మహోపకరణము. బురు
 నీర్వు పొగబండికి అమరునదేసి ముందు ఇనుపకమ్ము
 తాగుకాలిగ్గనకు ముందు అది నీ ముత్రము స్వరాజ్య
 మట్టి సాక్షాదోపాయము. ఈ పరిణామము ప్రజలముందు
 నాడేరేయకే దాని సాక్షాదై నెంతోమహిమ ను
 గ్నింపబడలేదంటే త్యాగము విధియించి విడిచివే
 రుండును. ఏకేకవిక్రమముగాను స్వాతంత్ర్యమునకే
 తినియగువుల సమర్పించిన పీడనముల స్ఫూర్తి ఆకాశమున
 చుట్టలవలె విడుదలయిండును. అట్లుకాదేని కదచిది
 విరోధా నమోనంగ్రామ ముందు పొచ్చినది యోధా

ప్రజలు తమదేశస్వాతంత్ర్యము దేశమునకే తమస్థాన
 ములనే యొక్కముగ్గిన సమర్పించుట తిరుగించి యుం
 దును. స్వరాజ్యమునకు మూలముల త్యాగమున కిదియే
 ముఖ్యము.

స్వరాజ్యమున విర్దిష్టముగ స్థలముకాదు. సము
 దాయమున ప్రజల మనోవిధియం దువయించు
 స్వాతంత్ర్యవిధానము (Scene of Freedom). తిరు
 లును కిటికీలును మానియుండు ఇంటి కలుపల యెండు
 యెట్లు సంచుకొనునా! ఎట్లు లోపల ప్రవేశించునా!
 యని కామకొన్న కైలెడల వ్యాపించి యుండునో అట్లే
 స్వాతంత్ర్యము విడుదలకొన్నప్పుడు దానిని విడుద
 లు సాన్నిధ్యమునకే వేచియున్నది. స్వరాజ్యభాగము చు
 రునగాను. ఘనతయే దాని లక్షణము. దాని రేఖస్థిమెరి
 గినప్పుడు తక్కినమును భేదము. విద్యుత్తునానెట్లు. ఇట్టి
 భేదమునకే స్వరాజ్యమునకే విక్రమము విద్యుత్తునానెట్లు
 కాదు. దానిని మోయుకే ప్రావీణ్యములే. తల్లికి బిడ్డల
 ముందు, వికే నానా ప్రయత్నమునకే విద్యుత్తు.
 తల్లియెప్పుడైనను తనబిడ్డల బురుగుగ్గనలెనని తిలంచునా!
 దానిముందు బిడ్డలు విద్యుత్తునానెట్లు. విద్యుత్తు
 వారల జీవనవిధానమునకు కేక మెచ్చునందునెనలెనని
 గొరము.

ఇట్టి వహి భేదభాగ్య మొక్కమున చేతమునే
 నుచుకొన రాదోవునట్లున్నది. వివిధపక్షముల ప్రజా
 ప్రతినిధులు రాజుభిలంకు న్ని

రా.రా.బంధములన్ని యూర్పి, యనురాగారావనత్రాళి
 నెంతో కోరిల్లునటించి తోరములక నుక్కినానుధా
 లేపన, ప్రాతీ స్థలం నాడగూర్చి భక్తిమయదీపం
 దాంచుమానోద్రుహ్మిలో శ్రీలంకా గు నానమోగ్య
 ములు నీకుక భక్తచింతావదీ!

వడ్డాది సుగ్ధారాయము.

అని కైవారములపాడి రానున్న స్వరాజ్యలక్ష్మికి
 స్వాగత మొసగుచున్నారు.

అవహాదరి వచ్చినిల్పుటకు ప్రజాహృదయం
 నుచును స్థలమున స్థిరమున? దానికి ముచ్చుముల
 విడిచానునా? చిలకీయుల నోపాదించి? తాత్కాలిక
 రాజకీయమునకు భుజ్యపాపమును కేవలము? స్వాగ

నను యజ్ఞశత్రుమణియిది ముగ సునామికి కల్లునా!
గాంధీపుగోనిమనః, మిలోసంకల్పము వేర్వేరుమనః
సంసిద్ధుడై యున్నవాడు.

‘ఉత్తిష్ఠతే, జాగ్రత్, ప్రాపని

శాస్త్రజ్ఞానం!’

మనుమహావైద్యుని మనఃకిరణం కీర్తనమొనరించు.

ప్రజలేమిచెప్పెదను.

క. కొంపరు పరిపద మందురు

కొంపరు వైదికులయు సిద్ధుగోను గోవిందుం

ఇందురు కొంపరు మదిలో

కొంపలయందురు కడకు గొని పనుకేంద్రా!

(గోపికా వస్త్రాప్రహరణము, భాగవతియు)

ఉత్తిష్ఠతేమనఃపరికిరణం మనఃకీర్తనం! భవనమ్మ,
మనఃకీర్తనం మనఃకీర్తనం మనఃకీర్తనం
లేను. పూర్వం కీర్తనం మనఃకీర్తనం మనఃకీర్తనం
భవనం కీర్తనం మనఃకీర్తనం. అది కీర్తనం మనఃకీర్తనం

గీ. పరిపదమందురు, పరిపదమందురు,

పరిపదమందురు యయిన బరగ మనకు

ఘనమందు నోము కొంత కాకుండు మెక్కించె

ననుమ హరిమతించి రలులెల్ల.

అని దేశభక్తులవారు దుష్టతని సాధనం.



మ రణభీతి

చామరాబు పుండరీకాక్షుమ గారు, పి. పి.

మ

చామరా! నన్నేమిచెతువు - హరిమనఃకీర్తనం శ్రవణం
చామరా! నన్నేమిచెతువు - చామరా! నన్నేమిచెతువు;—మరిణమా!

అయిదేని కీర్తనం - హరిమనఃకీర్తనం వారిని,

చామరా! నన్నేమిచెతువు - చామరా! నన్నేమిచెతువు,

కామరా! నన్నేమిచెతువు - కామరా! నన్నేమిచెతువు

“గావుగావు” మిటును వైద్యుని - కామరా! నన్నేమిచెతువు,

లోకసుఖముల నాకసుఖమని - లోటులై వ్రనునేటిచాది,

మీదా మిటును వైద్యుని - జీల్లిపోవును, చెల్లవిచ్చుట;—మరిణమా!

చామరా! నన్నేమిచెతువు - చామరా! నన్నేమిచెతువు,

నెమరుక నీ శ్రీకాయము - చిలిపి మోసంబు ప్రభావం

చామరా! నన్నేమిచెతువు - శ్రీ రమణు నవామనఃకీర్తనం

వామరా! నన్నేమిచెతువు - ధయము వాకేమిచెతువు;—మరిణమా!

మరిణమా! నన్నేమిచెతువు - హరిమనఃకీర్తనం మనఃకీర్తనం.

సూత్రకాలవ్యవసాయచరిత్ర

సంఖ్య 30 వేలది ను ప్రస్తుత వాస్తవము

ప్ర. 1000 మొదలు రీ. ప్ర. 500 వరకు

సూత్రకాలచక్రమును వ్రాయుటకు కల్ప
సూత్రములు, కైమిని పాణిని ఆపస్తంబ గౌతమి
బృహస్పతి వాగ్దేవతా వైశాఖ్యానానానా వ్యాకర్త
కాశ్యపాశ్శ్రుతినియూ; వివాచాశ్శాన్తినందనా మహా
వృద్ధి, వాక్యశాన్తినరి. ఈనాల్గునములు, మున్నగు సూ
త్రములను బవలంబించిన వ్యవహారికవిధులకంటె
కెన్నగువిధుల వ్యవహారులకు కలగజేయునంతటి
ధూమిక దగిన వోహదము కేది, తనివరీటమును వి తిన
వో ఘోభేష్టాద్ధి కలుగునని నాటివాని తలంచుచుండిరి.
చూడుడు :

(1) కవీశ్వరులకు నోవధులకు, (నూమిశిశ్వరులకు) వ్యక్తములకు, భూమికి దగిన దోహదములను నందు, నీడమునకు దగినఫలాభివృద్ధి కలవలను.

ప్రమాదాల్లోనుండి నాటివా రెఘుమి తనోహ
నదు కీ యొక్క నదులుగా నాటివ దున్నట్లై వని
గునో చాచిది కాసుగ నటుతెలిసిరి నమ్ముచుంటి
యప్పది.

క్రాంత్యర్థం "వై" ఘటన యజ్ఞస్థాన
మును దున్నెదరు. ఈ దున్నెటను, యజ్ఞార్థవ్యవస్థలు
యందు విధులు కలవు. అందుకే రాక్షసులను బంధించి
బలిపెట్టెను. ఈ యజ్ఞార్థమునాది విధులన్నియు
వ్యవసంహితా భాగ్యమునం దెటుల వ్రాసిరి.

(2) మాదవరతిలో చివరనుండి వెనుదటికి దున్నగా మాడుచుచాల్లేదను, కాని మాడుచుచాల్లయొక్క మధ్యభాగము పూర్తిగ పిల్లగింపబడుదు. కాన యాయవరలను బ్రవక్షిముగాఁ ద్రెప్పి తూర్పుపక్కములకు దున్ని పిమ్మటను దక్షిణమునండి యుత్తరమునకు దున్నిన యెడల భూమి వాసగ దున్నబడును.

ఇటులనే యాధ్వనంపాఠయొక్క (8-17) మంత్రమునకు స్త్రావ్యమును వ్రాయుచు విద్యార్థులకు, కాళి, పైతృక, మూర్తిములను క్రోడీకరించి, పై యజుర్వేదభాగ్యమున వ్రాయబడినదానినే దృఢపఠించి యున్నారు. అందు స్పష్టభేదములే కాన్పించినందున ప్రాచీనములైన వ్రాతలను, వానిని పాఠమున వాల్చిరింపగా యజమాని కొంతరున్ని, భృత్యునకుఁ దిప్పటించి దున్నించుటయే విశేషమని తోచినది. ఇందు యజమాని క్రేధాదిశేషము కాన్పించును. "కాళి మూర్తీము" అను "అర్చన" అను శ్లోకమున "మూర్తి, అర్చన" యను నొకరకము కేయునుగిరి. దాని నిటు వ్రాయబడినది.

(1) కృషిలాభశ్రమందు బాగుగ వంపిన
యన్నమనందు వెన్న, నుగ్గిలము, పసుపు, ఉప్పు
వల్ల "నీటి బుర్రాను పోతా" యనువాదమును
పరిష్కరించుచున్నది. సైమాక్రముచే చరిత్రనుచే
మూడునాళ్లు దుస్థించి పిమ్మట యజమాని "నీరా

[illegible]

యంజంతి" అనుమంత్రముఁ బఠింపుదు, విశేషముగ దున్నుచున్నాఁడు. ముందు దక్షిణమునుండి యుత్తరము నకు దున్నుచున్నాఁడు.

“వైతానా” సూత్రములు ముందు తమ దున్ని, పిమ్మట భృశ్యునిచే దున్నించుచున్నాఁడు. అది భృశ్యునకు పుష్కరీణాదామై యున్నది. కాళి సూత్రములు ముందు భృశ్యునిచే దున్నించి తృప్తికొంతక పిమ్మట, దాము దున్ని శ్రద్ధాకురేను జాతుచున్నాఁడు. రెండును, వ్యవసాయమునందలి శ్రద్ధనే నూచించుచు “వృక్షిలాభ కర్మ” యనుటకు దీనియన్నది. వైతానసూత్రములో (౮-1) “కృతేయోనా” అనుబుక్కును బఠింపుచు విత్తనములఁ జల్లవలెనని కలను. ఋగ్వజాస్వానుజీయల కంటె వధర్వజీయిలు ‘దున్నుట, విత్తుట’ యనుగర్మల ప్రాచీనములైనవి. విశేషముగా వానిని పాఠమునందున్నది. కృషికర్మకుఁగూడ వైవేణుసాంప్రదాయములు ప్రాచీనకాలమునుండి నేటివరకును గలవు. మఱియు దున్నుట, విత్తుట, వేపకాలమునుండి నేటివరకు శుభ కర్మగా నాలోచించి ద్వితీయ తరుయిండ్లలో జనుకు వివాహోపనయనాదులలో “అంకురాకోపనము” అను కర్మ చేయుచున్నారు. ఆకర్మయం దయిదుహాకుమారుల దీసికొని, భట్టపట్టిలో వానిని నింపి, తొమ్మిదికంటె హెచ్చునరకములని తనములఁ బాలతో బియ్యి వైయోను కలలోఁ జల్లెదరు. విత్తనములఁ జల్లినమాఱును లయి చింటికి, ‘పాలికలని’ చేరు. ఈపాలికలకు, శుభకర్మ మగునాదులలోఁ బాఠము నున్నది. వైవేణుసాంప్రదాయముననుకూలమునకు, “ధూవృద్ధేనతాక” సూత్రమును విత్తనములఁ జల్లనపుడు “పిషధీమా క్తమును” బఠింతురు. అందు మంత్రప్రసములో నొక్కొక వేదశాఖవాని కొక్కొకసాంప్రదాయ విశేషము కలదు. “అంకురాకోపనకర్మ” మీ సూత్రకాలముననే బయలు చేసెను. ఆపస్తంబాదులు, భట్టపట్టి తెచ్చి పాలికా

ప్రతిష్ఠాపనతోఁ దృప్తికొందరి కాని “పాదకర్మకర్మహ సూత్రకారు”డంతటితోఁ దృప్తికొందు శుభకర్మ చేయుటకు బూర్వమే, మంచిముహూర్తముఁ జూచికొని, పాలములో దున్ని విత్తనములఁ జల్లవలెనని విధింపుచున్నాఁడు. ఆగృహ్యసూత్రమునుండి కావలసినయంతముల నిట వ్రాయుచున్నాఁడు.

- (1) పూర్వదినమున నాగలిని గూర్చవలెను.
 - (2) ఎద్దులను, పెలుగు, రియ్యము, సుమీశులను వ్యయముచే నర్చించి వారిదే దేవను చేసి నాకింపవలెను.
 - (3) “సీదాయంజంతి” యనుమంత్రముచే నాగలిని గట్టవలెను.
 - (4) “పిషధీమా క్తము” యనుమంత్రముచే నుచు దున్నవలెను. లేక కలుకొల్పన న బట్టకొనవలెను.
 - (5) అశ్వలవాండ్రలో మొదటివాని పధిపేదించిన పిమ్మటఁ దక్కినవాడు వారి ననుసరించి దున్నుట కారంభింపవలెను.
 - (6) ఘోషాకర్మమునకంటె పూర్వదినమునందే యానీతాదీని బూజింపవలెను. ద్రువలగాని యవలగాని చల్లవలెను. వ్యవసాయారంభము, ప్రైశ్చకారమే చేయవలెను.
 - (7) పిమ్మట బ్రాహ్మణులకు భోజనమున తెట్టవలెను.
- వ్యవసాయదారులు నేటికిని, శుభనక్షత్రాదులఁ జూచికొని “యేణువాక” యనునొకకర్మ నమంత్రముగాఁ జేయుచున్నారు. ఆకర్మను వ్యవభూలముల బూజించి తా వలంకించుకొని, మానవరమూని చేయుచున్నారు. వరికిందరు (గోదావరీనుండలవాడులు) “గోగయేణువాక” యను పేరుతో, ప్రతిఫాల్గున బ 80 నాటిగాత్రి, శుభాశుభములను విచారించుకయే చేయుచున్నారు. దీనికిననుకూలమే ప్రధానముగా నున్నది.

1. భూవృద్ధేనతాక 2. ధూవృద్ధేనతాక 3. పిషధీమా క్తము 4. పిషధీమా క్తము 5. పిషధీమా క్తము 6. పిషధీమా క్తము 7. పిషధీమా క్తము 8. పిషధీమా క్తము 9. పిషధీమా క్తము 10. పిషధీమా క్తము 11. పిషధీమా క్తము 12. పిషధీమా క్తము 13. పిషధీమా క్తము

[illegible]

గోవుయొక్క తోకనువచ్చును విడిచి కాయవలెను. మార్గ మిట్లుగాను- పది బూజుల నీరును పదిగోల నీటిని, గోకేరీతో న్నెట్టివేయి, పక్షిదానానుండి పై మేము కము జపించుచు రోగము వచ్చిన గోవుయొక్క శరీరమునఁ జల్లవలెను. పైను క్తము జపించుచు మార్గ మగ్గమునయలి చూచినను రోగవంతమగు గోశరీరమునందంతటను రుద్ద వలెను. నేడు పల్లెలలో "గోమాను" అను పురుగు గోశరీర మునందంతటను వ్యాపించినయెడల బాగుగ కడిగి శరీర నూరినట్లు "కరుమాపము" (తాటాకుల యిండ్లలో సాగచాచుచోటున వ్యాపించు ఘో) బట్టించురు. తోక నువ్వున పోలియున్న తోలకపు యను గోవులను తోకను విడిచి పిడుగువృత్తో కాంచెదరు. పైపక్ష్యము లకు వ్యయ మేమియును లేదు. కాళిందాక్రిమికఁ జెప్పఁ బడిన వైద్యమునకును వాటికాలమున వల్ల పెనగలు, నేయి హోమముఁజేయుటలో వ్యయ మేమియునులుగదు. కాని "నేటి యాండ్లయ పశువైద్యప్రకారము గోమాకు, కేలు, వల్లలుటకు అర్ధరూపాయవఱకు వలసలసి యుండును. కొంతయుగాని నుప్పుతో 2, 3, పాకులు కడుగుటలో వ్యయ మెక్కువకాదా.

పశువుల శరీరమునఁ బుండ్లుపడి

పురుగులుపట్టినపుడు చేయఁదగినకర్మ

(1) "కడ్యన్నాదీప్య" అన మూక్తముచే సంహృత ప్రాయశాచము, గోవులకు బట్టినపు డైవ్యముతో రావలయును. నేటితో వల్ల పెనగలను పైను క్తముతో

హోమములకేరీ, అపదురులు, చంపబడినవి సంపబినియని చెప్పవలయును.

(2) "బ్రహ్మజిజ్ఞాసం, అగాను, ఏకాపమే" అను మంత్రములు బఠింపుచు, కాచి చల్లార్చిననీటిలో నువ్వును కేసి, గోవులచేద్రావింపవలెను. సంతానముఁ గోరువారు గోవులు నీరుఁ ద్రావుటకు దొడ్లకు గట్టింపవలెను.

పశువులు నీరు ద్రావుటకు దొడ్లకు ఋగ్వేద కాలముననే యాద్యులు కట్టుచుండిరి. ధర్మముకొలకు మూత్రకాలమువఁ దొడ్లకు గట్టుటకు వారంకించిరి. పైని చెప్పఁబడిన చిన్న చిన్న వైద్యములను పల్లెలలో నేడును వ్యవసాయకులు చేసికొని, లేకు పశుగఁమును రక్షించు కొనుచున్నారు. పశువు లరగ్యమునకు తోవునపుడును, నిరికినప్పుడు పాలు వృద్ధి నొందుటకును, పెక్కులు పశువృద్ధి కరంత్రము లానాఁడులవని కాళిందాక్రిమిలు చెప్పవచ్చును. గ్రంథము పెఱుగనని వ్రాయలేదు.

రాజునకు వ్యవసాయదారులకుఁగల సంబంధము

ప్రభువునకు భూమిపై గంత యధికారము కలదో అట్లుగాను వాని క్రింద నున్న భూమియన్నాను. పుణ్యమిహంసలో యగ డక్షిణాదిధానువందు భూమిని ప్రభువు దానమియవచ్చునా మానదా యను వివాదము జూరవచ్చును. "పుణ్యమిహంస" అన నిధానులో చిల్పించియున్నాగు. పుణ్య మిహంసా క్షాత్రుత్వ క్తమున "కైమిని" యొక్కయు, అకైమిని నూత్రములకు భాష్యముఁజేసినవారి యొక్కయు వర్ష నీరుగ నుండును.



1. కడ్యన్నాదీప్య మిట్లుగాను- పది బూజుల నీరును పదిగోల నీటిని, గోకేరీతో న్నెట్టివేయి, పక్షిదానానుండి పై మేము కము జపించుచు రోగము వచ్చిన గోవుయొక్క శరీరమునఁ జల్లవలెను. పైను క్తము జపించుచు మార్గ మగ్గమునయలి చూచినను రోగవంతమగు గోశరీరమునందంతటను రుద్ద వలెను. నేడు పల్లెలలో "గోమాను" అను పురుగు గోశరీర మునందంతటను వ్యాపించినయెడల బాగుగ కడిగి శరీర నూరినట్లు "కరుమాపము" (తాటాకుల యిండ్లలో సాగచాచుచోటున వ్యాపించు ఘో) బట్టించురు. తోక నువ్వున పోలియున్న తోలకపు యను గోవులను తోకను విడిచి పిడుగువృత్తో కాంచెదరు. పైపక్ష్యము లకు వ్యయ మేమియును లేదు. కాళిందాక్రిమికఁ జెప్పఁ బడిన వైద్యమునకును వాటికాలమున వల్ల పెనగలు, నేయి హోమముఁచేయుటలో వ్యయ మేమియునులుగదు. కాని "నేటి యాండ్లయ పశువైద్యప్రకారము గోమాకు, కేలు, వల్లలుటకు అర్ధరూపాయవఱకు వలసలసి యుండును. కొంతయుగాని నుప్పుతో 2, 3, పాకులు కడుగుటలో వ్యయ మెక్కువకాదా.

మూడవ వజ్రహస్తని చిక్కాలవలస శాసనము

మల్లంపల్లి సోమశేఖర శర్మ గారు

ఈ తామ్రశాసనము ఉద్దామూ, కుబకాయ గ్రామములకు మధ్యగా నొక ప్రాంతమునందు చిక్కాలవలస అను నొక గ్రామమునందలి వైశు తన పొలమును దున్ను కొనుచుండగా బయలుపడినది. ఈ పొలము తెలిసికొని, చిక్కాలవలస నివాసులు, శ్రీశైలి అప్పలస్వామి నాయుడుగారు దత్తమినుగలిసి కొని, కట్టించబడినవిను నాశాసనముమఱల నతిని కిచ్చి కేయబడునని యతనికి నచ్చుకొని దానిని దీసికొని ప్రకటనాగ్రము దేశోద్ధారిక శ్రీయుత కాళీవాళునినాగేశ్వరరావు పంతులు గారికి బంపిరి. పంతులుగారు 'భారతి'లో ప్రకటించునని మిత్రము దయతో దానిని నా కొనంగిరి.

అకారాధికములు

శాసనమునంగల రాగి లేకులు అయిదు.

ఒక్కొక్క లేకు పొడవు ౮. ౫ అంగుళములు; వెడల్పు ౩. ౫ అంగుళములు. లేకులు కుడి యెడమ వైపుల గొంచెము వెడల్పున, నడిమిభాగమున గొంచెము నన్నముగను ఉన్నవి. లేకు యెడమభాగమున అంచులకు ౩/౪ అంగుళము దూరమున రింధములు కలవు. ఆ రింధములనుండి పోనిచ్చిన యొక రాగి కడియముమూలమున పిమ్మెదు లేకులును బంధించబడియున్నవి. కడియముయొక్క వ్యాసము

౮. ౫ అంగుళములు. ఈ కడియ మొకరాజ ముద్రికతో నతికిరబడి యున్నది. రాజ ముద్రికమీద 'శ్రీస్థుటముగ నొకనంది చిక్కిబడియున్నది. అనంది కిరుప్రక్కల చంద్రుడు, సూర్యుడు, శిఖిము, నాగలి, మధ్యము మొక్కలైనవి కలవు. మొక్కటి లేకు మొక్కటి పెడ నే మియు వ్రాయ బడి యుండక, పుస్తకమును అట్టవలె, శాసన మును గాపాడుచున్నది. రాలుగడ లేకు రెండ వపెడఁగూడ వ్రాయ బడియుండుటవలన క్రిందిభాగమున శాసనమును గాపాడుటకు ఒక లేకు చేర్చబడినది. శాసనపరిక్షణము ఆ లేకును జీర్చుటలోగల యుద్దేశము. ఆ యొకవ లేకునకు రెండువైపులగూడ వ్రాత లేదు.

లిపి - భాష

శాసనమునందలిలిపి నాగరి; కాని యిప్ప టినాగరి అక్షరములకు, శాసనములోని అక్షరములకుఁ జాల వ్యత్యాసము కలదు. అయినను ఇప్పటి నాగరి లిపి శాసనము నందలి లిపి యొక్క పరిణామమే యనుట స్పష్టము. పూర్వమునకు ఇప్పటి మిక్కిలి వ్యత్యాసముగల అక్షరములలో ఇ, ఏ, ఖ, ఘ, ఙ, చ, ఞ, ణ, థలు పేర్కొనఁ దగినవి. నకారపుఁబొల్లు 'న' అనుఅక్షరము

నకు క్రింద నొక్కటిగా గీయుటచే జూపబడినది. ఉదా ౧౩-వ పంక్తిలోని 'నివహా', ౧౬-వ పంక్తిలోని 'త్రినితమనా' అను పవి చూడదగును. మకారపుబాల్లు వై నొక యనుస్వారిము వ్రాసి దానిక్రిందతలక్రిందయును అధిచంద్రాక్షరీవంటి యొక్కటు వ్రాయుట చేత జూపబడినది. ఉదా: రెండవపంక్తిలోని 'గోత్రానా', ౪-వ పంక్తిలోని 'మహీనా' మొదలగునవి చూడదగును. ఈ పద్యతికి స్వతీరీకముగ ఈ మకారపుబాల్లు అక్షరము నకు నెత్తిమీద నిచ్చు అడ్డుగీటు తీరవేయుట వలనను జూపబడినది. (చూడు పంక్తి ౩౩ 'మహీనా') ఇట్లే రకారపు బాల్లుకూడ ఆక్షరమునకు నెత్తిమీదనున్న అడ్డుగీటు తీరవేయుటవలన జూపబడినది. (చూడు పంక్తి ౪౬ 'తస్యభార్యా' రియపా) అను స్వారిము కొన్ని కొన్నిచోట్ల ఆక్షరముల శిరోభాగమునను, కొన్నికొన్నిచోట్ల ఆక్షరమునకు ఆక్షరమునకు మధ్యగా నెగువను గలదు. అక్షరమున కెడమవైపున నీయబడు గీటు ఆక్షరమునకు నెత్తిమీద నీయబడు అడ్డుగీటును దాటి వైకిపోనిచ్చుట మన ఇకారమును, అడ్డుగీటుతో నమముగా వ్రాయుట వలన ఏకారమును, ఇట్లే అక్షరమునకు గుడివైపున నీయబడుగీటు ఆక్షరమునకు శిరోభాగమున నీయబడు అడ్డుగీటునుదాటి పోనిచ్చుటవలన ఈ కారమును, అడ్డుగీటుతో నమముగా నిచ్చుటవలన ఆకారమును సూచింపబడినది. 'ణ' 'ల' అనునక్షరము లకు స్వల్ప స్వత్యైకము కలదు: మొదటి

దానికి నెత్తిమీద నడ్డుగీటులేదు: రెండవ దానికి గలదు. కాని 'ల్ల' 'ల్ల' అక్షరములు రెండును ఇంచుమించుగ నొక్కరీతి నున్నవి. 'ఇ' 'ఇ' అని వచ్చినపుడల్ల చ, ఛ లు ముగియును, పిదప అనునాసీకమును వ్రాయబడినది. 'బ్ల' 'భ', 'జ్ల', 'జ్' అను నక్షరముల స్వరూపములు గమనింపదగినవి. శేషము పిదపచ్చు నెత్తిపాల్లును ద్విత్యముం జేసినది. ఇట్లు ద్విత్యములేని పాల్లులును గొన్నికలవు: ఉదా: పంక్తులు ౧౦, ౧౧, ౧౨, ౨౧, ౩౩. శాసనమునం దంతటను బకారమునకు ఏకారము వ్రాయబడినది. ఇట్లొన్ని కొన్నిచోట్ల శబ్దమునకు ఏకారమును, సకారమునకు శబ్దమును వ్రాయబడినది.

శాసనమునయు సంస్కృతభాషలో గలదు: గద్య:ద్యౌక్తము. శాసనమున పాత్రాదు శ్లోకములు కలవు: ఇవి శాస్త్రాలవి క్రిడితము, మాలిని, పాత్రాదుకము మొదలగు వేత్తలు వృత్తములలో గలవు.

శాసన వృత్తాంతము

ఈ శాసనము గాంగవంశజుడైన అనంత వర్మాభిధానుండునెక్తహస్తదేవునిది. గాంగ వంశజులలో వజ్రహస్తం యను పేరు గల వారిలో నితడు మూడవవాడగుటచేత పిలిచి గాంగవంశచారిత్రిమున మూడవ వజ్రహస్తం యనెను. ఈ వజ్రహస్త వంశీ యైన గొంగులు ఆత్రేయ గోత్రులు; వరమహాహ్వయము; పరిమ భట్టారకులు; త్రికలింగ మహాభుజులు. శాసనమున

మొట్టమొదట వారినింట్లోకి పంపి కలిపి. ఏదో
నెత్తహస్తాని మంచాను క్రమముగా పంపించినది.
అది యారీతిని గలదు:

గాంగవంశమున కలంకారభూతుడైన
నాయకును, విక్రమముచేత భూమిముఖానిను
ఆక్రమించిన వాడును అగు గుండమరాజును
మహారా జాకడు కలదు. ఆతనికి వక్ర
హస్తాడు అను కొడుకుగలడు. పూర్వము
అయినపు యముఖానిముఖాని విభాగించినది, అయిన
గురు రాజులచేత పరిపాలించబడు భూమి
నంతయు పూర్తిగా కీరి వక్రహస్తాదుముఖాని
తను జయించి అతడు నలువదినాలుగు సం
వత్సరములు పరిపాలించెను. అదికి గుండమ
రాజు, కామార్జువుడు, వినయవాద్యుడు
అను మువ్వరు కుమారులు గలరు. ఈ
మువ్వరిలో వక్రహస్తాని అనంతము గుండ
మరాజు మూడు సంవత్సరములును, పిదప
నాతని యనుజుడైన కామార్జువదేవుడు
ముప్పదియైదు సంవత్సరములును, అయిన
వాని నాతని యనుజుడైన వినయవాద్యుడు
మూడేళ్లును పరిపాలనముచేరి. వినయ
వాద్యునిపరిపాలనాసంతరము కామార్జువుని
కొడుకును, అయిన వక్రహస్తాని అనువకు
గలవాడును అగు (రెండవ) వక్రహస్తాడు
ముప్పదియైదు సంవత్సరములు రాజ్యపాలెను.
ఈ రెండవ వక్రహస్తానికి మువ్వరు కుమ
ారులు కలర (౧) (రెండవ) కామార్జువుడు, (౨)
(రెండవ) గుండమరాజు, (౩) మధుకామ
ార్జువుడు. వీరు పరుసగా నొకరితరువారే
నొకరు రాజ్యమునకు వచ్చిరి. వీరిలో కామ

ార్జువుడు అధిపతివత్సరిమును, గుండమరాజు
మూడేళ్లును, మధుకామార్జువుడు సంవత్స
రముచేట్లును పరిపాలనముచేరిరి. వీరిలో గండ
మరాజునకు మధుకామార్జువుడు గుండమ
రాజునకు పవతినిల్లి కొడుకు. ఇతని తరువాత
(రెండవ) కామార్జువునికి నైదుబంధులీయు
రాలైన వినయ మహాదేవి వలన గలిగిన
(మూడవ) వక్రహస్తాడు రాజ్యమునకు
వచ్చెను. ఈతడే యీ శాసనమునందలి
దాత. ఈతనిదే యీ శాసనము.
మూడవ వక్రహస్తాని రాజ్యము ముగిసగా,
ఈమొదటివారి అయిన వక్రహస్తా ముఖ
వాద్యుడు ధన్యుగ్నమున రోహిణిలో
నుండ, అనగా క్రిస్తుశకము ౧౦౩౮ - వ
సంవత్సరము మేనెల మూడవతేది ఆదివా
రిముఖాని పరిపాలించుటల ఇరువదియేడు
వరుసములకు శుక్లపక్షవత్సరము ఆదివారము
నాడు అనంతవర్మాభిధానంబునం బరగు
నీ (మూడవ) వక్రహస్తాడు నెకలధరానిల
మునునొకరినొకరులకు పట్టాభిషేకముచేయెను.
తెకిము ౧౦౪౨-వ సంవత్సరమున నీ వక్ర
హస్తాదేవుడు కోలువచ్చిని విషయము
లోని స్వమూఖ్య గ్రామమును మల్లవ
త్సరి అనునొక వత్సరమున దానమొసంగెను.
అంతకు

దానమును పట్టినవాడు మల్లవత్సేత్తి
అనునొక వత్సరుడు. ఇంతింతాత పేరు మాధవ
త్సేత్తి. తండ్రిమొదల నామముత్సేత్తి. ఇట్టి కుమారి
యన. వీరిని వత్సనాత్రి యని పిలువబడినది.
వత్సరులు కలదేవర యగు వానపిండియతో

గాంగవంశవృక్షము

౧. సుందమహర్షి మహారాజు

౨. (మొదటి) వజ్రహస్తాదు (౪౪ ఏండ్లు)

౩. సుందమహర్షి (౩ ఏండ్లు)

౪. కామార్జవదేవుడు (౩౫ ఏండ్లు)

౫. వివర్యాదిత్యుడు (౩ ఏండ్లు)

౬. అశ్వమేధాదుడు నామగోత్రము, కలహస్తి, వజ్రహస్తాదుడు. (౩౫ ఏండ్లు)

౭. కామార్జవదేవుని (వైదుంబవంశజ యను వివర్యాదేవిని పెండ్లిచేసికొనెను.) (అర్ధసంవత్సరము)

౮. సుందమహర్షి (౩ ఏండ్లు)

౯. మధుకామార్జవుడు (౧౦ ఏండ్లు)

౧౦. మూడవ వజ్రహస్తాదు.

(క్రీ. శ. ౧౦౩౮ లో పట్టాభిషిక్తుడయ్యెను.)

నగ్నిహింసమును తొచ్చిన మూలములను గోత్రములనానిలో వంశగోత్రములు కలుగుకాని వంశగోత్రములు లేవు. అందువలన వంశమును తగు శాసనమున దత్తించి నిష్కలమయ్యెడి నదని నాయూహ. శాసనములలో లేని సున్నలుపెట్టి, ఉండివెలిసిన సున్నలు తేక పోవుట మట్టి కిక్కిరమాద దోషములు స్వానాథారిణము. అందువలన వైదిగ్రహిణియైన మల్లవశేషుడి దురిగోత్ర మనియే నా నిశ్చయము. వంశగోత్రములపై వైది పురాణమునందును, వైశ్యగోత్రమున వైది వధిలోను నీరీతిని చెప్పబడినది.

వంశగోత్రమున నుండిన వంశగోత్రము.

దంతయు వింధ్యాద్రి కలమిలోడ

నలి మిత్తకావ్యాయమునిని వ్య

వ్యాధి వైదికమున

తనముచేసి ముఖదానము లొనరించి

జన్మివృక్షము వర్ణముగాని

జహ్నుపాగరమును బామపక్షిశ్వర
లిలముకొంగిండి నలువదెను
దీపకలికల జొసగి యడ్డవువకును
బంతుకీర్రెలు శేబరి పదిపది
సకలవైభవమొగముక జరిపి [విదవ]
నొకరి కొకరికిం బ్రారయె యుప్పుమందు.

మనము గమనింపవలసిన మఱియొక విషయముకలదు. నేను మాచిసింగవెఱకు పూర్వచాళిక్య శాసనములలో వైశ్యుల కిచ్చిన దానమును వెలుపు శాసనములకుటియుఁ గానరాదు. ఈ కలింగ గాంగవంశజులు బ్రాహ్మణులకే కాక వైశ్యులకును సూర్య నగ్రహరములను దానముచేసి పుణ్యమును, యశస్సును సంపాదించుకొని యున్నారు. మన శాసనమున నలి దాతమున వజ్రహస్తాదివలెనే యుండి మాచిసింగము, అనలిసింగముహా లొక ముమూరుడు వైది ముగ్గుకామంగి.

దేవుడు! కూడ “గాంగేయ పాశ్చాత్యుల సద్విమర్శన విజయరాజ్య సంవత్సరము” ౧౯౨౬ లో వైశ్య కుల సంభవించును, మంచి నాయకుని కుమారుడునైన ఎరపనాయకుని కుమారుడును, హొండర్ వడో, మోరఖని అను మూడు గ్రామములను వైశ్యాగ్రహారము చేసి యొసంగి యున్నాడు. ఈవిధమున కళింగ దేశము నందలి వైశ్యులు గొంగుపెట్టల యాచరణ పోషణముల క్రొంద పట్టించి నట్లు తెలియగలదు.

దాన ప్రతిగ్రహీతమైన మల్లవశ్రేష్ఠి కుద్దామూఖ్య గ్రామమునకు రాజనాండి దాన శాసనమును సంపాదించి పిదప తనకు నివేశన స్థలమును, ఉద్యానస్థానమును, ఆగ్రామములోని నూలుమురల ధాన్యోత్పన్న భూమిని అనగా ధాన్యమునకు భూమిని మిగుల్చుకొని మిగిలిన కుద్దామూగ్రామ కేషమును జూమ్మూరు గ్రామనివాసియు, ఉపమంత్రి గోత్రుడును, ద్వితీయముడు నైన పిల్లశర్మ మనుమడును, కరంటమ నాయకునికని దేశమకును పుత్రుడును అగు మూడయ నాయకునిలో, గూడ ముప్పదిమంది బ్రాహ్మణులకు ఉత్తిరాయణ పుణ్యకాలమున సగ్రహారము చేసి మూగ్రామమునకు వచ్చు కప్పములు నూలుమురల ధాన్యముతోను, ఎరిమిదిమాంబులతోను ధారా పూర్వకముగ మఱల దానము చేసెను.

ఫల నిర్దిశము

ఈ శాసనమునకు తప్పింబడివి మూడు

గ్రామములు సూత్రము : ఒకటి మూడయ నాయకుని నివాసస్థలమైన జలమ్మూరు; రెండవది దానముగ నిచ్చిన కుద్దామూగ్రామము, దానమిచ్చిన బ్రాహ్మణము కోలువర్తిని విషయములో నున్నట్లు తేలుచుబడినది. మూడవది కళింగనగరము. ఇది గాంగ వంశ జల రాజధాని. ఇచ్చటినుండియే దాతయైన మూడవ సూత్రము దేవుడు మల్లవశ్రేష్ఠి కి దానము నొసంగియున్నాడు. ఈ గ్రామములు ఎచ్చట నున్నవి?

గంజాము మండలమునందలి శ్రీకాకుళము తాలూకాలో జల్మూరు, కుద్దాము అను గ్రామములు కలవు. కుద్దాము గ్రామము నకు జల్మూరు ఈ శాసనమునకుగి యిట్లు మొదటి దానమున నున్నది. కుద్దాము గ్రామము ఉత్తరాంధ్రస్థానమునకు రెండుమైళ్ళ దూరమున నున్నది. ఈ కుద్దాము గ్రామము పాలిమేరనే మన యీ శాసనము చిక్కలవలన నివాసమైన యొక్క ప్రాంతమునకు దూరమైనది. అందువలన మన శాసనమునందలి బ్రాహ్మణుల శ్రీకాకుళము తాలూకాలోని యిప్పటి జల్మూరుగను, మల్లవశ్రేష్ఠి గ్రామ మనందు కుద్దామూఖ్య గ్రామము ఇప్పటి కుద్దామూగ్రామముగను గుత్తిచుటలో సంశయింపం బనిలేదు. కుద్దాము గ్రామమును గృహస్థానమును, ఉద్యానస్థానమునుగాక ప్రతిగ్రహీతమైన మల్లవశ్రేష్ఠి

తనకు మిగుల్చుకొనినది తనకుమరిధాన్యో

1. ఈ మధుకావర్తపురికి మనశాసనమునందలి దాతయైన బ్రాహ్మణ వైశ్యులకు సంబంధము లేదనియు.
 2. Ep. Coll. Cp. No 5 of 1918-19.
 3. కుద్దాము, జల్మూరుల స్థానమును, వాటికిగల దూరము మొదలగు విశేషములను దక్షిణో దిశ నిలచుటకు ప్రతిగ్రహీత బ్రాహ్మణుని నామమున గానమున గ్రహించెను.

‘భూమి’ అనగా నూలుమురలధాన్యము
 భూమి మణుల మట్టి క్రైస్తవ అగ్రహారముచేసి యిచ్చిన కుద్దాము గ్రామమునకు
 ప్రతిగ్రహారమున గ్రామములకువచ్చు ఆదాయము
 యము శతమురధాన్యము, అష్టమాదాయము :
 అనగా నూలుమురలధాన్యమును, ఎనిమిది
 మాదాయమును, మొత్తముమీఁద కుద్దాము
 గ్రామమునకువచ్చు ఆదాయము శాసనమునకు
 ముగిసి ధాన్యమును, ఎనిమిదినుడిలును.
 మురయననేమి? ఈ మురయను పదము
 మొదలు భూమిని, పిమ్మట ధాన్యమునకును
 గూడ నుపయోగించబడుటచేత, నిది కేంద్ర
 పాటిపుట్టి, కేంద్రపాటి తూమువలెనే భూమిని
 లలితును ధాన్యపు కొలతకునుగూడ నుపయో
 గించు నొకవిధమైన ‘కొలమాన’ మని మనము
 నిశ్చయింపవచ్చును. ఈ ‘మర’ అనుపదము
 ‘మరయ’, ‘మరకి’ అనురూపములను గాన
 నచ్చుచున్నది. వైశ్యుల కగ్రహారముచేసి యు
 సరిగిన మధుకామార్గపురుషు తన దానశాసన
 మును 1 వ్రాసిన తీఖకునికి రం మురల
 భూమి విచ్చినట్లుకలదు (‘తీఖకన్యభూమి
 మురయ రం; సత్రిన్యభూమి మురయ శత
 ద్వయము ౨౦౦). ఇట్లే దేవేంద్ర సర్వీకూను
 డైన సత్రిన్యమొక్క శ్రీకాకుళము శాస
 నమునను² ‘మరయ’ పదము కానవచ్చు
 చున్నది. అచ్చటగూడ నిది ‘కొలమాన’
 లను తెలియజేయు పదముగనే కాన్పించు

చున్నది. ‘మరకి’ రూపముతో³ నిది మన
 హస్తుని మఱియొక శాసనమున⁴ గన్పట్టు
 చున్నది (ధాన్యము నికళిన్యయో తృత్య
 భూమిన్యై త్). కాని యిన్ని శాసనములలో
 ‘మురయ’, ‘మర’, ‘మరకి’ పదములున్నవిను
 అవియొక విధీతమైన ‘కొలమానము’ను తెలి
 యజేయవలసి తెలిసినను అది యిప్పటి పుట్ల
 కొలతలో నెంతకు నుపయోగమో తెలియరాదు.
 ఈజల్మాగు, కుద్దాము గ్రామములున్న ప్రదేశ
 శేషే కొలువైర్తని విషయము. కొలమనగా
 వరాహమునకు శాసనమువలన, శ్రీయుతు
 లు రావుసాహేబు సాహెబ్. కృష్ణశాస్త్రిగారు
 చెప్పినట్లు⁵, కొలువర్తని లేక కొలవర్తని
 విషయమనగా వరాహవర్తని విషయము
 కావచ్చును. వరాహవర్తని విషయము గాంగ
 సంతెజుల చాలశాసనములలో⁶ బేర్కొనబడి
 నది⁷. ఈ మూడవ వజ్రహస్తుని కడగాంశాస
 నమున గూడ కొలువర్తని విషయము
 వేర్కొనబడినది. కాని యావిషయమున
 నున్నట్లు చెప్పబడిన ‘నుగిల గ్రామము’
 గుర్తించిననాన్యమైనది. అదియట్లుండ మన
 శాసనమునం దెప్పబడిన ‘జలమ్మూరు’ వజ్ర
 హస్తునికి బూర్వము కళింగమును బరిపాలి
 చిన గాంగవంశజుల కాలమున నొక విష
 యము (అనగా నిప్పటి యొకమండలము—
 జల్మానాటిది)గ నుండినట్లు తెలియచున్నది.
 స్వేతకము రాజధానిగా కళింగమును శాలిం

1. Ep. Coll. Cp. No 5 of 1918-19. 2. Ind. Ant. Vol XIV. p 10. 3. Ep. Ind. Vol. IX, p 94,
 4. Ep. I d. Vol IV, p 185, Note 5. 5. Ep. Ind. Vol III, p 127, Ind. Ant. Vol. XIII. p 275. Ind.
 Vol. XIII. p 120. Ep. Ind. Vol. XIII; p 212. Ep. Ind. Vol. IX. p 94. 6. Ep. Ind. Vol. IV. p 183.

చిన ఇంద్రవర్మ జలమోక్షవిషయము¹లోని అమెరసింగయను గ్రామమును దానము చేసెను. ఈ జలమోక్ష గ్రామమును, మన శాసనమునందలి జలమోక్ష గ్రామమును ఒక్కటియే యనియు, ఈ జలమోక్ష (ఇట్టి జలమోక్ష)ను ఇట్టియే జలమోక్షవిషయ మను పేరు వచ్చినదనియు నానమ్మకము. కాని యిప్పుడు అమెరసింగగ్రామమును గుఱ్ఱించుట కష్టసాధ్యము. ఆ పేరుగల గ్రామ మిప్పుడు కానరాదు.

ఇక గాంగవంశజులకు రాజధానియైన కళింగనగర మేది? గాంగవంశజులకు ఈ వజ్ర హస్తుని కాలమున రాజధానినగర మొక్కటి యొకటియు, మఱియున్న యొకటియు నుండి నట్లు శాసనముల ననుసరించి తెలియుచున్నది. మూడవ వజ్రహస్తుని మొదటిరాజధాని దాలి పురము; రెండవరాజధాని కళింగనగరము. గాంగ వంశజులకు జాల పూర్వ కాలము నుండియు వచ్చురాజధానులలో కళింగనగర మొకటి : ఇదికను స్థిరమైనది. రఘుచరణమున కాలిదానమహాకవిచేతఁగూడ

శ్లో. య మాత్మన స్సవస్య సర్వికృష్టః
మప్రేక్ష్యనిత్యాజితయావతూర్యః;
ప్రాసాదనాతాయవస్థశ్శరీరీ
ప్రబోధయ త్కర్ణవన కుప్తమ్.

అనికీర్తింపబడినది. కళింగ నగరమును గాంగవంశజుల శాసనములుగూడ రీతివిధముననే నర్థించుచున్నవి. మహారాజుని

ఇంద్రవర్మయొక్క శ్రీకాకుళము మున² కళింగ నగరము ఈవిధమున వర్ణించినది.

“స్వప్తిలభజలమోక్షవిషయమున విలసంతగావల
తిరాజునానాద్విజయః కింగనగరౌ...”

అందువలన నీనగరము ననుక్రమింపఁ
మనుట స్పష్టము. శ్రీకాకుళముతాలూ
కాలో రేవునజలమగు కళింగనగర మొకటి
కలదు. గాంగ వంశ జుల రాజధానియైన
కళింగనగరము ఇది యగుగా కాదా యను
విషయమున చిద్వ చాలకాలమునుండి జరుగు
చున్నది. పల్లవాకిమిడి తాలూకాలోని ముఖ
లింగమే కళింగనగరమని శ్రీయుత రావు
సాపేలు గిడుగు వేంకటరామమూర్తి పం
తులుగారు వ్రాసియున్నారు.³ శ్రీకాకుళము
తాలూకాలోని కళింగనగరమే అనలు
కళింగనగరమని శ్రీయుత గాది
నరిసింగ రావు పంతులు (బి. యే)
గారు విజయనగరము మహారాజావారి కళా
శాలపత్రిక కొకవ్యాసము వ్రాసియున్నారు.⁴
శ్రీనరిసింగరావు పంతులుగారు రఘువంశము,
దశకుమారిచరిత్రము లందలి కళింగవర్ణనము
లనుబట్టి యిప్పటికళింగ నగరమే అనలు
కళింగనగరమని వ్రాయుచుఁ దమవాదమునకు
బలము నిచ్చుచున్నదని వేములవాడ భీమ
కవి విరచిత మనఁబడు నొక సీతావ్యము
(చాటపు) నుదాహరించి యున్నారు. కాని
ఆకథ్యము భీమకవిబాయని పోలియింప

1. Epi. Coll. Cp. No. 9 of 1917-18.

2. Ind. Ant. Vol. XIII, p 122. కిని శ్రీయుత తి. రామదాసు పంతులుగారి రిడమంత్తే హాచియున్నా.

3. Ep. Ind. Vol IV, p 183.

4. Vol 1, p 59.

యున్నది. ఏలయున ఆపద్యమునఁ గానము
నభింగనగర వైధవము నభినర్జించుచు మఱి
కొన్ని పద్యములుకూడఁ గలుపు: చక్కని
తెలిఁ గలిగి చదువులు కింపుగ నుంటచేసి
వాని నిట పొందుపఱుచుచున్నాను.

సీ. యోజనవ్యవధికాలోన్పడి తెలువొంది
పాపములనుకొని భావియొంది
హరికరత్న కవాటానుమోదమై
నూటిమించెను కిందుకోటమహిమ
నిగొనకొన్నట్టి పద్మనిధివారిమీ
నిత్యోత్సవక్రిడ కమ్యుదవర
సంకథారాపదీవారానిసంయుతి
పాగరసంగవిప్రంభి మమరఁ
గడిఁగరాఁకలింగ (గంధ) భూకాంతులము
రంగమై నమలకుకలింగ యనంగ
శృంగోన్నయనంగ (ప్రసన్నమింద
నానెమయ్య కలింగపట్నయ ధాత్రి.

సీ. తారాపక్షక్షుంగ తిరవిహారాభి
నారాశి నిండ్లక నాశితియి,
మిలకూడెన బాంధవమత్సర
ఫేలానిరంతరలోలనయి,
నానా వివిధతోర్యానగునామోది
నానావృత్తోత్సవమానితియి
స్వంత్యవోదనితాంతాభిరాజహృ
నంతామనానాభావంతియి,
క్షీర (?) కేరమయారకోరపాక్షు వలెనయి,
నాశికాగమలఁబోద్వంతియి
నింబజంతిరవననిమరుంబమలను
సంబమయ్య కలింగపట్నయ ధాత్రి.

సీ. కలిగితిని క్షేదములమున లాకము
సురురేరకుంగయ లొక్కనోట

బంగారులతాదనపల్లవ లొకనోట
జక్కనియందలా లొక్కనోట
శ్రీమద్రామాయణమునొకనోట
నక్షత్రమునొకనోట
కర్పూరకాగంధ మొకనోట
చొక్కంబుగంధ మొకనోట
ఉత్పల (వినుతి?)గల రాజకామిని లొక్కనోట
(వనని?) విద్యులవారలు నొక్కనోట
నాగ కుమారమునొకనోట
నయముతోడ కలింగపట్నయ రుదా.

సీ. పాపములనుకొని భావియొంది
రంగమై నమలకుకలింగ యనంగ
మంజులలనొప్పి కౌటకుపడెగలు
సాయగానిదిన వకందుజనులు
నారాశినికొని మాన్పిరి
వానిమించిన యింగిరసునియను
అవలయకాప్రవాహి నానారత్న
యదియకాడిమమరుంధ ఘమణి (?)
బహువిధితాంబరాదేశవంశహ
నానామయి నాంధ్రానాంధ్ర
బాధిభలములేత హాహర మమర
నానెమయ్య కలింగపట్నయ ధాత్రి. *

వీటిలోని కథఁ ది: పద్యమున శరంగిగ
ములు, వలందువారు, ఇంగిరీసులు మొదలగు
వారు కేగొనంబడుటచేత నీ పద్యములు
నేములవాడ భీమకవి విరచితములూ యని
శాకింపవలసియున్నది. విదేశీయులైనబుడవకీచు
లును, వకందులును, ఇంగిరీసులును క్రీ. శ.
పదునేడు, పదునెనిమిదవ శతాబ్దాలలో విరి
విగా పత్తికముచేసినవాటి కభింగనగర మీ
పద్యములలో నభినర్జితమైనది. కవి యిందు

* పద్యములను కవియె క్షిప్తమనామించినది కలింగము; కలింగపట్నము అను విషయమునుజేసింది ప్రా
చీనవాగ్దేయము శ్రీరామలిల్లవాడ శివశిరిగా వ్రాసెనంటలుగా నువాహించియున్నాడు. ఇది అర్థమైనదికనుక నేను
నాతివాగ్దేయముదాహరింపింపింపి.

కలింగనగరముయొక్క ప్రాచీన చారిత్రమును గూడ నర్జించియున్నాము. పద్యములు నేము లనాడ భీమకవిని కాకపోయినను అప్పటికి ప్రజలకు ఆ కలింగనగరమునుగూర్చి తెలిసిన చారిత్రమును మనకుఁ దెలుపుచున్నది.

అది యటుండ క్రీ. శ. ౧౮౧౦ - ౧౨ వ్రాంతముల కలింగనగరమునుగూర్చి వ్రాయఁబడిన కైఫీయతులలో నిట్లు కలదు.

‘ఈ రాజ్యకలింగంఁగు అధికారం జరిగిన తరువాత కొన్ని దినములకు సముద్రమునొంగి కలింగపట్నం సముద్రగామి అయినందున కొటహదా సముద్రగామి అయినది. యిప్పుడు సముద్రములో ౨-౩ నిలువుల గోడను కొటయందలి పున్న నగరమునాథుఁ డులకుఁ గలుగలేనది వాడులవడికే పల్లెవాండ్లు చెప్పివారు. సదరు రాజ్యకలింగంఁగుతరుణుఁడు కలింగపట్నం సముద్ర గామి అయినందున తనవారితఁ డుం దెలింపఁ జూచు నావరేవుమాత్రం సాగుతూవుండెను’

ఇక ముఖలింగమునకు కైఫీయతులలో చిట్టిగాఢ లేవయు వ్రాయఁబడలేదు. అది యటుండ ముఖలింగమునకు కలింగావళిగ నము, కలింగదేశనగరము, (కలింగావని యందలి నగరము) అనుపేర్లకాక త్రికలింగా వళి నగరము, (త్రికలింగావనియందలి నగ రము) అనియు, గోకర్ణి కమనియుగూడఁ బెట్టి యిట్లు అచ్చటి శాసనములవలన స్పష్టమగుచున్నది. అందువలన ముఖలింగమునకు పేర్లు మును కలింగనగరమును పేరు రూఢిముగ నూడ లేదేమోయని నా సంగత్యము. ఈ కారణము లవలన నిప్పటి కలింగనగరమే గాంగనంశజుల

రాజధానియైన కలింగనగరమని నా యూహ. అయినను ముఖలింగము శాసనములు అచ్చు పనులకుఁ నీవిషయముకమిక్కిమని నిర్ణయించ వలనుండదు.

కాలనిర్ణయము

అనాతన్యాభిధానము దిను నశ్రహస్త దేవుఁడు మల్లుకైక్కిరి కుద్దరూఢ్య గ్రామ మును శాలివాహనశకము కర (౨) ససు(౪) చిగి (౯) అనువాదచే నాశకమును ౯౦౨ వ సంవత్సరమున కార్తికమాస శుక్లపక్షి తృతీయా నామనాగమున దాన మొనంగెను. కార్తికశుక్లపక్షి తృతీయనామ ఆలోచన నాగీంద్రతమను వాక శైవస్తతము చెప్పిబడి యున్నది. నశ్రహస్తదేవుఁడు సరమమూహే శ్వగుండవి వర్ణింపబడిన సరిహస్తేవుఁడు. అనగాక కార్తికమాసము శైవుల కత్యంతప్రీతి. అందువలన కార్తికమాస శుక్లపక్షి తృతీయ నామ ఆలోచననాగీంద్రతమదిర్భమున మహారాజైన నశ్రహస్త దేవానమును జీని యునును. ఈపైనిచెప్పిన శకవర్షము చర్చి మాన్యామా, గతాబ్దమా? పర్తిమాన్యా మనుకొనిన తిథి, వారములు సరిపోవుటచేత; గతాబ్దమనుకొనినవి సరిగాపోవుచున్నవి. గతాబ్దమనుకొనిన వో సోమవారమునామ ద్వితీయ తిథి మునిశ్యేకమానంతరము ౩౩ గడి యలలో నావత్తై తృతీయతిథి వచ్చుచున్నది అనగా సోమవారము పగలు గం-౧ నిగి లకు తృతీయవచ్చుచున్నది. అందువలన పై

1. Loc, Rec, Vol, IX p 366,
 3. Ep, Coll, No, 228 of 1896 (శకము 1033)
 5. No, 237 of 1896 (శకము 1013)
 2. Ep, Coll, No, 169 of 1896 (శకము 1035)
 4. No, 230 of 1896 (శకము 1052)

నుడివిస శకవర్షము గణితమునుట నిశ్చయము.
 నీనికి సరియైన ఇంగ్లీషు పేరు శ్రీ. శ. ౧౧౪౯
 అక్టోబరునెల ౧౧ అగుచున్నది. *

ఈ శాసనము మఱియొక పుణ్యకాలము
 నుండు. ఉత్తిరాయణ పుణ్యకాలమున మఱి
 ముప్పై శ్రీ యాగ్రమమున దనకు నొక
 మిగిలబ్బకొని తిక్కినది కుద్దామనునది గ్రహ
 రముచేసి ముప్పదిమంది బ్రాహ్మణులకు వాస
 నుచేసెను: అనగా కార్తికమాస ప్రథమ
 పక్ష శుక్లపక్షమున మిగిలబడి వచ్చిన యుత్తి
 రాయణ పుణ్యకాలము: అనగా నది శ్రీ. శ.
 ౧౧౪౯వ సంవత్సరము శివరాత్రి ౧౪వ పక్ష
 శనివారమగుచున్నది.

ఇదిగాక వజ్రహస్తుని యితరశాసనము
 లందునలేని యీ శాసనమున గూడ ఆతని
 పట్టాభిషేకదినము తెలుపబడినది. శాలి
 వాహన శకము (వియన్ ౧; బుర్రు ౬; నిర్ణా)
 ౯౬౦-న సంవత్సరమున సూర్యుడు వృషభ
 మున నుండగా, చంద్రుడు శోభాశీతో
 ధన్యుగ్నమున నుండగా, శుక్లపక్ష తృతీయా
 ఆదిపాదమున అనగా నీనికి సరియైన ఇంగ్లీషు
 పేరు శ్రీ. శ. ౧౦౩౭-న సంవత్సరము శుక్ల
 ౩-న పేరు ఆదిపాదము రాత్రి ౧౦ ౪ ని
 ౨౭ లకు వజ్రహస్తునికి పట్టాభిషేకము
 జరిగెను.

అందువలన మన యీ శాసనము వజ్ర
 హస్తుని ప్రసిద్ధిమాన విజయరాజ్య సంవత్స
 రము ౨౨ లోనిది.

వజ్రహస్తుని యితరశాసనములలోని స్మరణము.

ఈ వజ్రహస్తుని రాజ్యాభిషేక కాలము
 మనకు తెలియును. ఇతనితిరునాటి కలింగ
 మును పరిపాలించి నట్టియు ఇతని కుమారు
 డైనట్టియు దేవేంద్ర వర్మరాజరాజదేవుడు
 శకవర్షములు ౯౯౨-లో పట్టాభిషేక పై నట్లు
 ఆతని శాసనముకలది. తెలుపుచున్నది. అందు
 నొక మనమూడవ వజ్రహస్తుడు శకవర్ష
 ములు ౯౬౦ మొదలు ౯౯౨ వఱకు. బరి
 పాలించెట్లు మనము నిశ్చయించుచున్నాము.
 ఈ వజ్రహస్తుని తిల్లి ప్రాయంబవంశములోని
 వినయమహాదేవి యని మనకు తెలియును.
 ఇతనిభర్త అనగా మహాదేవి. ముఖ
 కలింగమునకలి ముఖలింగేశ్వర దేవాలయము
 లోని ముఖశాసనము ఈ మూడవ వజ్ర
 హస్తుని రాజీచేసిన ధర్మమును తెలుపు
 చున్నది. అదామీ హైహయ సంశ్లేషయని
 తెలుపబడినది. అగునెలన నీయనంగ మహా
 దేవి హైహయసంశ్లేషయని తెలుపబడినది.
 ఆరాణి కాదుకదా అని సంశయించ వలసి
 వచ్చుచున్నది. ఆ శాసనము శకవర్షము
 ౯౯౨ లోనిది. ఈ వజ్రహస్తుని యొక శాసన
 మున నిజముగా నాటి యొక 'రాణక శ్రీ
 శివేశ్వర' అనువాడు. ఇతడు పరిమ
 మాహేశ్వర పంచవిష సూక్తిపతి మహామంత్రి
 లేశ్వర 'రాణక శ్రీ సమభేద' కొడుకు. ఈ
 తిడు కడంబసంశ్లేషుడు. వజ్రహస్తుని పట్టాభి
 షేక తా.మ.శాసనమున నింకొక 'భేద' కన

* ఇందు లేములు ౧-౯ మూలము శ్రీమత స్వామిస్వామిగారి ఐతిహాసిక (Ephemeris) ననుసరించి వాని
 సాయమున సరిపాడబడినవి.

1. Ep. Coll. Cp. No 4 of 1918-19.

2. Ibid.

3. Ep. Coll. No 246 of 1896.

4. Ep. Coll. Cp. No 12 of 1917-18.

5. Ep. Ind. Vol III, p 232.

బడుచున్నాడు. అతనికను ఉగ్రి ఖేడి: కాని యీ వజ్రహస్తమును మన మూడవ వజ్ర హస్తము నొక్కరాయను వివరము విచారించియును. ఉగ్రి ఖేడి కూడ 'కదంబామలకులు' తిరుగు'డిని వజ్రహస్తమును. దేవేంద్రవర్మ విశాఖుల్లగును తాను శాసనమున¹ పిమ్మ ఖేడిమణియు జేర్కొనబడి యున్నాడు. ఇతడు కదంబామలకులుతిరుగు'డిని వజ్రహస్తమునెడియునులేదు కాని దేవేంద్రవర్మకు మేన మామయని చెప్పబడియున్నాడు. ఇట్టి కదంబ మంజుషాడని తెలుసుబడిని 'మహా సామంత నాగఖేడి' యొకడు ఇంద్రనిర్మ విషమగిరి 'శాసనమున² జేర్కొనబడి యున్నాడు. ఈ యుదాహరణము లన్నిటిని బట్టిచూడగా 'ఖేడి' పద మంతమందు గల పాఠాలు, కదంబ మంజుషాతైలపాఠాలు ఈకావ్య గాంగులక్రింద అధికారులుగను, సామంతులు గనుఉండుటయుగాక, రాజకుటుంబమువారిలో గొన్నికొన్ని యెవల సొబంధ బాంధవ్యములు కూడ నెఱవినట్లు తెలియగలదు. గాంగులు, కదంబులతోడనేగాక వైదుంబులతోను హైహయలతోడ నూడ సంబంధ బాంధవ్యము లున్నవారు స్పష్టము. ఈ బాంధవ్యము వైదుంబులతో నీవజ్రహస్తవి

తండ్రియైన కామూర్తిపునికాలమునను, హైహయలతో నీవజ్రహస్తవి కాలమునను గలిసి నట్లుహింపనగును. ఈ వజ్రహస్తవి శాసనములు కనునదినిచే నైదుకాలముతో నీయం పముచేసివా రింతకు గొరు. ఈమూడవ వజ్రహస్తవి యొక తాను శాసనమున³ 'మనాద్యవట్ట' అను నాకరికి 32 గ్రామములతో నున్న 'గౌరవస్తివిషయము' దానముచేయబడినట్లు తెలుసుబడినది. అందు ఈ మానాద్యవట్టడు వట్ట వోడు రాజ మనుమడనియుం జెప్పబడినది. ఈ మూడవ వజ్రహస్తనికి అయితనాఖ్యని కుమారుడైన శ్రీకృష్ణనాయకునికిని, అతని భార్య వేదవికి జనియించిన పొంగునా(నా) మయ అనునాడు అట్లుడినియు, అతడు వజ్రహస్తవి మడనాయకుడనియు⁴ తెలియుచున్నది.

ఈ వజ్రహస్తవి యితర శాసనములు.⁵

1. Ep. Ind. XI p 147.
2. Ep. Ind. Vol IV, p 183
3. Ep. Ind. Vol IX, p 94
4. Ep. coll cp no 3 of 1918-19
5. Ep. coll cp no 12 of 1917-18
6. Ep. coll no 248 of 1896
7. Ep. coll no 249 of 1896
8. Ep. coll no 257 of 1896

1. Ind. Ant. vol xviii p 145-

2. Ep. coll cp. no. 9 of 1917-18

3. Ep. coll. cp. no 16 of 1908-09.

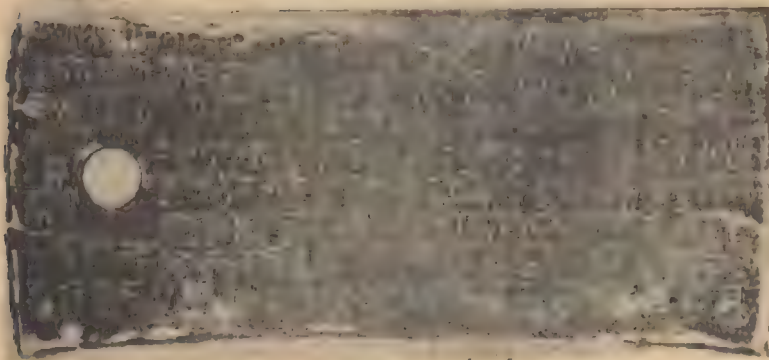
4. Ep. Ind. Vol IV p. 183.

5. శార్వపములు కావ్యమునాదిక విషయములపై విజ్ఞానము, విజ్ఞానము ప్రకారము విజ్ఞానము. కావ్యములు.

6. ఇతర విజ్ఞానములపై విజ్ఞానము విజ్ఞానములు తోలును.

మూలము¹

మొదటిరేఖ: ౯౦వపేజి

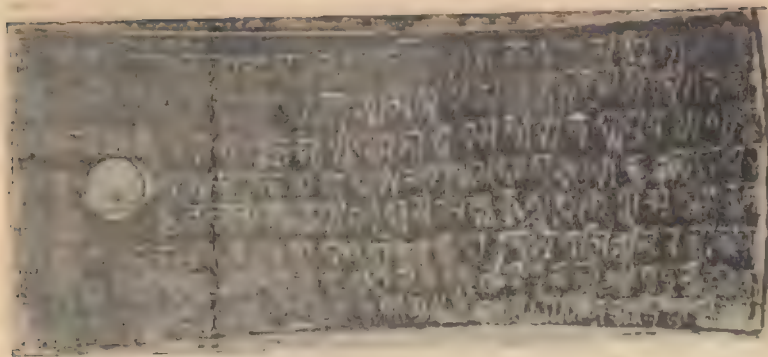


1. మా ప్రాప్త్యులో మోహిం శక్తియు మూలములో ని. మోహిం మోహిం
2. బట్టిచున్నది ప్రాప్త్యులో ప్రాప్త్యులో మోహిం మోహిం మోహిం మోహిం
3. ప్రాప్త్యులో మోహిం మోహిం మోహిం మోహిం మోహిం మోహిం

1. బట్టి చివరి శ్రీమతా ముఖ్యభాగము వినుకొనుచు వినుకొనుచు మోహిం మోహిం
2. త్రికోణ శ్రీమతా ముఖ్యభాగము వినుకొనుచు వినుకొనుచు మోహిం మోహిం
3. ముఖ్యభాగము వినుకొనుచు వినుకొనుచు మోహిం మోహిం
4. మోహిం మోహిం మోహిం మోహిం మోహిం మోహిం
5. మోహిం మోహిం మోహిం మోహిం మోహిం మోహిం
6. మోహిం మోహిం మోహిం మోహిం మోహిం మోహిం
7. మోహిం మోహిం మోహిం మోహిం మోహిం మోహిం
8. మోహిం మోహిం మోహిం మోహిం మోహిం మోహిం

1. మోహిం మోహిం మోహిం మోహిం మోహిం మోహిం
2. మోహిం మోహిం మోహిం మోహిం మోహిం మోహిం
3. మోహిం మోహిం మోహిం మోహిం మోహిం మోహిం
4. మోహిం మోహిం మోహిం మోహిం మోహిం మోహిం
5. మోహిం మోహిం మోహిం మోహిం మోహిం మోహిం
6. మోహిం మోహిం మోహిం మోహిం మోహిం మోహిం
7. మోహిం మోహిం మోహిం మోహిం మోహిం మోహిం
8. మోహిం మోహిం మోహిం మోహిం మోహిం మోహిం
9. మోహిం మోహిం మోహిం మోహిం మోహిం మోహిం

రెండవ రేఖ: మొదటి పేజీ

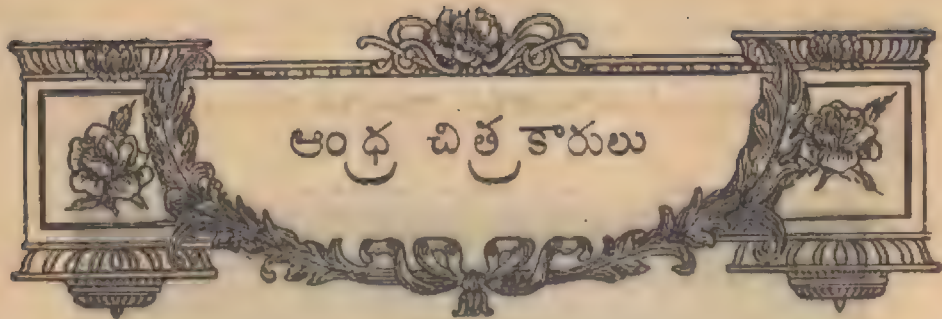


9. పాల్వీ విజయముల్ సమాలిఖితము గాదనమల్లెతనామ
10. ప్రాల్లివనీభజా గర్జనామయ్య పుష్కరిణి విష్ణురేఖ
11. విప్రమోక్షానామగర్జన గుణమహాక్షణ మహారాజ్య పుష్కరిణి
12. ప్రియ భూతభిష్ట భజ్య¹³ సుఖానామగర్జనామ [*] భక్తభూరినా
13. ప్రమోక్షానామగర్జన¹⁴ పేజీ పవనయన [*] పవనయన¹⁵ పుష్కరిణి
14. ప్రాల్లివనీభజా¹⁶ ప్రాల్లివనీభజా¹⁷ పుష్కరిణి పుష్కరిణి పుష్కరిణి
15. [*] పుష్కరిణి పుష్కరిణి పుష్కరిణి పుష్కరిణి పుష్కరిణి

మూల కా

16. పుష్కరిణి పుష్కరిణి పుష్కరిణి పుష్కరిణి పుష్కరిణి

10. 'పాల్వీ' అని
11. 'ప్రొల్లివనీభజా' అని
12. 'కర్జనా' అని
13. 'పుష్కరిణి' అని
14. 'పుష్కరిణి' అని
15. 'పుష్కరిణి' అని
16. 'పుష్కరిణి' అని
17. 'పుష్కరిణి' అని
18. 'పుష్కరిణి' అని
19. 'పుష్కరిణి' అని



ఆంధ్ర చిత్రకారులు

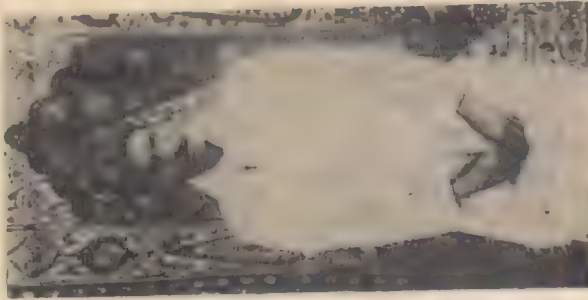
లలితకళలో అద్భుతమైన వ్యాసములను రంగులతో రసననుభవమును, తాదాత్మ్యభావమును గలిగించునది చిత్రకళ. ప్రవీణకారులమునుగీర్వాణకళాకారులైన రథేంద్రములచే గొన్ని మార్పులు జేయుచు విచ్చినను చిత్రకళ స్వాతిశయమును గోల్పోవక నూతనమార్గముల వెలయుచుండుట విశ్వవాదాశయము. ప్రాచీనకళకాండ (ఆంధ్ర) చిత్రములను, మధ్యకాలపు రాజపుత్రముగలు చిత్రములను, ఈనాటి ప్రాచ్యపాశ్చాత్య చిత్రములను గూడ తరతరముగా పరిచయమును చేయుచున్నాము. కాచిత్రముముగి భారతీయచిత్రములయందు భావసంధానములై రసానందానుభవమును గలిగించునవి ముగియముగలవు. పాశ్చాత్య చిత్రవిఖ్యాతి విధానవాదవ్యవస్థలకు గాఢము. ఇటీవలు వెంగలచిత్రకారులచే తిఖాపలబడిన చిత్తరువులు కొన్ని యీకొఱలేను దీర్చదగినవిగ నున్నవి. చిత్రకళావిజ్ఞానమంతగా నభివృద్ధిగాంచకుండిన యాంధ్రదేశమునందు భావసంధానచిత్రములను కల్పించగలుగు చిత్రకారులు కొందఱు జన్మింపఁగలరు. ఇది యాంధ్రమాత కిభ్యవయసానకము. మఱియు చిత్రకళావిజ్ఞానముభివృద్ధికి చిత్రకళాశాలలు, చిత్రకళాప్రద

ర్శనములు కల్పించుట చోప్పడున్నది. లక్షా వాస్తవ్యదేవునిగ గొల్పింప కలవు. వానిలోరాజులు ముగ్ధులగుచుండలేక కళాశాలలు, బందరు బాలికళాశాలలోని చిత్రకళాశాలలు కల్పించదగినవి. ఈరెంటును యథాశక్తి చిత్రకారుల నాంధ్రములో కల్పించుచున్నావి. ఇంకను ఇటీవల యాయుండినగాని భారతీయ చిత్రకళ విశ్వరాభివృద్ధిని గాంచినది. ఆంధ్రచిత్రకళకు ప్రత్యేకవిశ్వవిద్యమును గలుగఁజాలదు. కావున విద్యార్థులకు ఆచారాశయములను గూడ నాభ్యసించునట్టి విద్యాలయములను కళికముగిర్పింపవలసి చిత్రకళాభివృద్ధికి చోప్పడునని యున్నది.

ప్రాచీనమార్గదేవునిగ గొల్పింపగల చిత్రకారులలో (1) శ్రీయుత రామరాయగారు సుప్రసిద్ధులు. వీరివయస్సు 27 సంవత్సరములు. వీరిచిత్రము లింక పాశ్చాత్యవిఖ్యాతి విధానవాదవ్యవస్థము గలిగియున్నను భావగర్భితములై భారతచిత్రకళను జక్కఁగా బోషించఁజాలినవై యున్నవి. వీరిచిత్రములలో నాకాచిత్రములు తిమిన్దానము నలకఁగించుచున్నవి. భావగర్భితములై జీవకళను వెల్లఱుచుచున్నవి. ప్రాచీనమార్గదేవునిగ గొల్పింపగల కారులలో



ఈ రోజు భారత జాతీయమహాసభా స్వచ్ఛంద సేవా యువతీబృందము - బెంగళూరు



న. త. రామారావు
రాష్ట్రపతి



వి
జ
య
న
గ
ర
ం
న
గ
ర
ం
న
గ
ర
ం

న. త. రామారావు
రాష్ట్రపతి



న. త. రామారావు
రాష్ట్రపతి

ములను గ్రహించి తమచిత్రములయందు
జూదములుచేయుదు. వీరికి సామర్థ్యము
మౌనము. వీరిచిత్రములలో నధికముగ వ్యక్తిబోధ
విశ్లేషము లగు దోషము కన్పించుచున్నది.
వీరిచిత్రములు భారతీయములు కాకను విషయ
విశ్లేషములకన్నా సామర్థ్యములయందు విశేషముగాను
ముగిలినవి. వైశిష్ట్యములయందు బహుశా
కోశములేనవి. వైశిష్ట్యములయందు బహుశా
వానిలో నొకదానిని కనేదియకాదు. ఇందు
వ్యక్తియనునది ప్రకటింపబడినది. వైశిష్ట్యములను
స్వాభివ్యక్తియనునది ప్రకటింపబడినది. వైశిష్ట్యములను
తెలుసు. వీరిచిత్రములయందు బహుశా నాటక
భావము లేని కన్పించుచున్నది.

(1) కృష్ణలీల, (2) రాజీయలంకరించు
కొమట, (3) కాలియనార్ గొల్లపముచు,
(4) భూరాగోపియము, (5) కాక్తికా
జ్ఞము (కృష్ణ చిత్రములు వైశిష్ట్యములకు ప్రతి
రూపములనుబడినవి), (6) నాటకము, (7) పుష్ప
లంకారము, (8) అనంతావిహారము, (9)
అనంతాగిహారము, (10) ఎల్లారా గిహారము,
(11) భారతీ (భారతీయపుటము ౨ నాదిక
పుటలలో చిత్రము) మొదలయినవి వీరియచిత్ర
చిత్రములలో గొన్ని.

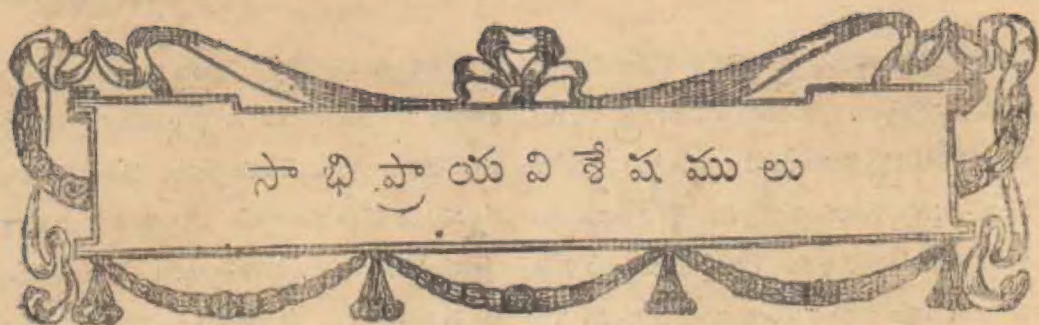
(2) శ్రీయతి చెమకూరి భాష్యకాండ
పురాణము. వీరి పుటము 29 నాదిక
పుటలలో చిత్రములు గలవి.

వీరి చిత్రములు వ్యక్తిబోధములయందు
కోశముల గాచినవి. వైశిష్ట్యములయందు
బహుశా వైశిష్ట్యములలో నొకదానిని
కనేదియకాదు. ఇందు
వాని ప్రకటింపబడినది. వీరిచిత్రములలో (1) భారతీ
మూలములనుబడినవి, (2) విహార
లంకారములు (కృష్ణలీల - వైశిష్ట్యములకు ప్రతి
రూపములు), (3) నాటకము, (4) పుష్ప
లంకారము, (5) అనంతావిహారము, (6) అనంతా
గిహారము, (7) ఎల్లారా గిహారము, (8) భారతీ
యపుటము (భారతీయపుటము ౨ నాదిక
పుటలలో చిత్రము) మొదలయినవి వీరియచిత్ర
చిత్రములలో గొన్ని.

3. శ్రీయతి చెమకూరి వైశిష్ట్యము
గాచినవి. వైశిష్ట్యములయందు బహుశా
ముగిలినవి. వైశిష్ట్యములయందు బహుశా
వాని ప్రకటింపబడినది. వీరిచిత్రములలో (1) భారతీ
మూలములనుబడినవి, (2) విహార
లంకారములు (కృష్ణలీల - వైశిష్ట్యములకు ప్రతి
రూపములు), (3) నాటకము, (4) పుష్ప
లంకారము, (5) అనంతావిహారము, (6) అనంతా
గిహారము, (7) ఎల్లారా గిహారము, (8) భారతీ
యపుటము (భారతీయపుటము ౨ నాదిక
పుటలలో చిత్రము) మొదలయినవి వీరియచిత్ర
చిత్రములలో గొన్ని.

ఈమువ్వరియక్కరము లేదు. ఈ
సామర్థ్యములందు బహుశా. ఈ సామర్థ్యములను
కాంతిని వైశిష్ట్యములయందు బహుశా
వాని ప్రకటింపబడినది. వీరిచిత్రములలో (1) భారతీ
మూలములనుబడినవి, (2) విహార
లంకారములు (కృష్ణలీల - వైశిష్ట్యములకు ప్రతి
రూపములు), (3) నాటకము, (4) పుష్ప
లంకారము, (5) అనంతావిహారము, (6) అనంతా
గిహారము, (7) ఎల్లారా గిహారము, (8) భారతీ
యపుటము (భారతీయపుటము ౨ నాదిక
పుటలలో చిత్రము) మొదలయినవి వీరియచిత్ర
చిత్రములలో గొన్ని.





శ్లో. భక్త్యా త్వన్వయాయా శక్యం హా పేతం విశోధ్యత!

జ్ఞానం ప్రప్థ్యం చ తత్త్వేన ప్రవేష్ట్యం చ పరంతప!

భారతదేశసమస్య లపూర్వములై మహా
మహాలనుసంయితము సంభ్రమపరవ
శులను జేయుచున్నవి. ఐరదేశీయుల దురభి
మాన దౌర్జన్యములు స్వదేశీయుల దైన్య
దౌర్జన్యములు ఐరమానర్థములకు మూలము
తైసవి. సర్వమును విలయావస్థనాశ్రయించు
చున్నవి. పునర్నిర్మాణమునకు విలయ మా
ధారమైనను వర్తమాన పరిస్థితులు విషాద
మును గలుగజేయుచున్నవి. భావము లతివేగ
మునను పరుచుచున్నను కార్యములు మంద
గమనమును జేయుచున్నవి. తెల్లవారికిని
భారతీయులకును, నుపామృదీయులకును హిందు
వులకును, బ్రాహ్మణేతరులకును బ్రాహ్మణుల
కును, నిష్పూజాతులకును నున్న తజాతులకును
ప్రతిఘటనము ప్రబలుచున్నది. రాజకీయ
సాంఘికార్థిక రంగములందు సంరంధము
ప్రబలుచున్నది. కార్యభార మహత్వము
విషాదమును గలుగ జేయుచున్నది. విషా
దవశయందు చేయనలసినది తోచక నిస్సృ
హయును నిరాశయును గలుగుచున్నవి.
ధర్మనిర్వహణ మార్గము గనుపడకున్నది.
వివిధ రంగములందును పరార్థ ప్రయోజన

మంత్రధానమై స్వార్థప్రయోజనము ప్రత్య
క్షమగుచున్నది. పాలకజాతి నిరంకుశాధి
కారమునకు సహజమైనదురహంకారమును
బూని దుశ్శాసన ప్రయోగమునకు గడంగినది.
సంగరాస్త్రమునందు లిట్లను ప్రభువర్గము ప్ర
యోగించినదుశ్శాసనమును సంగరాస్త్ర శాస
నసభ నిరాకరించినను నిరంకుశవర్గము దుశ్శా
సనమును ధర్మశాసనమును జేసినది. నిర్బంధి
తులు విమోచనసాధనము లేకను నిర్బంధ
దుఃఖముననుభవించుచున్నారు. వివిధ క్షేత్రముల
వారునుదుశ్శాసనము నేకగ్రీవముగనుఖండించి
నను నిరంకుశవర్గము నిర్లక్ష్యము చేయు
చున్నది. సామ్రాజ్య శాసనసభయందుదుశ్శాస
నమునకు సంబంధించిన ప్రస్తావములను ప్రశ్ని
లను నిరంకుశాధికారవర్గమునకు శిఖరమైన
రీడింగుప్రభువు నిరాకరించి నిరంకుశాభిమాన
మును విశదముచేసెను. గ్రేటుబ్రిటనునందు
ప్రధాన న్యాయాధికారిమైన రీడింగుప్రభువు
భారతభూమియందు గవర్నరు జనరలు సింహా
సనము నెక్కినతోడనే నూతనమైన యాచార
వములను దాల్చుట విచిత్రముగ గనుపడును.

ఈవిధ ప్రక్షయమునకు స్థానప్రభావము మూలముగ నున్నది. నిరంకుశావరణ ప్రవేశము ప్రమరకీటన్యాయమునీతిని నిరంకుశస్వరూపమును గలుగజేయుచున్నది. భారతీయులకు ప్రతిగుటనసావర్ధ్యము లేనపుడు నిరంకుశాధికారదుఃఖము ననుభవనీయమగుచున్నది. గవర్నరుజనరలు సింహాసనమునందు మింట్రీ ప్రభువు కూర్చున్నను, రీడింగు ప్రభువు కూర్చున్నను, భారతమంత్రి పదవియందు పీలు ప్రభువున్నను, ఓలివియరు ప్రభువున్నను, బర్క్లెను హెడు ప్రభువున్నను, బ్రిటిషు ప్రభువర్గము లేబరుపక్షమైనను, లిబరలుపక్షమైనను, కన్సర్వేటివుపక్షమైనను, స్థానబల మలంకునీయమైన భారతరాజ్యాంగస్వరూప వేకరూపభావములను బాల్చుచున్న విధమును నిత్యానుభవము విశేషముచేయుచున్నది. మాన్యస్థుగార్డియను సామోపాయమును బోధించినను, సర్ మైకేలు ఓడ్వయరు దండోపాయమును బోధించినను, ద్యుక్కోణమునందు మాల్రము భేదము గనుపడదు. బ్రిటిషురాజనీతిజ్ఞుల ప్రగల్భములైన ప్రకటనములు నేతిబీరకాఠినియి, నిరంకుశవర్గ నిరీక్షణము స్వజాతీయందును స్వదేశమునందును స్వసామ్రాజ్యమునందును లగ్నమగుచుండుననియు చిరకాలానుభవము విశేషము చేసినది. భారతభూమికి తరణోపాయము పరహస్తములనుండి గలుగదనియును స్వహస్తములనుండిగలుగవలయుననియును బాగుగ దెలిసినది. భారతీయుల విశేషములు వైస్య చౌర్యల్యములకు మూలములై తరణోపాయమునకు ప్రతిబంధకములుగనున్నవి. గాంధీమహాత్ముడు

భారతీయుల అంతర్విభేదముల నంతరింపజేయుటకును సంయోగయోగాభ్యాసమును సాధ్యము చేయుటకును చేయుచున్న మహాప్రయత్నములు సహాముగాకుండుట పురాకృతకర్మ ఫలముగ నున్నది. భారతీయుల సకల ప్రయత్నములందును పురాకృత కర్మ ఫలము ప్రత్యక్షమగుచు విజయసాధనము దురారాధ్య మగుచున్నది. గాంధీమహాత్ము డహర్నిశము సంయోగకార్యాచరణమునకు జేయుచున్న ప్రయత్నములు ప్రజావిశ్వాసమునకు పాత్రములయ్యును నిరాదరణమును బడయుట సంతాపమునుగలుగజేయుచున్నది. డిల్లీయందు గూడిన వివిధపక్షసభకును సీగతియే కలిగినట్లు తోచుచున్నది.

* * * *

వివిధపక్ష సభ

డిల్లీయందు గూడిన వివిధపక్ష సభకు ప్రయోజనము గలుగదనువిషయ మారంభమునందే తెలిపియున్నను సభా నిర్వాహకులు చూసిన పశానభావము విపాదమును గలుగజేయుచున్నది. గతసంసారిమునందు వివిధపక్షనాయకులు సభ డిల్లీయందు గూడినది. వివిధపక్షములవారును స్వపక్ష ప్రయోజనములను సువ్యక్తముచేసిరి. మహామ్మదీయులు వారిపక్షవాదమును బూనిరి. జిన్నా గారత్యద్భుతముగను మహామ్మదీయ పక్షవాదమును సమర్థించిరి. హిందువులు మహామ్మదీయుల కాంక్షలను సఫలము చేయనియెడలను ప్రభుత్వము సఫలముచేయుటకు సిద్ధముగనున్నదని జిన్నా గారు బెదరించిరి. ఇంగ్లాండునందు

విన్నెంటుగారును మహమ్మదీయులు ప్రభు
త్వానరణమును గోరుచున్నారని తెలియ
జేసిరి. మహమ్మదీయులు వివిధరాష్ట్రములు
దును చేయుచున్నప్రయత్నము లీవాసనన
విశదముచేయుచున్నవి. వంగ పాంచాలరాష్ట్ర
ములందు సమావేశమైన మహమ్మదీయసభ
లింగోరణిన విశదము చేయుచున్నది. మహా
మ్మదీయులదృష్టి యుద్యోగములమీదను పద
పులమీదను ప్రసరించుచున్న విధమును మహా
మ్మదీయాభిప్రాయము విశదముచేయుచున్నది.
మహమ్మదీయాశా విజృంభణము హిందువుల
దేందములందు సందియములను గలుగజేసినది.
మహామోహన మాలవ్య, లజపతిరాయి,
శ్రీనివాసయ్యగారు మొదలగు నాయకులు
హిందూపక్షవాదమును బలపరచిరి. మహమ్మ
దీయు లధికస్థానములను ప్రత్యేక ప్రాతినిధ్య
ముఖముననుబడయగోరుచున్నారు. హిందువు
లధికస్థానమును నంగీకరించినను, ప్రత్యేకనియో
జకవర్గమును నిరాకరించుచుమిత్రమనియోజక
వర్గమునుగోరుచున్నారు. లిబరలుపక్షమువారు
కాంగ్రెసువిధానమును నూలునడుకుట లక్ష్య
మును మార్చగోరుచున్నారు. బెజుటమ్మ
గారు స్వరాజ్యవిధానమును నిర్ధారణచేయ
గోరుచున్నారు. రామస్వామి మొదలియారు
గారు బ్రాహ్మణేతర ప్రయోజనములను నిర్ణయిం
చగోరుచున్నారు. ఈ సంకీర్ణ ప్రయోజనముల
నుండి పరమార్థప్రయోజనము బయల్పడుట
దుష్టరమైనను గాంధీమహాత్ముడు యథావిధి
గను ధర్మనిర్వహణమును జేయబూనుట మహా
త్మునివిశాల హృదయమును వ్యక్తముచేయు

చున్నది. గతవారపు యంగుఠంబియాపత్రిక
యందు హిందూమహమ్మదీయ సమన్వయము
యమై మహాత్ము డాంగ్లేయసకు దెలిసిన
భావమే దేశమోక్షమునకు పరమసాధనముగ
నుండగలదని వివిధపక్షములవారును గ్రహిం
చవలయును. “తాకిక ప్రయోజనములం దధిక
సంఖ్యాకులైన హిందువులు మహమ్మదీయులకు
త్యాగమును జూపవలయును. ముఖ్యముగను
దేశసేవా పరాయణులు రాజకీయ పదవులకు
నిరపేక్ష భావమును జూపవలసి యుండును.
దార్జిలింగమును ప్రతిఘటించుటకుగల శక్తివలన
స్వరాజ్యము సిద్ధించునుగాని కొందరధికార
పదవులను బడయుటవలనను స్వరాజ్యము
సిద్ధించదు. ప్రజాసామాన్యమున కధికార
నియంత్రణము నందును పరిపాలనమునందును
గల శక్తిస్వభావమును వృద్ధిచేయుటయే స్వరా
జ్యసిద్ధికి సాధనము.” మహాత్మునిభావములను
గ్రహించినవారలకు స్వరాజ్యసాధనము ప్రత్య
క్షము గాకపోయినను మనోగతంబగుచున్నది.
ఆత్మ విశ్వాసమును పరస్పర విశ్వాసమును
స్వరాజ్యప్రాప్తికి సాధనంబులైనను వివిధపక్ష
ములవారును నుద్యోగములకును పదవులకును
పెనుగులాభుచున్న విధమును వివిధపక్షముల
సమావేశవ్యవహారములు విశదము చేసినవి.
పరిపాలనమునందధికారాశ్రయమున కవ
కాశములుగలవు గాని స్వతంత్ర రాజకీయవ్యవ
హారముల కవకాశములు లేవని నిత్యానుభ
వము విశదముచేయుచున్నను నధికారసమ్మో
హముపరమానరములకు మూలమగుచున్నది.
దేశసేవకులదృష్టి యధికార సమ్మోహమును

వదిలి యనన్యమైన దేశసేవయందు లగ్న మగుటకు భారతజాతి విశ్వప్రయత్నముచేయ వలసియున్నది. ఈసాధన మొత్తస్వల్పమైనను ప్రజాలక్ష్మ్యమును బడయుటకు దేశాభిమానులు పాటుపడునపుడు స్వరాజ్యాగమనము సాధ్యముగా గలదు. పండిత మోతీలాలు నెహ్రూగారు చెప్పినట్లులు బెజంట్లమ్మగారి యుపసంఘము ఫిబ్రవరి మాసాంతమునకు స్వరాజ్యవిధానమును సిద్ధముచేసినను డిల్లీ సమావేశమునకు ప్రధానాశయమైన వివిధ పక్షముల సంయోగము కాంగ్రెసుచేదీక యందు సమకూడునని నమ్ముటకు సూచనలు గనుపించవు. ఈ విషయదశయందు ఖద్దరు లక్ష్మ్యము సయితము వెనుకకుబడుటయును కాంగ్రెసు పూర్వస్థితిని చాల్చుటయును సంభవముగ గనుపడుచున్నది. రెండుమూడు మాసములందు షరీయఃరిసితులందేమి మార్పులు జరుగనున్నదియును దురూహ్యముగ నున్నది. దేశఃరిసితులెటులున్నను ఖద్దరుప్రచారమువైనను జేసి స్వరాజ్యానుతాపమును స్వరాజ్యార్హతను స్వక్రముచేయుట భారతీయులకు పరమధర్మముగనున్నది. లోకోత్తరపురుషుడైన గాంధీమహాత్ముని నాయకత్వము ఖద్దరు

విధానముమీద నాధారపడియున్న విషయము వైనను ప్రజలును నాయకులును గ్రహించి స్వధర్మనిర్వహణమును జేయుట భావ్యముగ నున్నది. శ్రీకృష్ణభగవానుడు విషాదయోగ పరవశుడైనవిజయునకు పదేరించినకర్మయోగ మార్గమున గాంధీమహాత్ముడు విషాదపరవశుడైన భారతీయులకు పదేరించుచున్నాడు. “అకర్మణులకు శరీరయాత్రసయితము బాగుగ జరుగదు” అని శ్రీకృష్ణభగవానుడు గీతా శాస్త్రమునందు బోధించిన ధర్మము ప్రత్యక్షముగ గనుపడుచున్నది. శ్రీమతి బెజంట్లమ్మగారు భారతదేశము నిశ్చేష్టతను వహించిన విషయమును వారి వ్యాసావళియందు విశదము చేసినది. నిశ్చేష్టతనుబోగొట్టి స్వరాజ్యనాదమును దిగంతరాళమునందును గృహాంతరాళమునందును నింపుటకు ఖద్దరుముఖ్యసాధనముగ నున్నది. ముప్పదికోట్ల ప్రజలు త్రికరణశుద్ధిగను ఖద్దరు నారాధించునపుడు స్వరాజ్యము స్వయముగ రాగలదను మహాత్ముని విశ్వాసమును భారతీయులును నారాధించి మహాత్ముని సంకల్పమును సఫలముచేసి స్వరాజ్య సంపదనమును జేయుదురుగాత !

